

ACADEMIA ROMÂNĂ

ROMÂNIA ȘI ADOPTAREA EURO

Napoleon POP
Valeriu IOAN-FRANC

INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
„COSTIN C. KIRIȚESCU”
CENTRUL DE INFORMARE ȘI DOCUMENTARE ECONOMICĂ

ROMÂNIA ȘI ADOPTAREA EURO
- Studii, sinteze, articole, comunicări –

Selecția textelor și coordonarea editorială: Valeriu IOAN-FRANC

Versiunea în limba engleză (pag. 225-249; 279-303) și
control traducere (250-269): Mircea FĂȚĂ

Versiunea în limba franceză (pag. 270-278): Paula NEACȘU

Redactor: Ortansa CIUTACU

Coperta: Nicolae LOGIN

Concepția grafică, machetare și tehnoredactare:

Luminița LOGIN

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin autorilor,
reproducerea, fie și parțială și pe orice suport, este interzisă fără acordul prealabil
al acestora, fiind supusă prevederilor legii drepturilor de autor.

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
„COSTIN C. KIRIȚESCU”

ROMÂNIA ȘI ADOPTAREA EURO

- Studii, sinteze, articole, comunicări -

Napoleon POP
Valeriu IOAN-FRANC

CENTRUL DE INFORMARE ȘI DOCUMENTARE
ECONOMICĂ

Volumul
„România și adoptarea euro”
apare în colecția
„Studii și Cercetări Economice”
a
Institutului Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu” –
Centrul de Informare și Documentare Economică
și reunește între coperțile sale
douăzecișidouă de texte
date 2013-2018,
reprezentând studii, sinteze, articole și prezentări ale autorilor,
consacrate unui subiect de importanță majoră
pentru societatea românească în ansamblul ei,
respectiv:
14 articole publicate în reviste naționale,
cotate în baze de date internaționale;
4 rapoarte
solicitate de instituții naționale interesate;
2 intervenții publice
susținute în comisii parlamentare de lucru;
2 comunicări
la sesiuni științifice academice.
Autorii aduc mulțumiri
Luminiței Chivu, Amaliei Fugaru, Gabrielei Mihailovici
și Simonei Moagăr-Poladian
pentru utilele schimburi de idei derulate
pe întreg parcursul abordării temei consacrate
adoptării monedei unice europene de către România.

CUPRINS

ROMÂNIA ȘI ADOPTAREA EURO.	
<i>OPORTUNITĂȚILE MOMENTULUI</i>	9
Criterialitatea încrucișată.....	9
Decizia la pachet.....	13
Scenariul nr. 6:	20
DEZBATEREA PUBLICĂ: LIANT ȘI ALIAT	
AL ADOPTĂRII EURO.....	26
ROMÂNIA ȘI ADOPTAREA EURO.	
OPINII PROVOCANTE SAU PREOCUPANTE?	35
SPRE UN CONSENS POLITIC STRUCTURAT.	
DESTINUL ROMÂNIEI ÎNTR-O UNIUNE EUROPEANĂ	
CARE SE REFORMEAZĂ.....	42
MOMENTUL EUROPEAN AL ROMÂNIEI (I).....	66
MOMENTUL EUROPEAN AL ROMÂNIEI (II)	74
ROMÂNIA ÎN FAȚA UNOR OPORTUNITĂȚI	78
ROMÂNIA ȘI ADOPTAREA EURO.....	85
1. Mai multă sau mai puțină Europă?	85
2. Uniunea Europeană și moneda unică	87
3. Mesajul politic.....	96
4. Abordarea publică: liant și aliat al adoptării euro.....	101
5. Rapoartele Barre, Werner și Delors: importanța lor	
pentru dezbateră publică.....	108
6. Oportunitățile momentului.....	110
6.1. Despre criterialitatea încrucișată	111
6.2. Decizia la pachet.....	115
TRATATELE UNIUNII EUROPENE ȘI PROIECTUL	
UNIUNII POLITICE	123

REFORMA UE ȘI OPORTUNITĂȚILE PENTRU ROMÂNIA.....	132
Un context al momentului european	132
O abordare „la pachet”	136
Despre criterialitatea încrucișată	137
UN DECENIU DE LA ADERAREA ROMÂNIEI LA UNIUNEA EUROPEANĂ.....	143
BUNUL COMUN ȘI PACEA ÎN SOCIETATE	160
RESETAREA VIZIUNII STRATEGICE A UE ÎN ACTUALUL CONTEXT GLOBAL ȘI EUROPEAN	165
Interpretarea resetării viziunii prin prisma factorilor externi UE.....	165
Pro-Memoria: Tratatul Uniunii Europene și proiectul Uniunii Politicii.....	172
„EXPERIMENTUL” EURO (I)	182
1. Guvernanța adoptării euro	186
2. Etapele adoptării monedei euro	187
3. Euro, un proiect încă neterminat.....	190
„EXPERIMENTUL” EURO (II). GUVERNANȚA EURO ȘI PARADIGMA POSTCRIZĂ	196
4. Contextul internațional și guvernanța euro.....	196
5. Asperități în agenda creșterii economice postcriză.....	201
6. Provocările zonei euro.....	214
BANKING SUPERVISION – WHAT NEXT?	225
IS REFORMING THE EU AN OPPORTUNITY FOR ROMANIA?	228
DO NOT MISS THE EU’S RINGING BELL.....	239
THE EUROPEAN MOMENT OF ROMANIA: REFLECTIONS ABOUT THE COMMON FUTURE (coautor dr. Andreea Drăgoi)	24850
1. The need for a new dynamic approach.....	250
2. The need for a different strategy	257

2.1. A changing context.....	257
2.1. Why should Romania support a mixt choice of elements from the 4 th and the 5 th scenarios?	259
3. Ten steps for shaping the future development.....	260
4. Conclusions	265
L'EUROPEANISATION DE LA ROUMANIE	
UN ACTE DE RECHERCHE ACADEMIQUE.....	270
GLOBAL GOVERNANCE AND ECONOMIC	
POLARISATION	279
1. The European Union's Governance. A real recovery?	280
2. Importance of the EU governance analysis	284
3. The European integration road.....	285
4. EMU creation	287
5. The economic power changes inside the Union.....	288
6. EU symbols under question.....	291
A SIMILARITY BETWEEN BREXIT AND REFUNDMENT	294

ROMÂNIA ȘI ADOPTAREA EURO. *OPORTUNITĂȚILE MOMENTULUI*

Anul 2017 va fi reținut ca un moment important al istoriei globale, prin mutațiile politice ale unor importanți actori europeni și globali, și orientările impuse de aceștia, fie mai vechi și care trebuie consolidate, fie noi, în sensul abordărilor care duc spre același scop. Dincolo de mutările din SUA și Marea Britanie – un nou președinte, respectiv un divorț de UE, Brexit -, avem în vedere configurarea unei noi formule de lideri ai Europei care, credem noi, se vor ocupa în mod serios de viitorul Europei.

Odată cu anunțarea rezultatelor alegerilor parlamentare din Germania, putem vorbi despre (re)constituirea nucleului dur al Uniunii, cu privire la efectele relegitimizării motorului franco-german, prin alegerea noului președinte al Franței și re alegerea cancelarului Germaniei, la care se adaugă corolarul agendei viitoare a Uniunii, în discursul președintelui Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker (Bruxelles, 13 septembrie 2017). Asupra conținutului discursului, care practic „perie” scenariile deja cunoscute dintr-o perspectivă proprie a președintelui Comisiei, vom reveni, dar după ce ne vom referi la abordările mai largi, ori specifice, vehiculate în spațiul european.

Criterialitatea încrucișată

Oportunitatea momentului trecerii la euro nu poate fi redusă la valorificarea ei doar după criteriile de convergență nominală (singurele prevăzute ca obligatorii în tratate) și de convergență reală (asumate ca necesare în mod informai). Foarte puțină lume însă vorbește despre convergența juridică, explicația constând în obturarea voită a unei realități conflictuale. Armonizarea legislativă și instituțională cu dreptul Uniunii și al competențelor puterilor în statul de drept ar fi trebuit să conducă la performanțe comparabile cu celelalte state membre ale Uniunii, măcar din punct de vedere al unui proces de „catch-up” accelerat spre standardele comunitare. Ceea ce auzim mai des este tocmai lipsa capacității instituționale, pe domenii în care puteam progresa mai mult, însă cu sprijinul politicilor Uniunii (ex. valorificarea fondurilor structurale, domeniu unde cerem mult și utilizăm puțin).

Susținem afirmația nevoii de a face apel la o multitudine de criterii prin faptul că oportunitatea, ea însăși, este structurată prin factori stimulativi interni și externi, și riscuri de natură diferită (economică, politică și geopolitică). De altfel, vom constata că documentele de reflecție ale Comisiei Europene, asupra cărora România trebuie să se exprime, ne prezintă în fundamentare o încrucișare de argumente față de care trebuie să ne raportăm printr-o poziție multicriterială. Exercițiul demersului pentru adoptarea euro, făcut de țările noi aderente la Uniune, nu mai poate fi singular și strict focalizat pentru noii претенdenți, România fiind un caz.

Suntem în fața unei inițiative de amploare în ceea ce privește reinventarea Uniunii, de interes major pentru România, care, prin seriozitatea implicării, și nu a „așteptării” ei, mai ales, a acomodării la realitățile vremurilor, are șansa de a deveni *membru refondator* al Uniunii reformată. Este prilejul cel mai bun pentru a deveni ceea ce ne tot promitem, actor proactiv în interiorul Uniunii și faptul că România este, în adevăratul sens, parte a Uniunii. Nu este momentul pentru a se diseca posibila complexitate sau chiar imprevizibilitate a drumului reformării Uniunii, în stilul dezbatelor devenite „tradiționale” și care nu duc la nimic. Trebuie abordată adecvarea acțiunii noastre la una dintre căile prefigurate de scenariile puse în dezbatere. Din aceste scenarii, prin încrucișarea unei multitudini de argumente, devenite pentru noi criterii (născute din realitățile momentului, unele fiind destul de neliniștitoare), trebuie să ne asigurăm, în primul rând, că **suntem la masa negocierilor și a deciziilor de care putem beneficia în viitor.**

Schimbarea de atitudine, asupra căreia tot insistăm, presupune **consolidarea avantajelor** anterioare de stat membru al Uniunii (remarcând că valențele acestora sunt departe de a fi fost consumate) și **valorificarea noilor oportunități într-un sens mai puternic al apartenenței noastre la Uniune**, fiind nevoie de o și mai bună articulare la realitățile și oportunitățile vremii. Un eveniment recent, organizat de redacția Cursdeguvernare.ro („Reforma iminentă a UE: România și «nucleul dur». Adecvare, politici, măsuri necesare”, 19 sept. 2017) reliefa că adevărată integrare se va cunoaște cu adevărat după toamna anului 2017: „Impactul acestei reforme va însemna pentru noi ceva mai greu decât aderarea din 2007: acum va fi „de-adevăratelea”.

Sfârșitul anului 2017 poate însemna, o spunem și noi, o modificare de paradigmă, iar acest lucru trebuie luat în serios dacă recunoaștem

necesitatea unei schimbări de atitudine în ceea ce ne privește. Nu putem judeca o nouă paradigmă spre care se îndreaptă Uniunea fără *adecvarea* stilului nostru de a trata problematica integrării, tratare caracterizată prin trei trăsături care nu prea ne-au onorat: **prima** – cea de a aștepta mai mult decât a livra noi, de a face alții mai mult pentru noi decât noi pentru noi; **a doua** – de a ne trata problemele și a le raporta la cele ale Uniunii, ca și când am fi în afara ei; **a treia** – nu puțini au fost cei care au vorbit chiar împotriva țării în forumurile Uniunii.

La momentul *toamna anului 2017*, devine cert că ceea ce se întâmplă în mai toată Europa, respectiv analize și dezbateri cu disecarea scenariilor privind viitorului Europei, trebuie să se întâmple și în România. Mai mult, **revenind la adoptarea euro, acest proces, oportun de antamat la momentul menționat, trebuia privit ca o dimensiune a unui proiect mult mai larg legat de destinul Uniunii.** În prezent, adoptarea euro face parte dintr-un demers complex, mult mai structurat, la care România este în mod obligatoriu parte, întrucât trebuie să se pronunțe asupra întregului în care se regăsește problematica Zonei Euro și a lărgirii acesteia.

Pentru România, unicitatea adoptării monedei euro este, în primul rând, **un proiect politic asupra căruia este necesar să reflecteze întreaga națiune**, iar susținerea lui trebuie să fie credibilă. Această înțelegere a adoptării euro este mai mult decât necesară pentru momentul unei noi decizii politice, înțelegând acum calitatea acestei monede de ancoră a apartenenței și întărind rolul ei de vehicul, și nu de scop.

Un efort național condus cu această credință este un exercițiu de neînlocuit cu alte opțiuni, întrucât realizarea lui este deschizătoare de drumuri pentru ceea ce considerăm modernizarea României într-o Europă Unită, consolidarea apartenenței sale europene, dar, mai ales, ireversibilitatea opțiunii pentru modelul de civilizație și valori occidentale, din care să nu mai poată fi dislocată. Euro vine să întărească material și funcțional tratatul juridic de aderare a României la Uniunea Europeană, respectiv de a cere și livra, pentru a sta la masa decidenților. Zona Euro este o Uniune „mai multă”, cu participare a „mai multora”, în rândul cărora credem că trebuie să fie și locul României. Într-o lume agitată de comportamente imperiale periculoase, România are nevoie de o ancoră de ireversibilitate a opțiunii sale politice de fond, adoptarea euro devenind una dintre garanțiile necesare.

„Va fi greu în Zona Euro, dar și mai greu în afara ei” spune Victor Grigorescu, fost ministru al Energiei, într-un articol publicat în ziarul

Adevărul (sept. 2017), dar acest lucru nu trebuie să ne îndepărteze de analiza oportunității adoptării euro, fiind doar copleșiți de „efectele” imediate, precum cele enunțate de autor: *„Până acum, ne-au explicat economiștii ce se întâmplă dacă trecem la euro: nu vom mai putea folosi unele instrumente importante de politică monetară, Banca Națională va fi restricționată în anumite decizii, companiile românești vor exporta cu mai multă dificultate produsele atâta timp cât România va avea o monedă puternică, poate vor trebui să investească mai mulți bani pentru a crește calitatea, ca să justifice creșterea costurilor”*.

Un alt mesaj de oportunitate, practic cu aceleași conotații ca și cele menționate anterior, este cel al ministrului portughez de Externe, Augusto Santos Silva (interviu Bloomberg, august 2017), probabil stimulat și de declarația ministrului român de Externe, că România ar putea adera la Zona Euro în 2022. Statele care ezită să treacă la euro în prezent, spune ministrul portughez, ar putea întâmpina de acum încolo dificultăți majore dacă vor amâna prea mult decizia. Motivul este că țările Zonei Euro se vor angaja la o mai profundă integrare și vor impune condiții formale și informale mai dificile de intrare în zonă a претенdenților de mai târziu, care pierd oportunitatea momentului: *„dacă nu urmezi drumul integrării, devine din ce în ce mai greu să te întorci la momentul oportun integrării”*... În Zona Euro (s.n.)

Trebuie să privim în față și un alt adevăr, apropo de convergența reală de realizat, ca o condiție asumată informal (din păcate, ca scuză) pentru adoptarea euro, pe care, practic, ne-o impunem moral, întrucât tratatele nu stipulează expres acest lucru. Este o stare de spirit insuflată de necesitatea sustenabilității oricărui progres – o frumoasă noțiune excesiv folosită, dar mai puțin explicată –, chiar dacă vorbim numai despre criteriile de la Maastricht. Se pare însă că, tocmai așteptând realizarea convergenței reale, neam îndepărtat de indicatorii care îi caracterizează performanța, iar costurile trecerii la euro vor exista întotdeauna și vor fi și mai mari cu trecerea timpului. Oare mesajul economiștilor, alții decât autorii acestei lucrări, *„să așteptăm până când vom fi cu adevărat pregătiți și economia noastră va putea face față presiunilor competitive ale Zonei Euro”* (sintetizat de V. Grigorescu), poate fi valabil perpetuu și în orice condiții? Rezistența la presiunile competitive nu o avem oare asumată prin tratatul de asociere, când ne-am angajat să avem o economie de piață rezilientă la competiția loială? Peste 70% din exporturile noastre, care depășesc 60 de miliarde de euro pe an, se duc pe piețele Uniunii, și asta nu din motivul că nu ar face față competiției comunitare? Avem o creștere economică bună,

generalizată și chiar continuă după aderare, evident cu influențele ciclice normale unei economii de piață, dar, fiind în afara Zonei Euro, ne-am apropiat mai mult de prosperitatea partenerilor cei mai dezvoltați din Uniune?

Ridicând aceste întrebări, este bine să cunoaștem ceea ce fac alte țări membre ale UE, care trebuie să pună capăt derogării de a adopta euro, dar acest lucru nu trebuie să ne ducă spre alinierea la argumentele lor, prin care își justifică neprecizarea unor date (Cehia, Polonia, Ungaria, Bulgaria). Știm însă un singur lucru, și anume că țările spre ale căror argumente privim sunt toate pregătite *stand-by* pentru adoptarea monedei euro, având îndeplinite toate condițiile instituționale și de abordare a deciziei finale în orice moment, condiții recunoscute de partenerii Zonei Euro pentru seriozitatea operaționalizării demersului adoptării euro, ceea ce nu este cazul României.

România, abia din 8 decembrie 2016, are o hotărâre de guvern prin care s-a creat

Comitetul interministerial pentru trecerea la moneda euro (HG nr. 931/2016), dar niciun comunicat public, cu amănunte despre demersul instituțional ce urmează, care să ajungă la urechile Bruxelles-ului pentru a fi luați în serios. Primul comunicat public este un inventar de opinii chiar în nota disparității acestora, cu efectul prezumției că suntem încă departe de o voință politică coerentă, focalizată pe o acțiune de pregătire autentică. Este de prisos să menționăm și lipsa de coerență în mesaje în ceea ce privește intențiile României, dacă imediat după declarația ministrului de Externe român (care nu poate fi luată drept opinie personală), reacția șefului PSD, partidul de guvernământ, a creat o și mai mare confuzie declarând că nu există un demers guvernamental pentru adoptarea euro în 2022 și nu crede că cineva ar fi început „*o asemenea aventură*” (!).

Decizia la pachet

Am menționat că oportunitatea momentului nu mai poate fi folosită pentru exercițiul singular și focalizat al adoptării euro, în condițiile în care reinventarea Uniunii ține cont de obiectivele multiple cărora trebuie să le facem față, în circumstanțe geopolitice complexe, multe dintre acestea adverse. Decizia României de trecere la euro trebuie să vină la pachet cu altele, care configurează un cadru mult mai larg de probleme și politici ale Uniunii, dacă se dorește desenarea unei perspective reale, de acum încolo, a

procesului integrării europene. Uniunea a ajuns la un grad înalt de complexitate, astfel că o împiedicare, din orice motive, a acțiunii de consolidare a unei fațete a acestui poliedru împieteză asupra ansamblului, ceea ce explică inerția letargică și periculoasă în care s-a ajuns, în opinia celor care vorbesc despre posibila destrămare a proiectului european.

În mod obiectiv, considerentul complexității trebuie judecat dintr-o altă perspectivă și, pentru a nu fi subiectivi, vom face apel la o opinie exprimată de fostul guvernator al Băncii Angliei, Mervin King, în lucrarea sa *Sfârșitul Alchimiei* (2016), venită de pe poziția unei țări pe cale să părăsească UE. Ceea ce sesizăm, sau poate doar intuim, este faptul că decizia, la pachet, de adoptare a monedei unice trebuie bazată *ab-initio* și pe opțiunea de abordare fundamentală a oportunităților momentului. Poate că valorificarea optimă a acestora ține de modul cum vedem soluționarea crizei nucleului Uniunii, Uniunea Monetară Europeană: fie dăm ceasul puțin înapoi, pentru a reduce complexitatea modelului dată de calitatea interrelaționării statelor membre prin liderii lor, fie se redecide accelerarea procesului integrării spre obiectivul final, uniunea politică.

În capitolul *Căsătorie și Divorț: banii și națiunile* (p. 247, Editura Comunicare.ro, 2017), Mervin King spune că nu se poate soluționa criza Uniunii Monetare Europene „fără a contesta fie ambițiile supranaționale ale Uniunii, fie natura democratică a guvernelor supranaționale ale Uniunii Europene. Una sau cealaltă dintre părți va trebui să cedeze”. King continuă însă cu necesitatea alegerii între întoarcerea la valutele naționale și asumarea „unui transfer clar și precipitat de suveranitate politică înspre un guvern european”. Observăm cu claritate necesitatea de a nu mai rămâne în zona gri atunci când vorbim despre destinul Uniunii, iar acest lucru înseamnă a fi decis, credem noi, pentru opțiunea a doua.

Dacă discursul președintelui Franței, Emmanuel Macron, arată hotărârea pentru a se face pași spre finalitatea celei de a doua opțiuni, urgența fiind Zona Euro cu un parlament, uniune fiscală, buget (o redefinire a ideii fondului monetar european) și ministru de finanțe, cu un sprijin de principiu din partea cancelarului german – care poate de veni funcțional prin câștigarea unui nou mandat –, atunci trebuie să intuim, în virtutea reușitelor motorului franco-german de-a lungul existenței Uniunii, că destinul României în Uniune trebuie legat de consolidarea și continuarea viguroasă a proiectului european, prin instituții puternice, cu privire nu numai la condiția economică a membrilor ei, ci și la politica și geopolitica,

în ternă și externă a Uniunii, nu numai cu indicatorii de convergență în spatele cărora ne ascundem neputința.

În orice moment vom decide adoptarea euro, vor exista costuri pe termen scurt, dar și beneficii pe termen lung, în virtutea principului recuperării unei investiții inițiale. Discursul zilei oripilează prin simplitatea judecăților de valoare care ar trebui extinse la politică, geopolitică și strategie cu bătaie lungă, judecăți care, din păcate, sunt în favoarea așezării noastre la periferia lucrurilor importante în derulare. Tocmai acest lucru ne face să achiesăm la concluzia lui V. Grigorescu că „rămânerea în afara Zonei Euro ne păstrează în actuala stare de neputință”, ceea ce înseamnă că orice aspirații politice de a juca un rol european din situația de a fi la periferia Uniunii sunt sortite eșecurilor. Politicieni, cercuri de faceri, parteneri occidentali inserați în economia românească, simplii cetățeni, în orice forme de asociere, trebuie să-și asume costurile adoptării euro, care vor exista mereu, dar nu trebuie reduse doar la cele economice, după cum avantajele adoptării euro nu trebuie judecate doar în termeni economici. Curajul acestei opțiuni, într-un moment de mare oportunitate, trebuie însoțit de întrebarea extrem de dură asupra locului pe care ni-l dorim în Uniune în următorul deceniu, formulată de același fost ministru român: „la periferie, singuri, sau în mijlocul celui mai mare bloc economic al lumii. Unde ne va găsi viitoarea criză economică, cu mâna întinsă la porțile Zonei Euro?”.

Schimbarea de atitudine trebuie privită și ca o **trezire** absolut necesară dintr-o reverie în care suntem blocați de aceleași (pre)judecăți perdante. În 24 martie 2017, Etienne Davignon, președinte al Prietenilor Europei și fost vicepreședinte al Comisiei Europene, a lansat un apel pentru revenirea la idealul european. Momentul a fost bine ales, tocmai când la summit-ul de la Roma al Consiliului European se lansa carta viitorului/destinului Europei. Așa cum noi pledăm să nu rămânem la periferia Uniunii, cu necesitatea asumării costurilor în momentul de oportunitate existent, Davignon pledează pentru ca Europa să nu rămână la periferia lumii ca urmare a procesului de globalizare (**The Awakening**: „*On the 60th anniversary of the signature of the Treaty of Rome, Etienne Davignon, President of Friends of Europe, launches an appeal for an awakening of a European ideal*”, 24 martie, 2017).

„Este inevitabil ca Europa să-și piardă locul de frunte în lume, iar cetățenii ei să devină o minoritate, ca o consecință inevitabilă a globalizării”, spune Davignon. Soluția viitorului pentru cetățenii europeni

este de a „rejecta fatalismul, ca singura alegere pentru cei care cred că pot modela viitorul. Destinul nostru nu poate fi retrogradarea la periferie”. Parafrazând alte ziceri ale autorului apelului, considerăm că și România, confruntată cu globalizarea și schimbările accelerate, își dorește ca modelul occidental – Uniunea – să fie preservat, istoria demonstrând că ieșirea din modelul de democrație de tip occidental și căderea în izolare au marcat timpuri cu mari eșecuri pentru țările în cauză. Mai mult, destinul României nu mai poate fi rupt de cel al Uniunii și credem că avem tot dreptul și interesul să fim în prima linie a acțiunilor acesteia, nu numai cu privire la acțiunile interne, ci și pe plan global. Însăși **necesitatea de a face față provocărilor/riscurilor globalizării ne obligă să ni le asumăm din interiorul Uniunii**, ca actor global.

Jean Monet a avut dreptate în scrierile sale, strecurând o frază căreia trebuie să-i acordăm atenție: *„Nimic nu este posibil fără oameni, dar nimic nu durează fără instituții”*. Înțelegerea ei este mai mult decât emblematică dacă ne referim la Uniunea Economică și Monetară (UEM), aflată încă în zona de pericol după criza financiară. Ceea ce vedem este exact întărirea instituțiilor ei vechi și noi, printre care se numără și Uniunea Bancară. Putem participa la aceste instituții consolidate, dar și la cele noi, acceptând costul momentului în lumina beneficiilor pe termen lung, dacă vrem să modelăm viitorul României prin a fi în prima linie, mai puternici în Uniune și cu Uniunea. Acesta este unul dintre sensurile deciziei de adopta euro la momentul de oportunitate.

Tot Davignon spune, în apelul citat, că este momentul să revedem fragilitatea instituțiilor comunitare „responsabile pentru toate aspectele și realizările UEM”. Dacă ne asumăm acest adevăr ca stat membru al UE, atunci, știind că participând la întărirea instituțiilor comunitare și aderând la ele – adoptarea euro fiind o cale –, nu vom putea fi în situația de a fi criticați că, prin atitudinea noastră de a rămâne la periferie, împiedicăm statele care vor mai multă integrare. Ajungem astfel la problema spinoasă a Uniunii cu mai multe viteze sau ritmuri. Ne rămâne să judecăm acest adevăr (care a însoțit de fapt toată evoluția UE) prin ceea ce afirmă, de asemenea, Davignon: „Unul dintre marile merite ale proiectului european a fost că nu a forțat mâna niciunui stat membru, **dar niciun stat membru nu are dreptul să țină pe loc alte state de a progresa în integrare**”. Credem că aluzia este clară când ne lamentăm privind Uniunea cu mai multe viteze. Nu lamentarea rezolvă problema Uniunii cu mai multe viteze și adeziunea

pentru o mai multă Europă împreună cu România. Acesta este momentul unei mari decizii, moment de care România trebuie să facă uz și, repetăm, adoptarea euro este doar o parte a ei.

Tema aderării României la Zona Euro este stringentă și, așa cum am susținut în repetate rânduri, trebuie tratată exclusiv politic, contextul actual adăugând și conotația geopolitică. Nu numai faptul că proiectul euro este unul politic, ci și situația geostrategică regională, centrifugarea unor state de la deciziile Bruxelles-ului, luate prin Consiliu, reiterarea perspectivei unei Uniuni în viteze, ritmuri, intensități diferite sunt fie eufemisme ale unei realități existente de mult timp, fie chiar posibile prin tratatele Uniunii. Pot fi însă judecate și drept cauze ale percepției de dezintegrare a Uniunii. Toate sunt, cu certitudine, elemente de reflecție serioasă pentru decidenții politici români.

Trebuie făcută o alegere rapidă între a critica faptul de a te fi conformat unor discipline care te califică pentru Zona Euro, dar fără drept de vot, și temerile că, deși la nivel de țară, pe medie, mai toți indicatorii economici de convergență pentru Zona Euro sunt buni (criteriile Maastricht și cele din Semestrul European), discrepanțele regionale sunt mari (oare a cui o fi vina, după 20 de ani de la asocierea la UE?). **Oare faptul că, de la criza financiară, cursul leului a rămas în stabilitatea reclamată de mecanismul cursului de schimb II (ERM II), adevărat cu un suport al împrumutului de la FMI, în loc de un sprijin al BCE, nu este cel mai bun element de credibilitate că putem face față cerințelor adoptării euro?**

Atât timp cât vorbim că **Zona Euro este nucleul dur** al Uniunii (ceea ce este altceva decât conceptul de o Uniune cu două etaje, care bântuia prin anii '80), Europa cu multe viteze sau, mai știm noi, cu celelalte eufemisme folosite de fapt pentru o Uniune cu cercuri concentrice, nu va mai avea relevanță dacă România va sta la masa statelor din Zona Euro. Doar așa ar putea fi parte la decizii privind ceea ce este și ce va fi centrul unei UE reinventate. Iată baza care oferă dreptul de a putea vorbi despre toate celelalte provocări.

Pentru a nu o spune noi, atunci când pledăm cu obiectivitatea cerințelor momentului la decizia-pachet, dar cu credința adevărului relativ, cităm doar titlul prezentării făcute de Pierre Defraigne, de la College of Europe, Bruges, cu ocazia **Seminarului Jean Monnet** cu tema „EU à la carte?” (2016): **„Întărirea euro trece prin construcția apărării comune”**. Avem confirmarea complexității angajamentelor care trebuie asumate prin

poziționarea României față de documentele de reflecție ale Comisiei și, mai ales, a secvențialității acestora din punctul de vedere al efectelor în lanț, pentru a asigura viitorul unei Europe puternice, cu România în Uniune, cu Uniunea și pentru Uniune.

Ca urmare, decizia la pachet înseamnă, din punctul nostru de vedere, a achiesa la o Uniune a Securității și Apărării, Uniunea Economică și Monetară (cu intrarea în RMNII), Uniunea Bancară, Uniunea Fiscală cu toate ingredientele de credibilitate și capacitatea de a livra ceea ce România s-a angajat: respectarea statului de drept, păstrarea echilibrelor macroeconomice, stabilitatea prețurilor, stabilitatea cursului de schimb, Semestrul European, spațiul de manevră pentru politicile de macrostabilizare, stabilitatea financiară, observarea optimizării mixului de politici economice, cu obiectivul stabilității politicii monetare prin alegerea conduitei politicii fiscale pe termen lung, cu semnificații profunde: adoptarea euro cu asigurarea perspectivei pilonului fiscal al monedei unice în interiorul Zonei Euro, transferul suveranității asupra apoliticiei monetare naționale către BCE, trecerea la transferurile dintre statele membre/regiuni prin Eurobonds sau varianta pseudo-Eurobonds (European Safe Assets/ESAs, vezi *Reflection paper on the deepening of the economic and Monetary Union*, 31 mai 2017).

Nota bene pentru această suită de achiesări este evitarea susținerii conservatorismului, ca să nu spunem încăpățânării Germaniei, pentru programe guverna mentale austere (citește politici fiscale austere), solicitând disciplină mecanică în cheltuielile publice. Elemente care, toate, s-au dovedit că alimentează cercul vicios al crizelor în lanț declanșate de criza financiară: economică, fiscală, a datoriilor, a băncilor, cu posibila revenire la o altă criză economică.

Problema spinoasă în egală măsură a Uniunii și a României (chiar limitată pentru noi la ultimul obstacol, cel al convergenței reale) este reprezentată de necesitatea avansării în reformele structurale, de regulă lipsite de rigoare și fermitate. Uniunea are probleme de convergență economică și de creștere economică incluzivă, iar Zona Euro a înregistrat practic un deceniu (economic) pierdut (Steinberg, Ph., 2017), ca să nu spunem că Uniunea în ansamblu este într-o inerție letală (Defraigne, P., 2016), cel puțin până la exprimarea adeziunilor statelor membre la unul din scenariile propuse prin documentele de reflecție ale Comisiei Europene. Să nu rămânem însă ancorați în problemele economice, evitându-le pe cele de percepere socială a realităților, de care va depinde succesul reformelor anunțate de acum încolo!

În septembrie 2017, Benoit Coeure, membru al consiliului executiv al BCE, se exprima, în publicația *Borsen Zeitung*, cu privire la o schimbare de atitudine a socialului față de UE, determinată de creșterea economică, reducerea șomajului, stabilizarea veniturilor, dar și de evenimentele politice (alegerile) din numeroase state din UE, prin care forțele antieuropene, radicalii de dreapta, și-au pierdut pozițiile de influență. Sprijinul pentru Uniune și euro marchează cele mai înalte cote din toate timpurile, demonstrând creșterea sentimentului de unitate pentru și încredere în democrație, în optimismul noilor inițiative franco-germane, care pot duce Europa la noi progrese tangibile. Concluzia este că Europa trebuie să valorifice această oportunitate, dincolo de inerția resentimentelor și temerilor față de economia deschisă promovată de integrarea europeană.

Destinul Uniunii trebuie formulat, ca urmare, cu luarea în considerare a soluțiilor posibile pentru trei îngrijorări de bază ale populației față de globalizare și de piețele libere. *Viitorul Uniunii poate aduce stabilitate, onestitate și justiție în societate?* Răspunsul nu poate fi decât în unificarea eforturilor pentru soluții multinaționale și nu individuale. Puține țări își mai pot permite să se pună la adăpost prin propriile forțe de provocările globalizării, dominată de piețe libere. **„Momentul” unei Europe unite** înseamnă adoptarea unor soluții comune în abordarea provocărilor globale, progresele așteptate fiind necesare pe două fronturi: „un angajament pentru întărirea instituțiilor existente și o viziune clară pentru mersul înainte al integrării”. Procedând în acest fel, Coeure ne propune să avem permanent în minte „promisiunea pe care am făcut-o când a fost fondată Uniunea Europeană, și anume că ea va aduce prosperitate și oportunități”.

Problematica reformelor structurale, la a cărei abordare este obligată atât Uniunea cât și România, necesită o asumare prin luarea în considerare a scopurilor proiectului european (pace, prosperitate), a mijloacelor de realizare (cooperare aprofundată în cele mai multe domenii și cooperare și coordonare în politicile comunitare) și a oportunităților momentului, în enumerarea acestora din urmă intrând realitățile politice, geo-politice, economice și de atitudine a cetățenilor Uniunii. Criterialitatea încrucișată în momentul european actual de oportunitate presupune decizii la pachet cu privire la poziționarea României, simultan la toate documentele de reflecție ale Comisiei, cu angajarea în reforme structurale care să-i dea credibilitatea alegerilor dintre cele cinci scenarii: (S1) **continuăm pe același drum** (accent pe realizarea agendei de reforme pozitive); (S2) **accent exclusiv pe piața**

unică (refocalizare numai pe piața unică); (S3) **cei care doresc mai mult realizează mai mult** (cooperarea mai strânsă a celor care vor mai multă integrare în anumite domenii); (S4) **mai puțin, dar mai eficient** (rezultate mai multe, mai bune și rapide în anumite domenii de politică); (S5) **mult mai mult, împreună** (statele membre decid să realizeze mai mult, colaborând intens în toate domeniile de acțiune).

Oricum am citi scenariile prin prisma adoptării euro, în mod obiectiv trebuie să facem legăturile între acțiuni multiple în cadrul aceluiași pachet de decizii. Dacă opțiunile în care credem (noi autorii) sunt benefice pentru România, atunci ele vor asigura o trecere de la (S4) la (S5): întărirea pieței unice în domeniul serviciilor, a economiei digitale, a energiei; coordonarea politicilor economice; uniunea bancară, uniunea fiscală, uniunea pentru apărare și securitate etc., toate împreună cu noi măsuri care să le instrumenteze pentru o Uniune mai unită și mai puternică.

În ceea ce privește România, **perspectiva conservării poziției de net primitor** (în sens generic), de altfel necesară, impune o serioasă reformă fiscală structurală internă (veniturile bugetare sunt numai 28% din PIB!), prin care să-și asigure resursele complementare, nu numai în urma ieșirii Marii Britanii, ci și a restructurărilor obiectivelor Uniunii de finanțat și, posibil, a creșterii cofinanțării, care condiționează accesul la fondurile Uniunii. Exemplul cel mai relevant, respectiv ideea cu care trebuie să ne obișnuim și mai mult dacă vrem mai multe bunuri și servicii publice de la Uniune: să investim și noi în capacitatea și soliditatea ei pentru a ni le putea oferi: „bugetul UE este prea mic pentru nevoile actuale ale statelor membre și că acesta poate chiar scădea dacă statele net contribuitoare vor decide acest lucru, mai ales când una dintre acestea va ieși din UE în 2019” (Dăianu, D., 2017).

Scenariul nr. 6:

„Aveam la dispoziție doar două opțiuni: fie să ne reunim în jurul unei agende europene pozitive, fie să se retragă fiecare în colțul său”, Jean-Claude Juncker

Am încercat¹, pe parcursul cercetării noastre, rememorarea fondului evenimentelor premergătoare unor decizii cât mai conturate și convergente pe o agendă europeană cât mai fezabilă, într-un context complicat și

¹ Vezi și secvențele tratate de noi în nr. 10 și 11 din *Caiete critice*.

centrifug. Încheiem ceea ce s-ar dori a fi unele concluzii, cu o opinie asupra discursului privind Starea Uniunii 2017 a președintelui Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker. Până a ne exprima asupra fondului discursului de interes pentru România cu privire la tema monedei unice, ne oprim asupra formei documentului care exprimă o stare de spirit care s-a vrut a fi indusă statelor membre.

Discursul este personal, asumat ca lider al unei structuri de o importanță vitală în creionarea destinului Uniunii, combinând romantismul (este aprecierea premierului Olandei, Mark Rutte) cu optimismul, altfel spus cu trecutul glorios care poate fi perpetuat numai prin ceva din trecut la un moment oportun. Uniunea, prin trecutul ei, a fost și pentru România un punct de atracție și a reușit să-i fie tangibil. Chemarea de fond este că nu ne putem opri aici, iar pentru ușurarea deciziei naționale J. C. Juncker propune un nou scenariu, al șaselea, rezultat al sintezei turului de forță făcut în statele membre pentru consultarea în materia apropierei scenariilor (în număr de cinci), descrise anterior. Propunerile sunt clare, coerente, aduc a un plan de acțiune care poate fi convenit, atenție, posibil cu o majoritate calificată.

Descoperim, în contrapartidă, *necesitatea urgenței, implicării, acțiunii pe câteva fronturi* unde prezența celor mai multe state vor da tonul refacerii unității pentru o Uniune mai puternică. *Adoptarea monedei euro ține de toate aceste fronturi*, unde sunt prevăzute reforme într-o viziune care trebuie să aducă plusvaloare procesului de integrare și dividende statelor membre. Pentru redresarea economică, devenită fapt, și nu o dorință, există posibilitatea concentrării pe provocările care au nevoie de soluții astfel ca proiectul să dăinuie. Deși alegerile din Germania nu erau consumate (la data demersului lui J.C. Juncker, n.n.), se induc amendamente oricărui guvern german posibil rezultat din alegerile parlamentare, referitoare la dinamismul unor propuneri făcute de președintele Franței, Emmanuel Macron. Cancelarul Angela Merkel, la conferința de presă avută cu omologul francez, Edouard Philippe, își imagina un post de ministru european al finanțelor, guvernanța întărită a Zonei Euro, participarea la finalizarea Uniunii bancare și înființarea Fondului Monetar European ca instrument de intervenție în condiții riguroase în situații de criză. Acest lucru nu înseamnă, încă, o armonizare a viziunii de reformă, nici franco-germană și nici cu expozeul lui Juncker. Cel mult o apropiere, dacă „sloganele guvern economic, ministru european al finanțelor și un buget comun” vor fi argumentate cu substanța de care au nevoie, spunea Merkel.

Așa cum observă mulți analiști, legată de subiectul acestui capitol, propunerea-cheie este posibila implementare a unui mecanism de preaderare pentru țările care doresc să adopte moneda unică. Este doar o mână întinsă sau un interes discret definit, că o Uniune mai puternică înseamnă o piață unică, o monedă unică extinsă la mărimea ei? Iată întrebarea față de care potențialii beneficiari ai mecanismului propus nu par să fie cu toții încântați, pentru că, după opinia noastră, dăinuie închistarea în argumentele lipsite de viziune. Nu negăm faptul că există temeri și din partea „oferanților”, dar, la acest moment al Europei, observăm o prelungire a tarelor egoismului, și nu a solidarității din partea unor parteneri europeni, care, după ce și-au creat o prosperitate durabilă, chiar pe seama celorlalți parteneri europeni, au probleme majore de moralitate numai față de propriii cetățeni.

Cu scuzele durtății aserțiunii noastre, cu riscul de a fi bănuți de a nu înțelege fundamentul, sensul și obiectivul integrării economice, întrebăm mai departe, dacă, în loc să ne preocupe un nivel generalizat al unei prosperități, ne încurcăm în barierele apărute în calea ei. Oare care mai este sensul corelației dintre prosperitate și securitate atunci când vorbim despre pacea pe continent? De ce viitorul imediat al Europei constă în realizarea unei Uniuni a apărării și securității?

Subterfugiile sau chiar bunele intenții ne dau argumentele solide asupra necesității de a trece cât mai repede la adoptarea euro. Motivațiile bune sau rele ale celor care împiedică acest lucru trebuie valorificate ca buni negociatori. Victor Bratu, ziarist cu multiple preocupări în cauzele pe care le tratează, ne spune pe bună dreptate că este de neimaginat cum cele opt țări care încă nu au adoptat euro (fără Marea Britanie) și având o pondere de 15% din PIB-ul Uniunii să nu funcționeze la unison, pe baza politicilor Eurozonei, dar cu moneda euro, și desigur cu riscuri rezonabile (vezi articolul „Scenariul 6 de reformă a UE”, *Cursdeguvernare.ro*, 14.09.2017).

Discursul lui J. C. Juncker, de la care am pornit, a produs „prozeliți și supărați”. Unii prozeliți au chiar aceleași rezerve, cum este cazul ministrului german de finanțe, Wolfgang Schauble, care crede că adâncirea cooperării pe baza extinderii Zonei Euro intră în viziunea Berlinului, „dar este clar că toate condițiile trebuie îndeplinite”. Putem citi că, în spatele argumentului tehnic al unor criterii, unele oficiale, altele apărute informal pe parcurs, stă de fapt menținerea *status quo-ului* Germaniei, performantă și individualistă. Dintre cei supărați, vehemența Olandei și Austriei continuă cu aceeași ardoare menținerea la distanță a României de Spațiu Schengen și Zona Euro. Ungaria și Polonia pedalează pe drumul înfundat al cedărilor de

suveranitate, negând practic statura lor de stat membru al Uniunii. Dar, propriile lor argumente se contrazic atunci când se pune întrebarea ce este de făcut, iar România credem că trebuie să iasă din capcana incoerențelor **între ceea ce trebuie făcut și ce se poate face.**

Juncker, care a demonstrat și rezultate, ca personalitate europeană și prin funcțiile politice avute în țara sa, dar și în Uniune, subliniază șansa României de a discuta aderarea la Zona euro, **măcar prin adoptarea ERM II, ca instrument de protecție față de slăbiciunea competitivității sale** (idee elaborată de Fritz Scharp și reluată de Lukas Vesely în articolul „Can Europe Converge on What Convergence Should Mean”, *Social Europe*, aprilie 2017). Se pare că în (neînțelegerea convergenței găsim cheia viitorului monedei euro și al Zonei Euro, deocamdată diferită prin prisma modelului economic, adoptat să spunem de țările nordice și cele sudice ale Uniunii.

România trebuie să marșeze pe ideile lui J. C. Juncker, conținute în reiterarea tezelor privind o *Uniune a valorilor*, o *Uniune mai puternică* și o *Uniune mai democratică*. Reluăm din discurs următoarea frază: „*Dacă vrem ca moneda euro să unească mai degrabă decât să divizeze continentul nostru, atunci aceasta ar trebui să fie mai mult decât moneda unui grup select de țări. Euro are vocația de a fi moneda unică a Uniunii Europene în ansamblul său*”. Apoi „*Statele membre care doresc să adopte moneda euro ar trebui să poată face acest lucru. Propun, așadar, să creăm un instrument de aderare la Zona Euro, care să ofere asistență tehnică și chiar financiară. Dacă dorim ca băncile să funcționeze în temeiul acelorași norme și să fie supravegheate în același mod pe întreg continentul, atunci ar trebui să încurajăm toate statele membre să adere la uniunea bancară*”. Desigur, nu trebuie uitate rezervele („*Toate statele membre, cu excepția a două dintre ele, trebuie și au dreptul să se alăture Zonei Euro de îndată ce îndeplinesc toate condițiile*”).

Avem de negociat „condițiile”, dar avem și propunerea de a fi creat **un instrument de aderare la Zona Euro** care să ofere asistență tehnică și chiar financiară țărilor decise să intre în Zona Euro. Poate ar fi bine să fim cei care descurcă ițele invitației într-o Uniune deocamdată divizată, printr-un caiet de sarcini sau o foaie de drum în care să ne regăsim cu forța de a fi mai bine pregătiți pentru euro. Desigur, avem de luptat și cu realitățile noastre, reflectate într-un seminar organizat de CursdeGuvernare.ro (deja menționat), la sediul BNR, imediat după discursul lui J. C. Juncker. Că sunt triste, osificate sau nu, ele atrag atenția asupra substanței unor eventuale negocieri.

În nume personal, economistul-șef al BNR, Valentin Lazea, vorbește despre necesitatea reformelor structurale interne, în fața unui auditoriu care întreabă, ca și autorii acestui studiu, care este definiția reformelor structurale, ca să nu le mai privim ca pe o formulare criptică: „Toate aceste măsuri nu au culoare politică. Ele ar trebui luate de orice guvern, fie de stânga, fie de dreapta. Aceste măsuri sunt de tip win-win: câștigul ar fi nu numai economic, ci și de tip politic, pentru că reforma în fiecare domeniu afectează câteva zeci de mii de oameni, care trăiesc pe anumite rente, dar aduce beneficii pentru 20 de milioane de români”.

Directorul general al BCR Pensii, Radu Crăciun, spune că „dacă vrem ca alții să ne ia în serios, trebuie ca mai întâi noi înșine să ne luăm în serios... Cred că este o iluzie să ne imaginăm că o decizie politică europeană poate să reprezinte o scurtătură pentru eșecurile politice, pentru derapajele democratice, pentru guvernarea mediocră a României din ultimele decenii... Cu toată onestitatea, este de decelat în ce măsură o declarație politică, precum cea a domnului Juncker, anulează diferențele mari de dezvoltare economică și de calitate a guvernanței care separă România de restul Europei”.

A fi realiști este o necesitate, dar gestionarea realității este alta. Desigur, nu pot exista înlocuitori pentru o politică de dezvoltare sănătoasă, așa cum au afirmat Radu Crăciun și Ionuț Dumitru, președintele Consiliului fiscal, sau cum a sintetizat acest lucru Ana-Maria Vasile (Wall-street.ro: „Ce ne califică să aspirăm la statutul de membru al Zonei Euro și al nucleului dur al Europei? Mai nimic!”), dar era de dorit ca subiectul vehemenței să aibă și propuneri realiste. Altfel, rămânem în retorica descrisă deja, a neputinței, și nu era timpul față de Momentul Europei în care vrem să ne scriem istoria.

Încheiem „apelul” autorilor cu îndemnul de a nu se determina alăturarea realităților României la o Eurozonă „percepută ca zonă a dezastrelor, unde discuțiile au fost centrate pe o posibilă destrămare”, **greșit privită în această manieră** de mulți (cum spune Daniel Gros, director al Centrului de Studii Politice Europene, Bruxelles, în articolul său „The Eurozone’s Hidden Strength”, *Project Syndicate*), ci la o zonă euro redresată economic, deci un fundament pe care trebuie clădit acum, prin voința politică.

O notă de optimism, în sensul celor argumentate de noi, o aduce Liviu Voinea, viceguvernator BNR, în cadrul unei analize dedicate adoptării euro. Este un nou semnal că banca centrală, ca instituție și abordare instituțională, nu poate fi pasivă față de acest demers și continuă să-l dezvolte ca posibilitate. În expunerea sa, intitulată „România în Zona Euro: când și cum” remarcăm o ordonare a demersului cu argumentele pozitive necesare și care trebuie valorificate. Ideea unei foi de parcurs pentru adoptarea euro este extrem de încurajatoare. Este de observat, așa cum și Juncker și-a fondat

discursul pe ceea ce vor cetățenii de la Uniune, că „românii sunt cei mai înfocați susținători ai monedei unice, deși economia românească are cel mai scăzut nivel de convergență reală cu zona UE” – 64% din cei intervievați (Doru Cireașă, „Sfat BNR: Asigurați-vă bunăstarea înainte de adoptarea Euro!”, Digi 24).

Poate că din ceea ce susține Banca Națională, o instituție importantă pentru economia României, sunt de reținut următoarele:

- a) **România îndeplinește criteriile nominale de convergență** (cele oficializate formal ca obligatorii, criteriile de la Maastricht), dar sunt necesare reforme structurale, care să consolideze fundamentele economice, pentru realizarea unei macrostabilități dinamice, să reducă tensiunile care se pot acumula pe fondul creșterii economice peste potențial, dar mai ales să întrețină un permanent sentiment favorabil al pieței;
- b) Euro trebuie tratat ca un proiect, ca urmare adoptarea monedei unice are nevoie de o decizie politică, fundamentată pe consens național și în acord cu partenerii din Zona Euro;
- c) Este nevoie de o foaie de parcurs care să pună accent pe rolul de ancoră a monedei euro pentru România, inclusiv în sens de securitate;
- d) **Există un cost de oportunitate al amânării adoptării euro**, care poate face loc adâncirii **decalajelor dintre România și Zona Euro, convergența reală de care ne plângem.**

Detaliile tehnice pălesc în fața pierderii oportunității momentului unei decizii politice, **întrucât nu vom putea participa la luarea unor decizii care ne privesc**, în cel mai direct mod, și vom pierde exact stimulentele dezvoltării pentru convergență. **Un dialog imediat este necesar**, ne spune și Daniel Dăianu, membru neexecutiv în CA al BNR: „*Avem șansa de a participa mai consistent la «refondarea/regândirea UE», chiar a Zonei Euro, iar dialogul acesta nu trebuie să aștepte summitul din 2019*”.

Intrarea României, a leului, în ERM II este fezabilă la acest moment de oportunitate, acest lucru având nevoie de „un avânt” politic național, un stimulent exact pentru a grăbi convergența reală de care ne plângem. Poate așa cum și Uniunea „a pus” euro înaintea Uniunii Politice, România poate avea curajul de a pune euro înaintea convergenței reale.

Apărut în *Caiete Critice* nr. 12/2017, pp. 24-35

DEZBATEREA PUBLICĂ: LIANT ȘI ALIAT AL ADOPTĂRII EURO

Adoptarea euro, în cazul României, înseamnă, într-un fel, reîntoarcerea la momentul istoric al lansării actualei monede naționale, leul, la momentul formării unei uniuni politice de natura consolidării statului național și a prerogativelor sale de independență și suveranitate. Moneda națională, prin simbolistica ei, venea să realizeze acea completitudine de percepție internă și externă în care trei elemente definitorii – statul național, suveranitatea și independența – se îmbinau într-un semn monetar în care se investea încrederea cetățeanului pentru o situație de fapt, dar, mai ales, pentru viitorul ales de el însuși. Încrederea în monedă avea conotația predictibilității în ceea ce urma să facă statul, în ceea ce își propunea cetățeanul să realizeze cu propria lui viață economică și socială.

Este de bănuat că dezbaterea publică la momentul adoptării leului exprima anumite speranțe pentru o perspectivă benefică a României, instituirea ca „Bancă Națională” a primei bănci centrale pe teritoriul noii statalități insuflând importanță rolului ei pe termen lung, pentru modernizarea, progresul și dezvoltarea economiei naționale, un „leagăn” promițător de securitate pentru generațiile viitoare. Modul în care primul guvernator al BNR – Mitiță Constantinescu, cel care nu a vrut să accepte Decretul Regal de a fi numit în acest post – a reușit să gestioneze, cu o mare corectitudine, percepția față de implicarea și politicile unei bănci centrale în viața cetățeanului, este dovada reușitei unei construcții și un început instituțional de anvergură, dedicate servirii interesului național, printr-o monedă proprie. Au trecut peste 130 de ani de la înființarea BNR și, este posibil ca, la 140 de ani, un nou pas să fie făcut spre o altă monedă. Fără a desființa instituția, România urmează să adopte o monedă – euro – în care, poate, aceleași sentimente și speranțe să fie investite pentru o nouă alonjă de timp, de data aceasta contopite cu cele ale „cetățeanului european”, acesta fiind privit ca factor multiplicator al încrederii împărtășite într-un spațiu politic și economic extins la scară continentală.

Reînnoirea unui posibil calendar al adoptării euro trebuie prezentat ca un fapt natural, care să aibă la bază o voință politică națională exprimată și asumată. Vorbim doar despre o etapă de pregătire și un moment pentru

care România este angajată, în cadrul unui proiect din care face parte și în care urmează să-și aducă propria contribuție. Participarea deplină la UEM a României, prin adoptarea euro, este un angajament ireversibil atât timp cât principiul tratatelor, de a fi respectate întru totul, rămâne valabil. Această subliniere este foarte importantă, ea delimitând în mod necesar un spațiu al dezbaterii publice, îl jalonează și îl precizează din punctul de vedere al subiectului concret.

În mod normal și corect, pe fondul unui proces de integrare în desfășurare, ceea ce avem de dezbătut, analizat și decis nu mai este integrarea în sine, ci perioada de prelungire structurală a acestui proces spre o anumită desăvârșire înscrisă în tratate. Este vorba, chiar pe fond, despre a avea mai repede sau mai târziu moneda unică circulatorie și în spațiul economiei naționale, deja „fără frontiere”, ea fiind parte a pieței unice comunitare, care a înglobat deja cele patru libertăți de mișcare: a bunurilor, serviciilor, capitalului și forței de muncă.

De asemenea, adoptarea euro, prin impactul economic, politic, social și psihologic, trebuie privită prin prisma priorității unui subproiect la proiectul mare al integrării europene, corectitudinea traducerii lui în viață prin efortul național în marea construcție europeană fiind esențială. Din acest punct de vedere, orice scepticism care poate învălui respectivul subproiect – cu multe aspecte tehnice, e drept –, credem că trebuie focalizat pe elementele/aspectele de reușită, ale soluțiilor: să aducă rezolvări, și nu simple constatări ale neputinței. Din acest considerent major, cunoașterea și/sau reevocarea celor trei „rapoarte” (Barre, Werner, Delors) care au făcut posibilă crearea UEM în cadrul Comunității Europene și prefigurarea trecerii la moneda unică sunt absolut necesare.

Rapoartele respective reprezintă un exemplu de gestionare constructivă a etapelor de integrare europeană, în contextul unor îndoieli și confuzii – prin care trecem și noi acum – depășite tocmai pentru că s-a avut în vedere un azimut (țintă) clar al procesului de integrare, respectiv ceea ce era definit în Tratatul de la Roma (1957). Ori de câte ori viziunea acestui prim tratat a fost încetoșată de anumite realități, care obligau la recurgerea la mai mult național decât comunitar, s-a vorbit despre perioade de stagnare în integrare.

S-a dovedit însă că revigorarea procesului de integrare europeană a avut întotdeauna surse când preeminența naționalului a fost depășită în favoarea conceptului comunitar. Numai în acest fel a fost dezvoltată

dimensiunea de aprofundare a integrării, respectiv captarea a noi și noi domenii, inclusiv cel monetar, în sfera coordonării politicilor la nivel comunitar. Dacă se dorește adoptarea euro, atenție, în sensul respectării unui angajament politic, atunci este recomandabil să se țină la un anumit tip de discurs și dezbateri, iar cei pro sau contra să fie, să rămână și să conlucreze în aceeași echipă, nu de pe baricade diferite. Toate argumentele sunt necesare, utile, de cântărit, dar să aducă soluții și clarificări.

Rememorarea mai amplă a celor trei rapoarte celebre, dar uitate – Barre, Werner și Delors – aduce în atenție exemplul conlucrării de care avem astăzi nevoie pentru a intra în atmosfera proiectului euro pentru români. Ele sunt încă mărturia vie a conlucrării prin care – în final și dincolo de argumente pro și contra, îndoieli și confuzii –, s-a cimentat un drum cu fermitate pragmatică, ce a condus, *de facto și de jure*, la crearea Uniunii Economice și Monetare.

Considerăm importantă evocarea rapoartelor, din mai multe motive și puncte de vedere. Un prim motiv este spiritul lor de redactare călăuzitor, care trebuie cunoscut de la sursă. Acest spirit insistă asupra rolului decisiv al voinței politice a statelor membre de a ține tempoul parcursului integrării europene, conform principiilor statuate în primul tratat al ceea ce avea să devină Uniunea (Tratatului de la Roma, 1957). Ele au reprezentat adevărate pietre de hotar în canalizarea conștiinței europene – politice și sociale – către proiectul Uniunii, necesitatea alinierii ei la un proiect de la care nu ar trebui să existe cale înapoi.

Un al doilea motiv ține de realitățile nu numai din România, ci și din celelalte state membre, obosite de criză și cu un leadership slab, context în care derapajele de la un proiect, din motive de presiuni sociale și de incompetență, sunt mult mai vizibile. În ceea ce ne privește, credem că rapoartele interesează acum tocmai prin nevoia de a întări credibil decizia politică a adoptării euro de către România. Clasa politică, echipele tehnocrate pot vedea în ele modul eficient de abordare și realizare a unui proiect cu final definit, modul în care se poate scrie și acționa tactic pentru traducerea în viață a unei viziuni angajate. Adoptarea euro face parte din această viziune a noii apartenențe a României la Uniunea Europeană.

Nu greșim cu nimic dacă afirmăm că revederea acestui exercițiu major ne-ar aduce în parametrii unei autentice combinări pragmatice a voinței politice cu directive de susținut și aplicat într-un calendar ferm, necesitatea inițierii de modificări legislative care nu mai pot aștepta (Constituția, Statutul

Băncii Centrale, legile administrației publice centrale și locale, legea finanțelor publice, legea contabilității etc.), care să dea legalitate și să degajeze de neconstituționalitate terenul măsurilor tehnice concrete ce vor face posibilă circulația euro pe teritoriul României.

Din păcate, chiar și Bruxellesul a uitat de tenacitatea cu care s-a lucrat pentru crearea Uniunii Economice și Monetare, iar motivul creșterii numărului statelor membre nu poate fi evocat ca impediment, dacă acesta a fost scopul Uniunii, să cuprindă cât mai multe state europene.

Desigur, ca fondatoare a Uniunii, Europa a mai trecut prin perioade de euroscepticism, când trebuia să fie depășite barierele de concepție ale suveranității totale, indivizibile, netransmisibile în părți, cedând loc subsidiarității, coeziunii și solidarității pentru un proiect cuprinzător, o viitoare „casă de securitate” pentru cetățenii țărilor membre.

Președinți ai Comisiei Europene și echipe ale acestora au demonstrat, prin documente de „disecare” a realităților și raportarea lor la viziunea primă a integrării, că succesul acestui proces, până la uniunea politică, nu poate fi asigurat decât prin unidirecționalitatea și ireversibilitatea integrării.

Poate că exemplul cel mai elocvent a fost dat de ultima criză financiară, care a arătat că soluția sustenabilă a crizei Zonei Euro este înaintarea spre integrare (Uniunea Bancară), prin continuarea construcțiilor instituționale de tip comunitar, și nu prin renunțarea la acestea. Criza din Zona Euro a readus pe agendă problema uniunii politice, care nu poate fi realizată fără uniunea fiscală, iar aceasta din urmă este de neconceput fără ruperea lanțului malign dintre crizele bancare și datoria publică, via revenirea rolului benign al băncilor comerciale în creșterea economică sănătoasă.

Din această perspectivă și din faptul că România a decis participarea la uniunea bancară fiind încă în afara Zonei Euro, adoptarea monedei unice este și un proiect de anvergură națională, de o necesară refocalizare deopotrivă a energiilor politice și politicilor economice. Exercițiul îndeplinirii condiționalităților impuse de acordurile de finanțare cu FMI, Banca Mondială și Uniunea Europeană, în sensul sustenabilității datoriei externe contractate, a demonstrat capacitatea României de a răspunde chiar criteriilor globale extinse de convergență, favorabile trecerii la euro. Pasul care mai trebuie făcut rămâne important, nu este facil, în contextul reformelor structurale mult prea întârziate, dar poate că ar trebui să ne limităm la a

susține că este un obiectiv greu fezabil, cum încă se afirmă, dar nu și imposibil. Condițiile depășirii acestei fictive imposibilități țin, în primul rând, de modul în care trebuie înțeleasă abordarea acestui nou proiect național la toate palierele socioprofesionale, el având nevoie de aliați curajoși, implicați, și nu de simpli contemplatori.

Aderarea la euro nu este un proiect simplu, conjunctural și, ca urmare, prin el trebuie învinsă tocmai conjunctura, de multe ori nefavorabilă, fiind un proiect de anvergură națională. Într-un astfel de caz, revenirea la un consens de acțiune pe termen mediu și lung, prin eliminarea asperităților pe termen scurt, este esențială. *Rolul dezbaterii publice constă tocmai în eliminarea acestor asperități în sensul lor cel mai larg: scepticism, temeri, îndoieli, chiar dacă toate configurează evaluări cu bilanț negativ pe termen scurt, dar surmontabile pe termen mediu și lung.*

Asperitățile pe termen scurt trebuie abordate exclusiv în logica procesului integrării în care suntem angajați, pericolul pentru România, „urcată” deja în trenul integrării, fiind stagnarea în aprofundarea integrării, când celelalte state membre înaintează. Episodul crizei din Ucraina a demonstrat, din punct de vedere geopolitic și geostrategic, modul în care trebuie puse în balanță beneficiile calitative ale integrării, prin ceea ce înseamnă o ancorare fermă la un spațiu politic și economic mai sigur, și a rămâne captiv exclusiv unor costuri de oportunitate relativ mari, dar recuperabile tocmai datorită apartenenței la un spațiu politic și economic predictibil, prin împărțășirea acelorași valori.

Dimensiunile unei dezbateri publice autentice privind proiectul adoptării euro sunt multiple, ele trebuind tratate echilibrat, într-o corelație realistă, și așezate pe drumul integrării, pe care România îl parcurge. Să nu uităm că acest drum, ales bine de România, este o consfințire juridică bilaterală între două părți, nu un simplu gest de voință unilaterală. El este un angajament față de o comunitate mai largă, și nu incipientă, de a merge într-un anumit sens împreună, de data aceasta și cu posibilitatea de a avea o opinie proprie, exprimată din interiorul ei.

Dimensiunea emoțională a dezbaterii publice cu privire la euro – ca simbolistică monetară – este depășită din punctul de vedere al tradiției simbolisticii naționale. Alături de leul național, fiind cetățeni europeni, deținem în mod liber și euro, îl folosim în tranzacții, după cum chiar legea românească denominează deja anumite repere (acciza, suma minimă a unei achiziții publice prin licitație deschisă etc.) în euro.

Dimensiunea politică a dezbaterii publice trebuie să plece de la premisa că euro este, în primul rând, un proiect politic (Otmar Issing), aspect uitat adeseori de tehnocrații economiști captivi ai manualelor de zone valutare optime. Tehnologia adoptării și funcționării euro – ca vehicul spre o uniune politică, și nu ca rezultat al acesteia – pornește de la premisa de proiect politic, în care validitatea, din cauza lipsei pilonului fiscal, este asigurată de un puternic angajament politic al celor care reprezintă statele membre ale Zonei Euro (Etienne Davignon). Pilonul fiscal a fost suplinit, măcar temporar, prin voință politică și cooperare comunitară în plan bugetar, obiectul și subiectul acestei voințe politice fiind consensualizate din punct de vedere tehnic în documentul „Pactul de Stabilitate și Creștere”. Slăbirea acestei voințe politice, observată ca o cauză a crizei euro, a determinat Consiliului European să decidă ca limita de deficit bugetar să fie consemnată în constituțiile statelor membre, iar bugetele naționale să fie premonitorizate de Comisie înainte de a fi adoptate de parlamentele naționale. Acest aspect, deși suportă foarte multe comentarii, relevă diluarea voinței politice, în contextul în care Europa se confruntă cu un leadership politic slab, tentat de populism și introvertire națională. Compensarea voinței politice scăzute a ajuns să se facă prin constrângerea țării acesteia în legea fundamentală.

Ca proiect politic, busola euro rămâne în continuare în mâna politicianului, iar reaşezarea ei pe linia cap-compas a necesitat programe de austeritate severe, care au amendat comportamentul politic voluntar, fără respectarea echilibrelor macroeconomice. Orientarea acestor programe de austeritate s-a dovedit exagerată prin instrumente și severitate, determinând inflamarea socială (șomaj ajuns la cote istorice maxime în Uniunea Europeană, venituri reale în scădere), schimbări forțate de guverne (Italia, Spania, Portugalia) și instabilitate politică, afectarea creșterii economice pe termen scurt și mediu, cu agravarea crizei fiscale și a datoriei publice etc.

Toate aceste efecte, încă prezente în spațiul Uniunii Europene, pot inspira sau deturna corectitudinea unei dezbateri politice vizionare, punând în față consecințe, și nu cauze. De asemenea, în dezbaterea politică actuală trebuie evitată confuzia dintre politică și politici (politics and policies), ceea ce face ca percepția ei să fie mai degrabă un atac la persoane, și mai puțin un aport constructiv la politicile economice, care trebuie sprijinite politic pentru a îndeplini, prin voință politică tare, criteriile de convergență nominale, reale și juridice.

Dimensiunea economică a dezbaterii publice poate apărea ca fiind cea mai importantă, întrucât tonalitatea și orientarea ei au un efect politico-emoțional cu reverberații asupra cetățeanului și aspirațiilor acestuia. Tentația spre descurajare este încă prezentă, arătându-și efectele chiar la momentul stabilirii unui nou calendar al adoptării euro (2019). Dimensiunea economică este, de regulă, cea mai preocupantă, dovadă fiind multitudinea de opinii bazate, tot de regulă, pe un bilanț excesiv cantitativ și, din păcate, și lipsit de importanță.

Totuși, dimensiunea economică a trecerii la euro rămâne importantă nu numai în sine, ci și pentru conștientizarea calităților proiectului euro din punct de vedere funcțional, un aspect care devine cotidian, parte a vieții zilnice a cetățeanului. În egală măsură, conștientizarea calității proiectului euro trebuie să privească atât criteriile care îl fac valid, sustenabil „din interiorul” economiei României (multe dintre ele fiind denumite cantitativ: indici, rate, ritmuri, proporții, etc.), cât și beneficiile acestuia: eliminarea riscului valutar, ușurarea și reducerea costului tranzacțiilor, rapiditatea plăților, uniformizarea documentației, rapiditatea tranzitului fizic etc.

Pentru cetățean, în toate ipostazele sale – de agent economic, consumator, investitor, producător, exportator etc. –, ținta euro trebuie inoculată ca fiind una tangibilă, iar participarea activă a acestuia la realizarea ei este necesară dincolo de înțelegerea avantajelor vieții cotidiene: Avem nevoie de o reîntoarcere completă în Europa de azi, cea a Uniunii? Vedem în euro o ancoră a noastră mai puternică în această Uniune? Folosind euro, simțim apartenența noastră la o Uniune mai puternică, prosperă și sigură? Poate că astfel de motivații trebuie întărite prin dezbaterile economice a proiectului trecerii României la euro. La urma urmelor, este vorba despre cultivarea unei încrederi într-o monedă comună, euro, a unei întregi populații, moneadă care, la rândul ei, va fi întărită de această încredere.

Ajungând la încrederea într-o monedă pe un alt drum decât cel tradițional – național, dar oarecum simetric, fiind vorba de obiectivul unei Uniuni Politice – dezbaterile publice a adoptării euro trebuie să atingă și un subiect sensibil. Primul pas al introducerii euro și creării Zonei Euro, evenimente nu prea îndepărtate în timp, aduc și un „șoc”, de altfel prevăzut ca o condiție *sine qua non* a funcționării euro: cedarea unei părți a suveranității statale, politica monetară națională trecând în gestiunea politicii monetare unice a Băncii Centrale Europene.

Prin voința de a adera la Uniunea Europeană, România a asimilat deja concepte ca subsidiaritatea și cedarea unor părți de suveranitate (de

exemplu, în domeniul politicii comerciale), funcționarea eficientă a Uniunii nefiind posibilă decât cu înțelegerea a ceea ce înseamnă coordonare și cooperare la nivel comunitar. Poate că acceptarea acestor concepte a fost relativ mai ușoară decât punerea în practică. Ceea ce nu s-a analizat și redefinit suficient de transparent, ca urmare a acceptării acestor cedări, sunt alte două aspecte esențiale ale suveranității, ca și când acestora nu li s-ar fi adus atingere: în ce constă conservarea identității unui stat membru, dincolo de diversitatea culturală, și cum ar trebui gestionate aspectele politico-emoționale ale oricărei națiuni legate de idealul independenței.

Insistăm asupra complexității unei dezbatere publice legate de adoptarea monedei unice și prin prisma faptului că redeschiderea politică a unui nou calendar legat de acest proiect nu este o simplă știre și, în niciun caz, ea nu trebuie abordată pompieristic, ciclic sau periodic, ci cu o cadență de formare a unei culturi cetățenești proactive proiectului, care trebuie înțeles ca unidirecțional din punctul de vedere al finalității. În acest tip de abordare, contrapunerea fezabilității lui cu o multitudine de dubii și trimiteri în derizoriu nu este doar contraproductivă pentru cetățean – aliatul natural al politicului –, ci aduce atingere și seriozității unui stat membru al UE, angajat într-un demers liber consimțit juridic și consemnat ca atare de părțile contractante.

Euro este un fapt, și nu o teorie abstractă. Euro este o monedă care circulă într-un spațiu de peste o jumătate de miliard de consumatori, iar 40% din tranzacțiile comerciale internaționale sunt denominate în euro. Euro a devenit o monedă de rezervă, noi state membre ale UE reușind să o adopte (Slovenia, Slovacia, Estonia, Letonia, Lituania). Moneda euro a trecut un examen capital în recenta criză financiară, deficiențele ei conturând lecțiile însănătoșirii și ale mijloacelor protecției ei viitoare.

Renunțarea tehnică la euro, așa cum s-au formulat unele propuneri în faza acută a crizei financiare, incumbă costuri majore, care le-ar depăși cu mult pe cele ale adoptării ei, ceea ce subliniază încă o dată că singura soluție optimă a obiectivului politic al Uniunii este însănătoșirea monedei sale unice. Nu vorbim despre cursul ei de schimb, volatilitatea sau nivelul tranzacțiilor pe piețele valutare, ci despre necesitatea unei voințe politice care, prin politici comune (pilonul monetar) și naționale (pilonul fiscal, deocamdată), face sustenabilă moneda euro din punct de vedere economic, credibilă și utilizabilă ca instrument al dezvoltării și progresului social în

aria funcționării lui. Sintagma „cade euro, cade UE”, repetată de înalte oficialități ale UE în etapa cea mai grea a crizei financiare din Europa, are exact semnificația efortului de care trebuie să dea dovadă statele membre ale UE din Zona Euro, pentru ireversibilitatea acestui proiect, deocamdată unic.

România este deja în interiorul acestui proces și a depășit etapa opțiunilor alternative, decizia reluării unui nou calendar de adoptare a euro fiind realității. Alături de celelalte state membre ale UE, România are de depășit slăbiciunile structurale ale euro. Dar, înainte de a comensura indicatorii economici, stabilitatea acestora, România are de gestionat atitudini îngrijorătoare: tendința spre introvertire a statelor membre/izolare, expresie a unei credințe false că numai măsurile naționale salvează; resurgența naționalismului economic, care se opune principial și factual cooperării la nivel de Uniune; proliferarea euroscepticismului la un nivel critic, a relevat ridicarea unor forțe radicale validate de alegeri naționale și la nivelul Parlamentului European; fracturarea electoratului cu apariția de partide radicale, de natură să schimbe cursul proiectului Uniunii Politice; o periculoasă schimbare de forțe în menținerea abordării centripete a integrării. Toate acestea sunt pericole și costuri naționale mult mai mari decât cele ale trecerii la euro. Considerăm, așadar, că dezbaterea publică trebuie să se țină departe de un mesaj al disoluției cooperării în spiritul proiectului european, când idealul unei Europe puternice, sigure și prospere, în orice punct geografic al ei, se fundamentează pe solidaritate și coeziune.

Apărut în *Caiete Critice* nr. 11/2017, pp. 23-29

ROMÂNIA ȘI ADOPTAREA EURO. OPINII PROVOCANTE SAU PREOCUPANTE?

Unde suntem după 10 ani de la aderare ne-o spun clasamentele, puțin modificate față de 2007, în raport cu alte state membre ale UE, ceea ce denotă că, probabil (chiar da că ne repetăm), nu am înțeles menirea statutului nostru de Stat Membru deplin și cu drepturi egale, ca și abordarea cooperării economice în cadrul Uniunii. Se pare că așteptările noastre erau îndreptate spre ceea ce trebuie să facă Uniunea (mereu) pentru noi și mai puțin ceea ce trebuie să facem noi pentru noi înșine în cadrul UE. Din păcate, vorbind despre adoptarea euro de către România, am căzut în capcana acestei neînțelegeri grave, cu constatarea plată a pregătirii insuficiente, adică o slabă convergență reală.

Acest diagnostic este adevărat, dar el denotă, parcă din ce în ce mai mult cu trecerea anilor de la momentul aderării, că nu am înțeles complexitatea procesului integrării în dimensiunile sale, nu ca scop în sine, ci ca **vehicul sau proces la care ne-am angajat** cu multe speranțe pentru viitorul economic și securitatea României:

- (1) **de obiectiv comunitar**: integrarea nu vine de la sine și nici nu trebuie lăsată să se întâmple pur și simplu, fără a face politici de orientare către acesta; admiterea acestui lucru înseamnă lipsa de interes a societății, ceea ce ar fi un paradox în raport cu opțiunea politică pentru integrare;
- (2) **de sistem funcțional nou** pentru o țară aderentă: a fi într-un sistem funcțional mai larg decât frontierele economice ale unei țări trebuie să fie o opțiune asumată, în sensul că dorind să beneficieze de efectele unei funcționalități într-un spațiu economic mai larg, România trebuie, la rândul său, să funcționeze, în limitele naționale, în parametrii sistemului comunitar; integrarea europeană, prin acquis-ul comunitar, demonstrează tocmai relevanța sistemului funcțional pentru ca integrarea să se manifeste, să fie sustenabilă;
- (3) **de proces**: desfășurarea acestuia urmărește, în principiu, compatibilizarea proprie – structural-instituțională și funcțională – la regulile Uniunii; dezvoltarea pentru integrare, în cazul României,

are, evident, conotația unui proces de concentrare a opțiunilor naționale spre o singură filieră sau un singur punct de trecere – spațiul comunitar; integrarea, ca proces, are și avantaje și dezavantaje, legate în principal de capacitatea de a fi participant direct sau indirect la modelarea sistemului integrat;

- (4) **de instrument:** există obiective naționale a căror realizare comportă fie opțiunea cooperării mai largi, fie decizia de a face singur ceea ce îți propui; într-o lume a interdependențelor și a vitezei de comunicare, opțiunea pentru integrare ca instrument sau vehicul s-a dovedit a fi cea mai rațională, din perspectiva dezvoltării și asigurării prosperității și securității naționale pe plan european, în perioade de timp rezonabile pentru societate, dar cu condiția de a fi proactivi, și nu contemplativi la ceea ce se decide și în numele tău;
- (5) **de comunitate în mixul de politici economice cu o construcție instituțională adecvată/flexibilă:** există o natură stratificată, inseparabilă, a integrării ca proces real de dezvoltare către acest obiectiv; ca urmare, distingem vectori de acțiuni simultane și lianți cu o dublă calitate: osmotică și permeabilă; această semnificație a integrării relevă, în final, nevoia de funcționalitate a sistemului național în ritmul sistemului integrat, nici partea și nici întregul neavând de suferit de pe urma cuplării prin pasul aderării de facto; nerespectarea acestui principiu a dus la Uniunea cu mai multe viteze, care ne sperie, omițând faptul că suntem părtași la ea.

A evoca dezavantajul lipsei convergenței reale, mai ales în ultimii cinci ani și cu o fervoare care, pentru unii analiști, a ridicat însăși problema necesității de a motiva trecerea la euro, conduce la un adevăr dureros, respectiv recunoașterea că, în practică, nu s-a acționat instituțional spre o serioasă pregătire pentru adoptarea euro. Ce să înțelegem, de fapt: dacă reformele structurale au mers cum au mers, viitorul nostru în Zona Euro este amânat *sine die*? Poate la Bruxelles se știe în mod informal că ne preocupă trecerea la euro, dar din punctul de vedere al seriozității demersului nostru, acesta va fi fost poate luat în seamă la Bruxelles, după primul comunicat al Comitetului național de trecere la euro.

Am rămas cu studii și dezbateri multiple la nivel academic, dar de care niciun program guvernamental nu a ținut cont, iar adevărul convergenței reale constă în reforma instituțională, care trebuie să dea credibilitate demersului. Pe linie academică am încercat să răspundem la întrebarea „CUM?” și, mai nou, justificând amânarea răspunsului la întrebarea „CÂND?”. Ca autori ai acestor opinii, lămurii și asupra întrebării „DE CE?”, o definire mai clară (poate) a procesului de pregătire pentru adoptarea euro ne îngăduie o serie de recomandări: să nu fim inhibați de teorii deja depășite de fenomenologia globalizării; decizia de pregătire a adoptării euro trebuia și trebuie să fie o acțiune coerentă și continuă, bucurându-se de un sprijin politic permanent, prioritar; la acest proiect trebuie să fie mobilizată întreaga societate, fiind un proiect-pivot de anvergură națională. Dacă ceea ce ne împiedică să adoptăm euro este convergența reală, atunci preocuparea pentru ea ar fi trebuit să fie esența oricărui program.

Convergența reală, în toate timpurile are nevoie de resurse și reforme structurale interne serioase. Utilizarea corectă a resurselor publice interne este o prioritate, dar mai întâi trebuie corect colectate resurse și la un nivel optim de proporție din PIB, cât mai aproape de media standardelor Uniunii. De asemenea, a miza numai pe fonduri europene și granturi, cu greu atrase și ineficient valorificate, justifică plasarea noastră în clasamente codășe din punctul de vedere al rezultatelor concrete. Constatăm că de vină este nerealizarea convergenței reale. Dacă cea nominală este la zi, ar trebui să ne temem că se pune semnul de egalitate între convergența reală și calendele grecești.

Apăsați însă de argumentul insuficienței convergenței reale, tratarea aderării României la euro se înscrie în nota unui pesimism susținut de rezultate precare. O continuă raportare la teoria economică și, mai ales, la teoria zonei valutare optime, omite alte valențe ale monedei unice, benefice pentru România, mai cu seamă în contextul geopolitic al momentului, definit ca fiind grav și dramatic. Să nu uităm că teoria este extrasă din practică, iar o monedă exprimă o interacțiune umană în dimensiunea încrederii într-o *ficțiune cu funcțiune*, după cum se exprima Costin Kirițescu. Că ficțiunea trebuie întărită, în cazul euro, cu ceea ce prevedea Raportul celor cinci președinți (realizarea pilonului fiscal) și, mai recent, cu scenariile viitorului UE reprezintă un adevăr de necontestat, dar nu vedem niciun pas înainte, stând pe margine sau în paralel cu destinul Uniunii.

A acționa pentru aderarea la euro, printr-o economie națională bine structurată, dezvoltată printr-o creștere sustenabilă, este un deziderat care ține în primul rând de propria noastră voință politică. Ajutorul Uniunii, deși este complementar, poate fi mai bine valorificat, aflându-se cât mai aproape de nucleul dur al acesteia, iar modalitatea practică pentru asta este poziționarea cât mai rapidă, cu o agendă clară și credibilă, în favoarea demersurilor de reformă ale instituțiilor Uniunii și pentru cetățenii României. **Momentul** nu este doar al Uniunii și al României, ci al tuturor elementelor care definesc în prezent ordinea internațională și mersul globalizării.

Să nu uităm că există o chemare la reforme profunde ale instituțiilor create de acordurile de la Bretton Woods în 1944 (vezi, Paola Subacchi, profesor și vicepreședinte la Scuola di Scienze Politiche – Bologna, Italia), iar întrebarea este: Cum vom putea face față mai bine provocărilor globalizării, printre care și o nouă ordine internațională, fiind în Uniune, cu moneda euro, actor global puternic, sau în afara ei, cu moneda națională? Apelul pentru reformă este general, odată cu răsăritul unei noi ordini internaționale, de presupus că va rămâne liberală.

În domeniul organizațiilor financiare internaționale (FMI, Sistemul Băncii Mondiale), piloni ai ordinii internaționale liberale, fără reforme serioase problema fundamentală este că „*business as usual*” (formulă de guvernare în care parcă dorim să ne complăcem) nu mai ține, pericolul fiind înlocuirea acestora fără a se cunoaște variantele posibile. Sfârșitul anului 2017 este important pentru toate structurile instituționale internaționale, iar a aștepta și a vedea ce va fi după nu poate fi soluția.

Designul făcut în 1944 ordinii internaționale actuale, de către englezul John Maynard Keynes și americanul Harry Dexter White, convenit de 44 țări la Bretton Woods, New Hampshire, SUA, este în același pericol ca și designul UE. Adunarea generală a ONU din toamna anului 2017 a clamat necesitatea reformării instituției care apără *sui generis* civilizația umană. Nu se poate gândi o nouă ordine pe cenușa unei alte ordini, și asta numai din nepăsare și inerție. Este de subliniat faptul că, în mijlocul acestor necesități evocate, cea mai activă agendă de reformare este cea a Uniunii Europene. Credem că, la acest proces, România trebuie să contribuie din interiorul ei, al nucleului de decizie, impunându-se asumarea cel puțin a costurilor care îi scurtează drumul spre securitate și prosperitate.

„Trecerea la euro se va face la momentul oportun”

Cu privire la adoptarea euro de către România, putem consemna, din punct de vedere oficial, deocamdată, doar o sumă a celor mai recente opinii ale reprezentanților executivului și băncii centrale (premier, ministru de finanțe, guvernator) în calitate de membri ai Comitetului interministerial pentru trecerea la moneda euro. Chiar dacă unele dintre ele se repetă pe fond, ele nu pot fi însăilate, tratate cu lejeritate, spre a da o abordare coerentă într-un program de acțiune, ci, mai mult, vor rămâne doar o contemplare a ceea ce este de făcut, cu nuanța de dezarmare față de complicațiile care pot apărea. Ne rămâne însă mesajul că executivul își menține angajamentul de adoptare a monedei euro și **este atent** la eforturile necesare pentru pregătirea acestui proces.

„Trecerea la euro se va face la momentul oportun”, iată o frază repetată de foarte mulți prin logica perfectă a valabilității și corectitudinii. Întrebarea este: Cine și cum își asumă momentul oportun? Este vorba de pregătirea pentru acel moment sau de valorificarea sa, momentul fiind pregătit? România nu este la niciuna din aceste extreme, iar frumusețea exercițiului constă în modul cum se produce apropierea pentru a aduce momentul oportun cât mai real în timp.

„Fondatorii” Zonei Euro au devenit acum, după perioadele ușoare parcurse înainte, foarte precauți față de posibilitățile nou-veniți, căutând soluțiile întârziate și care ar fi trebuit implementate: uniunea fiscală, buget de transferuri, ministru de finanțe al UE etc. Se știa de la bun început că euro era un proiect neterminat, o spunea chiar Irving Fisher, unul dintre părinții monedei unice, iar compromisul înlocuirii pilonului fiscal cu coordonarea strânsă a politicilor economice a fost corect doar până s-au schimbat liderii care și-au asumat acest angajament.

Calea spre euro ne este mai bine descifrată de istoricul creării monedei unice, de unde tragem concluzia unei voințe politice de acțiune rar întâlnite la un moment de cumpănă al Uniunii, mai puțin grav decât cel postcriză financiară: un moment al lăncezirii proiectului european în contextul unei „liniști” continentale de natură să „stimuleze” statul pe loc. În prezent, se discută despre adoptarea euro de către România într-un context agitat, care impune reformarea Uniunii, iar noi privim subiectul paralel cu acest proces,

în loc să profităm de el, ca fiind parte a reformării UE prin propria noastră reformare.

A trecut totuși un sfert de secol de când am început transformarea sistemică în România, care însemna și **realizarea convergenței reale**, din două motive: primul, cel al modernizării României ca sarcină continuă a politicului; al doilea, ca opțiune de reper, modelul Uniunii Europene, și acest lucru până ca România să devină Stat Membru al acesteia. După 10 ani de la aderare, subiectul convergenței reale rămâne mai deschis ca niciodată, cu mirarea că nu ieșim din periferia Europei. Totul a mers bine până la necesitatea acțiunii coerente pentru a începe o convergență reală bine structurată, ceea ce însemna programe de guvernare pe măsură.

Problema României este, în prezent, raportarea la nucleul dur al Uniunii, așa cum am mai menționat, iar acest lucru necesită credibilitate, puțință de a livra concret, dar nu exclude compromisuri și chiar prejudicii, nu numai pentru România, ci și pentru alte state membre ale UE, **toate cu drepturi egale**. Multiplele opinii exprimate converg spre uitarea faptului că Uniunea își tratează mereu viitorul numai după performanțele statelor membre, cu precizarea că aceia care merg încet nu pot să-i oprească pe aceia care merg mai repede. Viteze sau ritmuri diferite exprimă un adevăr care trebuie înțeles fie cu demnitatea celui învins, fie cu aplombul celui determinat să câștige. Din acest motiv, cei care au exprimat opinii (dezastruoase) cu privire la Europa cu mai multe ritmuri, și nu numai ei, ar fi trebuit să beneficieze de un **Raport național de bilanț** la 10 ani de la aderare, făcut de o autoritate competentă, față de care să se poziționeze.

Credem că un astfel de raport îl meritau și cetățenii României, care au fost printre cei mai entuziasmați pentru aderarea țării la UE (chiar și din ceva ignoranță atunci, acum nemaifiind cazul). Poate că aflăm cu obiectivitate ce au însemnat cele 32 de miliarde euro atrase din fonduri structurale pentru realizarea convergenței reale. Din analizele noastre rezultă că vina este reciprocă, întrucât ceea ce s-a dorit de o parte a fost contrazis de cealaltă. Este inexplicabil refuzul birocrăților de la Bruxelles cu privire măcar la planurile de dezvoltare a infrastructurii fizice din România. Contemplăm în prezent că, fiind totuși în UE, nu am realizat acoperirea teritorială a României cu o infrastructură modernă.

La astfel de reacții și percepții am pledat mereu pentru **discernământul** bazat pe cunoaștere, invitația fiind nu numai la calmul dat de profunzimea analizei, ci mai ales asupra soluțiilor la provocările cu care ne

confruntăm și unde putem avea contribuții, sau putem oferi sprijin statelor membre partenere cu care avem dovedită și certificată empatie. Decelarea în opinii a unor reacții aproape de agresivitate denotă două lucruri grave: primul, că ne fuge terenul de sub picioare, iar al doilea, că dăm crezare opiniilor că Uniunea a ajuns unde a ajuns, mai ales în ultimul deceniu, adică la cei trei D – Dezmembrare, Disoluție, Dispariție – , cuvinte spuse chiar de înalți oficiali ai UE. Chiar așa, cu România în interiorul Uniunii? Oare nu avem și noi o vină, fiind în mod vizibil doar un *follower* al altora?

Convergența reală „*este un maraton continuu, și nu o cursă de 100 de metri*” spunea V. Lazea, dar, dacă suntem stat membru, de ce să nu parcurgem acest maraton fiind în Zona Euro și nu în afara ei? De ce? Pentru că nimeni nu s-a angajat la acest maraton în plan național, iar a fi într-o echipă cu angajamente și livrări reciproce poate că ar fi mai productiv pentru România.

Lucrurile nu mai pot rămâne cum au fost până în prezent, respectiv practicarea voită a unei încetinelii și așteptări „după alții”, stare de fapt pe care tot noi o evaluăm și o tot evocăm, prea des, în lipsa unui activism mai bun în deciziile Uniunii.

Pentru România, Uniunea rămâne referențialul de destin european, primul angajament politic colectiv, reasumat recent, atâta vreme cât **Uniunea este nedivizată și indivizibilă**. Acest lucru este important și în beneficiul României, cu condiția ca *România să contribuie la viitorul edificiului Uniunii prin propriul ei exemplu: o aplecare serioasă pe o rapidă modernizare și consolidare a structurii economiei naționale*. Să renunțăm la plasarea țării în coada oricăror clasamente care se alcătuiesc în interiorul și în afara Uniunii.

Apărut în *Caiete Critice* nr. 10/2017, pp. 14-19

SPRE UN CONSENS POLITIC STRUCTURAT. DESTINUL ROMÂNIEI ÎNTR-O UNIUNE EUROPEANĂ CARE SE REFORMEAZĂ

România, prin aderarea la Uniunea Europeană, este parte a celui mai mare proiect politic european din toate timpurile. Este proiectul politic la care România a ajuns să participe prin consens politic național. Atractivitatea alegerii lui prin voința națională a fost faptul că Uniunea Europeană a adus cea mai lungă perioadă de pace, de securitate pe continentul european. Aceasta a permis o dezvoltare economică a Statelor Membre fără precedent din punct de vedere al nivelului standardelor și convergenței acestora, care nu poate omite beneficiile securității colective euro-atlantice asigurată de NATO, alianță din care face parte și România.

Pe fundalul poziționării directe sau indirecte, via UE, și în sistemul global de relații politice, economice, financiare și comerciale, România se străduiește să asigure propriilor cetățeni și afilierea la standardele internaționale în multe domenii. Continuitatea procesului de convergență către modernitate se confruntă, în prezent cu noi riscuri și provocări, care pun în lumină necesitatea aplecării noastre asupra unui complex de factori, începând cu propria capacitate instituțională și de guvernare, trecând prin acomodarea la interesele partenerilor și noile incertitudini produse de globalizare (sub influența unor procese ca Brexit sau poziția SUA în ceea ce privește protecționismul, schimbările climatice, relația transatlantică) și terminând cu repoziționarea puterilor globale (tradiționale și emergente) spre o nouă ordine internațională.

Atât în spațiul european, chiar sub impactul reformării UE, cât și în cel global, România are de făcut față apariției de noi interese și spații de competiție economică și politică. Recunoașterea unei lipse de activism intern și extern se confruntă cu necesitatea urgentă de repoziționare a României față de scenariile viitorului UE, în primul rând din singura ipoteză de lucru că a răzbi în plan european și global, apartenența noastră la o UE mai puternică și democratică este esențială. Dar, **din acest moment, România trebuie să decidă dacă rămâne un stat membru al UE doar contemplativ sau ferm**

angajat în destinul european ce va fi creionat de imediatele Consilii Europene, cu ce credibilitate și cu ce resurse care să o justifice.

Unele provocări au fost prezentate în subcapitolul anterior, ele ținând cont mai ales de transformările din lume, mai apropiate sau mai îndepărtate geografic sau cu puțință mai mare sau mai mică de implicare cu actualele resurse politice și economice insuficiente. Insuficiența acestor resurse nu se datorează exclusiv României, ci și a unui mod oarecum brutal de ieșire din ultima criză, dictat fie de unii parteneri din UE (programe de austeritate dure, ce s-au dovedit exagerate în constrângeri), fie de organismele financiare internaționale.

Revigorarea resurselor politice și economice în fața noilor provocări înseamnă o revigorare a consensului politic național nu în esența apartenențelor României, ci în detaliile noi de acțiune pe care le impun realitățile economice și geopolitice. Ca urmare, consensul politic național realizat la momentele 1990, 1995, 2000 devine unul general, iar cele care ar trebui să urmeze le putem numi consensuri politice structurate.

Avem nevoie de un consens politic structurat focalizat de data aceasta pe ceea ce numim securitatea națională în sens larg, în toate dimensiunile acesteia, ca un mod de acțiune în timp real în raport cu schimbările din lume și ultimele documente de reflecție elaborate de Comisia Europeană, față de care România are de formulat o poziție. Mulți din cei care au participat la consensurile politice generale anterioare nu mai sunt activi sau nu mai sunt în viață. Revigorarea la care facem referire are în vedere nu numai continuitatea angajamentelor asumate, ci și asumarea noilor abordări care le vor da vigoarea impusă de țintele proprii și realitățile geopolitice.

În prezent, **structura de securitate și de apărare a Uniunii Europene se confruntă cu un context nou**, caracterizat prin creșterea gradului de instabilitate în regiuni din vecinătatea Uniunii și a Europei în ansamblul ei, la care se adaugă noile amenințări emergente la nivel mondial la adresa securității. Acestea din urmă decurg din vectorii economici, de mediu și tehnologici în schimbare majoră în plan global.

Față de noile riscuri, Uniunea își resetează instrumentele de asigurare a securității și apărării, propunând noi opțiuni. Față de acestea, Statele Membre trebuie să se pronunțe, întrucât de ele depinde însăși viitorul proiectului politic european.

A răspunde așteptărilor cetățenilor europeni în ceea ce privește securitatea și apărarea este un fapt recunoscut prin Declarația de Roma, adoptată de Consiliul European din 27 martie 2017. Declarația de la Roma a prezentat o viziune a unei Uniunii care poate oferi siguranță și securitate, Statele Membre hotărând să întărească securitatea și apărarea comune.

Demersul de principiu are la bază un **Document de reflecție** al Comisiei europene privind pachetul pentru securitate și apărare a Uniunii, aprobat de Consiliul European în decembrie 2016. Prin documentul de reflecție se înțelege realizarea unui consens privind achiesarea la a unei **Uniuni de Apărare și Securitate** prin modalitățile concrete de punere în aplicare a: **Strategiei globale a UE în sectoarele securității și apărării; Planului de acțiune european în domeniul apărării; Cooperării Uniunii cu NATO.**

Aceste trei componente sunt transpuse deja în acțiuni care privesc reformarea structurilor politicilor de securitate și apărare comună, dezvoltare capabilităților și instrumentelor civile și militare, aprofundarea cooperării europene în materie de apărare și consolidarea parteneriatelor cu țările partenere și cu organizațiile partenere, cum sunt ONU și NATO.

Responsabilitatea prezentă a României este de a analiza opțiunile în cadrul a trei scenarii diferite pentru trecerea către o **Uniune a Securității și Apărării**, fiecare reflectând „*niveluri de ambiție a UE*” în ceea ce privește desfășurarea de activități în comun în materie de securitate și apărare (*Document de reflecție privind viitorul apărării europene*, Comisia Europeană, COM(2017) 315 din 7 iunie 2017).

În angajamentul României de a îndeplini promisiunea de pace pentru generația de azi și pentru generațiile de mâine, **clasa politică trebuie să se exprime**, pornind de la Carta Albă privind viitorul Europei și de la cele cinci documente de reflecție care abordează temele cheie pentru viitorul Uniunii Europene, asupra **cele mai bune opțiuni și scenariu** care ar putea răspunde unei autentice Uniuni a securității și apărării, cu protejarea în cel mai înalt grad a intereselor naționale.

Necesitatea, în prezent, a unui consens politic național structurat, în contextul geopolitic european și global, **nu repetă, ci consolidează consensul politic general**, exprimat deja prin asumarea, la vremea lor, a

strategiilor naționale din anii 1990 (privind tranziția sistemică a României), 1995 (privind aderarea României la UE) și 2000 (privind garanțiile de pregătire a României pentru negocierile de aderare la UE).

Consensul politic structurat are o focalizare strictă pe un mod de acțiune, căi și instrumente de asigurare a securității europene determinate de situația geopolitică continentală și globală. În același timp, el trebuie să aibă în vedere **o problemă de mare sensibilitate** pentru poziția României în problemele de securitate și apărare în cadrul UE, respectiv corelația biunivoc-neantagonică a acestei poziții cu obiectivele **parteneriatului strategic România – SUA**.

Deciziile de luat prin consensul politic structurat necesită asumarea, filtrare și intersectarea ideilor tuturor celor cinci documente de reflecție: viitorului apărării europene, aprofundarea Uniunii Economice și Monetare, viitorul finanțelor UE, dimensiunea socială a Europei și valorificarea oportunităților legate de globalizare.

Integrarea României în Uniunea Europeană, ne obligă, **să devenim prin noi înșine mai puternici economic și politic la masa tratatelor și deciziilor la nivelul Consiliului European**. Ca urmare, avem de asumat teza axiomatică, mai ales în contextul global actual, că securitatea economică, aflată în grija României, este securitatea ei națională, ca vector de negociere în cadrul UE. Or, creșterea securității economice a României înseamnă privirea cu seriozitate, în cadrul consensului politic structurat menționat, și la următoarele: Aderarea României la zona Euro, inclusiv la Uniunea Bancară; Aderarea la PESCO (COoperarea Structurată PERmanentă); Aderarea la zona Schengen.

Asumarea de către România a celor mai înalte reguli de guvernanță din cadrul UE reduce din criteriile de departajare a ei față de alte State Membre, de regulă discriminatorii. Nu putem da în grija exclusivă a parteneriatului euro-atlantic ceea ce, în mod normal, este în responsabilitatea României, cu deficitul de a nu putea livra noi, pentru noi înșine, ceea ce este necesar pentru o dezvoltare internă și o viață mai bună pentru toți, comparabilă cu cea a partenerilor cu care conlucrăm.

ANEXA 1: DE CE UN CONSENS POLITIC STRUCTURAT

Există două deosebiri în prezent față de consensul politic realizat în 1995 și 2000. Prima deosebire se referă la **obiectul consensului**, o focalizare asupra unor **detalii de acțiune** în cadrul preocupărilor de securitate și apărare avute în vedere în anii menționați mai mult ca principii. Ideile de consens politic pe problema securității de la acea vreme, de ordin general, sunt prevăzute în **Tratatul de Funcționare a Uniunii Europene** (TFUE) la care România a aderat prin Protocolul privind condițiile și aranjamentele referitoare la admiterea României în Uniunea Europeană. În preambul TFUE, Statele Membre semnatare sunt decise *”să consolideze apărarea păcii și a libertății”* prin constituirea ansamblului de resurse necesare și să facă apel la celelalte națiuni ale Europei care împărtășesc același ideal. Întrucât România are de făcut alegeri la opțiuni de securitate și apărare în cadrul Uniunii, vorbim acum de necesitatea unui **consens politic structurat** în cadrul **consensului politic general**, deja exprimat.

În anul 1995 obiectivul a fost pregătirea țării pentru aderarea la UE. În anul 2000 obiectivul a fost realizarea strategiei de dezvoltare a țării pe termen mediu. Succesul exercițiului prezent al unui **consens politic structurat** este condiționat de identificarea unui obiectiv al unei strategii care să fie suficient de puternic și larg definit, astfel încât să coaguleze punctele de vedere ale principalelor forțe politice. Din acest punct de vedere, **securitatea** României, în condițiile viitoarei arhitecturi europene de securitate și relațiile în cadrul NATO pentru care sunt definite unele opțiuni, poate reprezenta un subiect de consens național pe modalitățile de acțiune.

Un argument privind oportunitatea realizării consensului național structurat în acest moment vine din **conjunctura favorabilă** dată, cel puțin, de următorii factori: i) deținerea președinției Consiliului în 2019; ii) necesitatea încetării monitorizării, pentru România, în cadrul MCV, până la momentul preluării președinției Consiliului UE, ceea ce implică oferirea unor garanții de natura stabilității politice, dar care nu pot fi susținute în lipsa unor garanții de stabilitate economică; iii) etapizarea de către UE a procesului de adâncire a integrării până în 2019 prin intrarea cât mai multor state în UB și UPC și începerea, după această dată, a Uniunii financiare și a Uniunii economice și bugetare (conform „Documentului de reflecție privind aprofundarea UEM”, Comisia UE, mai 2017); iv) avantajul comparativ al intrării concomitente în UB și ERMII, cu decizia ferm negociată de a rămâne în ERMII, poartă a adoptării monedei unice, pentru o perioadă scurtă de timp (6-12 luni), în scopul scăderii probabilității unor atacuri speculative.

Un element esențial pentru debutul discuției, la nivel politic, cu privire la realizarea consensului național structurat este cel legat de istoricul procesului de integrare european. Consensul politic a fost necesar atât la început, pentru ideea integratoare, cât și la fiecare etapă în parte de integrare, România, Stat Membru al UE, fiind acum în poziția de a alege din opțiunile adoptate.

Unul dintre obstacolele pe care va trebui să le depășească procesul de realizare a consensului politic structurat este legat de modul în care acest proiect va fi prezentat ținând cont de **eforturile deja existente** în următoarele domenii: i) activitatea de până acum a Comitetului Interministerial (convergența regională la care lucrează echipa Busuioc-Dăianu); ii) studiul lui D. Dăianu și echipa; iii) proiectul „România Competitivă”; iv) ideile care vor fi prezentate de Președinție; v) Strategia de dezvoltare a României pentru următorii 20 de ani (2038) a Academiei Române.

Formalizarea pașilor privind realizarea consensului politic structurat:

- Discuții exploratorii, informale și neangajante cu reprezentanții principalelor forțe politice privind chestiunea securității naționale în noua arhitectură europeană de securitate și conjunctura favorabilă României pentru a putea accede (prin oferirea unor garanții de stabilitate militară, politică, economică) în noul nucleu puternic de state al UE;
- Organizarea unei ședințe a Comitetului interministerial pentru trecerea la moneda euro în care să fie prezentate toate celelalte eforturi depuse până acum în acest scop și materializate în documentele amintite la paragraful anterior. Prezentarea acestor documente deja realizate are un rol cheie. Ea va sublinia faptul că, deși există încă din 1995 un consens politic general asupra aderării și consecințelor care decurg din acest proces, în perioada scursă de la aderarea României la UE au intervenit schimbări semnificative în funcționarea UE la care se adaugă zonele de adâncire a integrării propuse în cele 5 documente de reflecție;
- Concluzia acestei ședințe ar trebui să fie că realizarea consensului politic este o chestiune care excede mandatul Comitetului interministerial și că acest Comitet trebuie să solicite (CUI?) înființarea unei **Comisii naționale** pentru reafirmarea consensului și lărgirea ariei de consens cu privire la statutul de membru în UE al României;
- Documentul rezultat din munca acestui Comisii naționale trebuie să fie asumat de Parlament. Documentul trebuie să menționeze angajamentul pentru realizarea și aprobarea Strategiei și Planului de acțiune;

- Conducerea acestei Comisii ar trebui să fie încredințată Academiei Române (sau unei alte instituții), cu scopul de a asigura independența politică și credibilitatea de ordin științific a rezultatului. Există variante de diminuare a rezistenței politice față de acest demers (1 președinte cu 2 vicepreședinți sau 2 co-președinți, din care unul este academician și unul reprezentant al puterii politice);
- Realizarea rapidă și credibilă a consensului de către această Comisie depinde de calitățile de integrator al celui care o va conduce și de existența unei comunicări optime, în special cu exteriorul Comisiei pentru a evita crearea de curențe opuse.

ANEXA 2: PRO MEMORIA

România, prin Acordul de Asociere la Comisiile Economice Europene (CEE devenite UE, 1995) și Tratatul de aderare la Uniunea Europeană, a devenit parte a celui mai de anvergură proiect politic al Europei din toate timpurile. Această participare dovedește nu numai un act de voință politică a clasei politice românești, ci și **opțiunea populară la nivel de țară, validată prin consensul partidelor politice asupra a trei strategii capitale pentru destinul democratic al României**: de orientare sistemică (1990), de argumentare a necesității integrării europene a României pe baze juridice (1995) și de confirmare a unui proiect de dezvoltare pe termen mediu, ca fundament al pregătirii de aderare prin negocierile consistente pe domenii, pentru calitatea de stat membru deplin al UE (2000).

Consensul politic realizat pe strategia transformărilor sistemice (condusă de Prof. Tudorel Postolache, Membru al Academiei Române și realizată până la declanșarea primelor alegeri democratice, 1990), ca România să devină un stat democratic, unde domnește legea, sunt respectate drepturile omului, este apărută proprietatea, iar confortul vieții sociale poate fi realizat prin mecanismele unei economii de piață funcționale, competitive și integrate în economia mondială (direcțiile recomandate de a fi dezvoltate imediat teoretic de către Prof. Emilian Dobrescu, Membru al Academiei Române, la întâlnirea cu reprezentanții institutelor de cercetare economică din 4 ianuarie 1990, cu participarea ministrului responsabil cu cercetarea națională, Bogdan Teodorescu) este cel mai larg din punct de vedere al angajamentului intern și extern ca România să redevină o țară europeană respectată, extrăgându-se în totalitate din concentraționismul comunist impus după cel de al doilea Război Mondial.

Fundamentarea bine documentată a respectivului consens, validat și prin aprobarea de către Parlamentul României a programului de acțiune a primului guvern român ales democratic (iunie 1990), a avut rolul deschiderii spre ireversibilitate a acțiunii politice naționale de construcție legislativă și instituțională a României, ca stat democratic cu economie de piață, recunoscut ulterior ca atare de partenerii internaționali. Pe măsura concretizării oportunităților de integrare politică și economică efectivă a României în proiectul politic european, s-au realizat noi consensuri politice (în baza strategiilor cunoscute sub numele de Snagov 1995 și Snagov 2000) focalizate pe desăvârșirea opțiunii pentru aderarea României la Uniunea Europeană, nu numai ca apartenență și cu serioase angajamente politice, economice și comerciale (cele din urmă, economice și comerciale, fiind posibile și prin cedări de suveranitate), dar și ca vehicul de integrare a României în economia globală.

În subsidiar, dar de aceeași importanță crucială, consensul a privit și umbrela de securitate de care are nevoie România, asigurată de sistemul de apărare colectivă al Alianței Nord-Atlantice, NATO.

România, spre deosebire de alte țări foste socialiste, a avut beneficiul calităților de parte contractantă la GATT-1949, FMI și sistemul Băncii Mondiale (câștigate prin serioase negocieri în anii 1971 – 1972), pe lângă aceea de nemembru ONU, organisme internaționale considerate piloni ai ordinii internaționale, bazate pe mecanismele economiei de piață liberă. Protagonisții respectivelor calități, fundamentate teoretic și prin prisma intereselor naționale de la acea vreme, au avut șansa implicării în realizarea transformărilor sistemice, astfel, ca prin exprimarea voinței politice, România democratică să fie, în prezent, Stat Membru deplin al UE, Stat Membru al alianței NATO, stat fondator al noii Organizații Mondiale a Comerțului, stat fondator al Acordului de la Vassenaar (controlul exporturilor cu dublă utilizare), participant la marile negocieri ale UE în cadrul unor acorduri de parteneriat transatlantic și transpacific (acestea din urmă, pentru moment, întrerupte din cauza repoziționării SUA după alegerile prezidențiale din 2016).

Ceea ce trebuie de subliniat este că pe fundalul poziționării directe sau indirecte, via UE, în sistemul global de relații politice, economice, financiare și comerciale, România a căutat să-și asigure propria securitate națională, sub umbrela căreia să-și poată construi un viitor pentru proprii cetățeni la standardele europene. O astfel de țintă nu este ușor de realizat

când se îmbină un complex de factori – propria capacitate de guvernare, acomodarea la interesele partenerilor, noile incertitudini produse de globalizare (sub influența unor procese ca Brexit sau poziția SUA în ceea ce privește protecționismul, schimbările climatice, relația transatlantică), re poziționarea puterilor globale prin apariția puterilor emergente etc. – temporar sau pe termen lung și care creează noi terenuri și spații de competiție economică și politică. O acumulare de erodări din lipsa unui activism extern ferm precum și performanțe de guvernare mai scăzute în susținerea anvergurii relațiilor deschise pe frontul a numeroase parteneriate prin efortul propriu au pus România în fața unor provocări pentru a căror adresare sunt de luat măsuri cât mai rapide.

Unele provocări au fost prezentate în subcapitolul anterior, ele ținând mai ales de transformările din lume, mai apropiate sau mai îndepărtate geografic sau cu puțință mai mare sau mai mică de implicare cu actualele resurse politice și economice insuficiente. Insuficiența lor nu se datorează exclusiv României, ci și a unui mod oarecum brutal de ieșire din ultima criză, dictat fie de unii parteneri din UE (programe de austeritate ce s-au dovedit o exagerare în măsuri), fie de organismele financiare internaționale.

Revigorarea resurselor politice și economice înseamnă o revigorare a consensului politic național focalizat de data aceasta pe ceea ce numim securitatea națională în sens larg, cu un mod de acțiune (mulți din cei care au participat la consensurile anterioare nu mai sunt activi sau în viață) în timp real în raport cu schimbările din lume și documentele de reflecție elaborate de Comisia Europeană, față de care avem de formulat o poziție.

La propunerea evocată deja că România are nevoie de o structură instituționalizată de programare strategică, venim și cu atribuirea unui rol de integrator a strategiilor naționale pe domenii, astfel ca varianta finală să fie supusă unei Comisii Naționale pentru Consens Politic Structurat. Ultima formulare, de consens politic structurat, are în vedere faptul că provocările la care sunt supuse țintele consensului politic general (dar și peren) exprimat pentru aderarea la UE și NATO, are nevoie de revalidări pe teme stringente și de anvergură, față de care România trebuie să se poziționeze în cunoștință de cauză pentru decidenții politici (partide și Parlamentul României) și executanți (Administrația Prezidențială și Guvernul României).

ANEXA 3: ROMÂNIA – PARTE A OPȚIUNILOR

„Să facem mai mult împreună” sau ”Cei care vor mai mult, fac mai mult” (opțiunile 5 sau 3 ale Planului Juncker).

Metoda: Aderarea la zona Euro, inclusiv la Uniunea Bancară; Aderarea la PESCO (COoperarea Structurată PERmanentă); Aderarea la zona Schengen.

Opțiuni politice ale lumii actuale:

Opțiunile politice ale statelor pot fi clasate, în prezent, în trei categorii:

1. **Restauraționistii:** revenirea SUA la poziția de lider global, adâncirea integrării europene, ajustarea globalizării și cooperării multilaterale în interesul stabilității și conservării puterii de cumpărare și nivelului de ocupare a forței de muncă. (centru-dreapta și centru-stânga)
2. **Revizionistii:** înlocuirea actualei ordini globale cu sferile de influență. Poziționarea Rusiei ca putere paritară cu SUA și admiterea Chinei ca putere politico-militară regională și globală din punct de vedere economic. Dizolvarea sistemului de alianțe condus de SUA. (extrema dreaptă și extrema stângă)
3. **Populiștii:** Focalizarea pe interesul național și abandonarea susținerii unei ordini mondiale. Încetarea convergenței. Adoptarea poziției de blamare a altora pentru nereușitele proprii, denunțarea acordurilor comerciale în vigoare și angajamentelor de securitate (Trump, Turcia, Anglia). Un curent totalitar prezent în Rusia, Turcia, dar și în multe țări occidentale, inclusiv membre ale UE, consacră încheierea ordinii post-război rece, marcată prin criza globală, eșecul Primăverii arabe, întărirea revizionismului în Rusia și China, creșterea valului de populism în Occident, începând cu SUA și Anglia.

OBSERVAȚIE: Spațiul public românesc este acaparat de exponenții curentului revizionist și a celui populist.

Atingerea țintei sus-menționate presupune un salt mental (la nivelul societății și liderilor), de angajament (în acțiuni ale Europei, în interesul Europei) și de plată (din punct de vedere financiar și material).

Dacă până acum UE a construit mecanisme pentru ajungerea la o integrare adâncită și responsabilă, stadiul actual reclamă integrarea acelor vehicule într-un tot, respectiv așezarea Europei pe poziția de lider global, care dispune de mijloacele economice și de securitate capabile să confere durabilitate viitoarei poziții.

Europa nu-și poate găsi răspuns la problemele de securitate induse de campania insidioasă a Rusiei de a influența opțiunile populației și de radicalismul islamic susținut de procesul imigraționist. Dimpotrivă, o analiză

atentă poate scoate în evidență faptul că interesele și liniștea SUA sunt apărate pe continentul european, ele nu sunt (încă) expuse unor riscuri dincolo de angajamentul militar NATO (art. 5 al Tratatului limitează răspunderea NATO la apărarea teritoriului unei țări membre a alianței în caz de amenințare fățișă a acestuia), iar pentru orice alte amenințări sau riscuri Europa trebuie să găsească singură soluții.

În circumstanțele actuale, problema numărul 1 a Europei rezidă în preocuparea pentru securitate și apărarea drepturilor omului, fiind de la sine înțeles că componentele economice ale integrării rămân valabile doar în situația în care Europa poate fi apărată astfel încât să facă posibilă desfășurarea normală a vieții economice și financiare. Fără o capacitate de apărare corespunzătoare, credibilitatea internațională a Europei, ca actor global pe plan economico-financiar este iluzorie.

Europa este la răscrucea alegerii între a adânci o integrare care să protejeze și să dea substanță celor 4 libertăți, sau a lăncezi în orgolii naționale inspirate de preocuparea de a face din Europa doar o sursă a atragerii de beneficii, oferind cât mai puțin pentru consolidarea ei. Faptul că state precum Polonia, Ungaria conduc politici ambigue, ezitante și în subsidiar anti-europene nu poate conduce la o consolidare a flancului răsăritean al Europei în favoarea unității.

În situația în care la estul și sudul României există vecini cu veleități expansioniste pe palierul anti-european, este cazul ca Bucureștiul să opteze explicit pentru transpunerea efectivă în realitate a opțiunii europene a populației. Calea căutării de scuze și inventării de motive care să țină România departe de recunoașterea unei integrări efective în UE trebuie abandonată și reprimată. Integrarea în Europa, participarea la mecanismele care susțin funcționalitatea pieței unice, sunt opțiuni și decizii politice. A fi parte a acelor mecanisme întărește calea către convergență, și această alegere aparține politicului și ea nu trebuie lăsată tehnicienilor care au datoria să lucreze pentru întărirea Uniunii și membrilor ei.

Fără o asociere la zone Euro, **în sensul ca România să stea la masa decidenților**, la Uniunea bancară, la zona Shengen, la viitoarea Uniune fiscală și la cooperarea permanentă structurată (PESCO), România se va pune deliberat pe orbita cea mai îndepărtată de preocuparea comună a celor care vor și decid pentru o Europă puternică, în interesul popoarelor ei. PESCO este întârziat și anul 2017 este cel în care intensitatea negocierilor este determinată de termenul scurt rămas până la data exprimării opțiunilor între o Europă funcțională sau doar botezată uniune.

Strategia europeană de securitate și apărare

În 2016, Uniunea Europeană a adoptat cadrul strategiei sale, care să răspundă unei lumi fie mai închegate, mai complexe, fie mai contestate, respectiv Strategia Globală a UE pentru politica de apărare și securitate – EUGS. Aceasta statuează parcursul și mijloacele necesare pentru ca Uniunea să devină un actor global. Strategia este complementată cu Planul de Implementare a Securității și Apărării (IPSD) și Planul de Acțiune pentru Apărarea Europeană (EDAP).

Individual, țările membre ale UE alocă importante resurse financiare pentru apărare, inclusiv pentru cercetarea în domeniu, dar fără o finalitate circumscrisă unor acțiuni de achiziții, dezvoltare, producție și intervenție, concertate la nivel european. EUGS suscită dezvoltarea unor inter-relații între statele membre, Agenția Europeană de Apărare și Comisia Europeană, care să crească angajamentul statelor membre de a pune la dispoziția Europei capacități militare compatibile și să valorifice stimulentele financiare și pentru industriile de apărare ale Europei, astfel ca acestea din urmă să livreze echipamente și servicii în slujba unei capacități întărite de apărare.

EUGS și IPSD au drept scop asigurarea capacității Europei să acționeze autonom și, când este cazul, să poată coopera cu parteneri de alianță la nivel internațional sau regional. Forma concretă a punerii în operă a Strategiei Globale de Apărare (EUGS) și a celor două planuri de implementare (IPSD) și acțiune (EDAP) o constituie PESCO. Atât politica actuală de alianțe a administrației americane, cât și Brexit-ul, fac din PESCO prima preocupare a cancelariilor europene în ceea ce privește cursul viitor al integrării europene și măsoară gradul de angajament al statelor membre față de problemele cheie ale Europei. România, care a aderat de jure la Eurocorps în 2016 trebuie să facă și pasul participării efective cât mai curând posibil și înainte ca locul să fie ocupat de alt stat membru.

PESCO pune capăt atitudinilor de voluntariat de până în prezent și, în consecință, trebuie apreciate cu toată răspunderea costurile implicate de participare, dar și riscurile rămânerii în afara sa. Caracterul contractual al PESCO impune membrilor instrumentele necesare pentru a nu le permite să facă pași înapoi de la angajamentele asumate. Abaterile de la angajament pot conduce la suspendarea calității de membru cu votul, în Consiliul UE, al majorității membrilor PESCO.

În conformitate cu art. 42.6 și 46 ale TUE acele state membre ale căror capacități și voință politică le îndreptățesc la asumarea de angajamente

reciproce cu grad ridicat de obligativitate pentru a coopera și îndeplini misiuni în cadrul Uniunii, trebuie să răspundă pozitiv următoarelor cinci cerințe: 1. Să agreeze nivelul investițiilor pentru achiziția de echipament militar; 2. Să-și armonizeze aparatul defensiv cu ceilalți, precum și necesitățile de echipamente militare, specializarea forțelor și angajamentul de acțiune în comun; 3. Să-și întărească interoperabilitatea, flexibilitatea, viteza de dispunere și gradul de disponibilitate a forțelor pentru acțiuni care solicită forțe comune pentru scopuri comune; 4. Să ia măsuri imediate de îndreptare a deficiențelor în privința celor de mai sus, inclusiv cu sprijin multinațional; 5. Să participe la proiectele de dezvoltare și achiziții de echipamente în conformitate cu solicitările EDA (Agenției europene de apărare).

PESCO solicită o participare obligatorie la toate etapele programului pentru statele care se angajează să fie membre ale grupului. În afara PESCO, statele care nu participă la forma de cooperare structurată permanentă se supun formei de raportare anuală coordonată în domeniul apărării (CARD), ale cărei obiective vizează dezvoltarea, pe bază voluntară, a unui sistem de informare asupra capacităților defensive la nivel național, în consens cu recomandările politice ale Consiliului UE.

PESCO încurajează dezvoltarea industriei europene de apărare și cercetarea în domeniu, precum și sub-furnizorii, astfel încât se creează o așteptare de bază de comenzi pe termen îndelungat pentru domeniul producției și serviciilor legate de apărare.

Caracterul sensibil al PESCO face ca suprastructura unitară la nivel financiar și juridic să devină suport obligatoriu pentru asigurarea interoperabilității pe toate palierele (producție, reglementări, costuri, finanțări, stabilitate contractuală). De asemenea, caracterul de interoperabilitate și standardizare al echipamentului militar și destinat ca suport aceluiși scop face ca un sector major al industriei europene de vârf să devină deschis cooperării la nivelul participanților.

PESCO nu poate fi operațional în afara unui cadru care să asigure stabilitate la nivel politic, al cadrului juridic, macro-economic și de continuă bună guvernare, înțeleasă similar de spectrul majoritar al forțelor politice. Acestea trebuie să se angajeze să nu aducă atingere elementelor de stabilitate și continuitate. Reuniunile tehnice între Berlin și Paris stau mărturie unei ambiții justificate a celor două capitale de a deschide calea unei adânciri a integrării europene până la nivelul care să dea consistență opțiunii de putere globală.

Timp de 10 ani România nu a avut o atitudine în UE, nu s-a distins nici prin propuneri, nici prin performanța accesării fondurilor europene. Este privită cu neîncredere și reticență în privința angajării responsabile în programe și proiecte europene. Acest fapt conduce la reținerea europenilor în a dezvolta în România hub-uri pentru activități de importanță strategică pentru Europa. Instituțiile românești se complac în atitudine de a urma deciziile europene, dar fără să fi avut o atitudine constructivă la momentul elaborării lor. Este momentul ca România să aleagă, să se comporte cu responsabilitate în definirea arhitecturii viitoare a integrării europene. Formulele tradiționale "să nu supărăm pe nimeni și să profităm de toți" nu mai pot fi asociate cu demnitatea și cu atât mai puțin cu pretenția de a fi europeni. Teama de costuri este sinonimă cu declararea incapacității de a guverna.

România trebuie să aibă curajul să fie o țară europeană angajată înainte de a risca o poziționare în zona de influență de care s-a eliberat cu trei decenii în urmă.

ANEXA 4: PRINCIPII ALE COOPERĂRII MULTILATERALE ÎN CADRUL UE

Înțelegem prin cooperarea multilaterală în cadrul UE atât relațiile Uniunii în ansamblul ei (deci cu România în interiorul Uniunii) cu lumea exterioară, cât și relațiile directe ale României cu toate țările non-membre ale UE. Pe cât de important este această cooperare din punct de vedere inovativ, efectele în relațiile internaționale bilaterale ale României sunt obturate de un anumit OK (real sau prezumtiv) al Uniunii, care se pare că depășește limitele consultative. Pe această bază au fost pierdute oportunități politice și inițiative, dinamica lor inițială fiind înfrântă de criteriile politicii externe și de securitate comună ale UE.

Este de observat că dacă România nu a reușit să-și reglementeze relațiile politice cu vecinii, în sensul măcar al unui potențial de reală deschidere, pentru o perspectivă valorificabilă și prin politica comunitară. Vorbim în special de relațiile cu Rusia și Ucraina, după cum nu a reușit să fructifice beneficiile potențiale ale parteneriatul UE – China, în condițiile în care a nu avea vecini antagonici și a găsi șansa unor noi proiecte de dezvoltare națională și regională ar fi creat o bază de securitate națională mai bună. Multe din proiectele născute în plan național au fost trenate de birocrăția de la Bruxelles și abordarea politică de la Comisie și Consiliu (parcă este un alt

comportament „frățesc” de care am vrut să uităm). Alte state membre ale Uniunii au reușit mai mult și în mod concret.

De aceea, și luând ca **ipoteză tare** de lucru că poziția la granița la est a României în raport cu calitatea de stat membru a UE și NATO are o semnificație perenă, sperăm de acum încolo, credem că este în interesul UE și NATO ca această graniță să fie bine marcată din punct de vedere al apartenenței politice și de securitate a României.

Marcarea acestei granițe, expusă istoric mereu unor vicisitudini care s-au dovedit reale, presupune ca România să ajungă la statura de Stat Membru al Uniunii care să fie, în același timp, scut pentru spațiul UE și ”vitrină” atractivă pentru vecinătatea dinspre estul UE. România își poate asuma politic aceste calități, dar nu poate reuși decât prin sindicalizarea resurselor Uniunii (de ce nu un nou Plan Marshall?), cu argumentul că utilizarea acestora aduc un beneficiu Uniunii prin spațiul contiguu de dezvoltare creat de la vest spre est, cât mai rezilient la șocurile viitoare din afara Uniunii.

Este în interesul României ca să susțină că, prin lărgirea spațiului integrării europene cu România și Bulgaria, Uniunea trebuie să sprijine și să dinamizeze această statură a României, atât prin efort propriu, cât și prin resursele UE, după cum consolidarea acestei staturi este în avantajul ansamblului Uniunii. Procesele de consolidare a democrației, a economiei de piață competitive, a unui progres social la standardele Uniunii în interiorul României vor face să existe **un teritoriu continuu de forță și stabilitate comunitară mai ales dinspre centrul spre periferia UE**, șocul diferențierilor fiind cel mai vizibil la granița de est a UE. Acesta este un eșec al politicilor Uniunii, respectiv nesoluționarea unor decalaje economice regionale cu concentrarea spre estul spațiului ei, și implicit expunerea la riscul unor vulnerabilități dincolo de granița de est a Uniunii. Acest eșec este una din cauzele creșterii recunoașterii că Uniunea evoluează în fapt cu mai multe viteze din interese clar definite din interiorul Uniunii, și nu neapărat numai din vina unor state membre noi aderente.

Criteriul fundamental al identificării intereselor naționale ale României, ca stat membru al UE, trebuie să continue să fie poziționarea geostrategică a acesteia, având în vedere că actualul proces de integrare europeană este excedat vizibil de urmele lăsate de relaționarea vechilor imperii, chiar în contextul unei Europe Moderne. În același timp, și din acest motiv, trebuie identificate care pot fi piste de asumare a unor eventuale poziții de lider, chiar și temporare pe proiecte europene, ale României în

contextul în care istoria europeană a demonstrat că România a avut nevoie de alinate și că, în mare măsură, statul modern român și integritatea teritorială a României au depins de decizii ale marilor puteri europene.

Statutul istoric de stat neinvaziv al României din punct de vedere al securității istorice a Europei este un argument major pentru garanțiile pe care le oferă România în interiorul Uniunii și în afara acesteia în ceea ce privește promovarea unei politici lipsite de ambiții antagonice, care să creeze probleme vecinilor, indiferent care sunt aceștia, sau cum sunt plasați în interiorul spațiului UE sau în afara lui.

O analiză echilibrată a istoriei recente a statului modern al României relevă faptul că între interesele României și cele ale Marilor Puteri a existat un comportament interactiv, ceea ce nu exclude, de fapt, că multe din aceste interese au fost amendate, impuse și formalizate în tratate ale Marilor Puteri cu relevanță pentru România. Din acest punct de vedere, nu trebuie uitat că România de azi este o „creație” relativ comună a unor vizionari români și europeni cu aportul SUA, iar în contextul echilibrului geopolitic european, atât timp cât interesele Marilor Puteri pentru România vor prevala și prin stimularea reciprocă a lor (și România trebuie să „livreze”), se poate spune că această „creație” va dăinui.

De aici rezultă necesitatea ca, în primul rând, calitatea de „follower” să fie întărită în concertul clubului UE pe linia principiilor proiectului politic, iar aceasta să fie dublată prin forța calității de Stat Membru al UE a României cu drepturi depline, care are inițiative în jurul cărora se pot crea alianțe de reușită printr-un lobby puternic, în interesul Uniunii.

Identificarea intereselor României pe termen mediu are de întâmpinat o mare problemă: cea a acomodării lor cu interesele celorlalte State Membre, dar cu luarea în considerație cu câtorva partajări. Prima partajare de luat în seamă este cea **de state membre vechi și noi**, după reluarea procesului de largire a integrării europene post Războiul Rece prin criteriile de la Copenhaga și prin care trebuie să înțelegem și raportul de forțe între țările fondatoare ale Comunităților Europene (devenite UE) și cele aderate la date ulterioare.

A doua partajare, de importanță fundamentală și de neomis, este că toate țările actuale State Membre ale Uniunii au **un parcurs istoric al intereselor proprii care exced și în prezent platforma intereselor comunitare**, acestea din urmă fiind configurate în această lumină, chiar dacă puterile de vot s-au mai schimbat prin creșterea numărului de state membre.

Or, acest lucru întărește percepția de stat „follower” a României în deciziile Uniunii, percepție care trebuie depășită prin inițiative proprii care să stimuleze interesul Uniunii. Aceste inițiative pot să dea României poziție de lider pentru anumite proiecte, cu condiția ca voința politică să determine „livrarea” în contul așteptărilor partenerilor.

Putem formula o concluzie referitoare la ideea de **acomodare a intereselor în cadrul UE, în procesul de identificare și abordare a intereselor României**. Este absolut necesară, mai ales în conjunctura tensionată de Brexit și incertitudinile în relația transatlantică, participarea la confluența evoluțiilor și așteptărilor prezente ale partenerilor României ca state membre ale Uniunii. Crearea și întărirea percepției că prin interesele României se vine și în întâmpinarea intereselor acestora prin inițiative noi sau inițiative vechi (dar cu argumente noi și puternice) este extrem de importantă pentru ca interesele naționale să poată fi consolidate, într-un timp foarte scurt, pe un făgaș de urmat și relativ ireversibil.

O analiză a evoluțiilor istorice ale intereselor partenerilor comunitari și a așteptărilor de la proiectul politic al integrării europene trebuie făcută țară cu țară și ea trebuie să fie un reper permanent actualizat în formularea și elaborarea căilor de promovare a intereselor României prin vehiculul Uniunii, inclusiv prin prisma prezicerilor unui sfârșit al UE, care nu sunt de loc în avantajul României. De aceea, deocamdată, prin aceste interese ale României considerăm că trebuie să rămânem fideli proiectului politic european, mai ales acum când pare slăbit din lipsa unui leadership puternic, situație de care profită forțe externe.

Identificare și acomodarea intereselor României în cadrul cooperării multilaterale din cadrul Uniunii trebuie să aibă ca rezultat o structurare a acestora în cadrul unei agende de lucru credibile, actuale și convingătoare. Din păcate, la conferirea acestor caracteristici unei agende pentru o președinție rotativă a UE, România poate avea un handicap real și/sau de percepție de care trebuie ținut seama. Astfel, se impune o analiză riguroasă și obiectivă a cauzelor acestei percepții pentru necesitățile interne și cu contra-măsuri credibile, exercițiul președinției rotative a UE putând deveni **acel moment de inflexiune necesar sporirii încrederii în România ca Stat Membru**.

Avem deja promisiunea ca România să fie scoasă din „colțul nemeritat”, prin primirea ei în Spațiul Schengen și scoaterea din MCV (vizita lui Jean-Claude Juncker la București, 2017) înainte de preluarea președinției rotative în 2019. Credem cu tărie că abordarea actuală, potrivit căreia politica

centrului este mai importantă decât preocuparea pentru periferie, mai ales la granița de est a UE, este dăunătoare viitorului proiectului politic european. Ea contravine multor principii ale tratatelor Uniunii întrunite în necesitatea cooperării pentru interesele tuturor părților contractante.

Există o conjunctură regională, a zonei, de relativă confruntare, cu rațiuni și vini reciproce, de o parte și de alta a graniței de est a Uniunii. Brexitul nu ar trebui să deturneze atenția deciziilor politice, când **întrebarea-cheie este dacă nu cumva a sosit momentul ca periferia să devină acum mai importantă pentru viitorul UE**. Este de așteptat ca interesele conflictuale ale centrului să fie împinse într-un con de umbră pentru a putea gestiona mai bine problemele periferiei, deopotrivă din punct de vedere al direcțiilor de acțiune comunitare și al resurselor structurale. Poate crearea unui **fond structural special** pentru problemele economice și de securitate ale periferiei, decupat din fondurile structurale actuale, ar putea avea la bază o argumentație puternică din partea României, Poloniei, Bulgariei și a Țărilor Baltice.

Trezirea la realitățile periferiei estice Uniunii a decidenților cu putere este parcursul promovării capacității UE de a deveni un autentic actor global, plan în care de asemenea nu pare să existe o agendă asumată și niciun lider global capabil să-și asume gestionarea ei.

ANEXA 5: CU PRIVIRE LA CARTA ALBĂ A UE

Sergio Fabbrini: The European Commission's White Book on the future of Europe provides a modest and confused contribution to the discussion which should lead to the Statement of Rome on 25 March. Modest because there is no serious reflection on the causes of the European crisis, a crisis which has even led to the secession of an important country (the United Kingdom) from the European Union (EU). Confused because it sets out (fully) five scenarios for the EU's future which seem to be the result of some university seminar rather than real political reflection. This White Book says more about the crisis the Commission is going through than it does about the crisis the EU finds itself in. Despite the Juncker Commission continuing to present itself as the parliamentary government of the EU, it is in reality an institutional hybrid: a nature at the root of its confusion.

The White Book is confused because it has no political soul. It discusses the EU's future as if the latter were an international organisation.

Its approach is inspired by the functionalism used by David Mitrany to conceptualise the development of cooperation among organisations at the international level. In the White Book it is in fact argued that “form will follow function”. An incomprehensible claim in the EU’s case. If the EU is, and wants to be, a democratic organisation, then the form of its institutions cannot be the consequence of the functions it carries out. Its institutions must ensure citizens’ participation in the decisions on the policies (or “functions”) which concern them – unless citizens are considered merely as consumers. Bereft of any sense of democracy, it is inevitable that the scenarios the Commission has set out are then incomprehensible.

Let’s consider them, starting from the two extreme scenarios, that of “carrying on” and that of “doing much more together”. How is it possible to imagine the policy of “business as usual” when the EU, faced with internal and external changes, will have to take decisions which will also impact on its institutional arrangements? Negotiations are starting with the UK, negotiations which will require a review of the distribution of seats in the European Parliament or a redefinition of national contributions to financing the EU budget. At the same time, given the rebirth of nationalist movements, it is surprising the idea that it is necessary to do everything together, in other words that “cooperation between all Member States (should go) further than ever before in all domains” (sic), merits mention at all. Take note, the phrase is “all domains”, as if integration aimed to build a European state replacing nation states. This is an ideology which provides an alibi to its enemies.

Between these two extreme scenarios, the Commission identifies three more scenarios, which are equally hard to justify. One is that of “nothing but the single market”, cancelling at a stroke what happened after Maastricht. Will that ever be possible? It doesn’t look like it. Another is that of letting “those who want more do more” (giving rise to coalitions among willing countries to pursue specific programmes or enhanced cooperation in EU parlance). But what do these multiple differentiated co-operations mean for democratic legitimisation? No mention is made of that. The final scenario is “doing less more efficiently”, as if efficiency were inversely proportional to the number of things being done. What a strange idea. In short, the scenarios proposed by the Commission seem to be a real dog’s breakfast. There is no reference framework and no idea of the priorities to be followed. If the Commission really were a parliamentary government, then we’d be in deep trouble.

Its confusion is due to a mental straitjacket in which it (but not only it) is held prisoner, namely the sacred standing of the principle that integration's finality should be the same for all the (now) EU-27 member states. Since this principle is unrealistic, its defence makes the functioning of the EU more rigid. Such rigidity ends up justifying the pressure to differentiate policies, giving rise to a Europe by specific projects (or policies) involving (each one of them) different clusters of member states. The more the EU differentiates itself in those projects, the more the common framework crumbles, making it impossible for citizens to understand who does what. Since, however, the differentiated policies impact on citizens' lives, it is inevitable that citizens' lack of satisfaction with the outcomes of those policies makes itself felt at national level, since there is no possibility of affecting the European decision-making process. Thus, the EU-27 straitjacket ends up working in favour of nationalist sovereign-ism, with its disintegrating effects. Congratulations.

In order to neutralise those effects, it would be necessary to create separate institutional contexts. A separation based on facts and not on abstract scenarios. In the EU there is already a distinction between those who wish to take part only in the single market and those who instead participate also in more advanced integration programmes (such as those of the Eurozone with the related intergovernmental treaties and of the Schengen area). If we consider the countries which take part in these two programmes, we can see that there is, already, a group of 18 countries which are present in both. It would be necessary to transform that nucleus into a political union, with its own institutional framework, yet operating within the shared single market. A political union with clear limits on the competences which it can take on. The Commission believes instead that the integration process has an outcome which is always open-ended, evolving, growing. It is necessary to change that perspective and establish the basic policies which the union must handle, leaving everything else to the member states. The future of Europe lies in creating a sovereign (in some policies) union of sovereign (in other policies) states.

About Sergio Fabbrini: Sergio Fabbrini is Director of the LUISS School of Government in Rome and Professor of Political Science and International Relations at LUISS Guido Carli, where he holds a Jean Monnet Chair in European Institutions and Politics. He is Recurrent Professor of Comparative Politics at the Department of Political Science and

Institute of Governmental Studies, University of California at Berkeley. He was the Editor of the Italian Journal of Political Science between 2004 and 2009.

ANEXA 6: ÎNTRE O UNIUNE A SECURITĂȚII ȘI APĂRĂRII ȘI PARTENERIATUL STRATEGIC AL ROMÂNIEI CU SUA

Conjunctura politică la frontiera de est a Uniunii, înțelegând prin ea atât statele membre ale acesteia, cât și vecinătățile, reflectă o complexitate aflată încă dinamică. Ea constă dintr-un proces de consolidare militară în statele membre UE de la frontieră cu conotația sprijinului NATO (echipamente, unități de forțe combatante, exerciții etc.), pe de o parte, și de antagonizare cu efect de amenințări (declarații și sporirea prezenței militare) din partea Rusiei, pe de altă parte. Sentimentul de apartenență la Uniune și de localizarea geografică într-o zonă de intersecție de interese, fie ale Uniunii și NATO, fie ale Rusiei, reclamă, în mod obiectiv și din partea tuturor părților, asigurări de securitate, deocamdată pe fondul procesului de consolidare militară.

Criza Ucrainei, cu pierderea Crimeii în favoarea Rusiei a deschis, în zona analizată, o nouă etapă de tatonări de reacție, dar încercarea de a redefinii așa numitele praguri de pericol (în acest caz, posibile reacții operaționale) creează o stare de alertă continuă care se transmite de la decidenți politici și militari până la populație. Sentimente și resentimente ale populațiilor (în prezent cetățeni europeni) din zonă sunt reactivate, iar de acestea profită mișcări și partide radicale pe cale să conducă la o instabilitate politică în sens larg, la derapajele de la valorile împărtășite, în general, sau spre care se aspira până nu de mult, în special. Acest fenomen este valabil și de o parte și de alta a frontierei în cauză, el fiind alimentat de populism, naționalism, xenofobie, cu chestionarea și reinterpretarea suveranității naționale în termenii valabili pentru societăți închise, expusă cu aplomb față de parteneri și vecini.

Starea de facto reflectă o evoluție pulsativă în faza ei negativă cu efecte cum sunt: restrângerea deschiderii față de ideile de cooperare și libertăți între națiuni, introvertirea economică a statelor, izolare prin resurgența protecționismului comercial, radicalizarea de poziții politice, escaladare antagonismelor inclusiv din considerente istorice, acțiuni de validare a pentrebalității unor interese prin lobby, propagandă, acțiuni subversive, corupție, soft power etc. Față de aceste provocări, credem că

România poate elabora, credibil pentru partenerii europeni, atât un proiect de viziune a UE în ceea ce privește politicile sale economice și externă, cât și o agendă semnificativă pe care să o propună în cadrul președinției rotative a Consiliului UE (2019).

O viziune a UE trebuie să includă o noua abordare a puterii economice (prin creștere și dezvoltare) de care statele membre ale Uniunii poziționate la această frontieră au nevoie, în contextul tezei reducerii semnificative a decalajelor economice prezente încă în ansamblul Uniunii recent lărgite. Existența unei gradualități de diluare a puterii economice a UE spre est (spre zona statelor foste socialiste sau din cadrul URSS, azi membre ale UE), marcată și de considerente istorice, pare să fie întreținută chiar de regulile integrării, perfect funcționale în vestul și sudul mai dezvoltat al Uniunii, dar fără eficiență în timp și rezultate în estul și sud-estul Uniunii.

Acea experiență în timp a valorilor împărtășite, ale democrațiilor occidentale, contează foarte mult comparativ cu experiența întreruptă și recent mai scurtă a noilor state care au aderat la UE. Ceea ce se întâmplă în Ungaria și Polonia este relevant pentru timpul scurt în care au fost uitate tendințele autoritare precum și modul în care se înțelege suveranitatea în globalizare sau solidaritatea și coeziunea prin integrarea europeană.

Prelungirea decalajelor economice în această zonă comparativ cu puterea nucleului Uniunii este, în opinia noastră, una din cauzele principale a derapajelor politice cu manifestare încrâncenată față de procesul integrării și idealul declarat al acestuia, o Europă fără conflicte. Această prelungire este perdantă pentru atingerea etapizată a scopului politic al proiectului european, iar orientarea spre o Europă cu mai multe viteze, repetăm, este o recunoaștere a acestui eșec. Există însă și o soluție. Dacă o Europă cu mai multe viteze ar departaja corect semnificația și conținutul vitezei/ritmului/intensității de integrare în raport cu necesitățile unei dezvoltări economice echilibrate a Uniunii (cu impact asupra acelei prosperități promise de fondatorii UE), credem că procesul de integrare are putea avea continuitate și finalitatea urmărită prin acesta, în ciuda celor care vorbesc de dispariția lui.

Alegerea vitezei/ritmului/intensității integrării prin participări *a la carte* la instrumentele de integrare înseamnă că estul Uniunii trebuie să devină rapid o vitrină autentică a acesteia și nu ceva inerțial "*ce va să fie*". Situația de fapt reprezintă o vulnerabilitate a Uniunii și, ca urmare, se poate profita de aceasta din exteriorul Uniunii. Credem că integrarea europeană

este privită pozitiv de către social, atât în interiorul ei, cât și din afara ei, prin accesul la și starea de prosperitate. Cum trebuie de acționat în acest sens este provocarea politicilor de creștere și dezvoltare economică mai bine structurate ale Uniunii, dublate de o voință politică pentru decizii care nu mai pot aștepta.

Security & Defence

Declarație Puiu Pașcu în PE – o poziție de echilibrare între securitatea europeană și partenariatul strategic al României cu SUA, 4 iulie 2017.

In her recent letter, the HR/VP Federica Mogherini has indicated, referring to security and defense, that: “In this field, more has been achieved in the last ten months than in the last ten years”.

However, everybody is aware that all the measures taken have to negotiate the very fine line between national responsibility and EU common action.

As the EU will act as initiator, facilitator and re-in-forcer of cooperation and collaboration between the MS, the latter will remain in control.

But, as we go along, one cannot exclude the temptation for the EU to impose certain measures, particularly if considered in line with some of the current plans for EU “reform”.

To my mind, the highest probability for that to happen is in relation to the single defense market, a major component of the future European Defense Union.

Although eliminating the current fragmentation in European defense industry – a product of historical evolution – is desirable, politically, this should be done better through integration rather than through “buying out”, even if through “compensation”, as some suggest.

Moreover, a strict “buy European” in defense would be politically justified only in case the EU is increasing its corresponding share in the territorial defense of the MS.

Otherwise, as long as NATO – with the US in the lead – remain the main security provider for the EU NATO MS, the appeal to “buy European”, leaving aside the important questions related to availability, price and location of production, would be likely to remain minimal, particularly in the East.

In general, my feeling is that the Eastern Flank MS would favor the development of cooperation between the EU and NATO along the current lines, with each organization doing what they are best to, rather than, as

some suggest, attempting to somehow “take over” the alliance from within, through erecting an “EU Pillar” inside NATO.

However, much of the above might, of course, not happen, as the EU carries out with determination its crucial intention to start aligning the strategic cultures of the MS.

BIBLIOGRAFIE

1. White Paper on the Future of Europe, Bruxelles, martie 2017
2. Clingendael, : European Defence: action and commitment, Haga, martie 2017
3. Clingendael: EU Strategy and European Defense. What level of ambition?, Haga, noiembrie 2016
4. Clingendael: European Defence Core Groups. The why, what & how of permanent structured cooperation, Haga, noiembrie 2016
5. IAI: Differentiated Integration in Defence: A plea for PESCO, Roma, februarie 2017
6. Clingendael: Defending Europe. Translating mutual assistance into action, Haga, ianuarie 2017
7. Brookings: The New World Divide, Washington D.C., iulie 2017
8. Der Spiegel: France, Germany and the EU. The European Motor Sputtes to Life, Hamburg, iulie 2017
9. Clingendael: Geopolitics of the sustainability transition – risks and opportunities, Haga, februarie 2017
10. Brookings: Order from Chaos. Two cents on the 2 percent question, Washington D.C., februarie 2017
11. Studii IEM, 2014 – 2017
12. CELE 5 DOCUMENTE DE REFLEXIE

Decembrie 2017

MOMENTUL EUROPEAN AL ROMÂNIEI (I)

Suntem la momentul încrucișării unei efervescențe negativiste privind drumul României către a fi cât mai aproape de Uniunea Europeană, poate chiar în miezul ei – Zona Euro – la masa deciziilor. Spunem aceasta după noile mesaje, degajate de evenimentul **”10 ani de la aderarea României la Uniunea Europeană: de la coeziune la convergență”**, organizat de reprezentanța Uniunii Europene la București. Ne aliniem noilor mesaje privind drumul european al României, care trece prin adoptarea euro. Sperăm ca efervescența din ultimii doi-trei ani, menționată anterior și bazată inclusiv pe *„studierea aprofundată”* a argumentării neputinței noastre, să intre total în umbră, în timp ce mesajele de încurajare spre a se ajunge la soluția politică, căci despre aceasta este vorba, să devină un catalizator al reînvierii proiectului național pentru o Europă a valorilor, mai puternică și mai democratică, așa cum s-a exprimat președintele UE, Jean-Claude Juncker, cu prilejul prezentării în Parlamentul European a Stării Uniunii (13 sept. 2017).

Considerăm că, în baza ofertelor prezentate de Comisia Europeană în documentele de reflecție privind viitorul UE, în Raportul celor cinci președinți și mai ales în documentul prezentat de Juncker, deja menționat, România se află în fața unei oportunități istorice de re poziționare în cadrul UE, cu condiția să spună ce vrea, cum o poate face și cu ce garanții vine pentru a întări credibilitatea în unele dintre realitățile sale, sintetizate în noțiunea de stabilitate. Am defini această oportunitate ca *”Momentul European”* al României, conștientizând cu toată tăria necesitatea reformării Uniunii și a riscurilor geopolitice de pe continentul european și nu numai. Am argumentat și noi în studiul *”Efectele globalizării și impactul asupra României”* (cuprins în planul de cercetare al Academiei Române, 2017), că fereastra de oportunitate există, dar este îngustă și valorificarea ei necesită rapiditate, urgență chiar.

Ca și în anii 1995 și 2000, primatul unui angajament și sprijin transpartinic pentru o Uniune Europeană mai puternică, este esențial pentru reușita în completarea instrumentelor prin care România să-și desăvârșească integrarea și să beneficieze de avantajele acesteia pe termen lung. UE este singura ipoteză de lucru în care se poate gândi viitorul României și a modului în care ea va reuși o mai rapidă convergență spre

standardele europene, în interesul cetățenilor ei și al construcției europene viitoare în ansamblu. Oportunitatea prezentă poate soluționa susținerea unei Europe *"în care toate statele membre să fie egale și să contribuie la obținerea rezultatelor concrete, benefice pentru toți cetățenii europeni"* (președintele Klaus Iohannis, expunerea la evenimentul menționat). Pentru România, dezi-deratul convergenței în sensul cel mai larg al noțiunii – cel al unei autentice europenizări – nu poate fi realizat decât prin aderarea României la Zona Euro. Președintele Iohannis a precizat că aderarea la Zona Euro este un demers esențial, iar adoptarea monedei euro este un proiect politic, economic și instituțional posibil a fi transpus în viață. Completarea sau descifrarea făcută de președintele Iohannis că *"obiectivul de aderare la zona Euro cât mai repede posibil este, în egală măsură, și o ancoră pentru predictibilitatea și stabilitatea de care economia României are atâta nevoie"*, vine să sublinieze înțelegere noastră atunci când am pledat mereu pentru un studiu obiectiv al necesității utilizării monedei unice, ca un liant al tuturor statelor participante la piața unică. Circulația monedei unice nu poate fi mai restrânsă decât dimensiunea pieței unice. A rămas, din păcate, doar ideea de experiment inițial al introducerii monedei unice, idee ce trebuie depășită.

Guvernatorul BNR completează mesajul președintelui Iohannis cu ceea ce trebuie să succedă deciziei politice de aderare la Zona Euro. Desigur, spune Mugur Isărescu, că *"avem de răspuns la o altă întrebare de însemnătate strategică: când vom intra în zona euro?"* Credem că aluziile la a urmări politici realiste, echilibrate, care să asigure sustenabilitatea creșterii economice și stabilitatea nu sunt o lecție de manual, ci chiar cheia unui progres constant al nivelului de trai, la ceea ce aspiră cetățenii români. Fiind porniți pe drumul integrării, ar fi de dorit să pledăm pentru mărirea potențialului nostru de dezvoltare prin prisma principiilor solidarității și coeziunii. Aducându-le aminte partenerilor noștri despre ele, am vrea să le amintim și că există un angajament asumat de toți, acela că reducerea decalajelor nu este numai o problemă națională, ci și a Uniunii, dacă vrea să fie mai puternică. Fiind în club, nu putem spune că mai trebuie să ne antrenăm numai în afara lui, apropo de convergența reală. Credem că evocarea guvernatorului a *"problemelor extraordinar de mari pe care le creează capitalului autohton sau străin starea precară a infrastructurii, lipsa autostrăzilor"* nu mai sunt simple aluzii, dacă vrem o analiză politică pertinentă a beneficiilor fondurilor structurale și a libertăților economice la care am achiesat, libertăți privite ca factori de creștere a productivității muncii și a rezilienței la competiție.

Credem că ne este clar sensul mesajelor date. În fața scenariilor care ne privesc destinul european, avem de făcut o alegere care să ne ducă la realizarea unor deziderate, cam dezlânat și cu timiditate exprimate până acum: de a deveni proactivi în mod autentic în deciziile UE, de a fi la masa respectivelor decizii ale UE, iar acest lucru înseamnă poziționarea în block-startul devenirii cât mai rapide membru al Zonei Euro. Credem că am pus statistica ca o anexă la o decizie politică importantă și nu ca piedică perenă a acesteia, cum de altfel se încearcă. O cifră dacă este bună în statistică, atunci, după orice manual de negociere, în jurul ei trebuie făcută toată argumentarea repoziționării politice ca soluție la toate celelalte cifre care nu ne avantajează. Partenerii noștri europeni trebuie să-și reamintească și că integrarea înseamnă responsabilități reciproc asumate și nu primirea unui elev la o clasă inferioară, mereu certat, evaluat, monitorizat etc.

O integrare mai strânsă, și am spune completă, este soluția ca România să devină și *de facto* și nu numai *de jure* un membru deplin și cu drepturi egale în cadrul UE, iar a merita acest lucru a fost odată asumat la aderare. Din acest punct de vedere, România trebuie să-și reafirme voința politică pentru beneficiile aduse de aderare, dar nu ca un scop în sine, ci ca achesarea la un mecanism autentic, călăuzit de valori și principii tari, împărtășite în comun, prin care statele membre au un parcurs de convergență, cu asistare reciprocă, și nu de fragmentare, așa cum s-a ajuns mai ales după criza financiară și economică. Tocmai această fragmentare observată prin introvertirea statelor spre național de la comunitar a fost cauza percepțiilor, dacă nu și a realității, de dezmembrare, disoluție sau dispariție a Uniunii. Acest lucru nu trebuie uitat numai pe motivul că dinamica creșterii economice a redevenit în Uniune un parametru aproape normal și, ca urmare, problemele structurale profunde ale unei mai bune funcționări a Uniunii trebuie amânate, chiar pentru unii din partenerii puternici, din motive politice interne.

Piedica nivelului de convergență este falsă, atât timp cât o tratăm ca pe o problemă strict națională și uitând rolul Uniunii și a politicilor ei. În aceeași măsură, problema vitezelor diferite este falsă, atât timp cât solidaritatea nu funcționează la nivelul resurselor pe care unii parteneri și le pot permite acum, uitând că ele provin dintr-un joc imperfect cu cei care se străduiesc să le devină un egal în standardele de trai. De aceea este bine că din limbajul politic actual a fost scoasă ideea de viteze și înlocuită cu cea

a *statelor membre egale*, pornind în primul rând de la demnitatea acestora și nu prin lezarea lor.

Zona Euro nu poate fi numai a unor țări selecte, așa cum precizează Juncker. Pe această remarcă trebuie să ne construim toată argumentația. Nu pe date statistice, ci pe principii politice. Juncker, pentru a face ceea ce crede că poate promite, are nevoie de aliați, iar România, pentru a valorifica oportunitatea, trebuie să se alăture acestei promisiuni. România trebuie să marșeze pe ideile lui J. C. Juncker conținute în reiterarea tezelor privind o **Uniune a valorilor**, o **Uniune mai puternică** și o **Uniune a mai democratică**. Reluăm din discurs următoarea frază: *„Dacă vrem ca moneda euro mai degrabă să unească decât să divizeze continentul nostru, atunci aceasta ar trebui să fie mai mult decât moneda unui grup select de țări. Euro are vocația de a fi moneda unică a Uniunii Europene în ansamblul său”*.

Avem de negociat „condițiile”, dar avem și propunerea de a fi creat un instrument de aderare la zona euro, care să ofere asistență tehnică și chiar financiară țărilor decise să intre în zona euro. Poate ar fi bine să fim cei care descurcă ițele invitației într-o Uniune deocamdată divizată, printr-un caiet de sarcini sau o foaie de drum în care să ne regăsim cu forța de a fi mai bine pregătiți pentru euro. Desigur, avem de luptat și cu realitățile noastre, reflectate, nu demult, într-un seminar organizat de CursdeGuvernare.ro, la sediul BNR, imediat după discursul lui Juncker. Că sunt triste, osificate sau nu, ele atrag atenția asupra substanței unor eventuale negocieri cu forțele politice ori cu partenerii care vor sau mimează un viitor al Uniunii.

A fi realiști este o necesitate, dar gestionarea realității este alta. Ce este de reținut din ceea ce susține o instituție ca banca centrală, sunt următoarele: a) România îndeplinește criteriile nominale de convergență (cele oficializate ca formă și obligatorii, criteriile de la Maastricht), dar sunt necesare și reforme structurale care să consolideze fundamentele economice pentru realizarea unei macrostabilități dinamice, să reducă tensiunile care se pot acumula pe fondul creșterii economice peste potențial, dar, mai ales să întrețină un permanent sentiment favorabil al pieței; b) Euro trebuie tratat ca un proiect politic; ca urmare, adoptarea monedei unice are nevoie de o decizie politică fundamentată pe consens național și în acord cu partenerii din Zona Euro; c) Este nevoie de o foaie de parcurs care să pună accent pe rolul de ancoră a euro pentru România, inclusiv în sens de securitate; d) Există un cost de oportunitate al amânării adoptării euro, dar decalajele dintre România și Zona Euro (convergența reală de care ne plângem), se pot adânci în timp.

Un scenariu avansat de noi, la care putem aduce argumente serioase, evident de natură politică în sarcina negociatorilor, ar cuprinde câteva etape în scară. O exprimare clară a sprijinului pentru o uniune fiscală, sâmburele ei, pe cale de a încolți în Zona Euro, devenind o necesitate înțeleasă de cei mai mulți parteneri europeni. În context, manifestarea unei flexibilități față de ingredientele uniunii fiscale (ministru al finanțelor, buget al UE reformat, miniparlament?). Calea imediată ar trebui să fie participarea la finalizarea Uniunii Bancare – fondul de reziliență (ESM) care va deveni EMF. De ce nu ar fi România membru fondator al Fondului Monetar European? Opțiunea tehnică pentru Zona Euro să fie intrarea leului în ERM II, cu consecința adoptării monedei unice. Umbrela demersului trebuie să fie participarea la Uniunea de apărare și securitate a UE, cu intrarea în Spațiul Schengen și ieșirea din odiosul MCV.

Credem că detaliile tehnice pălesc în fața pierderii oportunității momentului exprimării și implementării unei decizii politice, întrucât nu vom putea participa la luarea unor decizii care ne privesc în cel mai direct mod și vom pierde exact stimulentele dezvoltării pentru convergența de orice fel. Intrarea României, a leului, în ERM II este fezabilă la acest moment de oportunitate. Acest lucru are nevoie de „un avânt” politic național, un stimulent exact pentru a grăbi convergența reală de care ne plângem. Convergența reală este un proces, avem nevoie doar de un nou moment *t=0*, iar aici implicarea Uniunii reformate este absolut necesară. **Poate așa cum Uniunea „a pus” euro înaintea Uniunii Politice, România poate avea curajul de a pune euro înaintea convergenței reale.**

Institutul Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu” al Academiei Române, prin multe din institutele sale componente, cum sunt Institutul de Economie Mondială și Centrul de Cercetări Financiare și Monetare, **are studii de monitorizare a conjuncturii și crizei zonei euro, de pregătire a adoptării monedei unice de către noii candidați, de a argumenta de ce România trebuie să se pregătească pentru adoptarea euro etc., încă din anii 2000.** În cadrul aceluiași institut au fost coordonate și susținute doctorate în materie. Pe linia colaborării cu factorii de decizie, au fost transmise sinteze și materiale documentare în vederea susținerii unor proiecte politice legate de integrarea europeană a României. Constatăm însă, că peste ani, ceea ce s-a propagat în spațiul public este o încercare de a dilua capacitatea României de a face față propriilor asumări, punându-se un accent nemeritat pe dificultățile adoptării monedei unice și mai puțin

pe antamarea unei acțiuni politice și instituționale de a surmonta ceea ce ne împiedică. Oare la 10 ani de la aderarea României la Uniunea Europeană ar trebui să rămânem doar la lamentarea asupra insuficienței unei anume convergențe, ori să ne punem problema cât mai amânăm o decizie politică pentru un parcurs mai rapid spre o integrare completă?

Un deceniu de la integrarea *de jure* înseamnă un timp amplu de pregătire pentru ca România să devină membru al Zonei Euro, cu atât mai mult cu cât miza națională a integrării a fost și rămâne securitatea națională, UE oferind un drum spre o securitate economică performantă, sursa resurselor necesare tuturor celorlalte securități. Tandemul UE-NATO, la care România a devenit un partener transatlantic credibil și, în planul unor relații bilaterale, partener strategic, a creat acel mediu politic și de apărare, benefic reluării unui proces de modernizare și incluziune în Europa democratică. A creat, de asemenea, și echilibrul necesar apropierii noastre de valorile și standardele unei Europe civilizate. Dacă adăugăm că am parcurs drumul armonizării legislative și instituționale la elaboratul și construirea unei Europe unite, atunci rămâne întrebarea: **ce ne împiedică să performăm mai bine din interiorul acestui construct politic față de ceea ce ne arată diferitele clasamente făcute între statele membre?** La zece ani, cu toate performanțele economice realizate (dublarea PIB, de exemplu, sau mai mult decât dublarea ratei de convergență a PIB/loc. față de media UE), observăm că stagnăm în clasamente. De multe ori invocăm capacitatea instituțională, dar uităm că a noastră conlucrează în tandem cu cea a Bruxelles-ului și ar trebui să admitem că cineva – una din părți sau ceva din afară – ne distorsionează sinergia productivă de care am fi avut nevoie ca România, în prezent, să fi fost foarte aproape de adoptarea euro.

Adoptarea euro este un angajament politic asumat la pachet, odată cu consensul politic național de a deveni membru al UE, nu este un moft, iar derogarea temporară nu a avut scopul de a perora "atunci când vom fi pregătiți". Fraza a devenit parcă un laitmotiv, preluat și de la alte țări, dar noi, autorii, ca fani și contributory la integrarea europeană a României, ne simțim înșelați în ceea ce au înțeles unii dintre noi din devenirea noastră ca membri ai UE. Așa se întâmplă că nu am aderat la unele din instrumentele care să ne ancoreze mai bine de UE (Spațiul Schengen, Zona Euro), iar aici nu poate fi decât o vină comună, dacă acceptăm că Uniunea reprezintă o responsabilitate a statelor membre, reciproc asumată, pentru a fi mai puternică, mai dezvoltată, ca actor global. Ne mirăm, de fapt, contemplăm

ca un bun doar biet follower deciziile comunitare impuse de alții, noi fiind prezenți, dar nu suficient de proactivi, sau că suntem la periferia Europei. O concluzie a jumătăților de măsură, care relevă integrarea noastră fracționată, cu consecințe mai puțin bune, date de fluxurile încrucișate ale exodului de forță de muncă, cu acapararea oportunităților naționale de partenerii noștri, în lipsa creșterii noastre reciproc avantajoase.

Nu ne face bine că în spațiul public punem semn de egalitate între integrare și colonialism, când știm bine că beneficiile integrării se manifestă prin valorificarea reciprocă a oportunităților economice, prin concurență politică și diplomatică. De aici ar trebui ca mulți dintre noi să conștientizeze că tratarea politică a costurilor și beneficiilor contează primordial. Statistica doar consemnează post factum aceste lucruri ca o oglindă a calității tratării politice la care ne-am referit. Din aceste motive nu facem apel la statistică, iar bilanțurile numerice sunt departe de a arăta cu adevărat ceea ce suntem tentați să aflăm.

După mulți ani cercetare, am ajuns să spunem că suntem parțial sau total în contradicție cu tenta mesajului negativist promovat în spațiul public, mai ales în ultimii trei ani. Ne miră că el este degajat chiar de la unele personalități cu background academic, influențând media. Or, studiile INCE, fără a omite provocările unui astfel de demers pentru adoptarea euro, au căutat soluția în credința rolului pe care trebuie să îl joace instituțional, așa cum INCE a înțeles și s-a implicat în toate strategiile de până acum (1995, 2000), care au avut menirea fundamentării deciziei politice pentru integrare. Adoptarea euro este, în primul rând, o decizie politică, iar statistica nu trebuie decât să ne arate drumul realizării ei, și nu imposibilitatea ei. Din ce în ce mai mult, multe voci ale unor specialiști reclamă atmosfera plină de frici, angoase, frustrări, riscuri etc. care înconjoară (oare în mod voit?) subiectul unei decizii politice angajante pentru trecerea la euro. Din fervoarea de a demonstra prin "complexitatea" procesului, că nu este bine acum și că mai avem de așteptat poate mai mult de un deceniu, vezi doamne pe baza unor ecuații de regresie a PIB (din nou econometria bate decizia politică!) noi înțelegem ceva foarte simplu. Rămânând așa, ne îndepărtăm de Europa unită și ne conservăm locul periferic pe deasupra căruia se vor putea lua alte noi decizii de tip *imperia*.

Dacă unii dintre noi am căutat să convingem despre ceea ce este natural să facem prin opțiunea politică și privind cu seriozitate și bună credință spre tratatele funcționării Uniunii, alții, de pe la noi și chiar din

spațiul comunitar, cu o „**altă bună credință**”, au încercat să ne convingă de contrariul. Și, ca să fie și mai convingători, ne-au pus la remorca mecanismului de cooperare și verificare, toți uitând că am intrat în UE cu drepturi depline și egale cu ale tuturor celorlalți. Cândva, Costin Murgescu ne spunea să avem grijă permanentă asupra notei în care ne scriem studiile, să fim conștienți cui „dăm apa la moară” prin ceea ce dorim pentru România, căci numai așa o putem servi pentru interesele ei naționale. Așa am procedat mereu, chiar dacă recomandările noastre, atunci când au fost citite sau cerute expres, nu au fost însușite pe fond sau pe formă și de clasa politică. De multe ori, declarațiile politice încearcă să reflecte o atitudine, să aducă lumină în lucrurile importante pentru țară, dar nu putem să nu observăm câteva neajunsuri ale acestora. Unele sunt pline de curaj și au nevoie și de curajul celorlalți interlocutori și ascultători, altele nu pot sau nu se vor a fi instrumentate, fiind doar perdele de fum etc. Dar, nimic nu intrigă mai mult, pentru un popor inteligent și harnic (păcat că inteligența emigrează, iar hărnicia în țară nu are valoare) decât să-i spui că este neputincios!

Ni se potrivește, la acest Moment European al României, o zicere a lui Alan Bennett: *“Sometimes there is no next time, no time-outs, no second chances. Sometimes it's now or never”*.

Autorii articolului sunt cercetători seniori în cadrul Institutului de Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu”. Dr. Valeriu Ioan-Franc s-a numărat printre coordonatorii științifici și tehnici a două strategii naționale (1995 și 2000) pentru aderarea României la UE, iar Dr. Napoleon Pop a fost negociatorul șef pentru România a Acordului de asociere la Comunitățile Economice Europene (1992) și ministru al integrării europene (1993-1994)

Apărut în *Economistul* nr. 11/2017, pp. 54-57

MOMENTUL EUROPEAN AL ROMÂNIEI (II)

Onorată audiență,

Este meritoriu faptul că entități fundamentale ale statului, cum sunt Parlamentul României, Academia Română, Banca Națională, alte institute de cercetări au devenit gazda unor dezbateri prodigioase legate de viitorul României în Uniunea Europeană. Spațiul public a devenit un forum care tratează această problemă pornind de la ceea ce am putea numi „**Momentul european al României**”, un context care trebuie să ne invite la decizii politice profunde și urgente față de reperele de timp limitate, opțiunile formulate în scenariile perspectivei Uniunii și geopolitica europeană și globală a momentului. Urgența este determinată și de faptul că ne apropiem de un eveniment important, respectiv Consiliul European din luna decembrie a.c., unde România se va exprima în legătură cu reformarea guvernantei zonei euro.

În sinteză, o abordare a contextului este definită prin documentele importante emise de Comisia Europeană cum sunt cele privind Cartea Albă privind Viitorul Europei, Documentele de reflecție pe domenii ale integrării, Starea Uniunii, Spre o Uniune de apărare și securitate și mai ales dorința României de a deveni mult mai activă în procesul decizional al Uniunii de acum încolo. Același context este expus unor riscuri geopolitice pe care Uniunea în ansamblul ei și România ca stat membru trebuie să le adreseze prin diminuarea propriilor vulnerabilități. Deschiderea unui proces de reformare a UE în baza documentelor citate este o oportunitate majoră pentru România în ceea ce privește o re poziționare a ei în cadrul Uniunii, ceea ce echivalează cu părăsirea locului ei periferic și uneori contemplativ inclusiv prin prisma importanței poziției sale geostrategice în regiunea în care se află.

Ne bucură că se depășește momentul unei efervescențe negativiste privind viitorul și drumul României ca stat membru deplin și cu drepturi egale, pledându-se mai mult pentru o formulă de destin al Uniunii Europene cu o Românie aflată chiar miezul ei – Zona Euro. **Se remarcă faptul că aderarea României la Zona Euro este un demers esențial, care trebuie să se întâmple cu urgența reprezentată de fereastra de oportunitate care trebuie valorificată cât mai repede.**

Motivarea esenței demersului constă în faptul că România nu beneficiază încă de toate instrumentele de integrare care să o apropie cât mai mult de Uniune, un exemplu fiind accesul barat la Spațiul Shengen, iar aderarea la Zona Euro este o ancoră pentru stabilitatea economiei României și a unui nou sens al predictibilității acțiunii ei pentru partenerii noștri politici, economici și strategici. Credem că nu de o dată anume din calendar este nevoie pentru a spune când intrăm în Zona Euro, cât de antamarea politică a acestui proces prin care România să urmărească cu asiduitate politici realiste, echilibrate.

Astfel de politici, care să servească dezvoltării ei structurale și sustenabilității creșterii ei economice, feresc România de vulnerabilități transferabile Uniunii. Acesta ar fi pasul esențial de a trece de la argumentele nepregătirii sau neputinței noastre, la o contribuție autentică la o Europă a valorilor, mai puternică și mai democratică, așa cum s-a exprimat președintele Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker, cu prilejul prezentării în Parlamentul European a Stării Uniunii (13 sept. 2017).

Considerăm că, în baza ofertelor prezentate de Comisia Europeană în documentele de reflecție și cel privind viitorul Europei, în Raportul celor cinci președinți și mai ales în documentul prezentat de Juncker, deja menționat, **România se află în fața unei oportunități istorice de a acționa mai ferm în direcția consolidării proiectului european prin asumarea unui program solid pe fond și serios în aplicare, pentru adoptarea monedei unice.**

Accentul pe soliditatea unui program de adoptare a euro face apel la primatul angajamentului și sprijinul transpartinic pentru o instituționalizare corectă și credibilă a procesului de aderare la Zona Euro. Euro nu îl privim ca un scop în sine sau ca un panaceu la probleme noastre, ci ca un catalizator al reformelor pe care trebuie să le facem pentru a ajunge la masa deciziilor Uniunii.

Statul român are o nevoie de fonduri în creștere pentru susținerea politicilor sale, iar opțiunea pentru aderarea la Zona Euro este privită ca un avantaj în accesarea fondurilor necesare de care va dispune Uniunea și o cale de a reduce propriile vulnerabilități la o criză care este anunțată și față de care România trebuie să fie pregătită. Din interiorul nucleului dur al Uniunii, achiesând politic acum la viitoarea Uniune Bancară, putem preveni deriva spre dezechilibre macroeconomice, care ne pot pune într-o poziție fragilă în cadrul negocierilor pentru viitorul UE și al noilor mecanisme de guvernare.

România, în cazul manifestării unei posibile crize (dezechilibre externe), în calitate de stat membru al UE dar din zona non-euro, trebuie să se adreseze atât Comisiei UE și BCE, cât și FMI. În cazul Comisiei UE, facilitatea de balanță de plăți are două dezavantaje: este o procedură lentă (necesită acordul individual ale fiecărui stat membru) și este redusă ca volum (suma pusă la dispoziția tuturor statelor non-euro este de 55 de miliarde de euro). În cazul FMI, fondurile pot fi accesate rapid (dacă negocierile se încheie cu succes) și suma poate fi optimă, dar există dezavantajul condiționalităților, în cazul cărora România a avut întotdeauna dificultăți de realizare. Acest tip de aranjament financiar nu răspunde necesității ca România să își constituie instrumente de prevenire, respectiv de absorbție în cazul unor dezechilibre și/sau crize.

Pentru statele membre în Uniunea Bancară, în cazul unei crize, există instrumentul ESM (European Stability Mechanism), care, pe lângă funcția de **bail-out**, în cazuri de necesitate, va putea finanța și marile proiecte europene de investiții transfrontaliere. Cu România în Uniunea Bancară, ea poate deveni co-fondatoare a Fond Monetar European.

O decizie politică pentru ca România să intre în Uniunea Bancară se poate baza, în primul rând, pe principalele beneficii ale unui stat membru în Uniunea Bancară. Ele decurg din apartenența la următoarele: (i) o schemă de împărțire a riscurilor (ceea ce asigură o dezintermediere financiară lină, care exclude necesitatea încheierii unor acorduri internaționale de tipul „Viena I și II”, pe care le-a avut România); (ii) un mecanism de reducere a riscurilor (prin intermediul Autorității Bancare Europene și a Mecanismului Unic de Reglementare); (iii) un mecanism comun de salvare; (iv) cele mai bune practici de supraveghere; (v) o schemă comună de cooperare; (vi) un proces decizional comun pe partea de supraveghere, care oferă un loc la masa decizională a zonei euro (în cadrul Consiliului de Supraveghere).

Uniunea Bancară obligă statele membre să își întărească atât prevenția cât și capacitatea de reducere a riscurilor, astfel încât necesitatea absorbției riscurilor și a gestionării efectelor crizei să aibă o probabilitatea cât mai mică. În noua guvernanta a zonei euro, și implicit a Uniunii Bancare, interdependența periculoasă între deficitul bugetar și deținerea titlurilor guvernamentale de către băncile din statul gazdă este limitată. În noua guvernanta a zonei euro și implicit a Uniunii bancare interdependența periculoasă între deficitul bugetar și deținerea titlurilor guverna-

mentale de către băncile din statul gazdă este limitată – așa cum s-a menționat în legătură cu deținătorii de titluri de stat emise de statul Român.

Planul de finalizare a Uniunii Economice și Monetare până în 2025 prevede pentru perioada 2017-2019 un avans rapid în ceea ce privește Uniunea Bancară, conform Documentului de reflecție privind aprofundarea Uniunii Economice și Monetare din luna mai 2017). Tocmai în acest scop, agenda liderilor europeni prevede pentru Consiliul din 14-15 decembrie 2017 agreada unui calendar pentru deciziile cu privire la Uniunea Bancară și Uniunea Economică și Monetară, la care România este de dorit să se exprime în sensul unei viitoare apartenențe care va deschide și drumul spre adoptarea euro.

13 noiembrie 2017

Parlamentul României

NOTĂ: intervenția are la bază studii îndelungate ale IEM privind evoluția UE, întinse pe o perioadă cuprinsă între anii 1970-2017. Expertiza IEM a fost folosită de către MCCEI în marile decizii ca România să devină membră a FMI și Sistemului BM în 1971, să devină membru GATT 49, să fie recunoscute Comisiile Economice Europene ca entitate și să fie încheiate primele acorduri tehnice de comerț RO – CEE pentru acces preferențial pe piața vest europeană.

ROMÂNIA ÎN FAȚA UNOR OPORTUNITĂȚI

România trebuie să se pronunțe la Consiliul European din luna decembrie ac. cu privire la viitorul integrării ei în și împreună cu Uniunea Europeană în baza ofertei reprezentate de scenariile elaborate de Comisia Europeană, documentele de reflecție pe domenii și propunerile lui Jean-Claude Juncker decurgând din prezentarea Stării Uniunii (13 sept. 2017).

Necesitatea unei poziționări pentru un destin al UE derivă nu numai din reformarea UE, ci și din interesul ca România să devină pro-activă, în înțelesul de a fi în nucleul Uniunii, respectiv în Zona Euro, astfel ca, prin **participarea directă la deciziile UE**, să adreseze, din această poziție, provocările interne ale Uniunii, inerente și României, și cele externe ale ei, mai ales de natură geopolitică, care afectează în mod direct România.

Lansarea proiectului de aderare la Zona Euro cu prilejul Consiliului European menționat poate părea ambițios, dar acesta trebuie **deschis ca un proces angajant și asumat politic** spre binele României, mai ales a perspectivelor ei imediate și pe termen mediu. Aderarea la Zona Euro nu va avea loc imediat, dar trebuie folosită această oportunitate prin a ne asuma acest proiect și de a ne alia la perspectivele și instrumentele suport enunțate de Juncker. Juncker, la rândul lui, are nevoie de aliați politici și de o reușită, România urmând să fie un exemplu de succes.

Poziționarea României față de destinul unei Uniuni lipsite de viteze, dar în cadrul căreia România este un stat membru deplin și cu drepturi egale (de fapt **o re poziționare** dintr-o stare semi-contemplativă la ceea ce normează Comisia Europeană și Parlamentul European și de regulă un *"follower"* tăcut în alianțe cu partenerii europeni), este absolut necesară în ideea de a beneficia deplin de instrumentele integrării (Spațiul Schengen și moneda unică) și de a se ancora cât mai bine la demersul și viitorul Uniunii. Credem că nu putem gândi altfel la întărirea statului și economiei românești, la un alt tip de acces la resursele pentru dezvoltare, la o completare a propriei securități, fără a nu ne exprima pentru participarea la Uniunea de apărare și securitate, la Uniunea bancară pentru a fi mai aproape de Zona Euro, la adoptarea monedei euro – prin inițiere rapidă a ERM II – pentru a deveni membru deplin al Zonei Euro.

Scenariul general pentru viitorul României nu poate fi decât acela de a fi în interiorul Uniunii, **bine ancorată la instrumentele sale instituționale**

și funcționale (o piață unică are nevoie de o monedă unică, un sistem financiar solid, bine reglementat) și **la mecanismele de decizie**, astfel România contribuind la o Uniune mai puternică și mai dezvoltată în propriul interes. Trebuie renunțat la și de combătut **o serie de argumente legate de așa numita (ne)pregătire a României**, emise în spațiul public de specialiști, care reclamă de fapt neputința acestui stat, cu tenta de a o îndepărta tocmai de Uniune și destinul acesteia. Credem că aici nu este vorba numai de o "impusă" ignoranță (ascunsă în frici, angoase, frustrări etc.), ci și de interese insuflate și pe această cale împotriva României.

România este în UE ca stat membru deplin pentru a fi mereu pregătită în consonanță cu standardele economice și de securitate cele mai înalte, DAR cu responsabilitatea reciprocă împărtășită cu partenerii ei, pe baza principiilor coeziunii și solidarității. "Funcționarea" acestor principii a avut ca efect creșterea gravă a disparităților economice în interiorul spațiului geografic al țării, cca. 40% din populație este la limita excluziunii și sărăciei. Trebuie depășit momentul ca România să mai fi pusă la colț și invitată cu cuvinte necuviincioase, adresate unui stat suveran de nealeși, să se pregătească mai întâi ea singură ca și când este în afara UE, apropo de mult discutata și disputata convergență reală. Convergența reală este un proces, iar miza apartenenței la UE era realizarea în comun a convergenței țării, adică a unei dezvoltări structurale sănătoase.

Dincolo de interesele României ca stat membru al NATO, consolidarea Uniunii prin participarea României la Scenariul 4 (mai puțin și mai eficient) cu tranziția spre Scenariul 5 (mai mult împreună) corespunde intereselor imediate ale României pentru o perspectivă a ei din multe puncte de vedere: (i) a fi la masa deciziilor bucurându-se de toate instrumentele și politicile integrării; (ii) a beneficia de sprijin financiar (FS, BEI; viitorul Fond monetar european) pentru proiecte și vulnerabilități economice, fără a mai apela la FMI; (iii) pentru a-și completa instrumentele de securitate națională prin ancorare mai puternice cu nucleul UE, Zona Euro. Remarcăm că acțiunea politică a statelor puternice din Uniune se va concentra prioritar de acum în acolo pe Zona Euro, deci inclusiv al fondurilor în reducere prin Brexit, considerându-se că de buna funcționare a ei depinde însăși funcționarea Uniunii în ansamblul ei. Tocmai din cauza acestui interes, emanat de statele membre puternice ale UE și mereu evocat de acestea, s-a ajuns la tema Europei cu mai multe viteze, de fapt o partajare a ei într-un centru puternic și dezvoltat, cel care impune regulile, și o

periferie vulnerabilă care nu are de ales decât programe de austeritate, care le lipsesc de resursele de dezvoltare/investiții. Pornind de la mai puțin și mai eficient, este de înțeles că se asigură României, prin politicile comunitare, șansa de a progresa în zonele rămase în urmă (recuperare în parteneriat și nu singură, cum pretind unii), iar de aici se intra în dinamica împreună cu toți mai mult.

Contextul economic european și global rămâne mai complicat decât asigurarea noastră că avem o creștere economică de excepție care nu are echivalent în dezvoltare. Creșterea percepției de risc pentru România se manifestă prin costul în creștere a finanțării deficitului public, în paralel cu creșterea presiunilor inflaționiste intern și din import. Există realități bune și mai puțin bune cu care trebuie să operăm cu discernământ, pentru a preveni deriva spre vulnerabilități care se pot transforma în riscuri.

Fără intenția de a prejudicia ceva sau aduce prejudicii unora, avem câteva constatări de posibile vulnerabilități:

- 1) **Statul român are o nevoie de fonduri în creștere pentru susținerea politicilor sale.** În perioada 2008 – mai 2017, statul român a colectat însumat din impozite, taxe și contribuții aproximativ 365 miliarde de euro. În aceeași perioadă, statul român a cheltuit pentru susținerea aparatului de stat (inclusiv plata serviciului datoriei publice), plata pensiilor și politica de redistribuire o sumă de circa 430 miliarde euro. În toată această perioadă, investițiile finanțate din banii publici au însumat aproape 44 miliarde de euro. Pentru perioadă de timp menționată, pe lângă datoria, pe care statul român a rostogolit-o pe perioade mai scurte de un an (nu este inclusă aici), datoria publică a crescut cu 48 de miliarde de euro. *În perioade de creștere economică statul avea datoria să facă rezerve pentru perioadele de ajustare.*
- 2) **Creșterea cheltuielilor curente ale statului și a datoriei publice nu are corespondent în numărul beneficiarilor.** În perioada de timp menționată numărul mediu al pensionarilor a rămas relativ constant la nivelul de 4,7 milioane persoane, iar numărul angajaților din instituțiile și autoritățile publice a scăzut cu aproximativ 200 de mii de persoane. Pe de altă parte, populația României a scăzut cu 1 milion de persoane (de la 21,6 milioane în anul 2008 la 19,6 milioane persoane la 1 ianuarie anul curent). *Creșterea economică s-a dovedit să nu fie echivalentă cu dezvoltarea*

economică, de unde convergența economică slabă, obsesivă pentru unii, dar nu în intenția de a veni cu o soluție. Fiind stat membru al UE, convergența noastră economică trebuie făcută în parteneriat și valorificând politicile comunitare și instrumentele acestora fiind cât mai aproape de masa deciziilor. UE a fost creată exact pentru o convergență reală a participanților la proiect (sintetizată în standard de viață ridicat pentru toți) pentru a se evita conflictele și carnagiile secolului XX.

- 3) **Cadrul macroeconomic actual al României prezintă riscuri mai mari decât ale statelor membre UE din regiune.** Conform prognozei de primăvară a Comisiei UE, România, alături de Polonia, este singura țară membră a UE din regiune care va înregistra, în acest an și în următorul, o creștere a datoriei publice și o înrăutățire a deficitului de cont curent. Diferența dintre România și Polonia este că cea din urmă are un ritm de deteriorare mult mai lent al balanței dintre intrările și ieșirile de valută. În plus, România se apropie periculos de situația unui dublu deficit (un deficit al balanței de cont și unul bugetar mai mari de 3 la sută din PIB). *Statele cu astfel de dezechilibre macroeconomice au o poziție fragilă în cadrul viitoarelor negocieri pentru viitorul UE și al noilor mecanisme de guvernare. De aici rezultă necesitatea acțiunii politice rapide, ca soluție pentru a nu se ajunge în etape cu o fragilitate sporită, iar fereastra de oportunitate este mică atât în raport cu deciziile privind destinul Uniunii, cât și cu eventuala deteriorare a macrostabilității României.*
- 4) **Expunerea României față de piețele care îi finanțează datoria publică prezintă cel puțin două vulnerabilități.** În primul rând, jumătate din datoria publică a României depinde de **percepțiile de risc ale unor nerezidenți**. Aproximativ 42% din totalul datoriei publice a României este finanțată de creditori externi. Aceștia sunt influențați în deciziile lor, cu privire la prețul de cumpărare a titlurilor emise de România, de comparația cu randamentele oferite de alte state, în condiții similare de risc. Perspectivele creșterii ratelor dobânzilor pe piețele internaționale nu mai pot fi neglijate, chiar dacă România are dobânzi fixe pentru 38% din totalul datoriei publice. În plus, chiar și în cazul titlurilor de stat emise pe piața internă, proporția celor deținute de nerezidenți, în totalul datoriei publice, ajunge la 8%. A doua vulnerabilitate are în vedere faptul că 40% din totalul datoriei

publice a României este denominată în moneda unică europeană, ceea ce poate duce la costuri suplimentare pentru cheltuielile publice cu serviciul datoriei, în cazul necesității realizării unei ajustări externe, recte deprecierea cursului de schimb. *România trebuie să analizeze noile mecanisme de ajustare și reechilibrare macroeconomică promovate în cadrul noi guvernanțe europene, comparativ cu posibilitățile oferite de FMI și de piață, prin prisma necesității de a responsabiliza Uniunea, cu achiesarea României la respectivele mecanisme. Niciun cost nu este acum mai mare decât consecințele de a nu fi la masa deciziilor UE din miezul ei – Zona Euro.*

- 5) **România trebuie să analizeze cu profunzime dacă este pregătită pentru a face față unei crize economice/financiare. Există patru motive care trebuie luate în considerație:** (i) situația finanțelor publice a devenit vulnerabilă, așa cum s-a arătat mai sus; (ii) nu există instrumente de prevenire a unor situații de dezechilibre macroeconomice interne, cu excepția prevederilor legii responsabilității financiar-bugetare și a recomandărilor de țară ale Comisiei, iar acestea din urmă își găsesc cu greu conformarea, cel puțin în ultimii doi ani; (iii) nu există instrumente de absorbție a șocurilor, în lipsa unor politici fiscale de constituire, fie a unor rezerve prin realizarea unui sold bugetar pozitiv, fie a unor elemente din structura veniturilor și cheltuielilor publice care să contribuie la „netezirea” ciclului economic și scăderea volatilității PIB-ului (stabilizatorii automați); (iv) nu există mecanisme de gestionare a efectelor unei crize.
- 6) **România, în cazul manifestării unei crize (dezechilibre externe), în calitate de stat membru al UE dar din zona non-euro, trebuie să se adreseze – în circumstanțele unei inacțiuni față de scenariile propuse – atât Comisiei UE și BCE, cât și FMI.** În cazul Comisiei UE, facilitatea de balanță de plăți are două dezavantaje: este o procedură lentă (necesită acordul individual ale fiecărui stat membru) și este redusă ca volum (suma pusă la dispoziția tuturor statelor non-euro este de 55 de miliarde de euro). În cazul FMI, fondurile pot fi accesate rapid (dacă negocierile se încheie cu succes) și suma poate fi optimă, dar există dezavantajul condiționalităților, în cazul cărora România a avut întotdeauna dificultăți de realizare. *Acest tip de*

aranjament financiar este doar un panaceu, așa cum au arătat timpurile, nu răspunde necesității ca România să își constituie instrumente de prevenire, respectiv de absorbție în cazul unor dezechilibre și/sau crize, ci efecte de constrângere și mai mari.

- 7) **Pentru statele membre în Uniunea Bancară, în cazul unei crize, există instrumentul ESM** (European Stability Mechanism) care pe lângă funcția de *bail-out* va putea finanța și marile proiecte europene de investiții transfrontaliere (în momentul transformării lui în ESM+ și apoi în viitorul Fond Monetar European). *Achiesarea la Uniunea Bancară este un pas important al României spre Zona Euro, iar pentru aceasta este nevoie de o decizie politică de asumare. Pasul trebuie considerat ca o investiție pentru viitor, iar costurile imediate trebuie negociate de maniera că ele vor fi acoperite din corecta funcționare a noii apartenențe care creează resursele necesare.*
- 8) **Uniunea Bancară reprezintă un proiect european de anvergură, nefinalizat, care implică pentru statele membre costuri financiare** (provenind din contribuția națională, dar în timp) **și incertitudini** cu privire la soluționarea unor aspecte cum este finalizarea schemei unice de garantare. Indecizia politică poate fi **un risc** pentru România, întrucât România este un stat gazdă pentru bănci cu capital provenind majoritar din state membre ale Uniunii Bancare și nu va putea afecta deciziile care se iau cu privire la supravegherea și rezoluția acestora, pentru că nu este membru al Uniunii Bancare. *În noua guvernanță a zonei euro și implicit a Uniunii bancare interdependența periculoasă între deficitul bugetar și deținerea titlurilor guvernamentale de către băncile din statul gazdă este limitată – așa cum s-a menționat în legătură cu deținătorii de titluri de stat emise de statul Român.*
- 9) **Principalele beneficii pentru un stat membru în Uniunea Bancară** decurg din apartenența la următoarele: (i) o schemă de împărțire a riscurilor (ceea ce asigură o dezintermediere financiară lină, care exclude necesitatea încheierii unor acorduri internaționale de tipul „Viena I și II”, pe care le-a avut România); (ii) un mecanism de reducere a riscurilor (prin intermediul Autorității Bancare Europene și a Mecanismului Unic de Reglementare); (iii) un mecanism comun de salvare; (iv) cele mai bune practici de supraveghere; (v) o schemă comună de cooperare; (vi)

un proces decizional comun pe partea de supraveghere, care oferă un loc la masa decizională a zonei euro (în cadrul Consiliului de Supraveghere). *Uniunea Bancară obligă statele membre să își întărească atât prevenția, cât și capacitatea de reducere a riscurilor, astfel încât necesitatea absorbției riscurilor și a gestionării efectelor crizei să aibă o probabilitate cât mai mică. Și România are tot interesul să își consolideze capacitatea de prevenție și în același timp să se afle la masa unde se iau deciziile cu privire la tratamentul aplicat băncilor în țara de origine (băncile mamă).*

- 10) Planul de finalizare a Uniunii Economice și Monetare până în 2025 prevede pentru perioada 2017-2019 un avans rapid în ceea ce privește Uniunea Bancară (conform Documentului de reflecție privind aprofundarea Uniunii Economice și Monetare din luna mai 2017). Tocmai în acest scop, **agenda liderilor europeni prevede pentru Consiliul din 14-15 decembrie 2017 agreearea unui calendar pentru deciziile cu privire la Uniunea Bancară și Uniunea Economică și Monetară. Credem că nu trebuie pierdută oportunitatea poziționării politice a României pe un drum care să ne apropie etapizat de Zona Euro și adoptarea euro, ca instrument al convergenței reale alături de politici interne solide. Ceea ce este extrem de important este ca drumul să fie început cu o asumare politică clară a acestuia și garantat cu preocupare instituțională serioasă, ca o contribuție a României la consolidarea viitoare a unei UE post reforme.**

NOTĂ: documentul are la bază studii îndelungate ale IEM privind evoluția UE, întinse pe o perioadă cuprinsă între anii 1970-2017. Expertiza IEM a fost folosită de către MCCEI în marile decizii ca România să devină membră a FMI și Sistemului BM în 1971, să devină membru GATT 49, să fie recunoscute Comisiile Economice Europene ca entitate și să fie încheiate primele acorduri tehnice de comerț RO – CEE pentru acces preferențial a produselor românești pe piața vest europeană. Structurarea prezentului document a fost realizată cu sprijinul cercetătorilor: prof. univ. dr. Valeriu-Ioan Franc (director general adjunct al INCE), dr. Simona Poladian (director IEM), dr. Gabriela Mihailovici (cercetător asociat IEM), Amalia Fugaru (cercetător asociat IEM).

Octombrie 2017

ROMÂNIA ȘI ADOPTAREA EURO

"Sometimes there is no next time, no time-outs, no second chances. Sometimes it's now or never".

Alan Bennett

1. Mai multă sau mai puțină Europă?

Oportunitățile imediate ale României, privite și ca proiecții în timpul cel mai adecvat al fructificării lor, sunt finalizarea intrării noastre în Spațiul Schengen, o consistentă pregătire pentru președinția rotativă a Consiliului UE și poziționarea față de documentele de reflecție ale Comisiei Europene, inclusiv adoptarea euro. Oportunitățile par simple când sunt definite prin cuvinte, dar responsabilitatea operaționalizării lor cade într-un context în care dezbateră cu privire la „***mai multă sau mai puțină Europă***” este relativ acută. Ea nu este o noutate a momentului, procesul de integrare cunoscând din această perspectivă fluxuri și refluxuri, dar întotdeauna legate de tăria liderilor și de urmărirea cu obstinație a esenței procesului de integrare. Alegerea între o mai multă sau mai puțină Europă este pusă cu acuitate în prezent în contextul efectelor celei mai persistente crize economice și geopolitice străbătute de continent în ultimele decenii. Negocierile pentru un nou plan multidimensional de stabilitate continentală trebuie să se concentreze și mai mult pe dimensiunea geopolitică a scopului reformelor UE, după cea financiară, economică, bancară și a datoriilor suverane. Securitatea păcii trebuie privită ca prioritate absolută, iar România are nevoie de a-și întări ancorele de apartenență la UE și NATO.

Problema unei Europe mai extinse sau mai restrânse, ajunsă la cetățean, este un principiu corect sau un subterfugiu al unor politicieni? Modul în care s-a ajuns la referendum-uri, la nivel de țară, în cazul Marii Britanii, cu întrebarea precisă de a mai rămâne sau nu în UE, sau referendum-uri de secesiune în cadrul unui stat membru al UE (Spania – Catalonia, Marea Britanie – Scoția), nu neapărat însoțite de ieșirea unei părți a unui stat membru UE din UE, are sau nu semnificații grave cu privire la calitatea guvernantei europene în ansamblul ei? Motivațiile, ca posibile răspunsuri, trebuie reduse la un numitor comun și anume că, fie

principii ale guvernantei europene de la Bruxelles nu mai sunt consensualizate ca mod de acțiune decât la limita de jos a unui impact benefic pentru cetățeni, fie contribuțiile mari în resurse ale unor state în raport cu efectele distribuției acestora ridică problema responsabilității laxe a beneficiarilor acestora. Aceste alternative trebuie privite în termeni de a întări sau slăbi însăși funcționarea UE. Simptomul devine acut mai ales în momente de dificultăți politice sau alte crize la nivel de UE, de altfel toate fiind momente traumatice pentru liderii europeni, când, pe fondul celor descrise, se vine doar cu declarații de a adânci integrarea politică și economică, cu constatarea imediată a „marii complexități” în realizarea acesteia. Privind la declarațiile cu privire la Uniunea Politică, Uniunea Fiscală sau Uniunea Bancară eliberate în timp de lideri europeni importanți, ideea de amânare perpetuă este evidentă. Acest cor nu este benefic pentru România, atât timp cât ea nu a primit și consumat (nu neapărat din vina ei) toate instrumentele integrării cunoscute în prezent.

Președintele Franței, François Hollande vorbea, în timpul mandatului său, despre crearea unui „guvern” al Zonei euro cu buget și parlament propriu, având în vedere că ieșirea chiar și temporară a Greciei din grupul celor 19 ar fi o decizie contrară filozofiei integrării, deci o primă admitere a posibilității reale de regres sau de întoarcere din drum a procesului integrării. S-a mai vorbit chiar de un plan secret de ieșire ordonată a unor țări din UE care nu performează conform, or acest lucru nu face decât să accentueze ideea cine ar trebui să fie inițiatorul despărțirii de UE, statul membru cu un pas înainte, din motive de mândrie națională sau UE din motive de a dojeni, cu putere de exemplu pentru noii aspiranți.

Cert este că, pe fondul dezbaterii „mai multă sau mai puțină Europă”, criza Greciei a adus un prejudiciu critic echilibrului dintre Franța și Germania, garanți ai integrării europene ca proces istoric continuu, Germania demonstrându-și abilitatea de a fi un „*reluctant hegemon*” (France Looks to Fix Eurozone”, Stratfor, 22 iulie, 2015). Această caracterizare, cu recunoașterea că Germania are nevoie de un consens din partea celorlalți parteneri, a fost treptat admisă de Franța prin acceptarea „*unei oarecare influențe a Berlinului în procesul decizional comunitar cu menținerea fațadei unui leadership dual pe continent*”.

Este de reținut faptul că dezbaterea pe tema „mai multă sau mai puțină Europă” este conexasă și la tendința hegemonică a Germaniei în cadrul UE, suficient de manifestă pe parcursul crizei care a debutat în 2008

și ulterior, hegemonie pe care o circumscriem unui stat membru puternic economic și politic, apărător tradițional al integrării europene din motive istorice și geopolitice bine cunoscute. Chiar dacă apelul la solidaritate și uniune par superflue și sunt subiect al multor critici ale unor economiști cu recunoaștere mondială (Stiglitz, Roubini, Piketty), trebuie să rămânem atașați de un principiu geopolitic mult mai profund, cel al menținerii alianței economice și politice franco-germane, chiar dacă Franța este încă slăbită economic (este subiect al obligațiilor unui stat membru cu deficite excesive) și cu o putere de influență politică pe continent redusă. Pentru ambele probleme, noul președinte al Franței, Emmanuel Macron, s-a angajat cu soluții mai ferme în ceea ce privește gestiunea Zonei euro.

2. Uniunea Europeană și moneda unică

Despre mai multă Europă ne vorbea și ministrul italian al economiei și finanțelor, Pier Carlo Padoan, lansând ideea unui fond monetar european în vederea susținerii monedei unice (conform unei declarații preluate de AFP, din 10 august 2015). Padoan ne spunea că *„există două dimensiuni într-o construcție comună atât de ambițioasă cum este uniunea monetară. Prima dimensiune privește disciplina și încrederea reciprocă, iar a doua dimensiune este că sunt necesare elemente comune care să facă din participarea la uniunea monetară ceva mai mult decât simpla punere la comun a monedei”*.

Nu este prima dată când lideri italieni, trecând peste convingeri ideologice, susțin ideea „Statelor Unite Europene”, care presupune deopotrivă mai multă mutualizare (fond monetar, buget comun) și **risk sharing**. *„Euro trebuie să se întărească și să meargă înainte, este o mașină neterminată, puternică, care a fost întărită în ultimii ani, dar această consolidare trebuie încheiată”*, a apreciat Padoan. Se pare că tocmai țările nordice din Zona euro, care pretind mai multă disciplină au reticențe cu continuarea proiectului euro în direcția necesității sale reale de a cuprinde toate Statele Membre, de a realiza pilonul fiscal și, respectiv, Uniunea Fiscală. Or, acest un astfel de demers, singurul cu tentă coezivă și incluzivă, este singurul spre o Europă unită și o reală consolidare a UE.

În același context, trebuie să revenim și la semnificația mai profundă a creării monedei unice ca proiect politic. Este mai mult decât clar că numai o monedă unică puteau lega Franța și Germania într-o cooperare de a fi numai împreună în misiunea de lider comun al Europei. Uniunea Monetară

și Economică a cimentat politic și tehnic acest tandem, o frumoasă combinație între voința politică și mecanismele tehnice, dar implementate numai pe jumătate deocamdată. Voința politică s-a concretizat în realizarea Băncii Centrale Europene ca instrument al pilonului monetar pentru funcționarea euro, dar ea ar fi trebuit să se manifeste și prin responsabilitatea constantă în cooperarea aplicării Pactului de Stabilitate și Creștere (așa cum își dorea Jaques Delors în celebrul său raport care a dus la crearea EMU) ca precursor în crearea ulterioară a Uniunii Fiscale. Succesul euro din primul deceniu de funcționare este mult mai mult legat de o reală cooperare între voințele politice ale statelor care utilizează moneda unică, însă suficient de înfrântă de criza financiară și economică.

Se naște, însă, o nouă întrebare, la momentul recunoașterii că ceva trebuie făcut cu funcționarea euro. Măsurile avansate, de crearea a unui a unui post de ministru de finanțe, miniparlament și buget al Zonei euro, ne conduce spre ideea că mai multă sau mai puțină Europă nu se mai aplică pentru toate statele membre ale UE, ci doar pentru unele, ceea generează un alt dualism în guvernanta de ansamblu a UE. Din punctul nostru de vedere se continuă cu întărirea de voințe politice selective ale unor State Membre, pe surrogat de instrumente (vezi Pactul Euro Plus, SixPak etc. la care au achiesat și țări nemembre ale Zonei euro, cu obligații interne dar fără putere de decizie asupra zonei) și nu pe ceea ce prevedea viziunea proiectului politic al integrării.

A observa o „nouă răscruce” la altele deja practicate în cadrul UE, ne creează aparent dificultăți în contopirea unui proiect național cu avantajele comunitare, când clubul UE este deja divizat. Ultima divizare, un precedent periculos în opinia multora, este reprezentată de coaliția creată de Germania cu țările europene nordice împotriva unor țări sud-europene, ambele părți ale baricadei putând să fie extinse lesne, cu invocarea unor noi motive, de la încălcarea regulilor privind deficitele și datoriile excesive la alte aspecte de natură să pună Uniunea în pericol. Preocuparea pentru ieșirea ordonată a unei țări din UE ar putea duce la criterii de motivare foarte dure. Nu credem că este momentul cel mai bun de intimidare a Statelor Membre, ci unul de fluidizare a cooperării politice ale acestora pentru decizii majore care să miște proiectul european spre alte stadii de consolidare și integrare, mai ales a uniunilor parțiale puse deja în funcționare, cum este Uniunea Bancară, precursor și ea al Uniunii Fiscale.

Suntem deci în fața unei alte provocări, la a cărei soluționare avem tot interesul de a contribui, dacă avem de promovat un proiect național care

include interese naționale. Contextul este bine definit de Jacques Attali când afirmă că Europa parcă este în etapa „*de a nu lua acele decizii care se impun pentru salvarea durabilă a Zonei euro*” (“La procrastination, maladie du siècle occidental”, Le Monde, 17 iunie 2015). Sperăm că această maladie să nu fie o resemnare capabilă să lovească în puterea de inițiativă a instituțiilor Uniunii chemate să ia decizii critice într-un moment critic.

De asemenea, nu se poate omite faptul că însăși UE are propriile ei provocări legate de noua paradigmă a intereselor ei interne și externe în context regional și global. Mai mută Europa, în opinia noastră, ar fi un atu în bătălia „marilor puteri” în impunerea intereselor, iar România are tot interesul reușitei UE pentru ceea ce are ea de promovat în interiorul Uniunii. Într-o mai multă Europa avem de judecat avantajele și dezavantajele noastre într-un context global și regional complicat și complex. Ca urmare, proiectul național capătă capabilitatea strategică numai în măsura în care va fi axat pe o conduită fermă în ceea ce privește stabilitatea economică și politică a României, condiție majoră a poziționării ei geografice într-o zonă de confluență directă a câtorva „puteri globale”, UE/NATO, care ne includ și Rusia.

Această confluență ne conduce la cele cinci lecții de politică externă ale lui Stephen M. Walt, profesor de relații internaționale la Harvard University (“Les cinq grandes leçons de politique étrangère de ces vingt dernières années” în Monde, 16 decembrie 2014), din care cităm una care ni se pare actuală și este legată de orgoliile unor politicieni: evitarea „*combinației fatale dintre aroganță și excesul de încredere în sine*”, cu consecințe din cele mai grave. În ceea ce privește România, este de interes relevanța dată unor repercusiuni pe termen lung de către Walt, atunci când se referă la lărgirea NATO, suficiența „*șarmului și a persuasiunii diplomaților americani*” pentru o soluție în Orientul Apropiat sau orgoliul Rusiei de fi produs criza Ucrainei.

Conform unei concluzii, tot Walt ne avertizează că într-o lume caracterizată prin mai multe centre de putere, certe dar inegale, o politică internațională generată de orgolii este domeniul unei competiții acerbe, unde chiar cei mai puternici actori au dificultăți să-și impună propria lor viziune, planuri grandioase sau cruciade ambițioase, care de cele mai multe ori eșuează. Prin apartenența la UE și NATO, România se poate mândri că este o parte a unei puteri globale, în cadrul celui mai grandios proiect politic european, iar **autenticitatea profunzimii acestei apartenențe este**

importantă prin pașii necesari spre o integrare și mai adâncă a României, cum sunt intrarea în Spațiul Schengen și Zona euro.

Considerăm că România a erodat deja mult din credibilitatea unui demers extrem de serios la care s-a angajat, cu o voință tare, atunci când a semnat tratatul de aderare la UE: adoptarea monedei unice. Chiar dacă, pentru acest proiect național al României – parte a proiectului ei european – ne bucurăm de o derogare temporară, constatăm cu uimire și mâhnire că, după zece ani de la aderare, preocupările pentru o abordare serioasă, în sens instituțional și pragmatic, pentru un obiectiv absolut necesar care să desăvârșească integrarea noastră europeană, întârzie dincolo de oportunitate. Este vorba, în același timp, și despre o necesară ancorare directă la deciziile UE.

Credem, de asemenea, că am consumat mult prea multe eforturi în afara unui cadru instituțional axat pe pregătirea adoptării monedei unice, pentru a concluziona neputința de a duce acest proiect național spre o realizare pragmatică. Nu problemele teoretice (asupra cărora se pedalează de către unii) ne împiedică să vedem calea și punctul final ale unui astfel de proiect, ci faptul că el nu a figurat negru pe alb pe un document oficial pregătitor (o foaie de parcurs), care să-i dea o abordare serioasă din punctul de vedere al unor politici publice naționale dedicate adoptării euro.

Considerăm că este foarte ușor să contabilizăm presupusele deficiențe pentru o pregătire serioasă a economiei naționale, când niciun program politic de guvernare nu a avut ca obiectiv explicit o dinamică a unei convergențe reale (să înțelegem reforme structurale), spre o structură care să facă sustenabilă circulația euro și pe teritoriul României. În schimb, în cercuri științifice (unele măcar presupuse), cercuri de afaceri și cercuri de interese au fost **dezbatere mai mult despre cum nu ar trebui să gândim în legătură cu adoptarea euro**, fără să se pună ceva în loc, ca să nu spunem că, de fapt, s-a încercat chiar îndepărtarea de acest obiectiv, inclusiv prin contestarea angajamentului politic asupra faptului că respectivul lucru trebuie să se întâmple cândva.

Uniunea Europeană nu s-a speriat la ideea de a pune „căruța înaintea cailor”, tocmai dintr-un motiv pragmatic al viziunii proiectului integrării într-un anumit context istoric, și anume că o posibilă uniune politică are nevoie de un instrument pentru a fi realizată. Când uniunea monetară era încununarea unei uniuni politice în sens de statalitate, noi am fost tentați să ne blocăm în tradiția istorică, dar și în „tradiția” întârzierilor în „livrarea” a

ceva necesar în propriul interes național. Criza financiară, criza Zonei euro și chiar criza euro ne-au alimentat această neîncredere (inclusiv poziționarea unor alte State Membre), chiar și atunci când înțelepți ai Uniunii au declarat, dintr-o convingere greu înțeleasă de teoreticienii noștri, că, dacă „euro va cădea, va cădea Uniunea”.

Se impune întrebarea: De ce nu a fost înțeles acest strigăt sau, măcar, ordinea lucrurilor pe care le-a conținut (și nu este numai cazul nostru!), când tot noi știm că, și atunci când un stat dispare, ceea ce rămâne este banca sa centrală și tezaurul ei, inclusiv moneda, înainte de destrămarea ireversibilă a unei statalități? Realitatea cruntă a momentului crizei euro, poate și din cauza imperfecțiunii tehnice a proiectului euro, a impus salvarea cu prioritate a monedei unice, pentru a nu pierde tot proiectul integrării europene.

În toamna anului 2017 (vineri 8 septembrie), la peste 10 ani de la declanșarea crizei financiare, Clemens Fuest, directorul Institutului de Studii Economice IFO, repeta practic același mesaj într-un interviu dat ziarului Passauer Neue Presse, evident într-un alt context. Suntem avertizați că **ne putem întoarce la criza euro**, dacă Banca Centrală Europeană emitentă nu iese din politica dobânzii de politică monetară negativă: *„The longer this continues, the more painful it will be when the money dries up... It's time to start the exit process.... That is why it should be expected that the crisis will return in the next recession.”* Acest lucru va da peste cap întreaga creștere economică a Zonei Euro, cea care face să existe euro și de aici consecințele. În aceeași zi, cel mai critic personaj al politicii monetare de relaxare cantitativă a BCE, Jens Weidmann, președintele Bundesbank, spunea despre o altă oportunitate, cea prin care BCE *”să se îngrijească să nu piardă momentul prielnic al schimbării conduitei sale monetare”*. La astfel de momente trebuie să fim foarte atenți și noi.

Am fost și suntem martori doar ai unor declarații politice, exerciții teoretice confuze și contradictorii în plan public, toate conducând la concluzia că, și în acest domeniu al integrării europene, nu suntem capabili decât de discontinuități de abordare și slabe coerențe de continuitate. Ceea ce surprinde este discrepanța dintre efortul deosebit depus pentru aderarea la UE, când s-a sesizat că se poate „pierde trenul”, în comparație cu liniștea care a urmat pentru a împlini proiectul politic al Statului Membru al Uniunii Europene, România.

Liniștea la care facem referire trebuie înțeleasă strict **prin abordarea adoptării euro în sens de pregătire explicită, formală, instituțională și**

politică, ca proiect cu conotații naționale multiple și în interes național. Puțin s-a făcut din toate, de regulă în mod separat, timid și în aceeași notă de amânare a lucrurilor serioase pentru mai târziu. O anumită atitudine, și anume de a „aștepta și vedea”, domină și perceperea a ceea ce se întâmplă în exterior, când totul se derulează cu altă viteză comparativ cu cea a timpurilor când sintagma era valabilă. Mai mult, România este parte a ceea ce se întâmplă, iar a aștepta și vedea ca și când „ești în afară”, seamănă foarte aproape cu „a-ți tăia craca de sub picioare”.

Să fim în Uniunea Europeană și să așteptăm să vedem ce se întâmplă cu ea este ceva mai mult decât un comportament cinic, dacă tot clamăm că Uniunea este viitorul României, că este ipoteza noastră de lucru fundamentală pentru destinul României. Despre teza nepregătirii noastre revenim cu repetarea unei precizări capitale: **convergența reală nu era și nu este o problemă strict legată de formalizarea integrării noastre europene, ci de aspirația de a moderniza România în interesul cetățenilor ei, integrarea fiind un vehicul menit să-i dea standardele europene.**

Adoptarea euro însemna, în acești zece ani de la aderare, reforme structurale profunde, care să permită exact ceea ce azi se consideră o piedică, respectiv nerealizarea convergenței reale. Se pare că am reușit, prin politici publice, să adâncim divergența structurală, chiar dacă media convergenței este mai bună. În niciun caz nu se punea problema de a face o convergență reală 100% înainte de adoptarea euro. Dacă în ceea ce privește PIB/loc. sunt de remarcat progrese ale mediei naționale față de PIB/loc. la nivelul UE, în alte zone de infrastructură, de natură să consolideze acest avans, „progresele” denotă disparități regionale considerabile. Există poli de dezvoltare, dar lipsa reformelor structurale consecvente nu face posibilă coagularea acestor progrese în zone extinse și cu avansuri în structura de indicatori care să demonstreze o dinamică sustenabilă a convergenței reale.

În această manieră, oricâtă dreptate ar avea orice comentator, în sens de bine sau de rău, păcatul imens este cel de a cădea în absolutismul matematicii, care, dincolo de orice perfecțiune obiectivă, nu va putea niciodată să se muleze pe ceea ce este comportamentul uman. Ca economiști, două lucruri ne sunt clare: primul, cifrele după care vrem să ne exprimăm asupra convergențelor de orice fel sunt simple convenții, intervenite între oameni, respectiv metodologii oficializate, prin care un act de guvernare se dorește a le fi îmbunătățit față de un reper fixat și măsurat la o anumită dată (statistic, vorbim de „bază”); al doilea, orice model econometric (frumoasă

asociere de noțiuni!), de fapt matematic, oricât de complex ar fi, nu ar putea încorpora toate variabilele aflate în interacțiune.

Ca urmare, putem accepta la limită că folosim matematica ca instrument ajutător în guvernare prin toate formele ei aduse în fenomenologia economică – cum sunt statistica, econometria etc. –, fenomenologie care este practic una socială. Nu putem însă să ometem faptul că actul de guvernare este mai degrabă emoțional, se adresează emoțiilor actorilor care îl aplică și are o mare doză de intuiție legată exclusiv de reacția emotivă a socialului. Euro, ca și leul, este un proiect cu conotații politice, o ficțiune politică cu funcționalități pragmatice multiple, pe care nu vrem să le vedem decât în mod îngust, simplist, în lumina unor teoretizări de optimalitate, ele însele efemere față de realitățile și oportunitățile în derulare.

Ajungem, astfel, la ceea ce mișcă, în final, toate procesele societale: ce este de fapt **voința politică**, respectiv o imagine a *„sferei de activitate social-istorică ce cuprinde relațiile, orientările și manifestările care apar între partide, între categorii și grupuri sociale,, în legătură cu promovarea intereselor lor”* (DEX)¹. Și, de aici încolo, la distincția majoră dintre un proiect ingineresc, în cel mai larg sens, și unul politic, chiar în condițiile în care proiectul ingineresc este și el tot expresia unei voințe politice.

Ajungem la esența demersului adoptării euro, recunoscut de cei mai înflăcărați negativiști ca fiind un proiect politic în desfășurare, chiar cu sincope, ceea ce înseamnă existența aspirației spre perfecționarea lui, iar disecarea sa pro și contra nu poate pleca decât de la natura lui politică, euro fiind, în primul rând, el însuși rezultatul unei voințe politice, dar și o realitate a zilelor noastre. Ce facem cu această realitate, când logica teoriei, dar și cea a rațiunii umane, ne spun că o piață unificatoare de state are nevoie și de monedă unică?

Ca proiect politic, **euro a fost o investiție complexă, cu costuri inițiale multiple și mari** până la realizarea lui fizică (monedă în circulație, bancă emitentă, mandat de stabilitate a prețurilor), punerea lui în circulație și susținerea cursului său față de vicisitudinile mediului complex cu care se confruntă (renunțarea la politica monetară națională, renunțarea la monedele naționale, o politică monetară unică și chiar supraviețuirea cu

¹ *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2012, Ediție Revăzută și Adăugită, Academia Română și Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”.

dezavantajele politicii monetare unice în lipsa pilonului fiscal etc.) Euro nu putea fi gândit fără beneficii, iar acestea – împreună cu costurile – nu pot fi reduse la o simplă matematică de care mulți încearcă să facă uz. Recuperarea „investiției” inițiale pentru moneda unică este ea însăși desăvârșirea proiectului european, un proces în care România este angajată ca Stat Membru, iar opțiunea de a-și desăvârși propriul ei proiect european, de Stat Membru, nu poate fi legată nici de costuri-beneficii determinate matematic, nici de „să așteptăm și să vedem”, ca și când suntem în afara UE, nici de imperfecțiunile teoretice, **ci numai de ceea ce dorim de la Uniune cu noi la masa deciziilor ei.**

Esența și sensul opțiunii adoptării euro trebuie legate de capacitatea acestei monede unice, prin care să rezolvăm interese naționale acute, puse în valoare începând cu prima unire a Țărilor Românești și până în zilele noastre, când suntem confrunțați cu noi riscuri, interese care au nevoie de o permanentă determinare. Contextul actual al acestei determinări este apartenența României la comunitatea euro-atlantică. Considerăm că scenariul cel mai bun – dincolo de a ne plânge că nu suntem (încă) la masa deciziilor continentale – este **de a fi împreună în interiorul nucleului Uniunii și a face mai mult împreună.** Euro este vehiculul care poate da viață acestui scenariu bun pentru România, iar sfârșitul anului 2017 este capital pentru poziționarea politică credibilă a României în raport cu cele cinci documente care deslușesc viitorul Uniunii, poziție în care trebuie să investim încredere și să livrăm credibilitate.

În deslușirea propriului nostru destin, în aceste vremuri, foarte elocvent este un citat din scrierile profesorului Andrei Marga: *„Unii au vrut, cu toată ființa, o lume diferită și au creat America. Unii și-au scos energie țara din ruină și au dat Germania postbelică. Unii au dorit inflexibil să conteze, iar China a căpătat pondere mondială. Unii au aspirat la libertate și prosperitate și le au, Polonia dând tonul. Unii vor să iasă din rutina „corectitudinii politice” a epocii și vor ieși... Trăim, desigur, într-o lume a interacțiunilor, dar de aici nu rezultă că ești dispensat de organizarea propriei vieți. Răspunderea ei, în condiții de disponibilitate la argumentare, îți revine inexorabil.”* (Andrei Marga, „Mulțumirea cu puțin și statul pe loc”, Cotidianul, sept. 2017). Acesta este și crezul nostru cu privire la necesitatea acută de a se ieși din tiparele perdante (chiar cele tradiționale sau confirmate, ca fiind bune, de experiența care în prezent este depășită), atunci când trebuie să decidem asupra adoptării monedei euro.

Decizia adoptării euro de către România este urgentată de un context european și internațional extrem de fluid, la cumpăna dintre apusul unei ordini internaționale și nașterea alteia. Vorbim despre un context geopolitic continental și global, la care prima decizie a României este de implicare. Trebuie să avem în vedere însă și fereastra de oportunitate la care fac referire mulți și care poate fi mai degrabă valorificată, în loc de a fi pierdută. *Implicarea nu poate fi decât rezultatul unei decizii politice fundamentate pe un bilanț cuprinzător de avantaje, beneficii și costuri, așezate într-un parcurs de timp predictibil și cu bătaie lungă. Acest lucru înseamnă a avea o viziune pe termen lung.*

Decizia politică trebuie dublată de voința politică a asumării unor demersuri credibile cu costuri suportabile. Decizia politică acceptată de parteneri trebuie să devină o acțiune conjugată pentru binele României și al Uniunii, parte și întreg. Viziunea nu mai poate fi conjuncturală, ci bazată pe o conjunctură propice, iar acest lucru înseamnă concentrarea eforturilor pe o foaie de parcurs negociată deopotrivă la intern și extern. A revendica lipsa unei strategii bazate pe o viziune proprie pare să fie prea târziu față de oportunitate. Există o ofertă de viziune din partea Uniunii, presupusă a fi bine argumentată de birocrăția de la Bruxelles și asumată de Comisie, cu documente de analiză și alegere.

Nu poți fi în casă și, în același timp, să privești din afară dacă se surpă sau nu, pentru a decide dacă îți mai schimbi mobila ca să nu pierzi banii plătiți pentru ea. România are nevoie mai mult ca oricând de verticalitate în atitudinea politică proprie, pentru propriul ei destin euro-atlantic, și am argumentat, credem, nevoia unei schimbări de atitudine. Această schimbare înseamnă o modificare în paradigma de abordare a viitorului României, în corelație cu evoluția globalizării, a rezultatelor acesteia și a modului în care mulți alți actori deja încearcă o adaptare în propriul folos, utilizând cele mai propice pârghii. România o are pe cea a integrării euro-atlantice, care trebuie folosită în toată complexitatea ei, iar adoptarea euro pentru România este una dintre verigile sau ancorele lipsă în eșafodajul integrării sale europene, care nu mai poate fi evitată acum, din cauza a fel de fel de temeri și angoase, „inspirate” de propriile noastre neputințe. Dacă rămânem în această atitudine, de expectativă, trebuie să revenim la începuturi, când, alegând integrarea europeană, nu ne-a fost teamă să spunem că vom avea o economie de piață rezilientă la competiția europeană, sub umbrela unui stat de drept autentic.

3. Mesajul politic²

Un mesaj politic de adoptare a monedei unice este necesar prin semnificațiile și interpretarea acestuia în plan național și de către parteneri. Așa cum menționam, el a fost formulat de deja de două ori cu date fixe, dar nu a avut reverberații într-un plan național oficializat/instituționalizat de trecere la euro și, mai ales, de o acțiune guvernamentală explicită, care să conducă la realizarea criteriilor de adoptare. Chiar dacă au fost date de la cel mai înalt nivel (Președintele României), credibilitatea mesajelor despre care vorbim nu a urmat formalizarea necesară de a fi luate în serios de Comisia Europeană și BCE.

În anul 2014, practic, cu un an înainte de prima etapă preconizată pentru adoptarea euro de către România, a fost schițată configurarea unui nou consens politic – instituțional, comun Președinției și Guvernului – privind aderarea la Zona Euro, noua dată-țintă fiind stabilită pentru anul 2019. Pentru un astfel de obiectiv, considerat, din multe puncte de vedere, esențial pentru continuitatea unei convergențe de principiu în actul de guvernare pe termen mediu și lung, necesitatea unei decizii politice și comunicarea acesteia atât în plan intern, cât și cel extern, este mai mult decât un punct de plecare.

Inițierea unui proces de adoptare a monedei unice a avut loc odată cu semnarea Tratatului de aderare a României la Uniunea Europeană (aprilie 2005), această construcție integraționistă cuprinzând în mod obligatoriu și apartenența la Uniunea Monetară și Economică. Derogarea obținută de România nu se referă la acest obiectiv, ci la data desăvârșirii lui din punctul de vedere al unui stat membru, respectiv, atunci când statul candidat este pregătit pentru pasul trecerii la euro, iar Comisia Europeană și Banca Centrală Europeană validează această pregătire prin prisma criteriilor de convergență.

Ca urmare, obiectivul unei țări – stat membru al UE – de a deveni membru al Zonei Euro – este un act înscris deja în parcursul integrării, așa cum este definit prin tratatele de funcționare a UE. Decizia politică de a

² Vom vedea, în sinteză, în paginile ce urmează, abordări încă recente ale temei puse în discuție, așa cum au fost ele formulate în studiile noastre anterioare, atât la Institutul Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu”, Institutul de Economie Mondială al Academiei Române, cât și în cele ale Centrului de Cercetări Financiare și Monetare „Victor Slăvescu”, din structura aceluiași institut academic.

stabili o dată-țintă pentru acest obiectiv definește, de fapt, momentul în care începe o concentrare bine direcționată a ansamblului guvernantei naționale – politice, economice, de securitate și sociale – de consolidare credibilă a tuturor acelor indicatori, mai ales economici, care pot asigura circulația monedei euro și în România de o manieră sustenabilă, iar economia României să poată manifesta reziliență (rezistență la competiție) la politica monetară a BCE, acest atribut fiind cedat de banca centrală națională odată cu renunțarea la moneda proprie.

Decizia politică privind data de adoptare a euro confirmă continuitatea unei decizii politice de fond, consensualizată în 1995 (prin exercițiul/strategia Snagov) și revalidată prin Strategia de dezvoltare a României pe termen mediu și lung, din anul 2000³ (Isărescu-Prodi), aceasta din urmă devenind baza negocierilor de aderare la UE în 2007. De asemenea, decizia politică consensualizată din anul 1995 este parte a unei decizii politice mult mai largi și, mai ales de forță, la nivel continental, care a pus bazele proiectului Europei unite și materializarea lui în construcția instituționalizată a UE și procesul de integrare europeană.

Achiesarea României la o decizie politică a părinților fondatori ai actualei Uniuni Europene – susținută de o voință politică puternică, validată juridic prin Tratatul de la Roma (1958) și următoarele, până la Tratatul de Funcționare a UE –, printr-o decizie politică națională, are două aspecte de continuitate, practic irevocabile: (1) contribuția României la extinderea, lărgirea și aprofundarea proiectului Europei Unite; (2) efortul național, din calitatea de stat membru al UE, pentru integrare deplină prin adoptarea monedei unice.

Prin prisma celui de-al doilea aspect, derogarea juridică obținută de România, fără termen de expirare, nu poate fi interpretată ca fiind permanentă (spre deosebire de cazurile exprese și explicite ale Marii Britanii și Danemarcei, dar posibil a fi modificate) și, ca urmare, „obligația” adoptării euro nu poate fi contestată din motive economice sau considerente politice *ex-post* semnării tratatului de aderare interpretate ca dezavantaje sau, eventual, costuri de oportunitate ridicate, când, de fapt, alegerea momentului este dreptul statului membru, fără ca acesta să fie exercitat *sine die*.

Trebuie menționat de la început că această precizare de interpretare a derogării este necesară, în contextul în care, în unele dezbateri publice, se

³ Documente de planificare strategică fundamentate cu importantă contribuție academică, sub coordonarea acad. Tudorel Postolache.

manifestă (încă, și parcă tot mai mult) o tendință de a trimite în derizoriu ideea adoptării euro. Insistențele asupra dezavantajelor și/sau popularitatea în scădere a monedei euro denotă și neînțelegerea dimensiunii politice – încă de actualitate perenă –, a obiectivului creării Zonei Euro pentru Uniunea Europeană, dar și pentru România ca stat membru al UE. Susținerea funcționării acesteia, în condițiile în care principiile unei zone valutare optime au fost îndeplinite doar parțial necesită, repetăm, o *mare doză de fermă voință politică*.

De altfel, lipsa pilonului fiscal de susținere a monedei unice a fost înlocuită cu voința politică fermă, de cooperare în observarea deficitelor bugetare naționale, respectiv a disciplinei liber consimțite a executivelor în politicile lor fiscal-bugetare naționale, ale cărei reguli au fost consemnate în Pactul de Stabilitate și Creștere, și nu într-o Uniune Fiscală.

Pe acest considerent, trecerea la euro pentru România înseamnă, în primul rând, un proiect politic cuprinzător, care trebuie dus până la capăt, adică uniunea politică, prin realizarea în prealabil a uniunii fiscale. Or, aceste etape au nevoie de resuscitări permanente ale voinței politice la nivelul de ansamblu al UE – și, individual, al tuturor țărilor membre –, atunci când condițiile vor fi întrunite. În context, România, ca stat membru al UE, trebuie deocamdată să răspundă integrării în UEM prin adoptarea euro, iar din acest punct de vedere, dar mai ales al perspectivei uniunii politice, adoptarea euro este o obligație ce trebuie îndeplinită. „Plusul” derogării este strict legat de îndeplinirea unor condiții, și nu o alternativă de a fi sau nu în Zona Euro. A asigura completitudinea Zonei Euro, care înseamnă ca, în final, toate statele membre ale UE să folosească moneda unică, este un drum cu sens unic, atât timp cât proiectul Europei Unite rămâne pe făgașul lui vizionar, conceptual. Însăși rămânerea lui pe direcția stabilită înseamnă angajamentul politic al fiecărui stat membru de respectare și participare la zidirea acestuia, mai ales din interiorul lui.

„Tehnologia” funcționării euro pornește de la premisa că euro este un proiect politic, iar „devansarea” realizării lui, în ciuda considerentelor tradiționale că moneda a reflectat, consemnat și întărit uniunea politică a unui teritoriu, denotă că pârguia politică poate fi un vehicul, și nu un scop în sine, pentru cele mai ambițioase proiecte, cum este cel al uniunii politice (europene).

Din această perspectivă, credibilitatea încetării beneficiului derogării înseamnă, tehnic, îndeplinirea criteriilor nominale, juridice și reale, asupra

căroră vom reveni. Decizia politică de plasare în timp a obiectivului adoptării euro înseamnă politici de îndeplinire a criteriilor în spațiul de timp rămas, și nu așteptarea pentru ca ele să se îndeplinească inerțial, de la sine, și în pasul unui demers politic neangajant. Evident este faptul că decizia înseamnă responsabilizarea politică a celor care susțin demersul și parcursul fizic pentru îndeplinirea criteriilor, mai ales la nivel sustenabil.

Manualul tehnic de îndeplinire a criteriilor trebuie aplicat activ pentru un scop și/sau obiectiv plasat într-un timp rezonabil. Criteriile sunt îndeplinite prin politicile responsabile active, disciplinate, chiar inovative, și nu prin divinizarea manualelor de economie, spre care își îndreaptă atenția cei care văd în euro doar un proiect tehnic, de matematică monetară. Din păcate, consemnarea primilor 10 ani de existență a monedei euro, prilej pentru a rememora faptic, și nu ipotetic, avantajele creării sale (creșterea economică, funcționarea pieței unice, reducerea unor riscuri și costuri, transformarea în monedă de rezervă, captarea unui important segment al comerțului internațional, dezvoltarea FOREX internațional și a pieței de capital etc.), a corespuns cu declanșarea crizei economice, ca efect al crizei financiare. Acuitatea recesiunii în țările Uniunii Europene a condus la perceperea și necesitatea separării între criza euro și criza Zonei Euro, ca și semnificația fiecăreia dintre acestea și reflectarea lor în mentalul colectiv, al cetățenilor europeni.

Pentru criza euro și criza Zonei Euro vom rezerva o analiză completă, dar la acest moment trebuie menționat că – via programele de austeritate, a căror severitate nu s-a justificat, așa-zisa consolidare fiscală nereușind să rezolve nesustenabilitatea datoriilor publice – suntem în fața scăderii popularității euro ca simplă monedă de schimb, dar nu și ca simbol european, lucru care nu trebuie disociat chiar de decizia politică a adoptării monedei unice de către România.

Adoptarea euro nu este un proces de conjunctură, deși România și UE se confruntă cu o conjunctură-rezultat al unei credulități neonorate de cei investiți cu ea. Lentoarea procesului integrării la nivel european, modul de abordare a vecinătății apropiate, mai ales la estul UE, economicul dominant cauzat de iresponsabilitatea politică a executivelor în materia integrării și a euro au întunecat comportamentul politic, ceea ce a dus la cel mai neașteptat risc politic, chiar pentru proiectul european (eufemistic, vorbim de criza din Ucraina). În cadrul procesului relativ liniștit al integrării europene s-a asistat la o bruscă reîntoarcere a geopoliticii la

„margine de imperii”, care poate accentua nerealizările în politicile economice comune și, în mod necesar, statele membre ale UE trebuie să se ocupe mai serios de politică (politics) și mai puțin de politici (policies), care s-au cam dovedit perdante în reluarea creșterii economiei europene, prin obsesia tradiționalismului în comparație cu necesitatea inovării.

Desigur, avem un context conjunctural devenit complicat și prin dimensiunea geopolitică, atât UE cât și România fiind nevoite, în opinia noastră, să fie preocupate de ancorarea mai solidă și mai rapidă a membrilor Uniunii, prin pârguia monedei unice, pentru a întări politic Uniunea. Proiectul politic al euro, din cauza birocrăției prea tehnocrate, devenită și partizană politic și cam introvertită de „măreția economicului”, nu a mai fost tratat în importanța lui politică. Această slăbiciune a fost exploatată la frontiera de est a UE, cea mai expusă la incertitudini de orientare spre valorile democrației occidentale. Indiferent cât de mici sunt Țările Baltice, putem interpreta că graba adoptării euro a avut, în primul rând, conotația politică a ancorării și securizării lor proprii în blocul Uniunii.

Există, evident, îngrijorări și evaluări costuri/beneficii pur economice asupra adoptării euro, dar întrebarea de fond este despre cine trebuia să îmbunătățească acest raport, dacă nu o decizie politică internă. Ea trebuia să pregătească poate mai repede și din interior convergența, iar Uniunea să nu ne fi respins mereu ancora Schengen din alte motive decât cele economice. Iată un alt exemplu de lipsă de viziune, măcinat de ambițiile introvertirii în propriile interese politice ale unor state membre ale UE, impuse de neconlucrarea coordonată la soluțiile crizei.

Să nu uităm că, înalți decidenți politici au declarat, în contextul crizei, că dacă „euro cade, cade Uniunea”, o recunoaștere implicită a rolului politic al monedei comune ca proiect, înainte de a fi o monedă efectivă.

Pactul Euro și Uniunea Bancară au solicitat ca, printr-o decizie politică internă, România să participe la ele. Mobilizarea internă este pe măsură, judecățile privind costurile și beneficiile fiind asumate. Este de presupus că acest lucru este posibil și, poate, chiar mai important, atunci când vorbim despre adoptarea euro, în contextul efectelor crizei de competitivitate (reducerea cantității și calității investițiilor) și a datoriilor suverane (ruperea conexiunii falimentului băncilor comerciale de resursele publice).

Ca urmare, o „gândire politică”, împărtășită în comun de BNR și executiv, pentru obiectivul adoptării euro este absolut necesară și prioritară. Ea nu trebuie fundamentată în primul rând pe obsesia economică a

criteriilor de convergență în afara unei voințe ferme, care iscă temeri, fără să ne aplecăm asupra cauzelor acestora. Am mai avut momente, în istoria noastră economică, în care voința politică a învins barierele economice ale timpului, tocmai datorită unei viziuni politice prin care problemele economice și-au găsit rezolvarea. Opțiunea este pentru modernizarea României într-un complex de siguranță, într-o lume globalizată, iar aderarea la UE a avut acest țel al ancorării noastre la vectori care fac posibilă modernizarea, valorificând provocările timpurilor noi.

Este de reamintit, de asemenea, că adoptarea euro, chiar prin inversarea tradiției istorice – uniunea politică într-un spațiu devenit național precede, de regulă, moneda națională – nu a fost un scop în sine, prin care s-a validat o completitudine fără un anumit țel, ci un vehicul, un instrument, prin care Uniunea Politică Europeană chiar să se întâmple. În plus, UE a anului 2007, când România a devenit stat membru, s-a transformat considerabil, în urma continuității procesului de integrare, amendat și de una dintre cele mai profunde crize. În aceeași măsură, România de azi este diferită de cea din anul 2007, la momentul aderării, procesul integrării din interiorul Uniunii fiind complet diferit de cel al pregătirii din exteriorul ei.

Ceea ce trebuie subliniat este și faptul că analiza costuri/beneficii a adoptării euro, în contextul actualei decizii politice, trebuie racordată la noile realități, nu la cele ale momentului pentru care s-a luat decizia adoptării euro, respectiv, finalul perioadei de 7 ani (2015) de după anul aderării la UE (2007). O astfel de capcană trebuie evitată, mai ales prin prisma unei prezențe considerabile a capitalului UE în România, ceea ce înseamnă că raportul costuri/beneficii al adoptării euro trebuie judecat de o altă manieră în ceea ce privește „împărțirea poverii”.

Această abordare are beneficiul luării în considerare a unei realități în continuă mișcare, cu noi pârgii de funcționare a unei economii, mai bine reprezentate de o structură a piețelor caracteristice, față de care trebuie raportate realizarea și consolidarea criteriilor nominale și reale de convergență. Ea nu exclude, în niciun caz, seriozitatea îndeplinirii criteriilor respective, a eforturilor pe care le incumbă, ci angrenează noua realitate ca stimul pentru îndeplinirea sustenabilă a acestora.

4. Abordarea publică: liant și aliat al adoptării euro

Adoptarea euro, în cazul României, înseamnă, într-un fel, reîntoarcerea la momentul istoric al lansării actualei monede naționale, leul, la

momentul formării unei uniuni politice de natura consolidării statului național și a prerogativelor sale de independență și de suveranitate. Moneda națională, prin simbolistica ei, venea să realizeze acea complexitate de percepție internă și externă în care trei elemente definitorii – statul național, suveranitatea și independența – se îmbinau într-un semn monetar în care se investea încrederea cetățeanului pentru o situație de fapt, dar, mai ales, pentru viitorul ales de el însuși. Încrederea în monedă avea conotația predictibilității în ceea ce urma să facă statul, în ceea ce își propunea cetățeanul să realizeze cu propria lui viață economică și socială.

Este de bănuir că dezbaterea publică la momentul adoptării leului exprima anumite speranțe pentru o perspectivă benefică a României, instituirea ca „Bancă Națională” a primei bănci centrale pe teritoriul noii statalități insuflând importanță rolului ei pe termen lung pentru modernizarea, progresul și dezvoltarea economiei naționale, un „leagăn” promițător de securitate pentru generațiile viitoare. Modul în care primul guvernator al BNR – Mitiță Constantinescu, cel care nu a vrut să accepte decretul regal de a fi numit în acest post – a reușit să gestioneze, cu o mare corectitudine, percepția față de implicarea și politicile unei bănci centrale în viața cetățeanului este dovada reușitei unei construcții și un început instituțional de anvergură, dedicate servirii interesului național, printr-o monedă proprie. Au trecut peste 130 de ani de la înființarea BNR și, este posibil ca, la 140 de ani, un nou pas să fie făcut spre o altă monedă. Fără a desființa instituția, România urmează să adopte o monedă – euro – în care, poate, aceleași sentimente și speranțe să fie investite pentru o nouă alonjă de timp, de data aceasta contopite cu cele ale „cetățeanului european”, acesta din urmă fiind privit ca factor multiplicator al încrederii împărtășite într-un spațiu politic și economic extins la scară continentală.

Reînnoirea unui posibil calendar al adoptării euro trebuie prezentat ca un fapt natural, care să aibă la bază deja o voință politică națională exprimată și asumată. Vorbim doar despre o etapă de pregătire și un moment pentru care România este deja angajată, în cadrul unui proiect din care face parte și în care urmează să-și aducă propria contribuție. Participarea deplină la UEM a României, prin adoptarea euro, este un angajament ireversibil, atât timp cât principiul tratatelor, de a fi respectate întru totul, rămâne valabil. Această subliniere este foarte importantă, întrucât ea delimitează în mod necesar un spațiu al dezbaterii publice, îl jalonează și îl precizează din punctul de vedere al subiectului concret.

În mod normal și corect, pe fondul unui proces de integrare în desfășurare, ceea ce avem de dezbătut, analizat și decis nu mai este integrarea în sine, ci perioada de prelungire structurală a acestui proces spre o anumită desăvârșire înscrisă în tratate. Este vorba, chiar pe fond, despre a avea mai repede sau mai târziu moneda unică circulatorie și în spațiul economiei naționale, deja „fără frontiere”, ea fiind parte a pieței unice comunitare, care a înglobat deja cele patru libertăți de mișcare: a bunurilor, serviciilor, capitalului și forței de muncă.

De asemenea, adoptarea euro, prin impactul economic, politic, social și psihologic, trebuie privită prin prisma priorității unui subproiect la proiectul mare al integrării europene, corectitudinea traducerii lui în viață prin efortul național în marea construcție europeană fiind esențială. Din acest punct de vedere, orice scepticism care poate învălui acest subproiect – cu multe aspecte tehnice ce-i drept –, credem că trebuie focalizat pe elementele/aspectele de reușită, ale soluțiilor, respectiv să aducă rezolvări, și nu simple constatări ale neputinței. Din acest considerent major, cunoașterea și/sau reevocarea celor trei „rapoarte” care au făcut posibilă crearea UEM în cadrul Comunității Europene și prefigurarea (Barre, Werner, Delors, vezi 5.) la moneda unică este absolut necesară.

Președinți ai Comisiei Europene și echipe ale acestora au demonstrat, prin documente de „disecare” a realităților și raportarea lor la viziunea primă a integrării, că succesul acestui proces până la uniunea politică nu poate fi asigurat decât prin unidirecționalitatea și ireversibilitatea integrării. Poate că exemplul cel mai elocvent a fost dat de ultima criză financiară, care a arătat că soluția sustenabilă a crizei Zonei Euro este înaintarea spre integrare (Uniunea Bancară), prin continuarea construcțiilor instituționale de tip comunitar, și nu prin renunțarea la acestea. Criza din Zona Euro a readus pe agendă problema uniunii politice, care nu poate fi realizată fără uniunea fiscală, iar aceasta din urmă este de neconceput fără ruperea lanțului malign dintre crizele bancare și datoria publică, via revenirea rolului benign al băncilor comerciale în creșterea economică sănătoasă.

Din această perspectivă și din faptul că România a decis participarea la uniunea bancară fiind încă în afara Zonei Euro, adoptarea monedei unice este și un proiect de anvergură națională, de o necesară refocalizare deopotrivă a energiilor politice și politicilor economice. Exercițiul îndeplinirii condiționalităților impuse de acordurile de finanțare cu FMI, Banca Mondială și Uniunea Europeană, în sensul sustenabilității datoriei

externe contractate, a demonstrat capacitatea României de a răspunde chiar criteriilor globale extinse de convergență favorabile trecerii la euro. Pasul care mai trebuie făcut rămâne important, nu este facil, în contextul reformelor structurale mult prea întârziate, dar poate că ar trebui să ne limităm la a susține că este un obiectiv greu fezabil, cum încă se afirmă, dar nu și imposibil. Condițiile depășirii acestei imposibilități țin, în primul rând, de modul în care trebuie înțeleasă abordarea acestui nou proiect național la toate palierele socioprofesionale, el având nevoie de aliați curajoși, implicați, și nu de simpli contemplatori.

Aderarea la euro nu este un proiect conjunctural și, ca urmare, prin el trebuie învinsă conjunctura de multe ori nefavorabilă, fiind un proiect de anvergură națională. Într-un astfel de caz, revenirea la un consens de acțiune pe termen mediu și lung, prin eliminarea asperităților pe termen scurt, este esențială. Rolul dezbaterii publice constă tocmai în eliminarea acestor asperități în sensul lor cel mai larg: scepticism, temeri, îndoieli, chiar dacă toate configurează evaluări cu bilanț negativ pe termen scurt, dar surmontabile pe termen mediu și lung.

Asperitățile pe termen scurt trebuie abordate exclusiv în logica procesului integrării în care suntem angajați, pericolul pentru România, „urcată” deja în trenul integrării, fiind stagnarea în aprofundarea integrării, când celelalte state membre înaintează. Episodul crizei din Ucraina a demonstrat, din punct de vedere geopolitic și geostrategic, modul în care trebuie puse în balanță beneficiile calitative ale integrării, prin ceea ce înseamnă o ancorare fermă la un spațiu politic și economic mai sigur, și a rămâne captiv exclusiv unor costuri de oportunitate relativ mari, dar recuperabile tocmai datorită apartenenței la un spațiu politic și economic predictibil, prin împărțirea acelorași valori.

Dimensiunile unei dezbateri publice autentice privind proiectul adoptării euro sunt multiple, ele trebuind tratate echilibrat, într-o corelație realistă, și așezate pe drumul integrării, pe care România îl parcurge. Să nu uităm că acest drum, ales deja de România, este o consfințire juridică bilaterală între două părți, nu un simplu gest de voință unilaterală. El este un angajament față de o comunitate mai largă, și nu incipientă, de a merge într-un anumit sens împreună, de data aceasta și cu posibilitatea de a avea o opinie proprie, exprimată din interiorul ei.

Dimensiunea emoțională a dezbaterii publice cu privire la euro – ca simbolică monetară – este depășită din punctul de vedere al tradiției

simbolistici naționale. Alături de leul național, fiind cetățeni europeni, deținem în mod liber și euro, îl folosim în tranzacții, după cum chiar legea românească denumesc anumite repere (acciza, suma minimă a unei achiziții publice prin licitație deschisă etc.) în euro.

Dimensiunea politică a dezbaterii publice trebuie să plece de la premisa că euro este, în primul rând, un proiect politic (Otmar Issing), aspect uitat adeseori de tehnocrații economiști captivi ai manualelor de zone valutare optime. Tehnologia adoptării și funcționării euro – ca vehicul spre o uniune politică, și nu ca rezultat al acesteia – pornește de la premisa de proiect politic, în care validitatea, din cauza lipsei pilonului fiscal, este asigurată de un puternic angajament politic al celor care reprezintă statele membre ale Zonei Euro (Etienne Davignon). Pilonul fiscal a fost suplinit, măcar temporar, prin voință politică și cooperare comunitară în plan bugetar, obiectul și subiectul acestei voințe politice fiind consensualizate din punct de vedere tehnic în documentul „Pactul de Stabilitate și Creștere”. Slăbirea acestei voințe politice, observată ca o cauză a crizei euro, a determinat Consiliul European să decidă ca limita de deficit bugetar să fie consemnată în constituțiile statelor membre, iar bugetele naționale să fie premonitorizate de Comisie înainte de a fi adoptate de parlamentele naționale. Acest aspect, deși suportă foarte multe comentarii, relevă diluarea voinței politice, în contextul în care Europa se confruntă cu un leadership politic slab, tentat de populism și introvertire națională. Compensarea voinței politice scăzute a ajuns să se facă prin constrângerea țării acesteia în legea fundamentală.

Ca proiect politic, busola euro rămâne în continuare în mâna politicului, iar reșezarea ei pe linia cap-compas a necesitat programe de austeritate severe, care au amendat comportamentul politic voluntar, fără respectarea echilibrelor macroeconomice. Orientarea acestor programe de austeritate s-a dovedit exagerată prin instrumente și severitate, determinând inflamarea socială (șomaj ajuns la cote istorice maxime în Uniunea Europeană, venituri reale în scădere), schimbări forțate de guverne (Italia, Spania, Portugalia) și instabilitate politică, afectarea creșterii economice pe termen scurt și mediu, cu agravarea crizei fiscale și a datoriei publice etc.

Toate aceste efecte, încă prezente în spațiul Uniunii Europene, pot inspira sau deturna corectitudinea unei dezbateri politice vizionare, punând în față consecințe, și nu cauze. De asemenea, în dezbaterile politice actuale trebuie evitată confuzia dintre politică și politici (politics and

policies), ceea ce face ca percepția ei să fie mai degrabă un atac la persoane, și mai puțin un aport constructiv la politicile economice, care trebuie sprijinite politic pentru a îndeplini, prin voință politică tare, criteriile de convergență nominale, reale și juridice.

Dimensiunea economică a dezbaterii publice poate apărea ca fiind cea mai importantă, întrucât tonalitatea și orientarea ei au un efect politico-emoțional cu reverberații asupra cetățeanului și aspirațiilor acestuia. Tentația spre descurajare este încă prezentă, arătându-și efectele chiar la momentul stabilirii unui nou calendar al adoptării euro (2019). Dimensiunea economică este, de regulă, cea mai preocupantă, dovadă fiind multitudinea de opinii bazate, tot de regulă, pe un bilanț excesiv cantitativ și, din păcate, și lipsit de importanță.

Totuși, dimensiunea economică a trecerii la euro rămâne importantă nu numai în sine, ci și pentru conștientizarea calităților proiectului euro din punct de vedere funcțional, un aspect care devine cotidian, parte a vieții zilnice a cetățeanului. În egală măsură, conștientizarea calității proiectului euro trebuie să privească atât criteriile care îl fac valid, sustenabil „din interiorul” economiei României (multe dintre ele fiind denumite cantitativ: indici, rate, ritmuri, proporții, etc.), cât și beneficiile acestuia: eliminarea riscului valutar, ușurarea și reducerea costului tranzacțiilor, rapiditatea plăților, uniformizarea documentației, rapiditatea tranzitului fizic etc.

Pentru cetățean, în toate ipostazele sale – de agent economic, consumator, investitor, producător, exportator etc. –, ținta euro trebuie inoculată ca fiind una tangibilă, iar participarea activă a acestuia la realizarea ei este necesară dincolo de înțelegerea avantajelor vieții cotidiene: Avem nevoie de o reîntoarcere completă în Europa de azi, cea a Uniunii? Vedem în euro o ancoră a noastră mai puternică în această Uniune? Folosind euro, simțim apartenența noastră la o Uniune mai puternică, prosperă și sigură? Poate că astfel de motivații trebuie întărite prin dezbateră economică a proiectului trecerii României la euro. La urma urmelor, este vorba despre cultivarea unei încrederi într-o monedă comună, euro, a unei întregi populații, monedă care, la rândul ei, va fi întărită de această încredere.

Ajungând la încrederea într-o monedă pe un alt drum decât cel tradițional – național, dar oarecum simetric, fiind vorba de obiectivul unei Uniuni Politice – dezbateră publică a adoptării euro trebuie să atingă și un subiect sensibil. Primul pas al introducerii euro și creării Zonei Euro, evenimente nu prea îndepărtate în timp, aduc și un „șoc”, de altfel

prevăzut ca o condiție *sine qua non* a funcționării euro: cedarea unei părți a suveranității statale, politica monetară națională trecând în gestiunea politicii monetare unice a Băncii Centrale Europene.

Prin voința de a adera la Uniunea Europeană, România a asimilat deja concepte ca subsidiaritatea și cedarea unor părți de suveranitate (de exemplu, în domeniul politicii comerciale), funcționarea eficientă a Uniunii nefiind posibilă decât cu înțelegerea a ceea ce înseamnă coordonare și cooperare la nivel comunitar. Poate că acceptarea acestor concepte a fost relativ mai ușoară decât punerea în practică. Ceea ce nu s-a analizat și redefinit suficient de transparent, ca urmare a acceptării acestor cedări, sunt alte două aspecte esențiale ale suveranității, ca și când acestora nu li s-ar fi adus atingere: în ce constă conservarea identității unui stat membru, dincolo de diversitatea culturală, și cum ar trebui gestionate aspectele politico-emoționale ale oricărei națiuni legate de idealul independenței.

Evident, concepte definite inițial acum câteva sute de ani, începând cu Pacea de la Westfalia, nu-și pierd valoarea, dar conținutul lor evoluează în timp, odată cu fenomenele de internaționalizare, mondializare, integrare, globalizare. Fiecare sistem relațional între state, în unul dintre sistemele enumerate, aduce anumite noutăți în paralel cu garanțiile considerate necesare.

Insistăm asupra complexității unei dezbateri publice legate de adoptarea monedei unice și prin prisma faptului că redeschiderea politică a unui nou calendar legat de acest proiect nu este o simplă știre și, în niciun caz, ea nu trebuie abordată pompieristic, ciclic sau periodic, ci cu o cadență de formare a unei culturi cetățenești proactive proiectului, care trebuie înțeles ca unidirecțional din punctul de vedere al finalității. În acest tip de abordare, contrapunerea fezabilității lui cu o multitudine de dubii și trimiteri în derizoriu nu este doar contraproductivă pentru cetățean – aliatul natural al politicului –, ci aduce atingere și seriozității unui stat membru al UE, angajat într-un demers liber consimțit juridic și consemnat ca atare de părțile contractante.

Euro este un fapt, și nu o teorie abstractă. Euro este o monedă care circulă într-un spațiu de peste o jumătate de miliard de consumatori, iar 40% din tranzacțiile comerciale internaționale sunt denominate în euro. Euro a devenit o monedă de rezervă, noi state membre ale UE reușind să o adopte (Slovenia, Slovacia, Estonia, Letonia, Lituania). Moneda euro a trecut un examen capital în recenta criză financiară, deficiențele ei conturând lecțiile însănătoșirii și ale mijloacelor protecției ei viitoare.

Renunțarea tehnică la euro, așa cum s-au formulat unele propuneri în faza acută a crizei financiare, incumbă costuri majore, care le-ar depăși cu mult pe cele ale adoptării ei, ceea ce subliniază încă o dată că singura soluție optimă a obiectivului politic al Uniunii este însănătoșirea monedei sale unice. Nu vorbim despre cursul ei de schimb, volatilitatea sau nivelul tranzacțiilor pe piețele valutare, ci despre necesitatea unei voințe politice care, prin politici comune (pilonul monetar) și naționale (pilonul fiscal, deocamdată), face sustenabilă moneda euro din punct de vedere economic, credibilă și utilizabilă ca instrument al dezvoltării și progresului social în aria funcționării lui. Sintagma „cade euro, cade UE”, repetată de înalte oficialități ale UE în etapa cea mai grea a crizei financiare din Europa, are exact semnificația efortului de care trebuie să dea dovadă statele membre ale UE din Zona Euro, pentru ireversibilitatea acestui proiect, deocamdată unic.

România este deja în interiorul acestui proces și a depășit etapa opțiunilor alternative, decizia reluării unui nou calendar de adoptare a euro fiind expresia acestei realități. Alături de celelalte state membre ale UE, România are de depășit slăbiciunile structurale ale euro. Dar, înainte de a comensura indicatorii economici, stabilitatea acestora, România are de gestionat atitudini îngrijorătoare: tendința spre introvertire a statelor membre/izolare, expresie a unei credințe false că numai măsurile naționale salvează; resurgența naționalismului economic, care se opune principal și factual cooperării la nivel de Uniune; proliferarea euroscepticismului la un nivel critic, a relevat ridicarea unor forțe radicale validate de alegeri naționale și la nivelul Parlamentului European; fracturarea electoratului cu apariția de partide radicale, de natură să schimbe cursul proiectului Uniunii Politice; o periculoasă schimbare de forțe în menținerea abordării centripete a integrării. Toate acestea sunt pericole și costuri naționale mult mai mari decât cele ale trecerii la euro. Ca urmare, considerăm că dezbaterea publică trebuie să se țină departe de un mesaj al disoluției cooperării în spiritul proiectului european, când idealul unei Europe puternice, sigure și prospere, în orice punct geografic al ei, se fundamentează pe solidaritate și coeziune.

5. Rapoartele Barre, Werner și Delors: ***importanța lor pentru dezbaterea publică***

Rapoartele Barre, Werner, Delors reprezintă un exemplu de gestionare constructivă a etapelor de integrare europeană, în contextul unor

îndoieli și confuzii – prin care trecem și noi acum – depășite tocmai pentru că s-a avut în vedere un azimut (țintă) clar al procesului de integrare, respectiv ceea ce era definit în Tratatul de la Roma (1957). Ori de câte ori viziunea acestui prim tratat a fost încheșată de anumite realități, care obligau la recurgerea la mai mult național decât comunitar, s-a vorbit despre perioade de stagnare în integrare.

S-a dovedit însă că revigorarea procesului de integrare europeană a avut întotdeauna surse când preeminența naționalului a fost depășită în favoarea conceptului comunitar. Numai în acest fel a fost dezvoltată dimensiunea de aprofundare a integrării, respectiv captarea a noi și noi domenii, inclusiv cel monetar, în sfera coordonării politicilor la nivel comunitar. Dacă se dorește adoptarea euro, atenție, în sensul respectării unui angajament politic, atunci este recomandabil să se țină la un anumit tip de discurs și dezbateri, iar cei pro sau contra să fie, să rămână și să conlucreze în aceeași echipă și nu de pe baricade diferite. Toate argumentele sunt necesare, utile, de cântărit, dar să aducă soluții și clarificări.

Rememorarea mai amplă a celor trei rapoarte celebre, dar uitate – Barre, Werner și Delors – aduce în atenție exemplul conlucrării de care avem astăzi nevoie pentru a intra în atmosfera proiectului euro pentru români. Ele sunt încă mărturia vie a conlucrării prin care – în final și dincolo de argumente pro și contra, îndoeli și confuzii –, s-a cimentat un drum cu fermitate pragmatică, ce a condus, *de facto și de jure*, la crearea Uniunii Economice și Monetare.

Considerăm importantă evocarea rapoartelor, din mai multe motive și puncte de vedere. Un prim motiv este spiritul lor de redactare călăuzitor, care trebuie cunoscut de la sursă. Acest spirit insistă asupra rolului decisiv al voinței politice a statelor membre de a ține tempoul parcursului integrării europene, conform principiilor statuate în primul tratat al ceea ce avea să devină Uniunea (Tratatului de la Roma, 1957). Ele au reprezentat adevărate pietre de hotar în canalizarea conștiinței europene – politice și sociale – către proiectul Uniunii, necesitatea alinierii ei la un proiect ireversibil, de la care cale înapoi nu ar trebui să existe.

Un al doilea motiv ține de realitățile nu numai din România, ci și din celelalte state membre, obosite de o criză și cu un leadership slab, context în care derapajele de la un proiect, din motive de presiuni sociale și de incompetență, sunt mult mai vizibile. În ceea ce ne privește, credem că rapoartele interesează acum tocmai prin nevoia de a întări credibil decizia

politică a adoptării euro de către România. Clasa politică, echipele tehnocrate pot vedea în ele modul eficient de abordare și realizare a unui proiect cu final definit, modul în care se poate scrie și acționa tactic pentru traducerea în viață a unei viziuni angajate. Adoptarea euro face parte din această viziune a noii apartenențe a României la Uniunea Europeană.

Nu greșim cu nimic dacă afirmăm că revederea acestui exercițiu major ne-ar aduce în parametrii unei autentice combinări pragmatice a voinței politice, cu directive de susținut și aplicat într-un calendar ferm, necesitatea inițierii de modificări legislative care nu mai pot aștepta (Constituția, Statutul Băncii Centrale, legile administrației publice centrale și locale, legea finanțelor publice, legea contabilității etc.), care să dea legalitate și să degajeze de neconstituționalitate terenul măsurilor tehnice concrete ce vor face posibilă circulația euro pe teritoriul României.

Din păcate, chiar și Bruxelles-ul a uitat de tenacitatea cu care s-a lucrat pentru crearea Uniunii Economice și Monetare, iar motivul creșterii numărului statelor membre nu poate fi evocat ca impediment, dacă acesta a fost scopul Uniunii, să cuprindă cât mai multe state europene.

Desigur, Europa, fondatoare a Uniunii, a mai trecut prin perioade de euroscepticism, când trebuia să fie depășite barierele de concepție ale suveranității totale, indivizibile, netransmisibile în părți, cedând totuși loc subsidiarității, coeziunii și solidarității pentru un proiect cuprinzător, o viitoare „casă de securitate” pentru cetățenii țărilor membre.

6. Oportunitățile momentului

“The defeatists are intelligent, proactive, those with a vision are dreamers”, Etienne Davignon

Anul 2017 va fi reținut ca un moment important al istoriei globale, prin mutațiile politice ale unor importanți actori europeni și globali, și orientările impuse de aceștia, mai vechi și care trebuie consolidate, sau noi, în sensul abordărilor ce duc spre același scop. Dincolo de mutările din SUA și Marea Britanie – un nou președinte, respectiv un divorț de UE, Brexit –, avem în vedere configurarea unei noi formule de lideri ai Europei, care credem că se vor ocupa în mod serios de viitorul Europei.

Odată cu anunțarea rezultatelor alegerilor parlamentare din Germania, putem vorbi despre (re)constituirea nucleului dur al Uniunii, cu

privire la efectele relegitimizării motorului franco-german, prin alegerea președintelui Franței și realegerea cancelarului Germaniei, la care se adaugă corolarul agendei viitoare a Uniunii, cuprinse în discursul președintelui Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker (Bruxelles, 13 septembrie 2017). Asupra conținutului discursului, care practic „perie” scenariile deja cunoscute dintr-o perspectivă proprie a președintelui Comisiei, vom reveni, dar după ce ne vom referi la abordările mai largi și specifice vehiculate în spațiul european.

6.1. Despre criterialitatea încrucișată

Oportunitatea momentului trecerii la euro nu poate fi redusă la valorificarea ei doar după criteriile de convergență nominală (singurele prevăzute ca obligatorii în tratate) și de convergență reală (asumate ca necesare în mod informal). Foarte puțină lume însă vorbește despre convergența juridică, explicația constând în obturarea voită a unei realități conflictuale. Armonizarea legislativă și instituțională cu dreptul Uniunii și al competențelor puterilor în statul de drept ar fi trebui să conducă la performanțe comparabile cu celelalte state membre ale Uniunii, măcar din punct de vedere al unui proces de “catch-up” accelerat spre standardele comunitare. Ceea ce auzim mai des este tocmai lipsa capacității instituționale pe domenii în care în care puteam să progresăm mai mult cu sprijinul politicilor Uniunii (ex. valorificarea fondurilor structurale, domeniu unde cerem mult și utilizăm puțin).

Susținem afirmația nevoii de a face apel la o multitudine de criterii prin faptul că oportunitatea, ea însăși, este structurată prin factori stimulativi interni și externi, și riscuri de natură diferită (economică, politică și geopolitică). De altfel, vom constata că documentele de reflecție ale Comisiei Europene, asupra cărora România trebuie să se exprime, ne prezintă în fundamentare o încrucișare de argumente față de care trebuie să ne raportăm printr-o poziție multicriterială. Exercițiul demersului pentru adoptarea euro făcut de țările noi aderente la Uniune nu mai poate fi singular și strict focalizat pentru noii претенdenți, România fiind un caz.

Suntem în fața unei inițiative de amploare în ceea ce privește reinventarea Uniunii, de interes major pentru România, care, prin seriozitatea implicării, și nu a „așteptării” ci, mai ales, a acomodării la realitățile vremurilor, are șansa de a deveni *membru refondator* al Uniunii reformate.

Este prilejul cel mai bun pentru a deveni ceea ce ne tot promitem, actor proactiv în interiorul Uniunii și faptul că România este în adevăratul sens parte a Uniunii. Nu este momentul pentru a se diseca posibila complexitate sau chiar imprevizibilitate a drumului reformării Uniunii, în stilul dezbatărilor devenite „tradiționale” și care nu duc la nimic. Trebuie abordată adecvarea acțiunii noastre la una dintre căile prefigurate de scenariile puse în dezbatere. Din aceste scenarii, prin încrucișarea unei multitudini de argumente, devenite pentru noi criterii (născute din realitățile momentului, unele fiind destul de neliniștitoare), trebuie să ne asigurăm, în primul rând, că **suntem la masa negocierilor și a deciziilor de care putem beneficia în viitor.**

Schimbarea de atitudine asupra căreia tot insistăm presupune **consolidarea avantajelor** anterioare de stat membru al Uniunii (remarcând că valențele acestora sunt departe de a fi fost consumate) **și valorificarea noilor oportunități într-un sens mai puternic al apartenenței noastre la Uniune**, fiind nevoie de o și mai bună articulare la realitățile și oportunitățile vremii. Un eveniment recent organizat de redacția Cursdeguvernare.ro („Reforma iminentă a UE: România și „nucleul dur”. Adecvare, politici, măsuri necesare”, 19 sept. 2017) reliefa că adevărată integrare se va cunoaște cu adevărat după toamna anului 2017: „Impactul acestei reforme va însemna pentru noi ceva mai greu decât aderarea din 2007: acum va fi „de-adevăratelea”.

Sfârșitul anului 2017 poate însemna, o spunem și noi, o modificare de paradigmă, iar acest lucru trebuie luat în serios dacă recunoaștem necesitatea unei schimbări de atitudine în ceea ce ne privește. Nu putem judeca o nouă paradigmă spre care se îndreaptă Uniunea fără *adecvarea* stilului nostru de a trata problematica integrării, tratare caracterizată prin trei trăsături care nu prea ne-au onorat: **prima** – cea de a aștepta mai mult decât a livra noi, de a face alții mai mult pentru noi decât noi pentru noi; **a doua** – de a ne trata problemele și a le raporta cele ale Uniunii, ca și când am fi în afara ei; **a treia** – nu puțini au fost cei care au vorbit chiar împotriva țării în forumurile Uniunii.

La momentul *toamna anului 2017*, devine cert că ceea ce se întâmplă în mai toată Europa, respectiv analize și debateri cu disecarea scenariilor privind viitorului Europei, trebuie să se întâmple și în România. Mai mult, **revenind la adoptarea euro, acest proces, oportun de antamat la momentul menționat, trebuia privit ca o dimensiune a unui proiect mult**

mai larg legat de destinul Uniunii. În prezent, adoptarea euro face parte dintr-un demers complex, mult mai structurat, la care România este în mod obligatoriu parte, întrucât trebuie să se pronunțe asupra întregului în care se regăsește problematica Zonei Euro și a lărgirii acesteia.

Pentru România, unicitatea adoptării monedei euro este, în primul rând, **un proiect politic asupra căruia este necesar să reflecteze întreaga națiune**, iar susținerea lui trebuie să fie credibilă. Această înțelegere a adoptării euro este mai mult decât necesară pentru momentul unei noi decizii politice, înțelegând acum calitatea acestei monede de ancoră a apartenenței și întărind rolul ei de vehicul, și nu de scop.

Un efort național condus cu această credință este un exercițiu de neînlocuit cu alte opțiuni, întrucât realizarea lui este deschizătoare de drumuri pentru ceea ce considerăm modernizarea României într-o Europă Unită, consolidarea apartenenței sale europene, dar, mai ales, ireversibilitatea opțiunii pentru modelul de civilizație și valori occidentale, din care să nu mai poată fi dislocată. Euro vine să întărească material și funcțional tratatul juridic al României de aderare la Uniunea Europeană, respectiv de a cere și livra, pentru a sta la masa decidenților. Zona Euro este o Uniune „mai multă”, cu participare a „mai multora”, în rândul cărora credem că trebuie să fie și locul României. Într-o lume agitată de comportamente imperiale periculoase, România are nevoie de o ancoră de ireversibilitate a opțiunii sale politice de fond, adoptarea euro devenind una dintre garanțiile necesare.

„Va fi greu în Zona Euro, dar și mai greu în afara ei” spune Victor Grigorescu, fost ministru al Energiei, într-un articol publicat în ziarul Adevărul (sept. 2017), dar acest lucru nu trebuie să ne îndepărteze de analizarea oportunității adoptării euro, fiind doar copleșiți de „efectele” imediate, precum cele enunțate de autor: „Până acum, ne-au explicat economiștii ce se întâmplă dacă trecem la euro: nu vom mai putea folosi unele instrumente importante de politică monetară, Banca Națională va fi restricționată în anumite decizii, companiile românești vor exporta cu mai multă dificultate produsele atâta timp cât România va avea o monedă puternică, poate vor trebui să investească mai mulți bani pentru a crește calitatea, ca să justifice creșterea costurilor”.

Un alt mesaj de oportunitate, practic cu aceleași conotații ca și cele menționate anterior, este cel al ministrului portughez de Externe, Augusto Santos Silva (interviu Bloomberg), probabil stimulat și de declarația ministrului român de Externe, că România ar putea adera la Zona Euro în 2022

(august 2017). Statele care ezită să treacă la euro în prezent, spune ministrul portughez, ar putea întâmpina de acum încolo dificultăți majore dacă vor amâna prea mult decizia. Motivul este că țările Zonei Euro se vor angaja la o mai profundă integrare și vor impune condiții formale și informale mai dificile de intrare în zonă a претенdenților de mai târziu care pierde oportunitatea momentului: „dacă nu urmezi drumul integrării, devine din ce în ce mai greu să te întorci la momentul oportun integrării”... în Zona Euro (n.n.)

Trebuie să privim în față și un alt adevăr, apropo de convergența reală de realizat, ca o condiție asumată informal (din păcate ca scuză) pentru adoptarea euro, pe care, practic, ne-o impunem moral, întrucât tratatele nu stipulează expres acest lucru. Este o stare de spirit insuflată de necesitatea sustenabilității oricărui progres – o frumoasă noțiune excesiv folosită, dar mai puțin explicată –, chiar dacă vorbim numai despre criteriile de la Maastricht. Se pare însă că, tocmai așteptând realizarea convergenței reale, ne-am îndepărtat de indicatorii care îi caracterizează performanța, iar costurile trecerii la euro vor exista întotdeauna și vor fi și mai mari cu trecerea timpului. Oare mesajul economiștilor, alții decât autorii acestei lucrări, „să așteptăm până când vom fi cu adevărat pregătiți și economia noastră va putea face față presiunilor competitive ale Zonei Euro” (sintetizat de Grigorescu), poate fi valabil perpetuu și în orice condiții? Rezistența la presiunile competitive nu o avem asumată de la tratatul de asociere încoace, când ne-am angajat să avem o economie de piață rezilientă la competiția loială? Peste 70% din exporturile noastre, care depășesc 60 de miliarde de euro pe an, se duc pe piețele Uniunii, și asta nu din motivul că nu fac față competiției comunitare? Avem o creștere economică bună, generalizată și chiar continuă după aderare, evident cu influențele ciclice normale unei economii de piață, dar, fiind în afara Zonei Euro, ne-am apropiat mai mult de prosperitatea partenerilor cei mai dezvoltăți din Uniune?

Ridicând aceste întrebări, este bine să cunoaștem ceea ce fac alte țări membre ale UE care trebuie să pună capăt derogării de a adopta euro, dar acest lucru nu trebuie să ne ducă spre alinierea la argumentele lor, prin care își justifică neprecizarea unor date (Cehia, Polonia, Ungaria, Bulgaria). Știm însă un singur lucru, și anume că țările spre ale căror argumente privim sunt toate pregătite *stand-by* pentru adoptarea monedei euro, având îndeplinite toate condițiile instituționale și de abordare a deciziei finale în orice moment, condiții recunoscute de partenerii Zonei Euro pentru seriozitatea

operaționalizării demersului adoptării euro, ceea ce nu este cazul României.

România, abia din 8 decembrie 2016 are o hotărâre de guvern prin care s-a creat **Comitetul interministerial pentru trecerea la moneda euro** (HG nr. 931/2016), dar niciun comunicat public, cu amănunte despre demersul instituțional ce urmează, care să ajungă la urechile Bruxelles-ului și să fim luați în serios. Primul comunicat public este un inventar de opinii chiar în nota disparității acestora, cu efectul prezumției că suntem încă departe de o voință politică coerentă, focalizată pe o acțiune de pregătire autentică. Este de prisos să menționăm și lipsa de coerență în mesaje în ceea ce privește intențiile României, dacă imediat după declarația ministrului de Externe român (care nu poate fi luată drept opinie personală), reacția șefului PSD partidul de guvernământ, a creat o și mai mare confuzie declarând că nu există un demers guvernamental pentru adoptarea euro în 2022 și nu crede că cineva ar fi început „*o asemenea aventură*” (!).

6.2. Decizia la pachet

Am menționat că oportunitatea momentului nu mai poate fi folosită pentru exercițiul singular și focalizat al adoptării euro, în condițiile în care reinventarea Uniunii ține cont de obiectivele multiple cărora trebuie să le facă față în circumstanțe geopolitice complexe, multe dintre acestea adverse. Decizia României de trecere la euro trebuie să vină la pachet cu altele, care configurează un cadru mult mai larg de probleme și politici ale Uniunii, dacă se dorește desenarea unei perspective reale, de acum încolo, a procesului integrării europene. Uniunea a ajuns la un grad înalt de complexitate, astfel că o împiedicare, din orice motive, a acțiunii de consolidare a unei fațete a acestui poliedru impietează asupra ansamblului, ceea ce explică inerția letargică și periculoasă în care s-a ajuns, în opinia celor care vorbesc despre posibila destrămare a proiectului european.

În mod obiectiv, considerentul complexității trebuie judecat dintr-o altă perspectivă și, pentru a nu fi subiectivi, vom face apel la o opinie exprimată de fostul guvernator al Băncii Angliei, Mervin King în lucrarea sa *Sfârșitul Alchimiei* (2016), venită de pe poziția unei țări pe cale să părăsească UE. Ceea ce sesizăm, sau poate doar intuim, este faptul că decizia, la pachet, de adoptare a monedei unice trebuie bazată *ab-initio* și pe opțiunea de abordare fundamentală a oportunităților momentului. Poate că

valorificarea optimă a acestora ține de modul cum vedem soluționarea crizei nucleului Uniunii, Uniunea Monetară Europeană: fie dăm ceasul puțin înapoi, pentru reduce complexitatea modelului dată de calitatea interrelaționării statelor membre prin liderii lor, fie se redecide accelerarea procesului integrării spre obiectivul final, uniunea politică.

În capitolul „Căsătorie și Divorț: banii și națiunile” (pag. 247, Editura Comunicare.ro, 2017) Mervin King spune că nu se poate soluționa criza Uniunii Monetare Europene „fără a contesta fie ambițiile supranaționale ale Uniunii, fie natura democratică a guvernelor supranaționale ale Uniunii Europene. Una sau cealaltă dintre părți va trebui să cedeze”. King continuă însă cu necesitatea alegerii între întoarcerea la valutele naționale și asumarea „unui transfer clar și precipitat de suveranitate politică înspre un guvern european”. Observăm cu claritate necesitatea de a nu mai rămâne în zona gri atunci când vorbim despre destinul Uniunii, iar acest lucru înseamnă a fi decis, credem noi, pentru opțiunea a doua.

Dacă discursul președintelui Franței, Emmanuel Macron, arată hotărârea pentru a se face pași spre finalitatea celei de a doua opțiuni, urgența fiind Zona Euro cu un parlament, uniune fiscală, buget (o redefinire a ideii fondului monetar european) și ministru de finanțe, cu un sprijin de principiu din partea cancelarului german – care poate deveni funcțional prin câștigarea unui nou mandat –, atunci trebuie să intuim, în virtutea reușitelor motorului franco-german de-a lungul existenței Uniunii, că destinul României în Uniune trebuie legat de consolidarea și continuarea viguroasă a proiectului european, prin instituții puternice, și cu privire nu numai la condiția economică a membrilor ei, ci și la politică și geopolitică, internă și externă a Uniunii, criterii mai greu măsurabile cu indicatorii de convergență în spatele cărora ne ascundem neputința.

În orice moment vom decide adoptarea euro, vor exista costuri pe termen scurt, dar și beneficii pe termen lung, în virtutea principului recuperării unei investiții inițiale. Discursul zilei oripilează prin simplitatea judecăților de valoare care ar trebui extinse la politică, geopolitică și strategie cu bătaie lungă, judecăți care, din păcate, sunt în favoarea așezării noastre la periferia lucrurilor importante în derulare. Tocmai acest lucru ne face să achiesăm la concluzia lui Grigorescu că „rămânerea în afara Zonei Euro ne păstrează în actuala stare de neputință”, ceea ce înseamnă că orice aspirații politice de a juca un rol european din situația de a fi la periferia Uniunii sunt sortite eșecurilor. Politicieni, cercuri de faceri, parteneri

occidentali inserați în economia românească, simplii cetățeni, în orice forme de asociere, trebuie să-și asume costurile adoptării euro, care vor exista mereu, dar nu trebuie reduse doar la cele economice, după cum avantajele adoptării euro nu trebuie judecate doar în termeni economici. Curajul acestei opțiuni, într-un moment de mare oportunitate, trebuie însoțit de întrebarea extrem de dură asupra locului pe care ni-l dorim în Uniune în următorul deceniu, formulată de Grigorescu: „la periferie, singuri, sau în mijlocul celui mai mare bloc economic al lumii. Unde ne va găsi viitoarea criză economică, cu mâna întinsă la porțile Zonei Euro?”.

Schimbarea de atitudine trebuie privită și ca o **trezire** absolut necesară dintr-o reverie în care suntem blocați de aceleași (pre)judecăți perdante. În 24 martie 2017, Etienne Davignon, președinte al Prietenilor Europei și fost vicepreședinte al Comisiei Europene, a lansat un apel pentru revenirea la idealul european. Momentul a fost bine ales, tocmai când la summitul de la Roma al Consiliului European se lansa carta viitorului/destinului Europei. Așa cum noi pledăm să nu rămânem la periferia Uniunii, cu necesitatea asumării costurilor în momentul de oportunitate existent, Davignon pledează pentru ca Europa să nu rămână la periferia lumii ca urmare a procesului de globalizare (**The Awakening**: *“On the 60th anniversary of the signature of the Treaty of Rome, Etienne Davignon, President of Friends of Europe, launches an appeal for an awakening of a European ideal”*, 24 martie, 2017).

Este inevitabil ca Europa să-și piardă locul de frunte în lume, iar cetățenii ei să devină o minoritate, ca o consecință inevitabilă a globalizării, spune Davignon. Soluția viitorului pentru cetățenii europeni este de a „rejecta fatalismul, ca singura alegere pentru cei care cred că pot modela viitorul. Destinul nostru nu poate fi retrogradarea la periferie”. Parafrazând alte ziceri ale autorului apelului, considerăm că și România, confruntată cu globalizarea și schimbările accelerate, își dorește ca modelul occidental – Uniunea – să fie prezervat, istoria demonstrând că ieșirea din modelul de democrație de tip occidental și căderea în izolare au marcat timpuri cu mari eșecuri pentru țările în cauză. Mai mult, destinul României nu mai poate fi rupt de cel al Uniunii și credem că avem tot dreptul și interesul să fim în prima alinie a acțiunilor acesteia, nu numai cu privire la acțiunile interne, ci și pe plan global. Însăși **necesitatea de a face față provocărilor/riscurilor globalizării ne obligă să ni le asumăm din interiorul Uniunii**, ca actor global.

Jean Monet a avut dreptate în scrierile sale, strecurând o frază căreia trebuie să-i acordăm atenție: „Nimic nu este posibil fără oameni, dar nimic nu durează fără instituții”. Înțelegerea ei este mai mult decât emblematică dacă ne referim la Uniunea Economică și Monetară (UEM), aflată încă în zona de pericol după criza financiară. Ceea ce vedem este exact întărirea instituțiilor ei vechi și noi, printre care se numără și Uniunea Bancară. Putem participa la aceste instituții consolidate, dar și la cele noi, acceptând costul momentului în lumina beneficiilor pe termen lung, dacă vrem să modelăm viitorul României prin a fi în prima linie, mai puternici în Uniune și cu Uniunea. Acesta este unul dintre sensurile deciziei de adopta euro la momentul de oportunitate.

Tot Davignon spune, în apelul citat, că este momentul să revedem fragilitatea instituțiilor comunitare „responsabile pentru toate aspectele și realizările UEM”. Dacă ne asumăm acest adevăr ca stat membru al UE, atunci, știind că participând la întărirea instituțiilor comunitare și aderând la ele – adoptarea euro fiind o cale –, nu vom putea fi în situația de a fi criticați că, prin atitudinea noastră de a rămâne la periferie, împiedicăm statele care vor mai multă integrare. Ajungem astfel la problema spinoasă a Uniunii cu mai multe viteze sau ritmuri. Ne rămâne să judecăm acest adevăr (care a însoțit de fapt toată evoluția UE) prin ceea ce afirmă, de asemenea, Davignon: „Unul dintre marile merite ale proiectului european a fost că nu a forțat mâna niciunui stat membru, **dar niciun stat membru nu are dreptul să țină pe loc alte state de a progresa în integrare**”. Credem că aluzia este clară când ne lamentăm privind Uniunea cu mai multe viteze. Nu lamentarea rezolvă problema Uniunii cu mai multe viteze și adeziunea pentru o mai multă Europă împreună cu România. Acesta este momentul unei mari decizii, moment de care România trebuie să facă uz și, repetăm, adoptarea euro este doar o parte a ei.

Tema aderării României la Zona Euro este stringentă și, așa cum am susținut în repetate rânduri, trebuie tratată exclusiv politic, contextul actual adăugând și conotația geopolitică. Nu numai faptul că proiectul euro este unul politic, ci și situația geostrategică regională, centrifugarea unor state de la deciziile Bruxelles-ului, luate prin Consiliu, reiterarea perspectivei unei Uniuni în viteze, ritmuri, intensități diferite – toate, eufemisme ale unei realități existente de mult timp, ba chiar posibile prin tratatele Uniunii, și cauză a percepției de dezintegrare a Uniunii, sunt elemente de reflecție serioasă pentru decidenții politici români.

Trebuie făcută o alegere rapidă între a critica faptul de a te fi conformat unor discipline care te califică pentru Zona Euro, dar fără un drept de vot, și temerile că, deși la nivel de țară, pe medie, mai toți indicatorii economici de convergență pentru Zona Euro sunt buni (criteriile Maastricht și cele din Semestrul European), discrepanțele regionale sunt mari (oare a cui o fi vina, după 20 de ani de la asocierea la UE?). **Oare faptul că, de la criza financiară, cursul leului a rămas în stabilitatea reclamată de mecanismul cursului de schimb II (ERM II), adevărat cu un suport al împrumutului de la FMI, în loc de un sprijin al BCE, nu este cel mai bun element de credibilitate că putem face față cerințelor adoptării euro?**

Europa cu multe viteze sau, mai știm noi, cu celelalte eufemisme folosite de fapt pentru o Uniune cu cercuri concentrice, atât timp cât vorbim că **Zona Euro este nucleul dur** al Uniunii (ceea ce este altceva decât conceptul de o Uniune cu două etaje, care bântuia prin anii '80), nu va mai avea relevanță dacă România va sta la masa statelor din Zona Euro. Dar așa ar putea fi parte la decizii privind ceea ce este și ce va fi centrul unei UE reinventate. Iată baza care oferă dreptul de a putea vorbi despre toate celelalte provocări.

Pentru a nu o spune noi, atunci când pledăm cu obiectivitatea cerințelor momentului la decizia-pachet, dar cu credința adevărului relativ, cităm doar titlul prezentării făcute de Pierre Defraigne, de la College of Europe, Bruges, cu ocazia **Seminarului Jean Monnet** cu tema "EU `a la Carte?": **"Întărirea euro trece prin construcția apărării comune"**. Avem confirmarea complexității angajamentelor care trebuie asumate prin poziționarea României față de documentele de reflecție ale Comisiei și, mai ales, a secvențialității acestora din punctul de vedere al efectelor în lanț, pentru a asigura viitorul unei Europe puternice, cu România în Uniune, cu Uniunea și pentru Uniune.

Ca urmare, decizia la pachet înseamnă, din punctul nostru de vedere, a achiesa la o Uniune a Securității și Apărării, Uniunea Economică și Monetară (cu intrarea în RMNII), Uniunea Bancară, Uniunea Fiscală cu toate ingredientele de credibilitate și capacitatea de a livra ceea ce România s-a angajat: respectarea statului de drept, păstrarea echilibrelor macroeconomice, stabilitatea prețurilor, stabilitatea cursului de schimb, Semestrul European, spațiul de manevră pentru politicile de macrostabilizare, stabilitatea financiară, observarea optimizării mixului de politici economice, cu obiectivul stabilității politicii monetare prin alegerea conduitei politicii

fiscale pe termen lung, cu semnificații profunde: adoptarea euro cu asigurarea perspectivei pilonului fiscal al monedei unice în interiorul Zonei Euro, transferul suveranității asupra apoliticii monetare naționale către BCE, trecerea la transferurile dintre statele membre/regiuni prin Eurobonds sau varianta pseudo-Eurobonds (European Safe Assets/ESAs, vezi *Reflection paper on the deepening of the economic and Monetary Union*, 31 mai 2017).

Nota bene pentru această suită de achiesări este evitarea susținerii conservatorismului, ca să nu spunem încăpățânării Germaniei, pentru programe guvernamentale austere (citește politici fiscale austere), solicitând disciplină mecanică în cheltuielile publice. Elemente care, toate, s-au dovedit că alimentează cercul vicios al crizelor în lanț declanșate de criza financiară: economică, fiscală, a datoriilor, a băncilor, cu posibila revenire la o altă criză economică.

Problema spinoasă în egală măsură a Uniunii și a României (chiar limitată pentru noi la ultimul obstacol, cel al convergenței reale) este reprezentată de necesitatea avansării în reformele structurale, de regulă lipsite de rigoare și fermitate. Uniunea are probleme de convergență economică și de creștere economică incluzivă, iar Zona Euro a înregistrat practic un deceniu (economic) pierdut (Steinberg, Ph., 2017), ca să nu spunem că Uniunea în ansamblu este într-o inerție letală (Defraigne, P., 2016), cel puțin până la exprimarea adeziunilor statelor membre la unul din scenariile propuse prin documentele de reflecție ale Comisiei Europene. Să nu rămânem însă ancorați în problemele economice, evitându-le pe cele de percepere socială a realităților, de care va depinde succesul reformelor anunțate de acum încolo!

În septembrie 2017, Benoit Coeure, membru al consiliului executiv al BCE, se exprima, în publicația *Borsen Zeitung*, cu privire la o schimbare de atitudine a socialului față de UE, determinată de creșterea economică, reducerea șomajului, stabilizarea veniturilor, dar și de evenimentele politice (alegerile) din numeroase state din UE, prin care forțele antieuropene, radicalii de dreapta, și-au pierdut pozițiile de influență. Sprijinul pentru Uniune și euro marchează cele mai înalte cote din toate timpurile, demonstrând creșterea sentimentului de unitate pentru și încredere în democrație, în optimismul noilor inițiative franco-germane, care pot duce Europa la noi progrese tangibile. Concluzia este că Europa trebuie să valorifice această oportunitate, dincolo de inerția resentimentelor și temerilor față de economia deschisă promovată de integrarea europeană.

Destinul Uniunii trebuie formulat, ca urmare, cu luarea în considerare a soluțiilor posibile pentru trei îngrijorări de bază ale populației față de globalizare și de piețele libere. *Viitorul Uniunii poate aduce stabilitate, onestitate și justiție în societate?* Răspunsul nu poate fi decât în unificarea eforturilor pentru soluții multinaționale, și nu individuale. Puține țări își mai pot permite să se pună la adăpost prin propriile forțe de provocările globalizării dominată de piețe libere. **„Momentul” unei Europe unite** înseamnă adoptarea unor soluții comune în abordarea provocărilor globale, progresele așteptate fiind necesare pe două fronturi: „un angajament pentru întărirea instituțiilor existente și o viziune clară pentru mersul înainte al integrării”. Procedând în acest fel, Coeure ne propune să avem permanent în minte „promisiunea pe care am făcut-o când a fost fondată Uniunea Europeană, și anume că ea va aduce prosperitate și oportunități”.

Problematica reformelor structurale, la a cărei abordare este obligată atât Uniunea cât și România, necesită o asumare prin luarea în considerare a scopurilor proiectului european (pace, prosperitate), a mijloacelor de realizare (cooperare aprofundată în cele mai multe domenii și cooperare și coordonare în politicile comunitare) și a oportunităților momentului, în enumerarea acestora din urmă intrând realitățile politice, geopolitice, economice și de atitudine a cetățenilor Uniunii. Criterialitatea încrucișată în momentul european actual de oportunitate presupune decizii la pachet cu privire la poziționarea României, simultan la toate documentele de reflecție ale Comisiei, cu angajarea în reforme structurale care să-i dea credibilitatea alegerilor dintre cele cinci scenarii: (S1) **continuăm pe același drum** (accent pe realizarea agendei de reforme pozitive); (S2) **accent exclusiv pe piața unică** (refocalizare numai pe piața unică); (S) **cei care doresc mai mult realizează mai mult** (cooperarea mai strânsă a celor care vor mai multă integrare în anumite domenii); (S4) **mai puțin, dar mai eficient** (rezultate mai multe, mai bune și rapide în anumite domenii de politică); (S5) **mult mai mult, împreună** (statele membre decid să realizeze mai mult, colaborând intens în toate domeniile de acțiune).

Oricum am citi scenariile prin prisma adoptării euro, în mod obiectiv trebuie să facem legăturile între acțiuni multiple în cadrul aceluiași pachet de decizii. Dacă opțiunile în care credem (noi autorii) sunt benefice pentru România, atunci ele vor asigura o trecere de la (S4) la (S5): întărirea pieței unice în domeniul serviciilor, a economiei digitale, a energiei; coordonarea politicilor economice; uniunea bancară, uniunea fiscală, uniunea pentru

apărare și securitate etc., toate împreună cu noi măsuri care să le instrumenteze pentru o Uniune mai unită și mai puternică.

În ceea ce privește România, **perspectiva conservării poziției de net primitor** (în sens generic), de altfel necesară, impune o serioasă reformă fiscală structurală internă (veniturile bugetare sunt numai 28% din PIB!), prin care să-și asigure resursele complementare, nu numai în urma ieșirii Marii Britanii, ci și a restructurărilor obiectivelor Uniunii de finanțat și, posibil, a creșterii cofinanțărilor, care condiționează accesul la fondurile Uniunii. Exemplul cel mai relevant, respectiv ideea cu care trebuie să ne obișnuim și mai mult dacă vrem mai multe bunuri și servicii publice de la Uniune: să investim și noi în capacitatea și soliditatea ei pentru a ni le putea oferi: "bugetul UE este prea mic pentru nevoile actuale ale statelor membre și că acesta poate chiar scădea dacă statele net contribuitoare vor decide acest lucru, mai ales când una dintre acestea va ieși din UE în 2019" (Dăianu, D., 2017).

Octombrie 2017

TRATATELE UNIUNII EUROPENE ȘI PROIECTUL UNIUNII POLITICE

"Our differences are policies; our agreements, principles", William McKinley

O revedere a tratelor care s-au succedat de la formarea comunităților economice și până la statuarea Uniunii Europene nu ne dă ocazia unui text explicit cu privire la uniunea politică, ca rezultat al funcționării UE. Așa cum am mai menționat și în aceste studii, perioada începuturilor procesului de integrare europeană justificat în principal de necesitatea unei păci între națiunile beligerante, prin controlul factorilor care putea alimenta susținerea unui război (CECO, Euroatom etc.) era extrem de sensibilă la formulări. Pacea se găsea într-un stadiu incipient să spui că noua construcție europeană avea în vedere o eventuală federalizare, încercată deja de multe imperii destrămate de consecințele primului Război Mondial și aflate la o distanță în timp mică față de consecințele celui de la doilea Război Mondial.

Totuși, numai o citire superficială a tratatelor poate justifica lipsa unei forme despre care insistăm să ne exprimăm pozitiv, ca o necesitate prevăzută indiferent de formulare. În realitate, vom găsi multe alte formulări – am spune subtile, subliminale – care au înțelesul căutat de noi. Ținem la acest înțeles subtil mai ales acum după șapte decenii de la începuturile integrării europene, iar ceea ce ne permite realitatea prezentului, tot acum, este că, având în spate o arhitectură a integrării imposibil de negat, avem dreptul interpretării extinse a unor formulări mai simple sau zgârcite ale începuturilor.

Fraza cheie a primei pietre pusă la temelia procesului integrării europene, înglobând ideea de proiect politic, este aceea care se referă la faptul că, semnatarii din 1957 erau decizi să pună bazele unei uniuni strânse între popoarele europene, prin eliminarea oricăror bariere care divizează continentul European. Să nu uităm că Europa era deja împărțită în blocuri de influență, iar noțiunea de națiune cu interese naționale era înlocuită cu noțiunea de popor, mai aproape din punct de vedere semantic de „motor” al schimbărilor așteptate cu necesitate în viitor.

Națiunile au apărut ca urmare a ceea ce au voit popoarele, multe din ele fiind conduse de personaje cu viziune. Ceea ce ar trebui să ne preocupe pentru argumentarea noastră este care din cele noțiuni – popor și națiune – exprimă mai bine ceea ce este viu și face istorie. Evident, Europa este a popoarelor, iar opera europeană privită ca o contribuție la cultura universală este a oamenilor ei, indivizi cu har și dar, respectați de poporul din care s-au ridicat.

Nici nu mai interesează ce scriu celelalte tratate în timp, dar vom observa că există completări în aceeași notă, a cuvintelor simple sau simbolice, fiecare cu semnificație de etapă, care are în spate recunoașterea acumulărilor trecutului și pe care se poate construi în continuare: Europa să vorbească într-un singur glas; fără frontiere interne (într-un spațiu a mai multor țări); o arhitectură a unei Europe care nu mai este divizată; cetățenie comună (europeană) ca urmare a unei uniuni cât mai strânse între popoare; cadru instituțional unic; politici comune (externă, de apărare, de securitate); competențe exclusive ale uniunii etc. Evoluția limbajului cu conotație de uniune politică poate fi urmărit pe baza sintezei părților relevante din tratate care urmează.

În preambulul Tratatului de la Roma (semnat la 25 martie 1957, intrat în vigoare la 1 iulie 1958) fondatorii Comunității Economice Europene s-au declarat „hotărâți să pună bazele unei uniuni tot mai strânse între popoarele europene” (determined to lay the foundations of an ever-closer union among the peoples of Europe) și „decisi să asigure, printr-o acțiune comună, progresul economic și social al țărilor lor, prin eliminarea barierelor care divizează Europa”(resolved to ensure the economic and social progress of their countries by common action to eliminate the barriers which divide Europe).

În Actul Unic European este exprimată voința tuturor statelor membre (semnat la 17/18 februarie 1986, intrat în vigoare la 1 iulie 1987) de a transforma totalitatea relațiilor dintre ele în vederea instituirii unei Uniuni Europene, semnatarii declarându-se „hotărâți să pună în aplicare această Uniune Europeană, în primul rând, pe baza Comunităților care funcționează conform propriilor norme și, în al doilea rând, pe baza cooperării europene între statele semnatare în materie de politică externă și să investească această uniune cu mijloacele de acțiune necesare”(resolved to implement this European Union on the basis, firstly, of the Communities operating in accordance with their own rules and, secondly, of European

co-operation among the signatory States in the sphere of foreign policy and to invest this Union with the necessary means of action) și „conștienți de responsabilitatea care revine Europei de a încerca să vorbească tot mai mult într-un singur glas și de a acționa în mod consecvent și solidar pentru a-și proteja mai eficient interesele comune și independent” (aware of the responsibility incumbent upon Europe to aim at speaking ever increasingly with one voice and to act with consistency and solidarity in order more effectively to protect its common interests and independence). Articolul 8A definește scopul Actului Unic, care este instaurarea progresivă a pieței interne pe durata unei perioade care se încheie la 31 decembrie 1992 (progressively establishing the internal market over a period expiring on 31 December 1992) și definește piața internă ca fiind „spațiul fără frontiere interne în care libera circulație a mărfurilor, a persoanelor, a serviciilor și a capitalurilor este asigurată conform dispozițiilor prezentului tratat” (the internal market shall comprise an area without internal frontiers in which the free movement of goods, persons, services and capital is ensured in accordance with the provisions of this Treaty).

La 7 februarie 1992 era semnat Tratatul privind Uniunea Europeană, cunoscut ca Tratatul de la Maastricht (intrat în vigoare la 1 Noiembrie 1993), în preambulul căruia reprezentanții statelor membre își declarau „hotărârea să treacă la o nouă etapă în procesul de integrare europeană inițiat prin crearea Comunităților Europene” (resolved to mark a new stage in the process of European integration undertaken with the establishment of the European Communities), reamintind de „importanța istorică a sfârșitului divizării continentului european și necesitatea stabilirii unor baze solide pentru arhitectura Europei viitoare” (historic importance of the ending of the division of the European continent and the need to create firm bases for the construction of the future Europe) sub un cadru instituțional unic (within a single institutional framework), subliniind necesitatea instituirii unei cetățenii comune (establish a citizenship common to nationals of their countries) în „procesul de creare a unei uniuni din ce în ce mai strânse între popoarele Europei, în care deciziile să fie luate cât mai aproape de cetățeni, în conformitate cu principiul subsidiarității” (process of creating an ever closer union among the peoples of Europe, in which decisions are taken as closely as possible to the citizen in accordance with the principle of subsidiarity). Printre obiectivele tratatului de la Maastricht se numără “promovarea unui progres economic și social echilibrat și durabil, în special prin crearea unui spațiu fără frontiere interne” (promote economic and social

progress which is balanced and sustainable, in particular through the creation of an area without internal frontiers) și „afirmarea identității sale pe scena internațională, în special prin punerea în aplicare a unei politici externe și de securitate comune, inclusiv prin stabilirea, în perspectivă, a unei politici de apărare comune, care ar putea conduce, la momentul potrivit, la o apărare comună” (to assert its identity on the international scene, in particular through the implementation of a common foreign and security policy including the eventual framing of a common defence policy, which might in time lead to a common defence).

În 1997, la Amsterdam, dezideratul de „creare a unei uniuni din ce în ce mai strânse între popoarele Europei, în care deciziile să fie luate cât mai aproape posibil de cetățeni” este nuanțat și dezvoltat în „creare a unei uniuni tot mai profunde între popoarele Europei, în cadrul căreia deciziile se iau cu respectarea deplină a principiului transparenței și cât mai aproape cu putință de cetățeni”. În Tratatul semnat la Nisa (la data de 26 februarie 2001, în vigoare de la 1 februarie 2003) se reafirmă importanța istorică de se pune capăt diviziunii continentului european.

În Tratatul de instituire a unei Constituții pentru Europa (Roma, 29 octombrie 2004) este reafirmată convingerea unui destin comun pentru popoarele europene (convinced that, while remaining proud of their own national identities and history, the peoples of Europe are determined to transcend their former divisions and, united ever more closely, to forge a common destiny). În Articolul I-5 se precizează faptul că Uniunea respectă identitatea națională a fiecărui stat membru, structurile lor fundamentale și guvernanta locală și regional proprie (The Union shall respect the equality of Member States before the constitution as well as their national identities, inherent in their fundamental structures, political and constitutional, inclusive of regional and local self-government. It shall respect their essential State functions, including ensuring the territorial integrity of the State, maintaining law and order and safeguarding national security).

Articolul I-13 punctează domeniile de competență exclusivă a UE – uniunea vamală; stabilirea normelor privind concurența necesare funcționării pieței interne; politica monetară pentru statele membre a căror monedă este euro; conservarea resurselor biologice marine în cadrul politicii comune în domeniul pescuitului; politica comercială comună, în

timp ce în I-14 sunt notate principalele domenii de partajare a competențelor între UE și statele membre, între care – piața internă; politica socială, coeziunea economică, socială și teritorială; protecția consumatorului; transporturi; rețele transeuropene; energie; securitatea și justiția.

În Tratatul de la Lisabona (13 Decembrie 2007, 1 Decembrie 2009) semnat de reprezentanții unei Europe lărgite (27 state membre) se precizează explicit că “Uniunea respectă egalitatea statelor membre în raport cu tratatele, precum și identitatea lor națională, inerentă structurilor lor fundamentale politice și constituționale, inclusiv în ceea ce privește autonomia locală și regională”, parcă un pas înapoi în raport cu integrarea: “în special, securitatea națională rămâne responsabilitatea exclusivă a fiecărui stat membru”; “cetățenia Uniunii se adaugă cetățeniei naționale și nu o înlocuiește pe aceasta (art. 8)”; articolul 49A: “Orice stat membru poate hotărî, în conformitate cu normele sale constituționale, să se retragă din Uniune.” Totuși, în Articolul 2B, sunt precizate competențele exclusive ale UE în raport cu uniunea vamală, politica monetară pentru statele membre a căror monedă este euro, normele privind concurența necesară funcționării pieței interne, conservarea resurselor biologice ale mării în cadrul politicii comune privind pescuitul, politica comercială comună. În schimb, se menține partajarea atribuțiilor în numeroase alte domenii principale, cum ar fi piața internă, politica socială, coeziunea economică, socială și teritorială, transporturi, energie, securitate și justiție.

Am lăsat în mod special explicarea unei percepții la sfârșitul acestui subcapitol, care are importanță pentru tema urmărită de noi. Este vorba de o „diluare” a unor angajamente inițiale, dar cu precizarea că ele, totuși, nu ating, nu aduc modificări în frazele de ne-evitat cu conotație de uniune politică. Deserviciul adus ansamblului textelor tratatelor mai recente este mare, dar și periculos.

Liderii europeni s-au schimbat, voința lor a slăbit, dar nu neapărat din cauza staturii lor mult mai mici față de cea a liderilor fondatori (se recunoaște în mod deschis că Europa nu are leadershipul de care are nevoie în aceste timpuri tulburi), ci tocmai ca urmare – fie iertată exprimarea – a „împăunării” lor cu succesele integrării, căci fondatorii au fost deciziși și au realizat „printr-o acțiune comună, progresul economic și social al țărilor lor”. PIB-ul, standardul de viață al statelor membre cu vechime demonstrează acest lucru, dar din păcate ele sunt prezentate ca referințe de competiție pentru noile state membre. Or, acest lucru este pe cale să

distrugă „vocea unică” mai ales a statelor membre noi și să accentueze dualități a căror conținut este „îmbogățit” cu frustrări istorice de care Europa trebuia să se debaraseze, conform voinței părinților fondatori.

Un astfel de comportament a constituit declicul de a vorbi mai puțin, în structurile cele mai înalte ale Uniunii, despre popoarele Europei și mai mult despre națiuni, dar nu în sensul convergenței lor spre proiectul politic, ci în cel al asigurării, respectării identităților naționale până la posibilitatea de a părăsi Uniunea (Tratatul de la Lisabona, 2009). În context, în opinia noastră conținutul sintagmei „Unitate prin diversitate”, a fost deturnat și se pare că este folosită ca paravan în promovarea unor idei, începând de la nivel național și penetrând până la nivelul Consiliului, care se îndepărtează de la înțelegerea inițială a părților contractante (Tratatul de la Roma).

Deși nu se recunoaște în mod deschis – acum în globalizare și a liberei circulații a forței de muncă mai pe toată planeta – că înaintarea în accentuarea identităților naționale apără mândria națională a Europei postbelice doar în mod aparent, se pare că insistențele pe acest subiect au adus daune grave chiar conceptului de drepturi ale omului, egale pentru toți. Avem deja exemplele clare ale unor tendințe de discriminări pozitive și negative excesive, unele regretabile și fără folos în numele a celor care au fost făcute, când vorbim de minorități, și insistăm pe acest lucru întrucât oamenii de diferite etnii sunt cei care „produc” acțiuni și nu instituțiile. Să nu uităm că oamenii – cetățenii europeni, priviți ca o multitudine de etnii – sunt subiectul proiectului politic al Uniunii și arhitecții acestora.

Poate paragraful anterior care exprimă doar un punct de vedere este criticabil, dar cei tentați spre judecăți simpliste trebuie să facă apel la două reguli obligatorii ale integrării, cărora ne-am supus juridic semnând tratatele: principiile ca extract al valorilor culturii occidentale dominante și procesul de armonizare în sensul lui cel mai larg. Vorbind despre aceste reguli și sintagma „unitate prin diversitate” vom intra într-un domeniu sensibil căruia trebuie să i se dea mai multă atenție. Ceea ce urmează să tratăm poate fi considerată o opinie, deschisă dezbaterii.

Tratatele de asociere semnate de țările foste socialiste (1992 – 1993) preiau principiile tratatelor comunitare de până la data respectivă, cel mai important articol fiind acela care se referă la faptul că dacă una din părțile semnate, fie Comunitățile, fie statul semnatar, nu respectă principiile democrației, drepturile omului și ale cetățenilor aparținând minorităților,

principiile economiei de piață, bazate pe libera inițiativă și competiție, tratatele între părți nu există. Aceste principii fundamentale ne conduc la regula armonizării legislative, prin care legi și instituții ale noilor state semnate vin să garanteze principiile.

Fundamental, armonizarea legislativă în detaliile ei, în cadrul procesului de integrare europeană, așa cum a fost gândit, are ca obiect două aspecte: bunuri de tot felul, inclusiv fluxuri de bani, și instituții ca structuri cu competențe specifice care să formeze arhitectura statului de drept. Armonizarea legislativă creează în sensul cel mai larg obișnuința pentru standarde, respectiv oriunde te deplasezi în spațiul comunitar vei găsi sau vei fi tratat conform aceluiași standard.

Trebuie reținut că regula armonizării a precedat în timp apariția conceptului de unitate prin diversitate, localizarea lui în timp fiind cel mult acum două decenii, când globalizarea a fost percepută ca suficient de cuprinzătoare, deci ca fenomen ireversibil. Este sigur că globalizarea a inspirat necesitatea conceptului de unitate prin diversitate, ca un instrument nou și util unei integrări europene cu cele patru libertăți în expansiune continentală, Europa însăși devenind actor al globalizării.

Regula principiilor și armonizării aplicate, însă, de aceeași manieră în noul context nu a reușit înglobarea funcțională neutră a noului concept, în opinia noastră el fiind creat ca antidot al „entropiei joase” pe care dinamica globalizării își putea pune amprenta pe procesul de integrare. Să nu uităm că o serie de filosofi contemporani (Kaplan, Mackinder) lasă să se înțeleagă că globalizarea (care include și fenomenul de integrare) ne conduce spre „un pământ (planetă) plat”, o metaforă pe cât de reușită, pe atât de îngrijorătoare pentru viața lumescă, mai ales din punct de vedere al celor care vorbesc de sfârșitul istoriei (Fukuyama).

Credem, însă, că realitățile recente din interiorul UE reflectă o îndepărtare de la intenția bună a unității prin diversitate, lipsind un proces, poate cel mai important, de armonizare a comportamentului OMULUI – de orice etnie și tradiție – la acel nivel minim obligatoriu al standardelor drepturilor și libertăților OMULUI, prin care să se evite manifestarea exceselor, a radicalizării. Faptul că acestea se manifestă ca atare și au trecut la faza terorismului, posibil să fie născut tot mai mult din interiorul spațiului Uniunii, trebuie să ne ridice un semn de întrebare al sensului instituțional, cu participarea OMULUI, a implementării unității Uniunii prin diversitate. Nimic nu este mai instabil atunci când pacea socială este

zgândărită, iar istoria ne demonstrează că mărimea scânteii nu contează pentru viteza probabilă a unor schimbări surpriză.

Asistăm la un fel deosebit, în afara regulilor armonizării, la expansiunea manifestării unor anumite tradiții de rasă și religie dincolo de „spațiul uman” legal rezervat lor, ceea ce pentru oamenii cu alte tradiții înseamnă o ingerință agresivă, chiar sub forma terorismului, în propriul lor „spațiu uman” tot legal definit. Această evoluție deja manifestă în interiorul Uniunii, prin însăși aplicarea principiilor nobile ale egalității și libertății, este de natură să deturneze proiectul uniunii politice din cel puțin două motive.

Primul, este că prioritatea soluționării radicalismului va consuma timp și resurse mai puțin planificate, iar al doilea – à propos de tratate –, principiile fundamentate menționate vor fi „bătute” de politici neconforme lor (McKinley), atât timp cât nu se va înțelege că diversitatea de azi din interiorul UE, tipic europeană la începuturile Comunităților Europene, este cu totul diferită, tipic mecanismului globalizării, dar și al efectelor penetrabilității de laudat al liberei circulații promovate de către Uniune. În aceste condiții, idealul aproape metaforic exprimat de Carlos Santana – “One day there will be no borders, no boundaries, no flags and no countries and the only passport will be the heart” – devine extrem de dificil de realizat în sensul Uniunii Politice, a „unei uniuni tot mai strânse între popoarele europene” (tot Tratatul de la Roma), care poate fi interpretată ca o patrie bună tuturor.

Este procesul unității prin diversitate însoțit de o coeziune omenească – nu instituțională – mai puternică în cadrul Uniunii de azi sau este erodat de greșita libertate a protejării ei? Iată o întrebare ridicată de o temă spinoasă, pentru simplul fapt că nu decelăm niciun mesaj, din interiorul UE, prin care să se înțeleagă că o Uniune Politică, conformă spațiului valorilor occidentale împărtășite în comun, este în primul rând a OMULUI, a tuturor cetățenilor europeni.

Excesele tradițiilor în sens larg, ca expresie a diversității, cultivând ura și incitând la ea în locul solidarității, îndepărtează conținutul diversității de la însăși scopul ei declarat politic la cel mai înalt nivel al Uniunii. Bogăția culturală europeană este izvorul multiplicării bunurilor și binelui comun pentru cetățenii europeni, factor care ar trebui să unească și să stimuleze respectivii cetățeni în demersul lor autentic pentru proiectul politic. Este de repetat mereu că definiția Uniunii Politice, nu noțiunea în sine, este uniunea tot mai strânsă între popoarele europene, deci a oamenilor, și nu una imperială personală a timpurilor trecute și nici chiar instituțională a ordinii lumii de azi.

Cu privire la sensibilitatea subiectului cu care încheiem acest subcapitol, credem că un text, extrem de actualitate din punct de vedere al momentului scrierii lui și al conținutului, demn reflecție academică, ni-l oferă Robert D. Kaplan :

„.....Europa, tocmai din cauza faptului că se află în căutarea unei tot mai ample și profunde unități, va continua să fie chinuită de propriile divizări interne, care, în ciuda formei economice sub care se manifestă azi la suprafața acestei fisuri – de exemplu, mânia Germaniei față de criza datoriilor din Grecia – sunt de fapt moduri atemporale de exprimare a geografiei.....minunata complexitate a geografiei europene.... a ajutat la formarea unor grupuri și a unor state-națiuni separate lingvistic și va contribui și pe mai departe, în perioadele următoare, la lipsa de unitate politică și economică, în ciuda tuturor instituțiilor pan-europene”.

Un punct de vedere al unui analist politic american, de anvergură prin funcțiile deținute (profesor pentru securitate națională la Academia Navala a SUA, consilier al Secretarului apărării, cercetător principal la Center for a New American Security, Washington, D.C., Stratfor's Chief Geopolitical Analyst), Kaplan își concentrează argumentul lipsei de unitate în Europa (cu extindere în spațiul UE – n.n.) încă pe divizările interne istorice și geografic, în timp ce noi atragem atenția asupra noilor divizări interne determinate de rasă și religie, ca efect al evoluției integrării europene.

Suntem încurajați, în același timp, de două evocări ale analistului politic român Paul Dobrescu (fost consilier prezidențial), care a scris prefața cărții lui Kaplan în limba română. El ne reamintește de faptul că Anne-Marie Slaughter vorbește în scrierile sale despre „galaxiile umane” de astăzi, care „topesc în ele o hartă a emoțiilor, a mobilităților mult mai intense decât altădată.....amplificate nebănuit prin intermediul rețelelor sociale”. Iar Karl Haushofer (geopolitician german de carieră militară) este citat cu ideea de acceptare a propunerii editorului operelor sale (Kurt Vowinckel), propunere de largire „a conținutului noțiunii de geopolitică în sensul că alături de forțele spațiului (geografic – n.n.), acestea trebuie să înglobeze forțele poporului, deci ale omului și rasei, pentru ca, împreună, să asigure bazele naționale ale vieții statului”. Beneficiem astfel de elemente suplimentare a căror aprofundare ar putea să ofere răspunsuri la multe din întrebările legate de structurarea în perspectivă a eventualei uniunii politice europene.

Octombrie 2017

REFORMA UE ȘI OPORTUNITĂȚILE PENTRU ROMÂNIA

Un context al momentului european

Mergând pe înțelepciunea populară „tot răul spre bine”, să uităm că binele înseamnă valorificarea unei oportunități, fie ea cât de mică, în sîajul unor provocări generatoare mai mult de riscuri decăt aducătoare de beneficii. Suntem cu toții martorii unor schimbări rapide în pragul celei de-a patra *revoluții industriale*, în cadrul căreia factorii care o structurează au așezat în fața tuturor țărilor planetei o nouă competiție. Vorbind despre globalizare, ajunsă la unele limite și trebuind să fie întoarsă din drum sau împinsă înainte, dar în alt fel, și/sau despre integrarea europeană, putem enumera eșecuri în ambele planuri de interacțiune a statelor – o globalizare informală și o integrare europeană formală. Competiția la care facem referire pune sub semnul întrebării însă chiar ordinea internațională.

Acceptând acest fapt, să privim cu curaj (re)poziționările de orice fel – politice, geopolitice și geostrategice – care frămîntă puterile tradiționale și la care aspiră puterile emergente. În funcție de acest lucru, ne îngăduim a discuta despre ceea ce ar trebui să facă România, ca stat membru al UE, Uniune ea însăși pusă în pericol din punctul de vedere al propriei existențe. Provocările cu care se confruntă UE sunt autogenerate fie de propriile-i politici și de sistemul de decizie (crizele financiară, economică, fiscală, a datoriilor externe și bancară, politica de imigrație, derapaje ale unor state membre de la tratate, Brexit), fie de factori externi (noua administrație a SUA, antagonizarea Rusiei, stabilitatea financiară globală, politicile monetare relaxate, emigrația din zonele de conflict, protecționismul comercial, schimbările climatice, relația transatlantică etc).

Pentru viitorul României, singura ipoteză pe care o considerăm de luat în seamă rămâne consolidarea în proiectul politic european definit de Uniunea Europeană. Din acest punct de vedere și cu referire la etapele de modernizare *sui generis* a țării din trecutul său istoric modern și parcursul contemporan (de la Revoluția din 1848, trecând prin Unirea Principatelor Române, domniile lui Cuza și Carol I, România Mare, domnia lui Carol al

II-lea și transformările sistemice de după 1990), România, prin Acordul de Asociere la Comunitățile Economice Europene din 1993 (CEE devenite UE prin tratatul din 1995) și Tratatul de aderare la Uniunea Europeană din 2007, a devenit parte a celui mai de anvergură proiect politic al Europei din toate timpurile.

Această participare dovedește nu numai un act de voință politică al clasei politice românești, ci și opțiunea populară la nivel de țară, validată prin consensul partidelor politice asupra a trei strategii capitale pentru destinul ei democratic european: de orientare sistemică (1990, trecerea la economia de piață), de argumentare a necesității integrării europene a României pe baze juridice (1995, strategia de pregătire a aderării României la UE) și de confirmare a unui proiect de dezvoltare pe termen mediu, ca fundament al pregătirii de aderare prin negocierile consistente pe domenii, pentru calitatea de stat membru deplin al UE (2000, strategia de preaderare).

Fundamentarea bine documentată a consensurilor politice, validate și de către Parlamentul României, a avut rolul deschiderii spre ireversibilitate a acțiunii politice naționale de construcție legislativă și instituțională a României, ca stat democratic cu economie de piață funcțională, recunoscut ulterior ca atare de partenerii internaționali. În subsidiar, dar de aceeași importanță crucială, consensul a privit și umbrela de securitate de care avea nevoie România, asigurată de sistemul de apărare colectivă al Alianței Nord-Atlantice/NATO.

Ceea ce trebuie subliniat este că, pe fundalul poziționării directe sau indirecte, via UE, în sistemul global de relații politice, economice, financiare și comerciale, România a căutat să-și asigure propria securitate națională în toate dimensiunile ei, sub acoperământul căreia să-și poată construi un viitor la standarde europene pentru propriii cetățeni. Desigur, o astfel de țintă nu este ușor de realizat când se îmbină un complex de factori – propria capacitate de guvernare, acomodarea la interesele partenerilor, noile provocări și incertitudini produse de globalizare, care au afectat însăși procesul de integrare europeană. O acumulare de erodări din cauza lipsei unui activism extern ferm, precum și performanțe de guvernare mai scăzute, în susținerea anvergurii relațiilor deschise pe frontul a numeroase parteneriate prin efortul propriu, au pus și pun România în fața unor opțiuni ca stat membru al UE, clarificate cât de cât de cele cinci scenarii ale Comisiei Europene și de cel de sinteză, al șaselea, al lui Jean-Claude Juncker, asupra cărora trebuie să ne pronunțăm.

De reținut că, după criza financiară combinată cu transformările recente în plan global, mai apropiate sau mai îndepărtate geografic de spațiul european, UE și România s-au confruntat cu insuficiența resurselor politice și economice, ca rezultat al unui mod oarecum brutal de ieșire din lanțul de crize, dictat fie de unii parteneri din UE (programe de austeritate ce s-au dovedit exagerate în măsurile restrictive, cu afectarea dezvoltării), fie de organismele financiare internaționale.

Pentru România, contextul internațional (mai ales cel din vecinătatea de est) și cel european din spațiul Uniunii, presupun, din punctul nostru de vedere, o revigorare a consensului politic național, focalizat, de data aceasta, pe un mod de acțiune în virtutea noilor abordări ale UE în planul asigurării securității europene și, implicit, a celei naționale în toate planurile acesteia.

Atât în spațiul european, sub impactul reformării UE, cât și în cel global, România are de făcut față apariției unor noi interese și dimensiuni de competiție economică și politică. Ca urmare, recunoscându-ne o certă lipsă de activism intern și extern, ne confruntăm cu necesitatea urgentă de poziționare a României față de scenariile viitorului UE la nivel european și global. Pentru a răzbi ca stat membru cu drepturi depline, **apartenența noastră la o Uniune mai puternică și mai democratică este esențială. România trebuie să decidă, în acest moment, dacă rămâne doar un stat membru contemplativ al UE sau devine ferm angajată în destinul european ce va fi creionat de imediatele Consilii Europene. Această poziționare vine la pachet cu o ofertă de credibilitate și cu resursele care să o justifice.**

Din această perspectivă, considerăm că România trebuie să achieseze la formula „**mai multă Europă, împreună cu noi**”, prin care să acceadă la masa deciziilor care o privesc într-o Uniune mai bine structurată. Alternativa ne-o spune chiar președintele Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker: „Avem la dispoziție doar două opțiuni: fie să ne reunim, în jurul unei agende europene pozitive, fie să se retragă fiecare în colțul său”. Credem că **momentul european istoric** al provocării, dar și al oportunității, exclude o autoizolare, rezultat al activismului fals, bazat numai pe declarații.

Ceea ce trebuie să facă România, ca prioritate în contextul actual, oarecum tulbure, este de a manifesta o **disponibilitate pentru implicarea imediată în noua structură de securitate și apărare europeană**, în conformitate cu modul în care Uniunea își resetează instrumentele specifice, întrucât de ele depinde însuși viitorul proiectului politic european. A răspunde așteptărilor cetățenilor europeni în ceea ce privește securitatea și apărarea este un fapt recunoscut prin Declarația de la Roma, adoptată de

Consiliul European din 27 martie 2017. Declarația de la Roma a prezentat viziunea unei Uniuni care poate oferi siguranță și securitate, statele membre hotărând să întărească securitatea și apărarea întregii construcții europene.

Demersul de principiu are la bază un Document de reflecție al Comisiei europene privind pachetul pentru securitate și apărare al Uniunii, aprobat de Consiliul European în decembrie 2016. Prin documentul de reflecție se înțelege realizarea unui consens privind achiesarea la o Uniune de Apărare și Securitate, prin punerea în aplicare a: (i) Strategiei globale a UE în sectoarele securității și apărării; (ii) Planului de acțiune european în domeniul apărării; (iii) Cooperării Uniunii cu NATO.

Aceste trei componente, deja transpuse în acțiuni care privesc reformarea structurilor politicilor de securitate și apărare comună, dezvoltarea capabilităților și instrumentelor civile și militare și aprofundarea cooperării europene cu organizațiile partenere, cum sunt ONU și NATO, pun România în fața propriei responsabilizări privind opțiunile în cadrul a trei scenarii diferite pentru trecerea la o Uniune a Securității și Apărării. Fiecare scenariu reflectă „**niveluri de ambiție ale UE**” în ceea ce privește desfășurarea de activități în comun în materie de securitate și apărare.

În angajamentul României de a îndeplini promisiunea de pace pentru generația de azi și pentru generațiile de mâine, clasa politică trebuie să se exprime, pornind de la Carta Albă privind viitorul Europei și de la cele cinci documente de reflecție care abordează temele cheie pentru viitorul Uniunii Europene, asupra celei mai bune opțiuni și asupra aceluși scenariu care ar putea răspunde unei autentice Uniuni a securității și apărării, cu protejarea în cel mai înalt grad a intereselor naționale.

Revenind la *problema consensului politic* necesar în prezent, pe care îl definim ca fiind unul *structurat*, obiectivele acestuia trebuie să se concentreze nu pe apartenențele efective ale României, care au fost deja tranșate la timpul lor, ci pe un mod concret de acțiune, căi și instrumente de asigurare a securității europene care să răspundă situației geopolitice continentale și globale de facto. În același timp, el trebuie să aibă în vedere și posibilele sensibilități pentru poziționarea României asupra unor parteneriate strategice biunivoc-neantagonice, cum este cel dintre România și SUA.

Deciziile de luat prin consensul politic structurat necesită și asumarea, filtrarea și intersectarea ideilor tuturor celor cinci documente de reflecție cu privire la viitorul apărării europene, aprofundarea Uniunii Economice și Monetare, viitorul finanțelor UE, dimensiunea socială a Europei și valorificarea oportunităților legate de globalizare.

O abordare „la pachet”

Integrarea României în Uniunea Europeană ne obligă să devenim, prin noi înșine, mai puternici economic și politic, iar la masa tratatelor și deciziilor – la nivelul Consiliului European – să avem de asumat teza axiomatică, mai ales în contextul global actual, că **securitatea economică, aflată în grija României, este securitatea ei națională**, proiectată „la pachet” ca vector de negociere cu/și în cadrul UE. Or, creșterea securității economice a României înseamnă privirea cu seriozitate, în cadrul consensului politic structurat menționat, și la următoarele: imediata aderare la spațiul Schengen (unde există deja o promisiune de a se soluționa acest aspect din partea președintelui Jean-Claude Juncker), încetarea MCV-ului și contribuția prin implicare la întărirea Uniunii Economice și Monetare.

Decizia României de implicare imediată în noua structură de securitate și apărare europeană devine credibilă prin stabilitatea economică, financiară, socială și politică de care a dat dovadă în ultimii ani, iar acest fapt nu poate fi neglijat în susținerea ofertei noastre. *Stabilitatea generală a României este sintetizată prin stabilitatea cursului de schimb al leului, un factor esențial al standardului de viață.* Aceeași stabilitate trebuie completată cu asumarea, de către România, a celor mai înalte reguli de guvernare din cadrul UE, lucru care ar reduce din criteriile (informale și relativ voluntare, de regulă discriminatorii) de departajare a ei față de alte state membre.

Nu putem da în grija exclusivă a parteneriatului euro-atlantic ceea ce, în mod normal, este în responsabilitatea României, cu deficitul de a nu putea „livra” noi, pentru noi înșine, ceea ce este necesar pentru o dezvoltare națională și o viață mai bună a propriilor cetățeni, comparabilă cu cea a partenerilor cu care conlucrăm. Ceea ce vrem să subliniem este faptul că, în mijlocul acestor necesități evocate, pe fondul celei mai active agende de reformare a Uniunii Europene, România trebuie să contribuie la acest proces din interiorul Uniunii, a nucleului ei de decizie și trebuie să-și asume **acum, și nu mai târziu**, costurile care îi scurtează drumul spre securitate și prosperitate. *Adoptarea euro este un vehicul și nu un scop al acestor ținte.*

România trebuie să se exprime pentru pasul creării Uniunii Fiscale ca obiectiv pe termen mediu, ceea ce implică, prin achiesarea la o Uniune Economică și Monetară mai profundă, angajarea în Uniunea Bancară, cu finalizarea fondului comun de rezoluție (Fondul European de Stabilitate, pe cale de a deveni Fondul Monetar European). în mod implicit, România trebuie urgent să decidă adoptarea monedei unice – Euro – nu ca dată, ci ca

program politic imediat de acțiune. Fereastra de oportunitate, din considerente tehnice, ține și de perioada de timp disponibilă pentru România (probabil cel târziu semestrul I 2018) de a putea să-și mențină macrostabilitatea cu impact pe stabilitatea cursului leului. Perspectiva de creștere a inflației din cauze interne și cea a importului de inflație (probabil la peste 3%) are efecte pe curs (instabilitate cu depreciere), iar banca centrală, la acest nivel de inflație, va acționa în sensul unei politici monetare restrictive cu constrângeri pe lichiditatea din piață.

Despre criterialitatea încrucișată

Oportunitatea momentului trecerii la Euro nu poate fi redusă la valorificarea ei numai după criteriile de *convergență nominală* (singurele prevăzute ca obligatorii în tratate) și de *convergență reală* (asumate ca necesare în mod informai). Foarte puțină lume vorbește însă de *convergența juridică*, explicația constând în obturarea voită a unei realități conflictuale. Armonizarea legislativă și instituțională cu dreptul Uniunii și al competențelor puterilor în statul de drept ar fi trebuit, până acum, să conducă la performanțe comparabile cu celelalte state membre ale Uniunii, măcar din punct de vedere al unui proces de „catch-up” accelerat spre standardele comunitare. Ceea ce auzim mai des este tocmai lipsa capacității instituționale pe domenii în care puteam să progresăm mai mult cu sprijinul politicilor Uniunii (ex. valorificarea fondurilor structurale, domeniu unde cerem mult și utilizăm puțin).

Sușținem afirmația nevoii de a face apel la o multitudine de criterii, prin faptul că oportunitatea, ea însăși, este structurată prin factori stimulativi interni și externi și riscuri de natură diferită (economică, politică și geopolitică). De altfel, vom constata că documentele de reflecție ale Comisiei Europene, asupra cărora România trebuie să se exprime, ne prezintă în fundamentare o încrucișare de argumente față de care trebuie să ne raportăm printr-o poziție multicriterială. Exercițiul demersului pentru adoptarea Euro făcut de țările noi aderente la Uniune nu mai poate fi unul singular și strict focalizat pentru noii pretendenți, România fiind un caz.

Suntem în fața unei inițiative de amploare, de interes major pentru România, în ceea ce privește reinventarea Uniunii, care, prin seriozitatea implicării, și nu a „așteptării”, și, mai ales, a acomodării la realitățile vremurilor, are șansa de a deveni membru re-fondator al unei Uniuni

reformate. Este prilejul cel mai bun de a deveni ceea ce tot promitem, actor proactiv în interiorul Uniunii, în adevăratul sens al faptului că România este parte a Uniunii. Nu este momentul disecării cât de anevoios, complex sau chiar impredictibil poate fi drumul reformării Uniunii, în stilul dezbaterilor devenite „tradiționale” și care nu duc la nimic. Mai degrabă, suntem în fața nevoii de adecvare a acțiunii noastre la una dintre căile prefigurate de scenariile puse în dezbatere. Din aceste scenarii, prin încrucișarea unei multitudini de argumente, devenite pentru noi criterii (născute din realitățile momentului, unele fiind destul de neliniștitoare), trebuie să ne asigurăm, în primul rând, că suntem la masa negocierilor și a deciziilor de care putem beneficia în viitor, însă, acest lucru înseamnă tocmai a intra cât mai repede în Zona Euro.

Credem că România a erodat deja mult din credibilitatea unui demers extrem de serios la care s-a angajat cu o voință tare atunci când a semnat tratatul de aderare la UE: adoptarea monedei unice. Chiar dacă pentru acest proiect național al României, parte a proiectului ei european, ne bucurăm de o derogare temporară, constatăm cu uimire, dar și cu mâhnire că, după 10 ani de la aderare, preocupările pentru o abordare serioasă, în sens pragmatic, a unui obiectiv pe cale să desăvârșească integrarea noastră europeană, întârzie dincolo de oportunitate. Noua oportunitate este „momentul european” al reinventării Uniunii.

Credem, de asemenea, că am consumat mult prea multe eforturi în afara unui cadru instituțional axat pe pregătirea adoptării monedei unice, pentru a concluziona neputința de a duce acest proiect național spre o realizare pragmatică. Nu problemele teoretice ne împiedică să vedem calea și punctul final ale unui astfel de proiect, ci faptul că el nu a figurat „negru pe alb” pe un document pregătitor oficial, care să-i confere o abordare serioasă din punctul de vedere al unor politici publice dedicate.

Credem că ne este foarte ușor să contabilizăm presupusele deficiențe naționale pentru o pregătire serioasă a economiei naționale, când niciun program politic de guvernare nu a avut ca obiectiv explicit o dinamică a unei convergențe reale (să înțelegem reforme structurale) spre o structură care să facă sustenabilă circulația Euro și pe teritoriul României. În schimb, cercuri științifice (unele măcar presupuse), cercuri de afaceri și cercuri de interese au dezbătut cum nu ar trebui să gândim despre adoptarea euro, fără să pună nimic în loc, ca să nu spunem, cum de fapt s-a încercat, că ne îndepărtăm de acest obiectiv, inclusiv prin contestarea angajamentului politic luat cândva.

Dacă Uniunea Europeană nu s-a speriat punând „căruța înaintea cailor”, tocmai dintr-un motiv pragmatic, anume cel al însăși reformulării viziunii integrării într-un anumit context istoric, respectiv că o posibilă uniune politică are nevoie de un instrument pentru a fi realizată, noi am fost tentați să ne blocăm în tradiția istorică, dar și în „tradiția” întârzierilor de a „livra” ceva necesar în propriul interes național.

Criza financiară, criza Zonei Euro și chiar criza Euro au alimentat propria noastră neîncredere, chiar și atunci când înțelepți ai Uniunii au declarat, dintr-o convingere greu înțeleasă de mulți din teoreticienii noștri, că dacă „*Euro cade, Uniunea cade*”.

Întrebarea care rămâne este: de ce nu a fost înțeles acest strigăt sau măcar ordinea lucrurilor pe care le-a conținut (și nu este numai cazul nostru!), când tot noi știm că un stat poate dispărea, dar ceea ce rămâne este banca centrală și tezaurul ei, inclusiv moneda, chiar după destrămarea ireversibilă a unei statalități? Realitatea cruntă a momentului crizei Euro, poate și din cauza imperfecțiunii tehnice a proiectului Euro, a impus, după cum s-a văzut, salvarea cu prioritate a monedei unice pentru a nu pierde tot proiectul integrării europene.

Până a ne exprima asupra fondului discursului președintelui Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker, privind Starea Uniunii 2017, trebuie să ne aplecăm asupra formei, care exprimă o stare de spirit ce s-a vrut transmisă statelor membre. Discursul este unul personal, asumat ca lider al unei structuri de o importanță vitală în creionarea politică și tehnică a destinului Uniunii de acum încolo. Nuanța de romantism sesizată de premierul Olandei, Mark Rutte, combinată cu optimismul respectiv, întărește în esență faptul că trecutul glorios al Uniunii poate fi perpetuat numai făcând „ceva” la un moment oportun.

Uniunea Europeană, prin trecutul ei, a fost și pentru România un punct de atracție, pe care, la un prag de istorie, a reușit să și-l facă tangibil. Chemarea de fond a lui J. C. Juncker este că nu ne putem opri aici, iar pentru ușurarea deciziei naționale *ni se propune un nou scenariu, al șaselea*, care nu este altceva decât sinteza turului de forță făcut în statele membre pentru consultarea în materia consensualizării celorlalte cinci scenarii anterioare. Propunerile sunt clare, coerente pentru un plan de acțiune care poate fi convenit și, atenție, posibil cu o majoritate calificată. Oportunitatea trecerii la Euro, așa cum observă mulți analiști, este reprezentată de propunerea-cheie, respectiv posibila implementare a unui mecanism de

preaderare pentru țările care doresc să adopte moneda unică. Este doar o mână întinsă sau un interes definit discret, că o Uniune mai puternică înseamnă o piață unică cu o monedă unică extinsă la mărimea ei?

Iată întrebarea față de care potențialii beneficiari ai mecanismului propus nu par să fie cu toții încântați, pentru că, după opinia noastră, rămânem închistați în argumente lipsite de viziune. Nu negăm că există temeri și din partea „ofertanților”, dar la acest moment al Europei observăm o prelungire a tarelor egoismului și nu a exprimării ferme a solidarității și coeziunii din partea unor parteneri europeni. Parteneri care, după ce și-au creat o prosperitate durabilă chiar pe seama celorlalți parteneri europeni, își identifică probleme majore de moralitate numai față de propriii cetățeni, nu și la nivelul responsabilității global-regionale.

Cu scuze pentru duritatea aserțiunii noastre, poate noi nu am înțeles fundamentul, sensul și obiectivul integrării economice, dacă în loc să ne preocupe un nivel generalizat al unei prosperități ne încurcăm în barierele atingerii ei. Oare care mai este sensul corelației dintre prosperitate și securitate atunci când vorbim de pacea pe continent? De ce viitorul imediat al Europei constă în realizarea unei Uniuni a apărării și securității?

Subterfugiile sau chiar bunele intenții ne dau argumentele solide asupra urgenței adoptării Euro, motivațiile bune sau rele ale celor care împiedică acest lucru trebuind valorificate de pe poziția de buni negociatori. Discursul lui Juncker a produs „prozeliți și supărați”. Chiar unii prozeliți au aceleași rezerve. De exemplu, ministrul german de finanțe, Wolfgang Schauble, spune că adâncirea cooperării pe baza extinderii Zonei Euro intră în viziunea Berlinului, „dar este clar că toate precondițiile trebuie îndeplinite”. Dintre cei supărați, vehemența Olandei și Austriei continuă cu aceeași ardoare menținerea la distanță a României de Spațiul Schengen și Zona Euro. Ungaria și Polonia pedalează pe drumul înfundat al criticilor cedărilor de suveranitate, negând practic statutul lor de stat membru al Uniunii. Dar, propriile lor argumente se contrazic atunci când se pune întrebarea „Ce este de făcut?”. România, credem, trebuie să iasă din capcana incoerențelor între ceea ce trebuie făcut și ceea ce se poate face.

J. C. Juncker, personalitate europeană care a demonstrat rezultate în funcțiile politice avute în țara sa și în Uniune, este șansa României de a participa la dialogul vizând aderarea la Zona Euro, măcar prin adoptarea ERM II, ca instrument de protecție față de slăbiciunea competitivității sale (idee elaborată de Fritz Scharp și reluată de Lukas Vesely în articolul „*Can*

Europe Converge on What Convergence Should Mean", Social Europe, aprilie 2017). Se pare că în (ne)înțelegerea convergenței găsim cheia viitorului monedei Euro și al Zonei Euro, deocamdată diferită prin prisma modelului economic, să spunem adoptat de țările nordice și cele sudice ale Uniunii.

România trebuie să marșeze pe ideile lui J. C. Juncker, conținute în reiterarea tezelor privind o *Uniune a valorilor*, o *Uniune mai puternică* și o *Uniune mai democratică*. Reluăm din discurs următoarea frază: „Dacă vrem ca moneda Euro mai degrabă să unească decât să divizeze continentul nostru, atunci aceasta ar trebui să fie mai mult decât moneda unui grup select de țări. Euro are vocația de a fi moneda unică a Uniunii Europene în ansamblul său”.

Avem de negociat „condițiile”, dar avem și propunerea de a fi creat un instrument de aderare la Zona Euro, care să ofere asistență tehnică și chiar financiară țărilor decise să intre în Zona Euro. Poate ar fi bine să fim cei care descurcă ițele invitației într-o Uniune deocamdată divizată, printr-un caiet de sarcini sau o foaie de drum în care să ne regăsim cu forța de a fi mai bine pregătiți pentru Euro. Desigur, avem de luptat și cu realitățile noastre, reflectate într-un seminar organizat de CursdeGuvernare.ro, la sediul BNR, imediat după discursul lui Juncker. Că sunt triste, osificate sau nu, ele atrag atenția asupra substanței eventualelor noastre negocieri cu forțele politice ori cu partenerii care vor un viitor al Uniunii, doar cu unii și respingerea altora.

A fi realiști este o necesitate, dar gestionarea realității este alta. Desigur, nu pot exista înlocuitori la o politică de dezvoltare sănătoasă, așa cum au afirmat Radu Crăciun, director la divizia pensii a BCR, și Ionuț Dumitru, președintele Consiliului fiscal. Dar nici sintetizarea acestui lucru, apud Ana-Maria Vasile (Wall-street.ro: *Ce ne califică să aspirăm la statutul de membru al Zonei Euro și al nucleului dur al Europei? Mai nimic!*) nu poate fi un punct de sprijin. Este întotdeauna de dorit ca vehemența negării să aibă și propuneri realiste. Altfel, rămânem în retorica descrisă deja, a neputinței, și nu mai este timpul să o prelungim față de „momentul Europei” în care vrem să ne scriem istoria.

Ce este de reținut din ceea ce susține o instituție – ca banca centrală –, sunt următoarele: a) România îndeplinește criteriile nominale de convergență (cele oficializate ca formă și obligatorii, criteriile de la Maastricht), dar sunt necesare și reforme structurale care să consolideze fundamentele economice pentru realizarea unei macrostabilități dinamice, să reducă

tensiunile care se pot acumula pe fondul creșterii economice peste potențial, dar, mai ales să întrețină un permanent sentiment favorabil al pieței; b) Euro trebuie tratat ca un proiect politic; ca urmare, adoptarea monedei unice are nevoie de o decizie politică fundamentată pe consens național și în acord cu partenerii din Zona Euro; c) Este nevoie de o foaie de parcurs care să pună accent pe rolul de ancoră a Euro pentru România, inclusiv în sens de securitate; d) Există un cost de oportunitate al amânării adoptării euro, dar decalajele dintre România și Zona Euro (convergența reală de care ne plângem) se pot adânci în timp.

Credem că detaliile tehnice pălesc în fața pierderii oportunității momentului unei decizii politice, întrucât nu vom putea participa la luarea unor decizii care ne privesc în cel mai direct mod și vom pierde exact stimulentele dezvoltării pentru convergența de orice fel. Intrarea României, a leului, în ERM II este fezabilă la acest moment de oportunitate. Acest lucru are nevoie de „un avânt” politic național, un stimulent exact pentru a grăbi convergența reală de care ne plângem. Poate așa cum Uniunea „a pus” Euro înaintea Uniunii Politice, România poate avea curajul de a pune Euro înaintea convergenței reale.

BIBLIOGRAFIE

1. DĂIANU, D., KALLAI, E., MIHAILOVICI, G. și SOCOL, A., *România și aderarea la Zona Euro: întrebarea este în ce condiții!*, Academia Română, 2017.
2. GEORGESCU, F., *Creșterea economică, dezvoltarea României și reducerea sărăciei*, disertație susținută la Universitatea „Valahia”, Târgoviște, 2 iunie 2017.
3. ISĂRESCU, M., „Convergența nominală versus convergența reală”, Conferința *Calea României către Zona Euro*, organizată de Reprezentanța Comisiei Europene și BNR, 2015.
4. LAZEA, V., *România competitivă*, Comitetul de pregătire a trecerii la Euro, BNR, 2016.
5. VESELY, Lukas, „Can Europe Converge on What Convergence Should Mean”, *Social Europe*, aprilie 2017.
6. VOINEA, L., *O perspectivă asupra foii de parcurs pentru adoptarea Euro*, Comitetul de pregătire a trecerii la Euro, BNR, 2015.
7. ***, „Document de reflecție privind viitorul apărării europene”, Comisia Europeană, COM(2017) 315, 7 iunie 2017.

Apărut în *Infoșfera*, nr. 4/2017, pp. 3-10

UN DECENIU DE LA ADERAREA ROMÂNIEI LA UNIUNEA EUROPEANĂ

Sub ceea ce numim guvernanță, Uniunea se confruntă cu deficiențe proprii care, deocamdată, o slăbesc ca structură și funcționalitate, în ciuda intențiilor formale (vezi Raportul celor cinci președinți¹) prin care se dorește o revigorare a procesului integrării, după „reparațiile” aduse efectelor crizei financiare prin noi angajamente politice, metodologii de evaluare a politicilor economice, construcții instituționale (Six Packs, Semestrul European, Uniunea Bancară). Deficiențele guvernanței interne a Uniunii sunt responsabile nu numai pentru (in)consistența politicilor sale sectoriale, ci și pentru modul defectuos de abordare a politicii externe comunitare (de vecinătate și de securitate comună) în ansamblul ei.

Bunele intenții de extindere a spațiului democratic și a unei economii de piață integrate la granița de est a Uniunii (prin Acordurile de Asociere cu Republica Moldova, Ucraina și Georgia) s-au ciocnit de un context geopolitic deja tensionat (dar și bine exploatat), fiind creată o antagonizare serioasă (și posibil conflictuală) în regiune (ceea ce numim criza Ucrainei, ca precedent). Comportamentul dur al Rusiei, decurgând din perspectiva pierderii spațiului de influență din fostele republici ale URSS de la confluența cu Europa democratică, a ridicat probleme serioase de securitate regională, atrăgând după sine inclusiv implicarea instituțională a NATO, din proprie inițiativă și/sau la cererea unor membrii ai tratatului (în special Polonia și statele Baltice). În acest mod, o graniță care s-ar fi dorit fluidă din punctul de vedere al achiesării la valorile democratice și cele ale economiei de piață spre un spațiu de siguranță extins la est de Uniune a devenit, din păcate, o nouă frontieră de conflict potențial, unde sunt comasate și forțe militare ale ambelor părți (NATO – Rusia), considerate a avea un efect de „descurajare”.

În acest context, apreciem că UE se confruntă atât cu dificultatea revenirii ei pe drumul tradițional al integrării complexe, ca sistem de ordine în Europa, deja mult întârziată (întârziere determinată de gestiunea multiplelor crize cu care a fost confruntată: financiară, economică, a

¹ European Commission – *Five Presidents' Report sets out plan for strengthening Europe's Economic and Monetary Union as of 1 July 2015*, Brussels, 22 June 2015

datoriilor externe și bancare) din punct de vedere al unui parcurs istoric cu o finalitate politică, dar și cu neputința de a-și prefigura o calitate certă de actor global într-o perioadă de mari transformări în structura economiei globale. Plecând de la faptul că interpretăm procesul integrării europene ca pe un fenomen intrinsec globalizării, am ajuns, în prezent, să afirmăm că, în multe privințe, *dinamica globalizării a depășit-o pe cea a integrării*, Uniunea nefiind pregătită să facă față de una singură provocărilor acesteia, devenite mai degrabă riscuri și nu oportunități. Totuși, calitatea Uniunii de actor global în devenire este așteptată de ceilalți actori globali, inclusiv de statele membre, din perspectiva găsirii unor soluții mai facile pentru unele state membre cu statut de apartenență la Uniune, comparativ cu acțiunea individuală. Vom vedea că există un complex de cauze care întârzie definirea Uniunii ca actor global autentic, deși ea este atrasă în noi acorduri transatlantice de amploare (TTIP) sau din Orientul îndepărtat (parteneriatul cu China sau Japonia).

Reiterăm și la începutul acestui studiu de etapă (a doua) faptul că fenomene de conjunctură economică regională și globală în sens larg, fenomene ciclice circumscrise crizei financiare și efectelor ei, precum și (mai ales) întârzierile acumulate în timp în reformele structurale, au determinat devieri semnificative ale politicilor UE de la sensul tratatelor, deși, la nivel declarativ, se menționează că s-a rămas în constituționalitatea acestora. Corecturile determinate de evenimente-surpriză sau față de care pregătirea Uniunii a fost mereu amânată, prin prisma beneficiilor Marii Moderații, au schimbat dinamica și structurarea procesului de integrare, amânând așteptarea revenirii lui la sensul inițial. Ca urmare, considerăm că viziunea proiectului politic este oarecum pierdută, iar slăbiciunea Uniunii nu este înțeleasă ca izvorâtă tocmai din acest lucru, în ciuda unor noi construcții instituționale și reglementări care se presupune doar că o pot apăra de o eventuală nouă criză financiară și economică. Criză despre care se exprimă deschis și cu argumente economiști cu notorietate.

Continuă lăncezeala (credem nepermisă) spre un compromis optim, între ceea ce este comunitar, convenit prin voința politică interguvernamentală, și ceea ce este național, sub influența mai degrabă a politicianismului, și nu a intereselor naționale reale (Brexit-ul fiind expresia elocventă a acestuia). „Numitorul comun” al opțiunilor la nivel de Uniune tinde să devină mai restrâns, deci și mai mic, în condițiile în care de la ceea ce se convine politic la Bruxelles se ajunge cu mult mai puțin în acțiunea efectivă a capitalelor

statelor membre. Acest fenomen, despre care am putea spune că a devenit un sindrom al integrării, slăbește instituțiile comunitare exact în momentul în care se crede că ele au o mai mare legitimitate și forță credibilă de acțiune (vorbind despre Parlamentul European și noile reguli de numire a președintelui UE, a președinției Comisiei Europene sau a unor înalți responsabili pentru anumite politici comune comunitare etc.). Ne-am mai exprimat, atât în secvența anterioară a studiului nostru² cât și în prezențele noastre publice din ultima vreme, asupra faptului că procesul construcției comunitare, din timpul crizei financiare și de după, pare incoerent, devine inconsistent, cu „adăugiri” circumstanțiale și chiar conflictuale (Uniunea Bancară, Uniunea Piețelor de Capital). Statele membre manifestă – tocmai pentru că s-a obturat semnificativ viziunea politică – o și mai mare propensiune spre introvertire, aplecare asupra problemelor naționale în fața a noi necesități de mutualizare a resurselor (fondul de rezoluție bancară). În aceste condiții, eșecul guvernantei europene nu a condus la mai multă solidaritate și coeziune, ci la mai multă diviziune, constând în regroupări de interese în jurul unor state membre împotriva altora (vezi gestiunea crizei datoriilor Greciei, restrângerea principiilor Schengen înainte de a fi fost aplicate tuturor statelor membre, MCV aplicat exclusiv României și Bulgariei etc.).

Ca urmare a acestor evoluții, apreciem³ că, în prezent, o Uniune cu două viteze, grupând de fapt statele „de centru” și cele „periferice”, nu mai este doar o idee, ci o realitate care va deveni funcțională cât de curând. Fenomenul de introvertire a statelor membre spre problemele interne (se pretinde că sunt cele sociale, dar de fapt sunt cele de perpetuare a puterii politice, exact a celor care au determinat problemele sociale și au slăbit guvernanta în spiritul european), devenite în multe cazuri rădăcini periculoase ale euroscepticismului și apariției de mișcări radical naționaliste (prin apariția de partide radicale, deja cu reprezentare în parlamentele naționale și în Parlamentul European), poate fi motivat de circumstanțe conjuncturale doar până la o anumită limită, dar amendarea continuă a ceea ce este comunitar în aplicabilitatea acestuia în plan național pune problema majoră a rezistenței acquis-ului politic al unor state

² 2015 – *O propunere de viziune strategică a Uniunii Europene* (I), Institutul de Economie Mondială, Institutul Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu” – Academia Română.

³ N. Pop, V. Ioan-Franc, 2012 – *Spre o monedă globală – Preliminarii* (I); 2013 – *Spre o monedă globală – Calea posibilă* (II); 2014 – *Spre o monedă globală – Realități și constrângeri* (III), Editura Expert, București.

membre față de valorile Uniunii (Ungaria și Polonia au devenit un risc în ceea ce privește perpetuarea valorilor Uniunii). În acest context, așa cum este comentat și detaliat de analiști cu notorietate, nu trebuie să ne mai întrebăm de ce există opinii care fac referire la destrămarea, disoluția sau dispariția UE.

Aceste „concluzii”, chiar dacă putem fi captivați de ele prin logica unor explicații, trebuie să ne îndrepte însă atenția spre cauzele care determină percepția evoluției Uniunii în acest sens. Mai de grabă trebuie să credem în forța de atenționare a unor analize și nu neapărat într-un deznodământ posibil descris de acestea. O astfel de abordare este esențială pentru România, care a pășit politic în clubul UE, ca Stat Membru cu drepturi egale, cu alte speranțe și așteptări decât cele pe care o “casă în demolare” le mai poate asigura. Thierry de Montbrial, analist politic de anvergură, specifică într-un recent discurs la București⁴, că terminologia de Uniune s-a îndepărtat de esența comunității, așa cum a fost aceasta concepută la debutul procesului european de integrare. Nu întâmplător au fost constituite inițial „comunități”, iar o comunitate *sui- generis* poate genera cu adevărat solidaritate.

Singura premisă de lucru pentru noi este aceea că **România este Stat Membru al UE**, iar dacă există deficiențe de guvernare, atunci trebuie să ne asumăm atât deficiențele cât și soluțiile de eliminare a acestora, ca partener activ, contributiv, și nu în calitate de simplu “*follower*”, atitudine „citită” mai curând ca fiind contemplativă (fie ce-o fi!). Anumite handicapuri istorice pot încă să ne descurajeze, dar realitatea obiectivă prin raportarea noastră, fie la Uniune în ansamblul ei, fie la regiunea în care existăm, ne îndeamnă imperios ca, fiind conștienți de constrângeri istorice și politice, să facem apel la avantajele noastre certe – economice și politice –, unele fructificate încă insuficient sau prost, altele potențiale, ceea ce înseamnă un comportament de membru deplin al Uniunii (*full fledged member*), cu toate drepturile și obligațiile. Ceea ce numim acum handicapuri istorice, legate mai ales de comportamentul acelor „marile puteri” care defilează de patru secole cu propriile interese în arealul nostru geografic (avem o geografie care interesează), ar trebui să devină un anumit ghid de cum trebuie să ne promovăm interesele în cadrul unor tabuuri care s-au conservat peste toate schimbările din Europa.

⁴ 2016 – Thierry de Montbrial, *Discurs la Banca Națională a României*.

O analiză a ultimilor 10 ani de la aderarea României la UE, dincolo de evenimentul festiv în sine, nu credem că poate reda un tablou cu serioase sau semnificative realizări structurale, stimulate de o acțiune guvernamentală națională activă, înțelegând prin acestea o *economie națională dezvoltată, echilibrată teritorial, diversificată* (în raport cu oportunitățile aderării la Uniune și ale provocărilor ca stat membru față de alte spații economice), relativ *bine bancarizată* pentru a susține financiar dezvoltarea în domeniile cu potențial, *atractivă în alternative* pentru investitori, cu o *bună valorificare a libertăților economice* în ceea ce numim *stimularea inițiativei private și a competiției*. Se pare că, în general, asistăm la exprimarea unei continuități de guvernare națională tradițională (lentă, destructurată, lipsită de o viziune largă cu orizonturi crescânde pe proiecte), care nu face mare diferență între a fi sau a nu fi stat membru al UE. Partenerii noștri doresc să ne vadă, înainte de toate, cum ne ajutam noi pe noi înșine, pentru a demonstra credibilitate și reputație în a fi ajutați. Se îndesesc criticile că nu știm, nu vrem, nu putem valorifica oportunitățile și, ca urmare, nu suntem în stare să livrăm efecte și beneficii ale integrării la nivel de cetățean în ceea ce privește standardul de viață. Nimeni și nimic – ne-au repetat cancelariile europene partenere – nu ne-a împiedicat să ajungem, chiar fără calitatea de a fi membri ai UE sau ai NATO, să ne comportăm ca și când am fi fost deja. Acesta era atuul nostru de a fi putut să ne integrăm mai bine pregătiți și să fi fost mai bine asimilați în aceste cluburi, prin credibilitatea acțiunii derivate din voința politică.

Suntem tributari mai mult unei inerții și acomodări în „ritmul piețelor” de orice fel, ceea ce ne mărește perioadele de timp necesare unor transformări benefice, prin care se încearcă tocmai „prinderea din urmă” a altor state. Dacă luăm numai exemplul că România, la 10 ani de la aderare la Uniune, nu este legată cu o infrastructură modernă cu spațiul desemnat de Piața Unică, înseamnă că avantajele celor patru libertăți de circulație (bunuri, servicii, capital și forță de muncă) sunt departe de a fi fructificate, în sensul ca România să devină o putere economică regională în folosul unei Uniuni puternice și, mai ales, la granița de est a acesteia. Asupra acestui subiect vom reveni în cadrul studiului de față (cap. I), când ne vom referi la abordarea politică a celei de a treia modernizări a României, în contextul unor așa- zise „constrângeri” istorice.

O Românie mai puternică – cu sensul de dezvoltată, cu noi șanse spre alte praguri calitative, care să poată genera o creștere economică sustena-

bilă în atributele propovăduite de UE (inteligentă, durabilă, incluzivă) – servește unei Uniuni în căutarea puterii de a-și urma destinul spre o uniune politică și de a deveni un actor global puternic și credibil. Reforma guvernantei Uniunii, din punctul nostru de vedere, este ca demersul spre un echilibru optim între decizia comunitară și națională să nu împiedice decizii naționale dedicate dezvoltării României, prin constrângeri de acquis- aplicabile cu aceeași măsură pentru statele membre cu economii de piață consolidate și pentru cele care abia acum trec printr-un asemenea proces. Poate că ar trebui să se renunțe și la experimente-pilot ale Uniunii numai cu anumite noi state membre (de după 2007), care s-au dovedit a fi frâne în procesul de ajungere din urmă (*catch-up*) a celor dezvoltate (*core member countries*). Desigur, pledăm pentru ideea că orice creștere economică sustenabilă trebuie să țină cont de limitele de echilibru stabilite în prezent pentru indicatorii de analiză a Semestrului European, dar, în condițiile în care prevenția riscurilor/crizelor să fie o rețetă de principii la nivel comunitar, și nu o impunere selectivă, de natură antagonică, la nivel național. Aceasta este una dintre cauzele majore ale creșterii euroscepticismului. Lecția programelor de austeritate dure ne spune că situația economică precară a Uniunii, atunci când vorbim despre creșterea ei economică de ansamblu, se concretizează prin aceea că reformele structurale nu se aplică cu o anumită simultaneitate pentru a se crea o nouă situație îmbunătățită de armonizare comunitară (vezi tratarea deficitelor bugetare excesive) în folosul tuturor statelor membre. Ceea ce observăm este o recurență rotativă a crizelor în statele membre – de la Grecia și Irlanda, la Italia și Spania, probabil urmează Franța și chiar Germania, cu perspectiva altor viitoare dezechilibre – dând imaginea unei Uniuni convulsive centrifuge și incoerente, și nu echilibrat dezvoltate și centripete.

Situația regiunilor celor mai sărace ale Uniunii (din cele opt, cinci sunt identificate în România) și faptul că nouă milioane dintre cetățenii României se apropie de limita sărăciei și a excluziunii sociale, la care se adaugă 300.000 de analfabeți, completează imaginea celor zece ani de la aderarea României, iar vina nu poate fi atribuită numai guvernantei din România, care aplică acquis-ul comunitar, chiar cu exces de zel, fără să fi putut îndeplini condițiile unei aplicări eficiente a acestuia. Eficiența fondurilor structurale rămâne discutabilă dacă ne referim numai la axa de pregătire a resurselor umane. Dezvoltarea unei economii de piață bazate pe inițiativă privată și competiție (conform Constituției), decurgând din curricula și pregătirea școlară a noilor generații, încă se lasă așteptată, din

cauza lipsei de stimulente specifice. Intrarea pe piață a noilor firme mici și mijlocii în condiții de funcționare solvabilă rămâne grea, sub povara birocrăției și fiscalității, iar ieșirea de pe piață continuă să fie dificilă din punct de vedere juridic, numărul falimentelor fără soluții fiind în creștere.

Crearea a noi locuri de muncă de către sectorul privat, semnificative ca număr, sector privat privit ca inițiativă a unor naționali, este împiedicată nu numai de efectele crizei, ci și de elemente descurajante ale mediului intern de afaceri, de lipsa capitalului, accesul dificil la creditare și la oportunitățile de piață susținute prin inițiative guvernamentale (celebrele achiziții publice), într-un context de pierdere a încrederii în parteneriate de afaceri pe orizontală și verticală. Soluțiile încercate prin norme legislative par să ne demonstreze că la nivel de legiferare nu suntem siguri în ce sistem trăim, cel al variabilității multor repere în condițiile economiei de piață (vezi dezbaterea generată de legea dării în plată, devenită simptom al acestei neînțelegeri), ceea ce demonstrează și un nivel de cultură economică (la mai toate nivelurile) total neadecvat sistemului politico-economic pentru care am optat.

Dincolo de eventuale abuzuri în relațiile contractuale, care ar trebui să-și găsească soluții rapide prin mult-așteptatele tribunale comerciale (au trecut peste 20 de ani de neputință în acest domeniu, dar cu recunoașterea unui nivel de educație economică slab în toate profesiunile), a încerca pe cale administrativă să clustrezi anumite manifestări ale pieței (prin înghețarea de cursuri de schimb, indici de bursă de referință, cotații de bursă, dobânzi de refinanțare, de exemplu), dincolo de rușinea ignoranței unei realități construite de sute de ani de experiență și de evoluție în funcționarea economiei de piață, pun în pericol alte învățăminte greu asumate de guvernanta politică (și nu lipsită chiar de sacrificii!) prin multele acorduri încheiate cu FMI în ultimii 20 de ani. Pe scurt, vorbim despre echilibrele macroeconomice care pot dicta neplăcutele și chiar depășitele rețete de programe de austeritate. De asemenea, a crede, că măsurile de politică economică internă nu au ecou în afară, și reciproca fiind valabilă, și că acestea pot fi drastic amendate de piață, înseamnă că, practic, nu înțelegem esența parteneriatului nostru cu și în cadrul UE, în condițiile unei globalizări relativ galopante din punctul de vedere al tuturor schimbărilor în derulare și deja prefigurate, cel puțin pe termen mediu. Cea mai importantă schimbare, legată de necesitatea continuității performanței creșterii economice, este cea impusă de trecerea la noi modele economice de dezvoltare, inclusiv sub imperiul celei de a patra revoluții industriale în care a pășit deja omenirea (vezi Forumul economic mondial

de la Davos, ediția 2016⁵). Schimbările de paradigmă și model readuc în prim-plan problema și dezbateră interminabilă a reformelor structurale mereu amânate. Se uită că, în materie de reforme structurale, orice amânare produce efecte logaritmice negative atât cantitative cât și calitative. În toate țările dezvoltate, inclusiv în România, situația sistemelor de pensii și asigurări sociale a ajuns la limita de avarie, continuând aceeași abordare devenită perimată în fața unor noi realități (scăderea natalității, rigiditatea pieței forței de muncă, sărăcia, educația preventivă pentru propriul viitor al individului etc.).

Se simte nevoia unui reper prin care să se poată continua o integrare europeană benefică, sigură și echilibrată pentru toate statele membre actuale ale Uniunii, având în vedere faptul că, pentru următoarele 2-3 decenii, nu se prefigurează noi extinderi. **Acest reper trebuie definit printr-o viziune a UE adaptată la noile realități**, fără concesii privind ceea ce înseamnă asimilarea prin extindere și fără a trăda esența proiectului politic european de care România are nevoie din foarte multe considerente.

Evoluțiile anilor 2015 și 2016 în plan politic, economic și de securitate comunitară sunt departe de a fixa puncte de sprijin pentru o astfel de viziune, mai ales din perspectiva unor mutații de reprezentare politică, dar și a unor derapaje spre radicalism și extremism. În schimb, ele permit acumularea a noi informații, de care trebuie să se țină seama pentru a o contura, inclusiv cu contribuția României, fapt ce ar însemna o mai bună amplasare a intereselor ei naționale de progres și de modernizare, dincolo de ceea ce definim generic securitatea națională. Această formulă mult prea generală, respectiv securitatea, va suferi mult prin conservatorismul definiției ei dacă interesele naționale de progres și modernitate nu vor fi aliniate la un efort nu numai național, ci și comunitar.

Progresul și modernizarea societății sunt cele care asigură resursele unei autentice securități naționale, racordată permanent la provocările și riscurile momentului, iar solidaritatea, coeziunea și subsidiaritatea, ca valori ale Uniunii, trebuie să revină la puterea lor de catalizator al călăuzirii unui parteneriat autentic în spațiul Uniunii.

Aceste principii, de natură a asigura un interes crescut pentru ceea ce înseamnă acțiune comunitară într-o Uniune, sunt deja destul de mult zdruncinate de factori externi cu intruziune în spațiul comunitar, precum criza refugiaților, terorismul global, instabilitatea din Orientul Mijlociu și din

⁵ Davos 2016, World Economic Forum, <http://www.ft.com/indepth/davos>

nordul Africii, rivalitatea unei Rusii antagonizate sau pretins antagonizate. Toate acestea determină din nou o simbioză nefericită între instrumentele economice constrângătoare și resursele necesare pentru o descurajare militară. Or, îndatorarea pentru acestea din urmă afectează, în final, tot evoluțiile economice și induce în mod obiectiv perlatarea artificială a lipsei de performanțe economice, cauze ale unor noi tensiuni, riscuri și provocări cu deznodământ incert.

În aceste condiții, rolul cercetării noastre rămâne în continuare cantonat în argumentarea unor posibile opinii și soluții în sensul construcției coerente a UE, privită ca „o casă a Europei”, gândită să ne protejeze, nu să ne expună la noi riscuri, poate și mai mari decât în perioada Războiului Rece. Ne alăturăm ideilor care susțin necesitatea conceptualizării existenței a „**mai multe Europe**”, asumate și de actualul președinte al Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker, însă cu observația că numai o viziune actualizată a UE poate conduce efectiv la o inversare a **raportului actual perdant între comunitarul în diminuare și naționalul în exces** și, mai ales, a motivațiilor pretins reale, dar și iluzorii care l-au dezechilibrat.

La acest moment, observăm că actualitatea concluziilor din lucrarea noastră precedentă⁶ (2015 – Institutul de Economie Mondială – Institutul

⁶ În prima etapă (2015) a fundamentării unei viziuni a UE, am încercat interpretarea tratatelor pentru sensul lor de uniune politică față în față cu impactul noilor forme de integrare, globalizare, emergență și regionalizare în înțelegerea cursului integrării europene. Nu considerăm că ceea ce caracterizează evoluția globalizării, cu bune și rele, ar altera spiritul și litera tratatelor de funcționare a UE. A rămâne în cadrul filozofiei acestora, credem că este prima condiție a reușitei în fața noilor provocări. Lipsa unui leadership puternic în „Europa Uniunii” a dus la recurgerea la soluții mereu discutabile privind legitimitatea lor în raport cu tratatele. Avocații sau juriștii UE, ca de obicei, au găsit căile de escamotare, de ocolire a lor, atunci când s-a recurs la soluții care aveau nevoie de legitimitatea tratatelor, motivul invocat fiind urgența, și nu neapărat un consens politic bazat pe principii existente. Studiul din acest an face conexiunea necesară între o viziune strategică pentru UE și viziunea proprie a României pentru ea însăși, remarcându-se pași spre un proiect strategic de dezvoltare a țării. Credem că sensul acestuia îmbracă tocmai calitatea României de stat membru, și el poate fi dus la îndeplinire acordând Uniunii puterea de „umbrelă” a intereselor comune, pentru o regăsire a celor naționale. Avem nevoie de un *cap compas* al nostru pentru o Uniune mai puternică, cu terminarea reglementărilor-capcană ale Uniunii, care au devenit prohibitive pentru un astfel de proiect, prin însăși limitarea accesului nostru la resurse atrase (aici ne referim la cooperările noastre cu terții – China, în special) și care erodează însăși capacitatea noastră de a guverna, pentru a realiza o necesară convergență reală. Credem cu tărie că succesul construcției Uniunii trebuie să se bazeze pe convergența puterilor individuale ale statelor membre, libere să folosească resurse atrase, astfel încât proiectul comunitar să ajungă la convergență.

Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu” – Academia Română: „O propunere de viziune strategică a UE (I), Argumente, evaluări și rezultate preliminare) este valabilă la un an al reluării ei pentru o nouă etapă, rămânând în actualitate:

„Procesul de integrare europeană, mai ales prin constituirea Uniunii Economice și Monetare, a ajuns la limita în care trebuie să credem că soluțiile comunitare în domenii-cheie și care pot satisface interesele statelor membre la un numitor comun, cu progresie pozitivă autentică în procesul de integrare, sunt de preferat celor naționale, aplicate acum, după un adagio care credem că este depășit, cel al provocării globale cu acțiune locală. Recunoaștem că preferința pentru național, în fața dificultăților crizelor multiple, a avut o bază socială – instabilitatea –, dar a primit în final lupta pentru putere, într-un context de austeritate prost cântărit și impus unidirecțional, dar fără soluții: criza consolidării fiscale a continuat, creșterea economică a ajuns la nivelurile cele mai joase, iar datoriile suverane nu au fost readuse în teritoriul sustenabilității.

Există un alt aspect care divizează UE, și anume derogările definitive acordate unor state, care în mare măsură sunt derapaje de la o viziune coerentă unificatoare a statelor membre. În prezent, ele nu mai pot fi considerate compromisuri de etapă, tocmai pentru a „ține Uniunea”, ci le putem clasa fie în sfera unei puteri de negociere forte, fie că aceste derogări ar fi în spiritul evolutiv al tratatelor UE. Aici este de făcut o alegere la nivelul Consiliului European, întrucât politica de stop and go nu mai este în beneficiul UE, ca actor global. Este nevoie de un curs fluid al procesului de integrare”.

Calendarul integrării europene, înclinăm să credem, este depășit, așa cum am menționat deja, din perspectiva finalității proiectului – Uniunea Politică – (peste 70 de ani!), din punct de vedere atât istoric cât și pragmatic. Integrarea prin convergență s-a oprit, majoritare fiind forțele centrifuge în cadrul acestui proces. Globalizarea, care este atotcuprinzătoare, reprezintă o provocare-risc raportat la ritmul lent sau la întârzierea desfășurării proiectului integrării. Ultimii ani au pus în evidență caracteristici mai puțin benefice ale unei globalizări în lipsa unei agende globale. Ea nu poate fi impusă, dar mai ales angajată, de actori globali puternici, unii în „faze emergente” (BRICS) și alții în resetare, UE fiind unul dintre aceștia. Tocmai procesul de resetare a UE are nevoie de ajustarea ei la factorii exogeni ca entitate (o voce), iar acest lucru are nevoie de reinventarea coeziunii ei interne, probabil, dacă nu sigur, printr-o nouă viziune strategică calibrată conform unui mix de misiuni și obiective-cheie ale Uniunii, dar și luând în

considerare dinamica realităților economice, financiare, geopolitice și geostrategice intrinsece actualei globalizări.

Nu putem admite ca, în materia convergenței, pentru care pledează UE în condițiile postcriză financiară, reglementări comunitare mai vechi și noi să inducă o competiție între statele membre, absolut anormală, întreținută nu numai de o concurență politică între *nord și sud* sau între *țări aflate în Zona Euro și cele din afara ei*, ci și de o birocrăție care, fiind marcată de această competiție, reproduce fenomene de corupție chiar la nivelul UE.

Reiterăm ideea că structurile executive ale UE ar trebui să revină la competențele lor normale, astfel încât agenda Consiliului European, forum de voință politică ultimă decidentă, se fie eliberată de aspectele mult prea tehnice ale integrării și să se focalizeze pe consolidarea principiilor Uniunii și conformarea statelor față de acestea. Cazul Ungariei și Poloniei, cu șansa nefericită ca alte exemple să apară, este și efectul lipsei de reacție, la momentul oportun, ca aceste derapaje de la principii să fi fost stopate. Este deja prea târziu ca analiștii să constate acum că, dacă cele două țări s-ar fi comportat așa la momentul aderării, nu ar fi fost admise pentru a li se conferi calitatea de state membre ale UE. Întrebarea capitală pentru Bruxelles, în sensul instituțional al UE, rămâne: cum se poate ca din interiorul UE să se producă o astfel de dezarmonizare tocmai de la principiile ei fundamentale privind statul de drept, drepturile omului, controlul puterilor etc.?

Conduita responsabilității interne a UE, prin politica sa externă, și a vecinătății apropiate, ca urmare a unei prea mari aplecări asupra crizei – ceea ce explică în mare parte chiar dăinuirea crizei în spațiul continental al UE, cu mult peste momentul în care alte motoare ale economiei globale au fost „degripate” – a determinat greșeli în abordarea unor parteneriate spre alte zone de conflict care, așa cum s-a văzut, au fost „exploatate”, ca să nu vorbim despre valorificarea lor geopolitică de către alte puteri (Rusia) și „puteri” (terorism, Statul Islamic, criza refugiaților). Primăvara arabă, criza ucraineană, alipirea Crimeei la Rusia sunt exemple preocupante pentru multe state membre ale UE, cu repercusiuni în escaladare, pentru regăsirea echilibrelor, la niveluri și mai înalte de antagonizare.

Reiterăm și credința noastră că „*nicio viziune nu poate porni cu o încărcătură conflictuală de mică sau mare anvergură precum cea a prezentului, când se vorbește tot mai mult de redefinirea ordinii globale (IEM, Op. cit.)*”. Interesul pentru contribuția la această viziune este alimentat și de faptul că trebuie să ne pregătim pentru momentul când România va deține preșe-

dinția rotativă a UE (2019), iar complexitatea realității actuale ar trebui să aducă soluții ancorate la continuitatea proiectului politic european, ținând cont de noile schimbări în plan global. Dintre acestea sunt de menționat: ascensiunea Chinei, proiectul Eurasia, având ca lider Rusia, chestionarea leadershipului politic, economic și militar al SUA, soluțiile la problemele din Orientul Mijlociu, problema populației în Europa și fenomenul migrației în masă, terorismul și temele economice și de mediu din agenda globală, rămase încă la stadiul constatărilor și mai puțin la cel al angajamentelor.

Orientarea cercetării noastre rămâne către susținerea intereselor României într-o lume în schimbare, din calitatea sa de stat membru al UE, cu credința că procesul de integrare europeană rămâne deocamdată vehiculul nostru pentru europenizarea definitivă a țării și modernizarea ei spre un statut de partener european și internațional credibil, accesibil și contributiv. **Avem nevoie de mai multă voce a noastră în cadrul UE, pentru ca vocea UE, în demersurile globale în calitatea sa de actor de această factură, să emane putere, credibilitate și angajare în beneficiul statelor membre.**

Trebuie reamintit că suntem și în fața unor ani electorali în cele mai importante state ale lumii – SUA, Germania, Franța, Austria etc -, iar declarații, comentarii și analize, fie ale candidaților, fie ale celor cărora le pasă de ceea ce susțin candidații, produc chiar frisoane în dimensiunea probabilă a politicii externe prin care relaționează marii actori globali. În acest context, rămâne valabilă, chiar prin extindere, opinia analistului politic Sergiu Celac (fost ministru de externe al României) expusă înainte de ultimele alegeri prezidențiale din România (2014): *„Politica externă are surprize. Unul dintre riscuri în venirea unui nou șef al statului este că o să-și pună ștampila personalității sale. Suntem de 10 ani membri ai NATO, de șapte ani membri ai UE, suntem într-o bună companie, însă România trebuie să aibă vocea ei în următorii ani. Trebuie să ne evaluăm punctele tari și eventualele slăbiciuni și să lucrăm în cunoștință de cauză. Eu cred că e nevoie de o acțiune incrementală în raționalizarea inputurilor diferitelor instituții ale statului în ceea ce privește politica externă, transformarea consiliului de apărare al țării într-un adevărat sistem de siguranță națională. Pentru armonizarea dintre instituții nu este neapărat nevoie să schimbăm Constituția, nu ea a fost rea, oamenii au fost răi.”* Îngemănarea dintre metodă/metodologie și context este mai mult decât firească în condițiile complexe ale evoluției globalizării, însă dinamica

anului 2015 și evenimentele la care am avut acces documentar pentru anul 2016 din punct de vedere economic, politic, social și militar ne întârzie, oarecum *sine die*, un răspuns imediat la întrebarea „Europa încotro?”. În mod sigur, evoluțiile și evenimentele care le punctează ar putea să ajute la conturarea unei viziuni pentru o Uniune Europeană ieșită din capcana paradigmei actuale, dar cu luarea în considerație a două aspecte. Primul aspect se referă la faptul că, în contextul tratatelor de funcționare ale UE, Uniunea nu are un master plan cu ținte bine stabilite pentru subuniunile sale, care ar putea conduce la finalizarea Uniunii Politice, ci doar deschid procese fără un calendar. Al doilea aspect ține de faptul că studiul privind o viziune pentru UE este gândit pentru o elaborare pe mai mulți ani, tocmai având în vedere fluiditatea unor evoluții. În aceste condiții, se poate admite alegerea unei opțiuni de viziune la un moment dat, dar pe calea „înghețării” (măcar fictive) a unor tendințe perturbatoare, pentru a se putea parcurge un scenariu probabil, credibil din punctul de vedere al unor evoluții considerate relevante pentru viitorul UE. UE se află, conform multor comentarii făcute de înalți demnitari sau funcționari ai unor State Membre, profesori cu notorietate (unii premianți Nobel în domeniul integrării economice și financiare, alții analiști și experți internaționali), într-o situație critică, nefericită. Calificarea nu mai ține exclusiv de conjunctura curentă sau de efectele crizei financiare, ci de un istoric mai îndepărtat sau mai apropiat, care a marcat evoluția Europei în ansamblul ei, Uniunea fiind o construcție relativ tânără a acesteia. Nu mai putem distinge, în prezent, viitorul Europei fără a face referire la „*cărțile uitate*”, scrise în vremuri mai de demult și mai aproape de timpul nostru, de filozofi, politicieni, istorici și economiști, precum Aristotel, Jean-Jaques Servan-Schreiber, Rebecca Costa, Robert Kaplan, Lucian Boia, Graeme Maxton, Jean-François Susbielle, Jean-Pierre Chevènement, George Friedman, Pierre Werner, N.N. Constantinescu, Tudorel Postolache și numeroși alții. Ceea ce trebuie avut în vedere în prezent nu mai poate fi redus la simpla preocupare de a găsi soluții la efectele ultimei crize financiare și la împiedicarea repetării acesteia, ci ar trebui să privim la acumularea de factori perturbatori pe perioade îndelungate de timp, poate chiar de la Pacea din Westfalia până în prezent, factori care au fost tratați, de unii comentatori ai procesului de evoluție a UE, oarecum superficial, în mod voit sau nevoit. Ceea ce este esențial și se constată în prezent este minimizarea tocmai a legăturii și forței de acțiune a acestora pe perioade îndelungate de timp. Acești factori au contribuit la devierea multor proiecte

politice europene de la calea lor inițială, prin încălcarea principiilor fundamentale stabilite de respectiva Pace. Și acum observăm „oboseala” UE, în ansamblu, și a Statelor Membre individual, în a-și urma calea pentru care au făcut o alegere, de presupus în cunoștință de cauză și cu o voință politică explicită. Criza financiară, urmată de criza economică, fiscală, bancară, a datoriilor externe, Grexit, Brexit⁷ și posibil alte țări care își propun un referendum de a mai rămâne sau nu în UE (Cehia, Finlanda, Polonia), toate se constituie deja într-un sindrom al multor efecte simptom care afectează construcția europeană ca proces coerent de integrare. Fără îndoială, se pot admite sușuri și coborâșuri ale acestui proces, dar numai până la limita reversibilității acestuia. În același timp trebuie să judecăm cu atenție dacă mesajele despre o așa-zisă „moarte” a UE nu sunt exagerate sau măsura în care fermitatea lor au doar menirea de a atrage atenția asupra unor argumente preocupante. Analisti de această factură (ca Brunello Rosi, director executiv al celebrului Roubini sau Mark Fleming-Williams, analist Stratfor) ne îndeamnă să interpretăm cu grijă profeții precum „agitația economică, hoardele de refugiați, terorismul, populismul, gardurile ridicate la granițe, resentimentul antigerman (!), ieșirea Marii Britanii din UE, beligeranța Rusiei și indiferența SUA” – lista fiind incompletă – vor diviza UE în blocuri regionale sau, în extrem, în 28 de state națiuni nesubjugate (!)”. Este posibil ca ele să fie folosite mai de grabă ca necunosute deformante în modele de prognozare sau să reprezinte propensiunea media spre un negativism agresiv. Privind acumularea de riscuri, în special a celor reprezentate de datoriile externe, imposibilitatea de a le da sustenabilitate ca urmare a unei creșteri regionale anemice, dar și în țările îndatorate, în condițiile în care eforturile de redresare economică cu bani ieftini și dobânzi negative sunt practic nule, ne aflăm în fața unui tablou de *déjà vu* cu o întrebare simplă: se poate alege între un război și apoi o resetare a ordinii, sau suntem destul de raționali ca echilibrarea să vină din înlocuirea războiului cu o resetare a ordinii prin negociere? Oare chiar

⁷ Studiul nostru a fost documentat, în mare parte, înainte de referendumul britanic (controversat încă) asupra ieșirii Marii Britanii din structurile Uniunii Europene. Preferăm să nu dezvoltăm acum și aici complexitatea efectelor actului popular de voință al britanicilor, atâta vreme și până când nu vom avea la îndemână finalizarea deciziei (după demisia Guvernului Cameron) și începerea negocierilor de autoexcludere din Uniunea Europeană a Marii Britanii. Cu atât mai mult cu cât negocierile ce vor veni s-ar putea să inducă efecte centrifuge și în alte state membre. Dacă, de bună seamă, ele vor aduce beneficii semnificative celor care părăsesc UE.

suntem nevoiți ca, la nivelul civilizației de azi, să mai trecem prin ororile ce pot fi lăsate în urmă de un conflict pentru a avea un imbold către o altă abordare decât armele? Nicolas Sarkozy, lăsând la o parte contextul și momentul (o nouă candidatură pentru președinția statului francez, cu valorificarea datei de 9 mai, Ziua Europei), vorbește despre necesitatea unui nou tratat european de refondare a UE, care să oprească derapajele între *două Europe* prin redefinirea construcției europene. Competențele și funcționarea instituțiilor europene trebuie schimbate, astfel ca statele din Zona Euro să poată parcurge *procesul integrării până la capăt*, cu un guvern economic legitim, dat de uniunea dintre Franța și Germania, care (cu Marea Britanie sau fără ea în UE) ar deține jumătate din PIB-ul creat la nivelul UE. Un Fond Monetar European și un secretar general al unui guvern al Zonei Euro ar putea conferi finalitate integrării celorlalte state, prin calitatea unui nucleu dur funcțional. Dar, ce se poate face când mai toate statele UE vorbesc despre greutatea renegocierii unui nou tratat al UE, iar pașii noi ai integrării își caută soluții juridice, fără a se aduce atingere tratatelor în funcțiune?

De la criza financiară, construcția europeană a făcut uz, parcă, de expediente, cu motivația creșterii încrederii în sistemul financiar. Logica excrescenței date construcției europene (Uniunea Bancară) dedicate remodelării acestui aspect, de altfel foarte necesar, nu a adus, încă, mai multă încredere, problema fiind că statele membre, între ele și între acestea și Bruxelles, și-au pierdut încrederea. Un fenomen centrifug de la principiile integrării devine tot mai manifest, iar discursurile și, mai ales, retorica, se îndreaptă spre efecte, și nu spre cauze. Ce poate fi mai critic, când se afirmă că Europa – ca o extindere a situației dificile din UE – poate fi la un sfârșit de drum care poate afecta pacea continentului? Într-o atare situație, despre ce viziune pentru UE putem vorbi, dacă istoria recentă ne învață că, de regulă, viziunea a intervenit pentru o situație postconflict? Actuala ordine mondială, chiar dacă o considerăm în schimbare, este cea stabilită după al Doilea Război Mondial, odată cu crearea ONU și a sistemului financiar internațional (Acordurile de la Bretton Woods), în 1945, la care ar trebui să adăugăm angajamentele asumate prin Declarația de la Helsinki, din 1976, peste care mai domină Consensul de la Washington.

Putem accepta, pentru situația prezentă și neuitând ceea ce a însemnat secolul XX pentru omenire, că suntem la un capăt de drum al paradigmei pe care s-a fondat actuala UE și, în consecință, este necesar să

depășim acest prag, atâta vreme cât considerăm că pericolele la adresa continentului sunt determinate de impasul proiectului politic european. Sunt recunoscute lucrurile care împiedică acest proiect să avanseze, dar abordarea lor pare să fie diferită spre periferia UE față de centrul ei de decizie. Mai mult, au apărut noi elemente care accentuează frânarea oricărui avans (în 2015, criza refugiaților și, în 2016, Brexit), iar „*statornicia*” într-o tradiție naționalistă contrară tăvălugului globalizării (revenită în forme periculoase) și introvertirea unor state-națiune membre ale UE au devenit chiar obstacole în orice înaintare. S-a ajuns să se aprecieze că state ca Ungaria și Polonia nu ar fi fost primite în UE cu comportamentul prezent, dar nu se răspunde la întrebarea: de ce au ajuns la un astfel de comportament anti-UE, când, de fapt, ele au cerut să adere la acest club venind dintr-un totalitarism de care au vrut să scape!/?

Fie că este vorba de faptul că ceea ce s-a stabilit prin acorduri, evident ca viziune, nu „beneficiază” de condițiile necesare – criza financiară complicând mult anumite aspirații –, fie că liderii europeni sunt prea slabi pentru a lua decizii capitale în momente dramatice, realitatea este, conform acelorași comentarii și opinii, că UE este mai degrabă în dezmembrarea decât în consolidarea conceptului de uniune, indiferent despre care dintre ele vorbim: Uniunea Economică și Monetară, Uniunea Bancară, Uniunea Fiscală sau Uniunea Politică.

Fiind adepții unei României Stat Membru al UE, ca ipoteză de lucru, este evident că și prin această lucrare vrem să întărim ideea că optăm pentru o Uniune mai puternică și solidară. Ca urmare, semnalele de dezmembrare, indiferent cât de soft sau acute sunt, ne invită să fim circumspecți la evidența lor, atât timp cât mai putem crede că trebuie să avem un rol în elaborarea unei viziuni a UE. România, ca și alte state membre, este un partener egal al Uniunii. Este o viziune prin care vrem ca Uniunea să devină ceea ce ne-am dorit la momentul deciziei politice naționale de a adera la ea, o matrice multistatală coerentă, dedicată valorilor democratice, puternică și capabilă să depășească impasul descris de unii analiști ca un cântec de „*prohod*”.

Trebuie să ne punem cu seriozitate câteva întrebări: Ne face bine sau nu acceptând o astfel de ipoteză a dezmembrării UE la momentul când vrem o viziune pentru ea? Credem că avem alte opțiuni și alternative în afara UE, înainte de gândi soluții la construcția din care facem parte? Am ajuns în situația de a alege *totul sau nimic*, chiar când complexitatea situației

este o încrucișare nefericită de factori economici, geopolitici și geostrategici? Am pledat mereu că este bine ca, fiind în interiorul UE, să privim în primul rând greșelile instituționale și politice ale UE, întrucât multe dintre situațiile dificile cu care ne confruntăm în prezent sunt rezultatul „valorificării” de către alții a „avantajelor” create prin greșelile de guvernanță ale UE. Să nu uităm că, fiind de acord cu obiectivitatea schimbării paradigmei în care trăim și a ordinii internaționale, suntem cu toții într-o competiție (suntem la momentul elucidării modului în care trebuie să gestionăm o a patra revoluție industrială!) care va schimba structural raportul de putere în globalizare. Or, exact aceste modificări, conștientizate deja, fac ca metoda și contextul să fie în cea mai bună sinergie pentru un rezultat așteptat.

Este de subliniat faptul că, în propriul nostru exercițiu de a configura o viziune pentru UE în situația prezentă, ne-am dat seama că orice conjunctură curentă trebuie ancorată în tendințele istorice și „lecțiile” acestora. De asemenea, trebuie inversată atractivitatea pentru soluții tip expediente în favoarea corecției cauzelor mai profunde, care ne-au adus într-o situație preocupantă pentru viitorul Uniunii. **O viziune pentru UE nu poate fi disociată de o viziune pentru România ca stat membru al UE, iar consolidarea uneia și a alteia înseamnă un activism politic național dedicat opțiunii politice de aderare a României la UE.** Credem că situarea României într-o zonă geopolitică istorică (confilium a trei imperii), amendată de existența de jure și de facto a graniței de est a UE și NATO în Europa, trebuie să ne inspire mai multă contribuție la o viziune a UE.

Apărut în „Caiete Critice” nr. 3/2017, pp. 11-22

BUNUL COMUN ȘI PACEA ÎN SOCIETATE

„Forma sau ideea de BINE este obiectul
ultim al cunoașterii”, Platon

Titlul de mai sus este preluat întocmai din *Apostolic Exhortation, Evangelii Gaudium* (Papa Francisc, 2013). L-am considerat extrem de inspirat pentru mesajul papal și tot așa de inspirant pentru viziunea unei lucrări ample, ulterioare, finalizate – în trei volume – în primăvara anului 2015¹. Privim moneda globală (*Preliminarii, Calea posibilă, Realități și constrângeri*), în primul rând ca pe un bun comun, oglindă a detensionării lumii actuale aflate sub imperiul multor pericole. Pericolele, deocamdată, nu vin din alte lumi, ci din lumea noastră și, lăsând la o parte catastrofele naturale, ele sunt generate primordial de oameni.

Platon, peste secole, are perfectă dreptate când spune că ideea de bine este obiectul ultim al cunoașterii, evident al cunoașterii de către om. S-a trecut prin multe meandre ale cunoașterii umane de când există date istorice și poate (mai degrabă “desigur”) ambiția de a ajunge la obiectul ultim al cunoașterii nu s-a împlinit. Există totuși destule îndemnuri venind din multe părți ale lumii, de la o diversitate de profesioniști care ne spun că este necesară o apropiere de acest obiectiv, singurul capabil a ne releva pacea.

Tot Platon spune că adevărata cunoaștere poate fi controversată în ceea ce privește obiectele materiale și/sau inteligențele imperfecte în care relaționăm zilnic. Cunoașterea adevărată este aceea care investighează natura modelelor pure, perfecte, după care sunt create toate ființele, ceea ce este adevărat și despre om. Modele perfecte există de când lumea, Platon definindu-le ca fiind forme ori idei nepercepute prin simțurile cu care suntem dotați (corpul fizic), ci numai prin “ochii minții” (spiritul uman). Ceea ce sugerează Platon este că tot ce intră în familia de cuvinte pozitive – adevăr, egalitate, just, frumusețe, omenie etc. – derivă în final din ceea ce este bun.

Modelul de economie de piață în care trăim, indiferent de alte atribute pe care i le acordăm, deși considerat a fi cel mai bun prin prisma alocării resurselor, generează încă violențe, de la un duel între opinii până

¹ N. Pop, V. Ioan-Franc, *Spre o monedă globală (I) – Preliminarii* (2012); *Spre o monedă globală (II) – Calea posibilă* (2013); *Spre o monedă globală (III) – Realități și constrângeri* (2014), Editura Expert, București.

la confruntări corporale. Între aceste extreme se manifestă și *binele comun*, cu deosebirea că acesta nu se revarsă în aceeași manieră asupra tuturor, ci rămâne o *promisiune mereu în curs de onorare*.

Ce ar fi binele dacă nu ar fi dorința de a-l realiza? Ce ar fi fericirea și iubirea dacă nu am fi mereu în căutarea lor?

Dacă am încerca să răspundem la aceste întrebări, am constata că binele comun nu este un scop în sine, ci o țință care trebuie să călăuzească toate aspectele vieții spirituale și materiale. De asemenea, un bun de mâine poate fi ceva mai bun decât cel de azi sau de ieri. De la o ființă la alta, binele comun poate fi înțeles diferit, ceea ce înseamnă că acesta are varii dimensiuni și multe percepții, caracterizarea lui având nevoie de multe cuvinte pozitive, așa cum spune Platon.

Intenția de a asigura binele comun a fost și este în promisiunea oricărui politician de azi și alegerea noastră prin scrutin democratic are în vedere această intenție. Dar, așa cum am menționat deja, vom vedea că prin toate diferențierile pe care le percepem, sesizăm și trăim cu adevărul că în materia binelui comun există privilegiați și păgubiți, pentru fiecare categorie existând tentația de a da grade de comparație, care ne așază pe poziții și mai radicale, de violență.

Autoritatea, consolidarea fiscală, sprijinul instituțiilor sistemice aflate în derivă fac parte, poate, din binele comun, dar percepția imediată asupra multora exprimă un *rău comun* tratat ca atare cu reacția ieșirii în stradă și a pozițiilor radicale/violente față de cei care le-au decis cu intenția că servesc tocmai ce-i mai de preț – *bunul comun*. Exemplele din economicul dominant sunt multiple și ele ridică o problemă evidentă, cu răsrângeri între constrângere și gestionarea corectă a acesteia.

Cum se poate gestiona pacea în societate, dacă a obține bunul/binele comun poate duce la violență? Pacea în societate nu trebuie confundată cu pacifismul sau absența violenței, după cum ea nu poate fi un pretext pentru a justifica o structură socială care generează inegalități, acceptabile, pentru nu se știe cât timp. Iată de ce nevoia unei mai bune distribuții a bogăției, îngrijorările pentru săraci sau drepturile omului nu pot fi eliminate prin recursul la un consens pe hârtie sau un armistițiu, întrucât în toate cazurile avem de a face cu un dezechilibru (sau echilibru temporar) dintre o majoritate și o minoritate².

² Papa Francisc, *op. cit.*, p. 168.

Bunul comun este, în primul rând, respectul pentru demnitatea umană, aflat mai presus de confortul oricărei minorități sau majorități, de regulă temporară. Ca urmare, *pacea în societate are ca sursă virtutea de a fi cetățean responsabil*, mai ales când ești apăsător de responsabilitatea semenilor, dată prin obligația morală de a fi participat la un exercițiu democratic – scrutinul – cu menirea de a conduce societatea spre bunul comun.

Decelăm și alte trăsături de caracter pentru cetățenii responsabili de pacea în societate: să fie drepecți, să se gândească la semenii ca la frații, să fie dedicați unei culturi a valorilor autentice. De regulă, cei săraci și mulți rămân cu speranța în ele, iar cei bogați și puțini își aduc aminte de ele doar trași de mână. Iată cum materialitatea măsurată în monedă determină percepții diferite despre bunul comun – stare de spirit și pacea în societate –, mediul în care această stare să înflorească și să dea roade, adică dezvoltare și progres. Suntem în fața unei constrângerii de calitate umană care trebuie expandată în sensul ei primordial, așa cum a fost stabilit de la începutul începuturilor, în sens pozitiv. Papa Francisc recomandă patru principii pentru dominația bunului comun și a păcii în societate, inspirate din doctrina socială a Bisericii, “care oferă parametri primari și fundamentali de referință în interpretarea și evaluarea fenomenului social”³.

a) *Timpul este mai cuprinzător decât spațiul*. Lumea este arondată astfel încât există o tensiune permanentă între deplinătate și limitare. Deplinătatea evocă posesiunea, interzice limitarea, este zidul din fața noastră pe care dorim să-l împingem mereu mai departe. Deplinătatea evocă timpul ca un permanent orizont spre care se tinde, în timp ce fiecare moment al acestei deplinătăți ne apare ca un spațiu limitat. Ceea ce trebuie extras din acest principiu este acțiunea lentă și fermă, care inițiază continuu procese și nu este obsedată de rezultate imediate, dar iluzorii, neconsolidate, fragile. Principiul contrazice activitatea sociopolitică prea des observată în ultima vreme, că spațiul și puterea sunt preferate timpului și proceselor.

b) *Unitatea predomină conflictul*. În fața unui conflict suntem martorii a trei poziționări: a-l privi ca și cum nimic nu s-a întâmplat, a deveni prizonierii lui, a avea voință să-l rezolvi. În toate trei poziționările întrebarea ce se pune este: ce se întâmplă cu unitatea umană – se estompează, o fac imposibilă, o stimulează? Un conflict rezolvat deschide noi verigi într-un proces, conform principiului anterior că timpul este mai cuprinzător decât

³ *Idem*, p. 170.

spațiul. A rămâne blocat într-un conflict este nu numai o închidere a orizontului, ci și pierderea sensului unității de care avem nevoie. Tot Papa Francisc ne spune că acest al doilea principiu derivă din Biblie și așa trebuie să-l înțelegem. Iisus a întruchipat în el însuși toate cele care ne apar foarte diferite: Dumnezeu și Om, Cer și Pământ, Timp și Eternitate, Spirit și Trup, Individ și Societate. Sensul unității și reconcilierea acestor noțiuni în ființa lui Iisus este însăși Pacea, realizată în societate, în primul rând, prin reconcilierea diferențelor care există în noi înșine. Ca urmare, spiritul uman poate armoniza orice diversitate, dar el trebuie hrănit cu ceea ce merită, cu valori.

c) *Realitățile sunt mai importante decât ideile.* Realitățile și ideile se află într-o continuă relație de tensiune, atât timp cât nu se înțelege rolul și întinderea în timp a acestora. Realitatea pur și simplu există, în timp ce ideile trebuie elaborate. Desigur, realitățile sunt puse în mișcare de idei, cu condiția ca acestea din urmă să nu rămână cuvinte însăilate într-o retorică ce creează doar o imagine și nu o acțiune cu un rezultat în realitate. Realitatea este mai importantă întrucât ideile, fiind elaborări conceptuale, pot avea darul să marcheze realitatea. Dacă ideile servesc unei comunicări și înțelegerii unui concept fără a fi puse în practică (cerința acțiunii este obligatorie), atunci ele pot da naștere doar unor forme de puritate angelică, unei dictaturi a relativității, idealismului și nominalismului, împingând în derizoriu acțiunea înțeleasă ca o iluminare a realității de rațiune, spirit. Cuvântul dat (al politicianului) trebuie tradus în practică pentru a contribui la opere/lucrări așteptate de semenii (bun comun), ceea ce creează unitate între guvernanți și guvernați, pace în societate.

d) *Întregul este mai mare decât partea.* Principiul acesta aduce în actualitate tensiunea dintre globalizare și localizare, conflictul dintre încercarea de a te rezuma la soluții cuprinzătoare și necesitatea de a fi ancorat în realitățile proxime (cu picioarele pe pământ). Suntem în fața a două extreme de a căror forță de atracție individuală trebuie să ne ferim, de un univers globalizat perceput de multe ori ca o abstractizare și un spațiu mult mai restrâns, oarecum un muzeu de cultură locală căzut în capcana de a face mereu și mereu același lucru și de a fi mai puțin sensibil la provocările externe. Întregul este mai mare chiar decât suma părților separate, ceea ce înseamnă că globalizarea poate aduce o valoare adăugată mai mare prin lărgirea orizontului și a perspectivei. Globalizarea nu se întâmplă în afara unei localizări, ci, profitând de pe urma perspectivei, este important ca

bunul/binele comun să se întâmple, în primul rând, în toată acea localizare. Iată calea prin care popoarele, deși converg “într-o ordine universală”, își mențin propria individualitate, iar totalitatea persoanelor care alcătuiesc întregul societății lor urmăresc bunul/binele comun “până când își vor găsi un loc oriunde în lume”⁴.

Apărut în „Caiete Critice”, nr. 2/2016, pp. 77-80

⁴ Papa Francisc, *op. cit.*, p. 178.

RESETAREA VIZIUNII STRATEGICE A UE ÎN ACTUALUL CONTEXT GLOBAL ȘI EUROPEAN

Interpretarea resetării viziunii prin prisma factorilor externi UE

Problema unei viziuni noi sau diferite de cea inițială privind strategia finalizării proiectului politic european devine o necesitate stringentă, poate mai puternică decât ceea ce unele texte sau comentarii la cel mai înalt nivel lasă să se înțeleagă.

Avem în vedere, **în primul rând, întârzierea istorică a proiectului față de un calendar considerat optim** (au trecut totuși 70 de ani!), iar motivațiile care ar justifica această întârziere, la o analiză mai profundă, pare să fi fost folosite nu ca să explice întârzierea, ci ca să o producă. Cum moneda demonstrează istoric ceea ce leagă o națiune din punct de vedere a unității sale politice, guvernanța euro ne demonstrează o altă direcție. Mai ales un succes al ei financiar (devenirea de monedă de rezervă, recomandată însă administrativ pentru statele membre ale UE, monedă de tranzacții în comerțul internațional, deja cu o pondere care a depășit 15%, oferte de resursă financiară pe piața de capital denominată în euro etc.) ca să nu mai vorbim de faptul că **celebrarea a 10 ani de funcționare a euro nu pomeneste nimic de vreau rol, cât de mic, al euro în realizarea viitoarei uniuni politice.**

Cum acest interes nu transpare, poate împiedicat și de realitatea că pe parcursul crizei financiare s-a vorbit mai mult de posibile ieșiri ale unor țări din zona euro, desființarea ei, împărțirea în două (zona euro și zona mărcii germane) și de programe tampon de preîntâmpinare a efectelor unor astfel de alternative la nivel global (o știre de la mijlocul lunii februarie 2015 – **FT: UK draws up emergency plan for Greek exit** – ne dezvăluie al doilea plan de securizare a economiei engleze, în mai puțin de 4 ani, expus chiar de premierul David Cameron), atunci întrebarea este perspectiva zonei euro, în condițiile în care s-a afirmat **că prăbușirea euro înseamnă căderea Uniunii** (Angela Merkel).

În planul cercetării academice, și în al doilea rând, problema de maxim interes este identificarea posibilei conexiuni între eventuala inversare a

cursului istoric al introducerii euro, în sensul unei „monede naționale” – **comunitare** în cazul nostru –, și realizarea unei uniuni politice dacă aceasta mai rămâne un proiect de interes major al statelor membre ale UE. Deocamdată interesul pentru proiectul politic european rămâne circumscris doar ideii complexității acestuia, prima piedică de soluționat fiind uniunea fiscală.

În context, însă se avansează, deja de ani buni, dispariția dolarului ca monedă de rezervă, scăderea rolului acestuia în cotarea materiilor prime, pierderea încrederii internaționale într-o economie care nu-și mai poate demonstra calitatea de motor global. Cei care încearcă să clădească astfel de scenarii, chiar pe fondul aprecierii monedei SUA din luna februarie 2015 și a cotației subunitare a euro față de dolar, la care se adaugă și situația de excepție a economiei SUA (redevenită lider global), se fac a nu observa ceea ce se întâmplă cu relansarea dificilă a economiei multor state membre ale UE cu pondere.

Analisti financiari ne atrag atenția că situația de lăncezeală economică a UE, în ansamblul ei, este întreținută și de ezitățile și întârzierea deciziei de a se aplica, de către BCE, a formulei de relaxare cantitativă (QE) aplicată de FED cu succes în SUA, în timp ce percepția euro se erodează în general, și datorită negocierilor încrâncenate cu privire la datoria Greciei, în special.

John Plender, de la care am preluat în titlul subcapitolului, spre rememorare, ideea cunoscută că intenția UE de a crea o uniune monetară fără o uniune politică a fost un gest cam forțat¹, spune că scepticii piețelor își permit deja o metaforă, din păcate cu referire la un adevăr, nu prea îndepărtat în istoria europeană: *„As the euro takes a continued battering, market sceptics argue that the European Central Bank could go the way of the Austro-Hungarian Bank after the disintegration of the Habsburg empire”*.

Revenind la percepțiile de justificare a necesității unei noi viziuni strategice a UE, cea de a doua se referă **la puținele și săracele intervenții în limbajul declarativ**, de la cele mai înalte niveluri de competență, cu privire la uniunea politică. Nu putem semnala mesaje directe de a o încuraja, de a pătrunde conceptual cu ea în conștiința cetățenilor europeni, de a fi înțeleasă ca o necesitate a însăși evoluției de perspectivă a Uniunii, ci suntem martorii unor formulări de natură să inducă înfricoșări, dacă s-ar

¹ „The question is whether the European attempt to run a monetary union without political union was a case of policy overstretch”, în: John Plender, *Euro is at wrong end of a historic long-term shift*, The Financial Times, 29.06.2010.

trece la acest obiectiv de o manieră pragmatică, ca etapizare și mod de acțiune, să spunem chiar după exemplul creării UEM.

Se pare că prezentul aduce argumente serioase în defavoarea realizării obiectivului politic al integrării, discursul optând pentru complexitatea realizării lui în actualele condiții și implicit pentru amânarea lui până atunci când vor fi fost îndeplinite condițiile cele mai favorabile, fără ca aceste condiții să fie identificate explicit.

Fără îndoială că există un context european și global care impune o resetare a viziunii strategice a UE, dar necunoscuta care rămâne, atât timp cât acest proces este lăsat numai în mâinile țărilor din prima linie a integrării europene, este care direcție va fi aleasă pentru această resetare. Să nu uităm că în miezul crizei financiare din Europa și mai ales a măsurilor de redresare economică, **subiectul hegemoniei** unui stat membru asupra altora a fost revigorat în sensul pericolului pe care îl reprezintă o astfel de abordare pentru coeziunea Uniunii Europene. Cea mai vizată țară a fost Germania, nu din considerente ale unei istorii nu prea îndepărtate, ci din motive de duritate și lipsă de flexibilitate în momentele cele mai critice ale Uniunii din ultimii ani.

Reacțiile la măsurile de ieșire din excesul de deficit bugetar aplicate chiar unor țări state membre vechi au ieșit din normalitatea unor negocieri fluide, având efectul fie al schimbării unor guverne (Italia, Spania etc.), fie al prelungirii tensionării sociale spre faze radicale încă ne-explozive, cu acceptarea reducerii semnificative a veniturilor reale ale populației. Programele dure de austeritate aplicate nu au dus la consolidarea fiscală așteptată pentru multe state membre cu datorii publice ridicate, deficitele bugetare și subfinanțarea ratelor datoriilor din resurse proprii prelungindu-se în timp.

În fața acestor manifestări de atitudini percepute ca hegemonice, dar mai puțin criticate la Bruxelles – unele primind reacțiile publice meritate –, guvernele opozante au profitat de discursul național pentru a demonstra celor guvernați cine îi apără de fapt, astfel încât manipularea naivității s-a constituit într-un alt factor de slăbire a solidarității și coeziunii, principii fundamentale ale convergenței de care are nevoie viitorul Uniunii Europene la nivelul cetățeanului. De aici, pasul către euroscepticism și un nou naționalism economic este foarte mic și ușor de alimentat, având în vedere faptul că anchetele (barometrul european) referă la opinii ale subiecților – cetățenii europeni – și nu la acțiunile instituționale.

Programele de austeritate, așa zis impuse de Comisia Europeană, au relevant dualitatea de tratament practică între „țările nordice” ale UE și

„țările sudice” ale UE, România fiind și ea o „victimă” a unor decizii prea dure privind la unii indicatori consacrați evaluărilor în cauză. România a reușit practic într-un an să-și soluționeze problema de deficit excesiv, în ciuda resurselor precare datorată fugii capitalurilor străine, în timp ce Franța a beneficiat de prelungiri de termene pentru a reintra în standardele Pactului de Creștere și Stabilitate.

Poate cea mai puternică reacție de radicalizare legată de percepția unui comportament hegemonic inflexibil a venit din parte Greciei, aflată în al doilea episod de posibilă părăsire a zonei euro, guvernul grec al lui Alexis Tsipras ne mai acceptând limite excesive ale unui noi program de austeritate, după ce primul, prin care s-a contractat o datorie de peste 240 miliarde de euro pentru restabilirea unor echilibre macroeconomice interne nu a dat roadele scontate.

Pozițiile încrâncenate actuale ale Greciei și Comisiei Europene au repus pe tapet problematica atitudinii hegemonice a Germaniei, dar într-un context nou la care trebuie de reflectat, inclusiv România. Există o cauză obiectivă, greu de ocolit în privința Germaniei, în sensul că lipsa ei de flexibilitate în alura programelor de asanare a datoriilor publice și externe impuse au slăbit și mai mult unele state ale UE, poate aflate în situații mai bune la inițierea acestora.

Pe acest considerent evident, George Friedman, afirmă că atât criza grecească, cât și cea ucraineană, ca să ne referim numai la evenimente apropiate analizei noastre, *„au la origine poziția unică pe care o ocupă Germania în Europa și faptul că ea este nevoită să exercite prea multă putere în condițiile unei slăbiciuni fundamentale”*, create, în opinia noastră, tot de ea. Discursurile cancelarului german, Angela Merkel, au un sâmbure de adevăr, chiar în condițiile criticilor mesajului ei dur. Friedman, pe bună dreptate și în baza principiului împărtășirii greutăților (*burden sharing*), ne avertizează că *„pe de o parte Germania încearcă să țină Europa unită, iar pe de alta vrea să se asigure că nu va purta povara menținerii acestei unități”*. Să nu uităm că Germania a fost un susținător al demonstrațiilor din Ucraina care a adus actualul guvern la putere, dar ne întrebăm chiar nu s-a așteptat la riposta agresivă a Rusiei și răspunsul ferm al americanilor? Aceasta este, totuși, om problemă de deficiență de viziune!

Pare să fie evident faptul că politici ale UE, privite ca soluții pe ansamblul comunității, au mai mult **efecte de divergență**, iar aprecierea aproape generalizată a analiștilor că recenta criză financiară **a oprit procesul de convergență în interiorul UE** se verifică, inclusiv prin decizia de a se

opri procesul de lărgire geografică a Uniunii, cel puțin pentru următorii cinci ani.

Există pericolul ca prin identificarea unor fenomene exterioare Uniunii, dar cu impact asupra ei (practic conținutul acestui capitol), să apreciem relevanța acestora pentru resetarea viziunii strategice a UE exact în *sensul opus* finalizării proiectului politic, respectiv să concluzionăm că contextul actual nu-i este propice, deci poate fi întârziat. Pledoaria noastră, pe care vrem să o susținem prin acest studiu, este de a ieși din simpla contemplare și de a lăsa loc formulărilor pe care unele forțe le doresc cu ardoare, respectiv înghețarea proiectului politic din motive de incapacitate de a gestiona problemele interne ale unei țări prin reforme structurale, din simpla dorință de a se menține la putere.

Ceea ce este de susținut, observând că UE este încă așteptată la masa G-20 ca o entitate pregătită și puternică, este **implicarea României în transformarea fenomenologiei externe UE**, dar dăunătoare proiectului ei politic, în oportunități care să nu împiedice proiectul, ci să-l facă posibil într-o fereastră de timp optimă. Avem din nou **de ales între o finalitate-scop și un vehicul către un scop**, iar faptul că toate statele membre ale UE sunt angajate juridic să răspundă unui scop final prin tratate, au nevoie, puterea și obligația de a căuta un vehicul. Acesta nu poate fi decât resetarea viziunii atingerii scopului cu luarea în considerație că însăși fenomenologia externă Uniunii, adversă scopului, trebuie influențată și transformată în vehiculul căutat.

Orice fenomen exterior Uniunii, aparent negestionabil de către statele membre, își are un sediu instituțional multinațional și un set de acțiuni multilaterale prestabilite (ONU, OCM, FMI, Banca Mondială, OCDE, G-7, G-8, G-20 etc.), unde sunt prezente și chemate statele membre ale UE în alte ipostaze. Este ușor de înțeles că însăși globaliza-rea poate fi un vehicul către scopul Uniunii, dar nu privit ca un punct terminus, ci ca o deschidere a unei noi etape a integrării europene în spiritul demnității și respectului pentru semenii noștri.

Insistăm pe dimensiunea aparent idealistă a Uniunii Politice – **demnitate și respect față de cetățeanul european, în rândul cărora ne numărăm și noi românii** – într-un context extrem de dramatic al situației zonei euro, respectiv problema Greciei la care face referire comentariul lui Tony Blair din *The Financial Times*, preluat în esența lui în parte de subcapitolul *Argument*. Înainte de a dezvolta subiectul în spiritul titlului capitolului, dorim să accentuăm asupra faptului că situația Greciei poate fi

repetată de multe alte state membre ale UE, iar istoria conflagrațiilor mondiale ne demonstrează că scânteia războiului a fost întotdeauna impunerea unui angajament de plată a datoriei nesuportabil (vezi situația Germaniei înainte și de după primul Război Mondial, în lucrarea „*Spre moneda globală*”², menționată în bibliografie).

Tony Blair afirmă că nici soluția propusă de Grecia și nici cea a troicii (UE, BCE și FMI) nu sunt fezabile, dar se trăiește cu iluzia falsă a unor compromisuri de ambele părți, în care fostul premier englez nu crede. Pentru că Domnia sa susține pe drept cuvânt că problema Greciei este una mult mai complexă pentru UE și ea trebuie privită în oglindă cu situația de ansamblu a UE.

Credem că nu este cu totul întâmplător faptul că, în contextul unei astfel de aprecieri, 300 de economiști, experți universitari și academicieni, reprezentând școli de vârf pentru științele economice și sociale (printre care se numără Tony Lawson – Universitatea Cambridge, Stephany Griffith-Jones – Universitatea Columbia, Clair Brown – Universitatea California, Alfonso Palacio de la Complutense și Jacques Sapir de la Școala Franceză de Studii Superioare în Științe Sociale) au semnat de curând un document de solidaritate intitulat „*Suntem cu Grecia și cu Europa*”. Mesajul lor este că negocierile trebuie să fie de bună credință: „*Cerem guvernelor din Europa, Comisiei Europene, Băncii Centrale Europene și Fondului Monetar Internațional să respecte decizia poporului grec de a alege o nouă cale*”.

Guvernul grec are dreptate când afirmă că s-a ajuns la o situație de nesuportat pentru populație, povara impusă neputând fi ușurată indiferent de perioada de timp acordată stingerii datoriei. Blair ne avertizează să ne imaginăm ce ar însemna o contractare a economiei Marii Britanii cu 25%. Evident, impactul în termeni sociali pentru Marea Britanie, fără a omite transmiterea lui în Europa și chiar în lumea întreagă ar putea fi devastator.

Ieșirea din zona euro este catastrofală pentru orice țară, dar și a impune constrângeri fără niciun orizont de relaxare este ceva de nesuportat, aceste aprecieri fiind însă valabile în situația în care reformele structurale necesare în toate statele membre ale UE lânchezesc mai ales din motive politice. Pentru orice țară, ipotetic aflată în situația Greciei, soluția nu se reduce la simpla rambursare a datoriei, ci la demantelarea rațională a opoziției generalizate față de reformele structurale. Or, acest aspect de importanță vitală este întins deja ca o pecingine sufocantă în toată Europa.

² Pop N., Ioan-Franc V., 2011-2014, *Spre o monedă globală* (1) Preliminarii, (2) Calea posibilă, (3) Realități și restricții, Editura Expert, București.

Mesajul lui Blair este mai mult decât clar, iar transpunerea lui spre un demers de resetarea a viziunii strategice a UE, inclusiv folosirea adversităților externe pe post de oportunitate, necesită o Europă, o Uniune Europeană, o zonă euro puternică, adică asigurarea unei creșteri economice sustenabile și reducerea șomajului la niveluri la care se vor detensiona, în primul rând, relațiile politice prin liniștirea socialului, iar politicianul va avea șansa de a prelua în mod real inițiativa, ca menire a lui absolut naturală.

Este vorba de **negocieri pentru stimularea economiei la nivel european, de o manieră uniformă, neprivilegiată, departajările venind ca urmare a efectelor aplicării în practică, în spații naționale, a politicilor economice neutre și a impactului acestora asupra competitivității internaționale.**

Ceea ce observă în prezent este un derapaj egoist de la coordonarea politicilor la nivel comunitar din motive de „protecție” a propriilor cetățeni, deci stimulări prin politici relativ particulare pe țări individuale, a căror redresare fragilă și selectivă nu are un efect pozitiv simultan asupra tuturor țărilor state membre.

O astfel de abordare are și un efect nefast în migrarea excesivă a unor politici fie spre stânga, fie spre dreapta, iar extremele se unesc, de regulă, pe terenul comun al radicalismului, alt factor de instabilitate politică. În opinia lui Blair, confirmată și de manuale clasice de „economics”, trebuie găsită calea de mijloc a stimulării economiilor atât prin măsuri fiscale, cât și monetare, dar în cadrul unor *„programe de reforme structurale clare, verificabile și puse în aplicare”* de fiecare din statele membre ale UE.

Ca mijloc real de a pune lucrurile în mișcare pe o direcție corectă, spune Blair, **finalul negocierilor în sensul menționat trebuie să fie pan-europene și să aducă statelor membre confortul unor beneficii la nivel european.** Acest lucru înseamnă dezbateri politice care să domine Europa cu mult dincolo de negocierile dintre Comisia Europeană și Grecia, dacă vrem să ajungem la o *„a treia cale”*, cea a conformării tuturor statelor unui acord pan-european asupra reformelor structurale. Eventualele toleranțe de la programele asumate trebuie admise numai pentru cauza schimbărilor pe termen lung în competitivitatea internațională a unor economii, ceea ce ar avea efectul necesar gestiunii dezechilibrelor interne cu mai puține dureri sociale. Concluzia lui Blair este simplă: Europa nu are nevoie concomitent de austeritate și reforme structurale, o combinație dovedită deja nefuncțională, ci de **o creștere economică însoțită de reforme structurale, care să consume resurse din creșterea economică și nu din majorarea datoriilor publice.**

Această cale este de natură să demonteze platformele partidelor de stânga și de dreapta antireforme, care nu oferă publicului decât mânie și nicio soluție concretă, ceea ce împiedică însăși ieșirea din blocajul existent. În schimb, în acest blocaj, respectivele partide pot pedala cu ușurință pe teme ca cea a imigranților, a mitului fals că problemele complexe pot fi soluționate cu costuri foarte mici, a unei credințe că reformele structurale fac apel la un tip de autoritarism mascat. Realitatea europeană, à propos de noul naționalism economic, introvertirea statelor, tendințele spre forme mascate de protecționism etc., ne arată că dacă puterea centrală nu conduce cu adevărat, atunci populația va urma cu ușurință pe cei care propovăduiesc politici extreme. Ele pun în pericol însuși proiectul politic al integrării europene.

Dacă devenim conștienți de relevanța unor fenomene externe UE pentru resetarea viziunii strategice a Uniunii, „beneficiul” acestora în ideea de a fi preluate ca oportunități are nevoie de o „re-amenajare” a situației interne a UE, respectiv atingerea unei creșteri economice sustenabile de ansamblu, creatoare de locuri de muncă, plus demararea reformelor structurale veșnic întârziate, dar mai ales uitate exact în perioadele de avânt al ciclurilor economice când trebuiau făcute rezervele de resurse pentru astfel de reforme.

Pro-Memoria: Tratatul Uniunii Europene și proiectul Uniunii Politicii

O revedere a tratelor care s-au succedat de la formarea comunităților economice și până la statuarea Uniunii Europene nu ne dă ocazia unui text explicit cu privire la uniunea politică, ca rezultat al funcționării UE. Așa cum am mai menționat și în aceste studii³, perioada începuturilor procesului de integrare europeană justificat în principal de necesitatea unei păci între **națiunile beligerante**, prin controlul factorilor care puteau alimenta susținerea unui război (CECO, Euroatom etc.) era extrem de sensibilă la formulări. Pacea se găsea într-un stadiu incipient să spui că noua construcție europeană avea în vedere o eventuală federalizare, încercată deja de multe imperii destrămate de consecințele Primului Război Mondial

³ Pop N., Ioan-Franc V., 2010, *Despre criză, fără mânie și cu discernământ*, Editura Expert, București.

și aflate la o distanță în timp mică față de consecințele celui de la doilea Război Mondial.

Totuși, numai o citire superficială a tratatelor poate justifica **lipsa unei forme** despre care insistăm să ne exprimăm pozitiv, ca o necesitate prevăzută indiferent de formulare. În realitate, vom găsi multe alte formulări – am spune subtile, subliminale – care au înțelesul căutat de noi⁴. Ținem la acest

Înțeles subtil mai ales acum după șapte decenii de la începuturile integrării europene, iar ceea ce ne permite realitatea prezentului, tot acum, este că, având în spate o arhitectură a integrării imposibil de negat, avem dreptul interpretării extinse ale unor formulări mai simple sau zgârcite ale începuturilor.

Fraza cheie a primei pietre pusă la temelia procesului integrării europene, înglobând ideea de proiect politic, este aceea care se referă la faptul că, **semnatarii din 1957 erau decizi să pună bazele unei uniuni strânse între popoarele europene**, prin eliminarea oricăror bariere care divizează continentul European. Să nu uităm că Europa era deja împărțită în blocuri de influență, iar **noțiunea de națiune** cu interese naționale era înlocuită cu **noțiunea de popor**, mai aproape din punct de vedere semantic de „**motor**” al **schimbărilor** așteptate cu necesitate în viitor.

Națiunile au apărut ca urmare a ceea ce au voit popoarele, multe din ele fiind conduse de personaje cu viziune. Ceea ce ar trebui să ne preocupe pentru argumentarea noastră este care din acele noțiuni – popor și națiune – exprimă mai bine ceea ce este viu și face istorie. Evident, Europa este a popoarelor, iar opera europeană privită ca o contribuție la cultura universală este a oamenilor ei, indivizi cu har și dar respectați de poporul din care s-au ridicat.

Nici nu mai interesează ce scriu celelalte tratate în timp, dar vom observa că există completări în aceeași notă, a cuvintelor simple sau simbolice, fiecare cu semnificație de etapă, care are în spate recunoașterea acumulărilor trecutului și pe care se poate construi în continuare: Europa să vorbească într-un singur glas; fără frontiere interne (într-un spațiu al mai multor țări); o arhitectură a unei Europe care nu mai este divizată; cetățenie comună (europeană) ca urmare a unei uniuni cât mai strânse între popoare; cadru instituțional unic; politici comune (externă, de apărare, de securitate); competențe exclusive ale uniunii etc. Evoluția limbajului cu conotație de uniune politică poate fi urmărit pe baza sintezei părților relevante din tratatele care urmează.

⁴ Pop N., Ioan-Franc V., *op. cit.*

În preambulul **Tratatului de la Roma** (semnat la 25 martie 1957, intrat în vigoare la 1 iulie 1958) fondatorii Comunității Economice Europene s-au declarat „hotărâți să pună bazele unei **uniuni tot mai strânse între popoarele europene**” (determined to lay the foundations of an **ever-closer union** among the peoples of Europe) și „decși să asigure, printr-o acțiune comună, progresul economic și social al țărilor lor, prin **eliminarea barierelor care divizează Europa**” (resolved to ensure the economic and social progress of their countries by common action to **eliminate the barriers which divide Europe**).

În **Actul Unic European** este exprimată voința tuturor statelor membre (semnat la 17/18 februarie 1986, intrat în vigoare la 1 iulie 1987) de a transforma totalitatea relațiilor dintre ele în vederea **instituirii unei Uniuni Europene**, semnatarii declarându-se „hotărâți să pună în aplicare această Uniune Europeană, în primul rând, pe baza Comunităților care funcționează conform propriilor norme și, în al doilea rând, pe baza cooperării europene între statele semnatare în materie de politică externă și să investească această uniune cu mijloacele de acțiune necesare” (resolved to **implement this European Union** on the basis, firstly, of the Communities operating in accordance with their own rules and, secondly, of European cooperation among the signatory States in the sphere of foreign policy and to invest this Union with the necessary means of action) și „conștienți de responsabilitatea care revine Europei de a încerca să vorbească tot mai mult **într-un singur glas** și de a acționa în mod consecvent și solidar pentru a-și proteja mai eficient interesele comune și independent” (aware of the responsibility incumbent upon Europe to aim at speaking ever increasingly with **one voice** and to act with consistency and solidarity in order more effectively to protect its common interests and independence). Articolul 8A definește scopul Actului Unic, care este instaurarea progresivă a pieței interne pe durata unei perioade care se încheie la 31 decembrie 1992 (progressively establishing the internal market over a period expiring on 31 December 1992) și definește piața internă ca fiind „**spațiul fără frontiere interne** în care libera circulație a mărfurilor, a persoanelor, a serviciilor și a capitalurilor este asigurată conform dispozițiilor prezentului tratat” (the internal market shall comprise an **area without internal frontiers** in which the free movement of goods, persons, services and capital is ensured in accordance with the provisions of this Treaty).

La 7 februarie 1992 era semnat **Tratatul privind Uniunea Europeană**, cunoscut ca **Tratatul de la Maastricht** (intrat în vigoare la 1 Noiembrie 1993),

în preambulul căruia reprezentanții statelor membre își declarau „hotărârea să treacă la o **nouă etapă în procesul de integrare europeană** inițiat prin crearea Comunităților Europene” (resolved to mark a **new stage in the process of European integration** undertaken with the establishment of the European Communities), reamintind de „**importanța istorică a sfârșitului divizării continentului european și necesitatea stabilirii unor baze solide pentru arhitectura Europei viitoare**” (historic importance of the ending of the division of the European continent and the need to create firm bases for the construction of the future Europe) sub un **cadru instituțional unic** (within a **single institutional framework**), subliniind necesitatea instituirii unei **cetățenii comune** (establish a citizenship common to nationals of their countries) în „procesul de creare a unei **uniuni din ce în ce mai strânse** între popoarele Europei, în care deciziile să fie luate cât mai aproape de cetățeni, în conformitate cu principiul subsidiarității” (process of creating an **ever closer union** among the peoples of Europe, in which decisions are taken as closely as possible to the citizen in accordance with the principle of subsidiarity). Printre obiectivele Tratatului de la Maastricht se numără „promovarea unui progres economic și social echilibrat și durabil, în special prin crearea unui **spațiu fără frontiere interne**” (promote economic and social progress which is balanced and sustainable, in particular through the creation of an **area without internal frontiers**) și „afirmarea identității sale pe scena internațională, în special prin punerea în aplicare a unei **politici externe și de securitate comune**, inclusiv prin stabilirea, în perspectivă, a unei **politici de apărare comune**, care ar putea conduce, la momentul potrivit, la o apărare comună” (to assert its identity on the international scene, in particular through the implementation of a **common foreign and security policy** including the eventual framing of a common **defence policy**, which might in time lead to a common defence).

În 1997, la **Amsterdam**, dezideratul de „creare a unei uniuni din ce în ce mai strânse între popoarele Europei, în care deciziile să fie luate cât mai aproape posibil de cetățeni” este nuanțat și dezvoltat în “creare a unei uniuni tot mai **profunde** între popoarele Europei, în cadrul căreia deciziile se iau cu **respectarea deplină a principiului transparenței** și cât mai aproape cu putință de cetățeni”. În **Tratatul** semnat la **Nisa** (la data de 26 februarie 2001, în vigoare de la 1 februarie 2003) se reafirmă **importanța istorică de se pune capăt diviziunii continentului european**.

În **Tratatul de instituire a unei Constituții pentru Europa** (Roma, 29 octombrie 2004) este reafirmată convingerea unui **destin comun** pentru

popoarele europene (convinced that, while remaining proud of their own national identities and history, the peoples of Europe are determined to transcend their former divisions and, united ever more closely, to forge a **common destiny**). În Articolul I-5 se precizează faptul că Uniunea **respectă identitatea națională a fiecărui stat membru**, structurile lor fundamentale și guvernanța locală și regional proprie (The union shall respect the equality of Member States before the constitution as well as their **national identities**, inherent in their fundamental structures, political and constitutional, inclusive of regional and local self-government. It shall respect their essential State functions, including ensuring the territorial integrity of the State, maintaining law and order and safeguarding national security).

Articolul I-13 punctează domeniile de **competență exclusivă a UE** – uniunea vamală; stabilirea normelor privind concurența, necesare funcționării pieței interne; politica monetară pentru statele membre a căror monedă este euro; conservarea resurselor biologice marine în cadrul politicii comune în domeniul pescuitului; politica comercială comună, în timp ce în I-14 sunt notate principalele domenii de **partajare a competențelor** între UE și statele membre, între care – piața internă; politica socială, coeziunea economică, socială și teritorială; protecția consumatorului; transporturi; rețele transeuropene; energie; securitatea și justiția.

În **Tratatul de la Lisabona** (13 Decembrie 2007, 1 Decembrie 2009), semnat de reprezentanții unei Europe lărgite (27 state membre), se precizează explicit că „Uniunea respectă egalitatea statelor membre în raport cu tratatele, precum și **identitatea lor națională**, inerentă structurilor lor fundamentale politice și constituționale, inclusiv în ceea ce privește autonomia locală și regională”, parcă un pas înapoi în raport cu integrarea:

„În special, **securitatea națională rămâne responsabilitatea exclusivă a fiecărui stat membru**”; „cetățenia Uniunii se adaugă cetățeniei naționale și nu o înlocuiește pe aceasta (art. 8)”; articolul 49A: „**Orice stat membru poate hotărî, în conformitate cu normele sale constituționale, să se retragă din Uniune.**” Totuși, în Articolul 2B, sunt precizate **competențele exclusive** ale UE în raport cu uniunea vamală, politica monetară pentru statele membre a căror monedă este euro, normele privind concurența necesară funcționării pieței interne, conservarea resurselor biologice ale mării în cadrul politicii comune privind pescuitul, politica comercială comună. În schimb, **se menține partajarea atribuțiilor în numeroase alte domenii principale**, cum ar fi piața internă, politica socială, coeziunea economică, socială și teritorială, transporturi, energie, securitate și justiție.

Astăzi liderii europeni s-au schimbat, voința lor a slăbit, dar nu neapărat din cauza staturii lor mult mai mici ca liderii fondatori (se recunoaște în mod deschis că Europa nu are leadership-ul de care are nevoie în aceste timpuri tulburi), ci tocmai ca urmare – fie iertată exprimarea – a „împăunării” lor cu succesele integrării, căci fondatorii au fost deciziși și au realizat „*printr-o acțiune comună, progresul economic și social al țărilor lor*”. PIB-ul, standardul de viață al statelor membre cu vechime demonstrează acest lucru, dar din păcate ele sunt prezentate ca referințe de competiție pentru noile state membre. Or, acest lucru este pe cale să distrugă „*vocea unică*” mai ales a statelor membre noi și să accentueze dualități al căror conținut este „îmbogățit” cu frustrări istorice de care Europa trebuia să se debaraseze, conform voinței părinților fondatori.

Un astfel de comportament a constituit declicul de a vorbi mai puțin, în structurile cele mai înalte ale Uniunii, despre popoarele Europei și mai mult despre națiuni, dar nu în sensul convergenței lor spre proiectul politic, ci cel al asigurării, respectării **identităților naționale până la posibilitatea de a părăsi Uniunea** (Tratatul de la Lisabona, 2009). În context, în opinia noastră, conținutul sintagmei „*Unitate prin diversitate*” a fost deturnat și se pare că este folosită ca paravan în promovarea unor idei, începând de la nivel național și penetrând până la nivelul Consiliului, care se îndepărtează de la înțelegerea inițială a părților contractante (Tratatul de la Roma).

Deși nu se recunoaște în mod deschis – acum în globalizare și a liberei circulații a forței de muncă mai pe toată planeta – că înaintarea în accentuarea identităților naționale apără mândria națională a Europei postbelice doar în mod aparent mai, se pare că insistențele pe acest subiect au adus daune grave chiar conceptului de drepturi ale omului, egale pentru toți. Avem deja exemple clare a unor tendințe de discriminări pozitive și negative excesive, unele regretabile și fără folos în numele a celor care au fost făcute, când vorbim de minorități, și insistăm pe acest lucru, întrucât **oamenii de diferite etnii** sunt cei care „produc” acțiuni și nu instituțiile. Să nu uităm că oamenii – cetățenii europeni, priviți ca o multitudine de etnii – sunt **subiectul** proiectului politic al Uniunii și arhitecții acestora.

Poate paragraful anterior care exprimă doar un punct de vedere⁵, este criticabil, dar cei tentați spre judecăți simpliste trebuie să facă apel la două reguli obligatorii ale integrării, cărora ne-am supus juridic semnând tratatele: **principiile** ca extract al valorilor culturii occidentale dominante și

⁵ Vezi și Pop V., Ioan-Franc V., *Da, există două Europe*, în: *Penser l'Europe*, seminarul interacademic al FNSA, Academia Română, București, în „Caiete Critice”, nr. 2/2015, Editura Expert.

procesul de armonizare în senul lui cel mai larg. Vorbind despre aceste reguli și sintagma „unitate prin diversitate” vom intra într-un **domeniu sensibil** căruia trebuie să i se dea mai multă atenție. Ceea ce urmează să tratăm poate fi considerată o opinie, deschisă dezbaterii.

Tratatele de asociere semnate de țările foste socialiste (1992-1993) preiau principiile tratatelor comunitare de până la data respectivă, cel mai important articol fiind acela care se referă la faptul că, dacă una din părțile semnate, fie Comunitățile, fie statul semnatar, nu respectă principiile democrației, drepturile omului și ale cetățenilor aparținând minorităților, principiile economiei de piață, bazate pe libera inițiativă și competiție, tratatele între părți nu există. Aceste principii fundamentale ne conduc la regula armonizării legislative, prin care legi și instituții ale noilor state semnate vin să garanteze principiile.

Fundamental, armonizarea legislativă în detaliile ei, în cadrul procesului de integrare europeană, așa cum a fost gândit, are ca obiect LUCRURI: **bunuri** de tot felul, inclusiv fluxuri de bani, și **instituții** ca structuri cu competențe specifice care să formeze arhitectura statului de drept. Armonizarea legislativă creează în sensul cel mai larg **obișnuința pentru standarde**, respectiv oriunde te deplasezi în spațiul comunitar vei găsi sau vei fi tratat conform aceluiași standarde.

Trebuie de reținut că regula armonizării a precedat în timp apariția conceptului de unitate prin diversitate, localizarea lui în timp fiind cel mult acum două decenii, când globalizarea a fost percepută ca suficient de cuprinzătoare, deci ca fenomen ireversibil. Este sigur că globalizarea a inspirat necesitatea conceptului de unitate prin diversitate⁶, ca un instrument nou și util unei integrări europene cu cele patru libertăți în expansiune continentală, Europa însăși devenind actor al globalizării.

Regula principiilor și armonizării aplicate, însă, de aceeași manieră în noul context nu a reușit înglobarea funcțională neutră a noului concept, în opinia noastră el fiind creat ca antidot al „*entropiei joase*” pe care dinamica globalizării își putea pune amprenta pe procesul de integrare. Să nu uităm că o serie de filozofi contemporani (Kaplan, Mackinder) lasă să se înțeleagă că globalizarea (care include și fenomenul de integrare) ne conduce spre „*un pământ (planetă) plat*”, o metaforă pe cât de reușită, pe atât de îngrijorătoare pentru viața lumească, mai ales din punct de vedere al acelora care vorbesc de sfârșitul istoriei (Fukuyama).

⁶ De Montbrial, Th, 2003, *Acțiunea și sistemul lumii*, Editura Expert, București.

Credem, însă, că realitățile recente din interiorul UE reflectă o îndepărtare de la intenția bună a unității prin diversitate, lipsind un proces, poate cel mai important, de armonizare a comportamentului OMULUI – de orice etnie și tradiție – la acel nivel minim obligatoriu al standardelor drepturilor și libertăților OMULUI, prin care să se evite manifestarea exceselor, a radicalizării. Faptul că acestea se manifestă ca atare și au trecut la faza terorismului, posibil să fie născut tot mai mult din interiorul spațiului Uniunii, trebuie să ne ridice un semn de întrebare **al sensului instituțional, cu participarea OMULUI, a implementării unității Uniunii prin diversitate**. Nimic nu este mai instabil atunci când pacea socială este zgândărită, iar istoria ne demonstrează că mărimea scânteii nu contează pentru viteza probabilă a unor schimbări surpriză.

Asistăm la un fel deosebit, în afara regulilor armonizării, la expansiunea manifestării unor anumite tradiții de rasă și religie dincolo de „spațiul uman” legal rezervat lor, ceea ce pentru oamenii cu alte tradiții înseamnă o ingerință agresivă, chiar sub forma terorismului, în propriul lor „spațiu uman” tot legal definit. Această evoluție deja manifestă în interiorul Uniunii, prin însăși aplicarea principiilor nobile ale egalității și libertății, este de natură să deturneze proiectul uniunii politice din cel puțin două motive.

Primul este că prioritatea soluționării radicalismului va consuma timp și resurse mai puțin planificate, iar al doilea – *à propos* de tratate –, principiile fundamentate menționate vor fi „bătute” de politici neconforme lor (McKinley), atât timp cât nu se va înțelege că diversitatea de azi din interiorul UE, triptic europeană la începuturile Comunităților Europene, este cu totul diferită, tipic mecanismului globalizării, dar și al efectelor penetrabilității de laudat al liberei circulații promovate de către Uniune. În aceste condiții, idealul aproape metaforic exprimat de Carlos Santana – *“One day there will be no borders, no boundaries, no flags and no countries and the only passport will be the heart”* – devine extrem de dificil de realizat în sensul Uniunii Politice, a „*unei uniuni tot mai strânse între popoarele europene*” (tot Tratatul de la Roma), care poate fi interpretată ca o patrie bună tuturor.

Este procesul unității prin diversitate însoțit de o coeziune omenească – nu instituțională – mai puternică în cadrul Uniunii de azi sau este erodat de greșita libertate a protejării ei? Iată o întrebare ridicată de o temă spinoasă, pentru simplul fapt că nu decelăm niciun mesaj, din interiorul UE, prin care să se înțeleagă că o Uniune Politică, conformă spațiului valorilor occidentale împărtășite în comun, este în primul rând a OMULUI, a tuturor cetățenilor europeni.

Excesele tradițiilor în sens larg, ca expresie a diversității, cultivând ura și incitând la ea în locul solidarității, îndepărtează conținutul diversității de la însăși scopul ei declarat politic la cel mai înalt nivel al Uniunii. Bogăția culturală europeană este izvorul multiplicării bunurilor și binelui comun pentru cetățenii europeni, factor care ar trebui să unească și să stimuleze respectivii cetățeni în demersul lor autentic pentru proiectul politic. Este de repetat mereu că **definiția Uniunii Politice**, nu noțiunea în sine, este *uniunea tot mai strânsă între popoarele europene*, deci a oamenilor, și nu una imperială personală a timpurilor trecute și nici chiar instituțională a ordinii lumii de azi.

Cu privire la sensibilitatea subiectului cu care încheiem acest articol, credem că un text de actualitate din punct de vedere al momentului scrierii lui și al conținutului, demn de reflecție academică, ni-l oferă⁷ „...Europa, tocmai din cauza faptului că se află în căutarea unei tot mai ample și profunde unități, va continua să fie chinuită de **propriile divizări interne**, care, în ciuda formei economice sub care se manifestă azi la suprafața acestei fisuri – de exemplu, mânia Germaniei față de criza datoriilor din Grecia – sunt de fapt moduri atemporale de exprimare a geografiei... minunata complexitate a geografiei europene... a ajutat la formarea unor grupuri și a unor state-națiuni separate lingvistic și va contribui și pe mai departe, în perioadele următoare, la **lipsa de unitate politică și economică, în ciuda tuturor instituțiilor pan-europene**”.

Un punct de vedere al unui analist politic american, de anvergură prin funcțiile deținute (profesor pentru securitate națională la Academia Navală a SUA, consilier al Secretarului Apărării, cercetător principal la Center for a New American Security, Washington, D.C., Stratfor's Chief Geopolitical Analyst), Kaplan își concentrează argumentul lipsei de unitate în Europa (cu extindere în spațiul UE – n.n.) încă pe divizările interne istorice și geografice, în timp ce noi atragem atenția asupra noilor divi-zări interne determinate de rasă și religie, ca efect al evoluției integrării europene.

Suntem încurajați, în același timp, de două evocări ale analistului politic român Paul Dobrescu (fost consilier prezidențial), care a scris prefața cărții lui Kaplan în limba română. El ne reamintește de faptul că Anne-Marie Slaughter vorbește în scrierile sale despre „galaxiile umane” de astăzi, care „topesc în ele o hartă a emoțiilor, a mobilităților mult mai intense decât altădată... amplificate nebănuit prin intermediul rețelelor sociale”. Iar Karl Haushopfet (geopolitician german de carieră militară) este citat cu ideea

⁷ Kaplan D, 2014, *Răzbușnarea geografiei. Ce ne spune harta despre conflictele viitoare și lupta împotriva destinului*, Editura Litera.

de acceptare a propunerii editorului operelor sale (Kurt Wowinckel), propunere de lărgire „a conținutului noțiunii de geopolitică în sensul că alături de forțele spațiului (geografic – n.n.), acestea trebuie să înglobeze **forțele poporului, deci ale omului și rasei**, pentru ca, împreună, să asigure bazele naționale ale vieții statului”. Beneficiem astfel de elemente suplimentare a căror aprofundare ar putea să ofere răspunsuri la multe din întrebările legate de structurarea în perspectivă a eventualei uniunii politice europene.

Apărut în *Caiete Critice*, nr. 4/2015, pp. 69-80

„EXPERIMENTUL” EURO (I)

Moneda unică generată de proiectul Uniunii Europene trebuie privită, printre alte multe unghiuri de vedere, și din perspectiva rolului ei spre o (altă) monedă globală. Unde este locul ei pe acest drum poate este încă greu de definit, dar ceea ce considerăm important, ca demers al unei viziuni, este că ceea ce se poate gândi la nivel mic inspiră ceea ce ar trebui să fie la nivel mare, respectiv de la un proiect regional la unul global.

Nu vrem ca titlul acestei secvențe a studiului nostru să inspire chiar *ideea de experiment*, în sensul unui început, inițiere a unei încercări, care trebuie încheiat pentru a trage apoi unele concluzii spre arhivare. Ghilimelele au rolul de a atrage atenția asupra proiectului euro din punctul de vedere al funcționalității sale și, mai ales, al **necesității asumării ireversibilității lui**, dincolo de părerile critice, îndoielile și chiar profețiile de dispariție, degajate de ultima criză financiară.

Suntem printre cei interesați de esența ultimei crize financiare, dar ne-am ferit a o trata cu mânia multor politicieni, economiști și analiști, apăsăți mult prea mult de evenimente conjuncturale, care au avut același dar, de a despărți și mai mult realitatea obiectivă de percepția subiectivă¹. Cum nimic nu este întâmplător, trebuie să reflectăm la ceea ce a reprezentat criza pentru moneda unică ori dacă imperfecțiunea proiectului, fie din start, fie pe parcursul implementării, ne-a permis să citim criza și dintr-o altă perspectivă.

Ne este clar că euro este o creație umană trecută prin filiera unei voințe politice tari, fundamentată pragmatic pe considerente de oportunitate și de știință economică, ultimele însă nesigure prin relativitatea lor față de realitățile economiei mondiale în evoluție. În plus, trebuie să reamintim mereu, până atunci când dubiile vor fi eliminate cu desăvârșire, că unul dintre părinții euro a avertizat, încă de la data deciziei de a se trece la moneda unică – inițial ca monedă de cont și apoi ca monedă fizică în circulație (Otmar Issing) –, că moneda unică, așa cum a fost lansată, **este un proiect neterminat**.

¹ Pop, Napoleon; Fugaru, Amalia; Ioan-Franc, Valeriu, 2010 – *Despre criză fără mânie și cu discernământ*, Editura Expert, București, lucrare distinsă cu Premiul „Victor Slăvescu” al Academiei Române în anul 2012.

Mesajul, pe cât de ultrageneral, a fost cu dedicație precisă, îndreptată spre toți cei implicați cu responsabilități și capabili să-l înțeleagă. Și unele și altele – responsabilitățile și capacitățile – au fost privite atât în derularea lor în timp, cât și cu speranța creșterii calității lor. Ele nu au fost limitate nicidecum la momentul lansării euro în sine. Din păcate, mulți dintre cei îndrituiți cu cele două atribute au dat dovada „acceptării unui dar”, restul mergând de la sine. Tocmai această poziție, concretizată în timp printr-o mare diferență de leadership european, între fondatori și cei în exercițiu, este una dintre cauzele istorice ale crizei financiare din zona euro, care au atras și criza euro ca atare.

Să nu uităm, din nou, că responsabilitatea fundamentalelor pur economice de susținere a monedei unice este în sarcina executivelor, în timp ce responsabilitatea monedei ca ofertă și cerere prin prețul de echilibru – dobânda – este în sarcina Băncii Centrale Europene, cu sau fără o uniune fiscală. **Problema pilonului economic al euro** – dispersată ca responsabilitate la cheremul politicului statelor din zona euro – a fost lăsată în desuetudine din motive de alte priorități, care au erodat competitivitatea statelor membre confruntate acum cu criza datoriilor suverane, și nu cu cea a pilonului monetar – unificat sub bagheta disciplinată a BCE.

Euro, cu toate cele bune și mai puțin bune – o altfel de caracterizare ambiguă nu i se poate atribui, din moment ce și-a demonstrat viabilitatea vreme de peste un deceniu –, este mărturia vie a singurei zone monetare optime în funcțiune între state suverane, nimeni nereușind un adevărat experiment de laborator de această natură. După Mundell² (1961), pentru a fi îndeplinite concomitent, principiile unei astfel de zone sunt mai degrabă o ficțiune a unui sistem ajuns la o anumită reglare de sincronizări simultane, greu de găsit în economia reală, dar mai ușor de conceptualizat teoretic din punctul de vedere al unor ipoteze și condiționalități. Cine a fost pus să respecte aceste condiționalități și de ce nu a reușit acest lucru în timp, rămâne o întrebare-cheie!

Întrebarea de fond legată de euro rămâne însă circumscrisă esenței proiectului european cu cele patru libertăți, formând o piață unică, respectiv dacă această piață putea funcționa cu mai multe monede și cât timp. Problema convergenței nominale și reale, alături de cea juridică (*revenim mereu la conceptul de ordine, bazat pe norme acceptate!*), ni se pare mai

² Mundell, Robert Alexander, (n.1932), Laureat Nobel pentru Economie în 1999.

importantă decât teoria zonei monetare optime, bazată mai mult pe flexibilități. Oare nu flexibilitățile prost înțelese, exact în detrimentul celor care trebuiau să asigure competitivitatea individuală a statelor operând pe aceeași piață, au pus în pericol euro?

Dificultățile crizei financiare predominant localizate în Europa și mai ales în zona euro, la care adăugăm procesul decizional greoi dedicat stabilizării, atrag atenția că echilibrul perfect are nevoie de trei piloni și nu de doi piloni strict tehnici, legați de moneda unică. Este vorba în primul rând despre **pilonul politic**, de care depind ceilalți doi, economic și monetar. Noroc că, pentru pilonul monetar, politicul a înțeles semnificația de forță a independenței unei bănci centrale unice, dar cel economic rămâne însă – atât timp cât democrația alunecă în singura dimensiune a câștigării puterii în sine, și nu de a face ceva și pentru binele european comun (vezi Tratatul de la Roma, 1958) –, captiv interesului „promisiunilor flexibile” în raport cu votanții.

Ar trebui să ne amintim de economistul francez Jacques Rueff, mare contributor la reformele țării sale, care a sintetizat, încă din 1949, destinul Europei, de maniera că *“L’Europe se fera par la monnaie ou ne se fera pas”*. Deci, nu putem disocia – din multe alte considerente, nu numai cel al lui Rueff – că o Europă prosperă este de neimaginat fără o monedă unică, iar în prezent economia statelor membre este iremediabil legată de euro și de soarta lui.

Despre pilonul politic, cu recunoașterea din nou, acum, în contextul crizei, a semnificației sale majore prin exprimarea voinței, redevenim conștienți că el le poate rezolva pe toate. Mario Draghi, noul președinte al BCE, tot așa ca și mulți alții înaintea lui și în timpul crizei (de la BCE, FMI și terminând cu tehnicienii Comisiei Europene), a vorbit mereu despre acea etapă a crizei, care avea nevoie de **provocarea/implicarea politică**, și rapidă, și profundă. Constatarea pare târzie față de unele ultimatumuri date, mai ales în etapa premergătoare summiturilor din octombrie, noiembrie și decembrie 2011 și celor care au urmat în 2012. Cu observația că lucrurile degenerau cu viteză, tocmai din cauza mutării centrului dezbaterii de la pilonul politic fundamental (în clar, lipsa de voință politică) la tehnicismele intervenției guvernelor din zona euro sau ale băncii centrale europene emitente a euro.

Pentru economiștii onești, partizani ai integrării europene în baza principiilor sale fundamentale și statuate cu 60 de ani în urmă, dincolo de

cutremurele crizei, ceea ce a *șocat* mai mult a fost schimbarea de facto a rolului BCE, respectiv de a trece peste interzicerea finanțării monetare directe a guvernelor, ceea ce însemna tipărirea de monedă și aruncarea în aer a obiectivului stabilit prin tratat – cea de stabilitate a prețurilor. Iar acest lucru avea loc pe fondul „jocului cu focul”, în plină desfășurare, ca să nu mai vorbim de principiul că regulile nu se modifică în timpul jocului.

Descifrarea experimentului euro, dincolo de consecințele importante regionale și globale, de natură economică, comercială și socială, ne obligă să nu ometem consecința de natură politică. Poate că a fost un pas important pe drumul către proiectul lui Winston Churchill, Statele Unite ale Europei, dar este cert că euro a dat o altă forță vocii europene într-o lume obsedată de hegemonia SUA. Pentru viitor, ne referim la locul Europei într-o nouă configurație a ordinii internaționale, pe cale de configurare, dar credem că partenerii externi sunt, poate, nerăbdători ca proiectul euro să fie scos din încheștarea dezbatelor poziționate „alături” de marele proiect european al integrării.

În acest context este salutar mesajul actualului președinte al Comisiei Europene, Jose Manuel Durao Barroso, care afirmă că o modificare a tratatului de funcționare a UE este utilă cu condiția să asigure ireversibilitatea euro, ceea ce implică instituții europene mai puternice. Este exact ceea ce ar trebui să suplinească adevărul că euro a intrat în viața Uniunii lipsit de puterile comunitare care să-l fi ferit de situația de a fi ajuns în criză.

„Se poate spune „da” unei revizuirii (Tratatului UE – n.n.) dacă este pentru a asigura ireversibilitatea euro și o integrare europeană mai bună, și nu pentru o fragmentare a pieței, dacă este pentru întărirea coerenței și a unității și nu pentru crearea unor noi linii de demarcație între țări”, a susținut Barroso la o reuniune a Partidului Popular European (PPE) de la Marsilia.

Pro memoria: criteriile nominale

Rata inflației, calculată prin indicele prețului de consum, poate fi mai mare doar cu 1,5 puncte procentuale peste media ratelor inflației înregistrate în primele trei state membre cu cele mai stabile prețuri, adică cele mai scăzute rate de inflație; regula presupune că o dispersie mai mare a ratei inflației dintre statele zonei euro presupune o pierdere de competitivitate, care nu mai poate fi corectată printr-o devalorizare;

Cursul de schimb trebuie să rămână în interiorul limitelor de fluctuație $\pm 2,25\%$, pornind de la paritatea centrală stabilită, în prezent, față de euro, pe perioada a cel puțin doi ani de aplicare a ERM II;

***Deficitul bugetar** nu trebuie să depășească 3% din PIB-ul țării, în prețuri curente, regulă care se completează cu prevederile Pactului Fiscal privind deficitul bugetar structural;*

***Datoria publică** trebuie să fie inferioară limitei de 60% din PIB-ul țării, în prețuri curente;*

***Rata dobânzii** pe termen lung, calculată pe baza ratelor obligațiunilor de stat pe termen lung sau a titlurilor similare, trebuie menținută în marja de variație de $\pm 2\%$ față de media ratelor dobânzii pe termen lung ale aceluiași trei țări cu inflația cea mai scăzută.*

1. Guvernanța adoptării euro

Tratarea guvernanței trecerii la euro o considerăm intrinsecă problematicii actuale a crizei monedei unice. Deși se știe mult despre acest subiect, el trebuie reluat, din simplul motiv că pretinsa rutinare a cunoașterii lui a avut chiar efectul execuției precare a proiectului, nu din punct de vedere tehnic, ci din punct de vedere politic și al angajamentului de voință.

Nu numai perioada crizei financiare, ci și perioada fastă pentru euro a ascuns realitatea nerespectării criteriilor de convergență nominală, în mod voit sau prin omisiune, de către statele membre ale zonei euro, fiind ocolit principiul cooperării comunitare obligatorii în politicile economice individuale ale statelor membre, folosit ca subterfugiu la ceea ce ar fi trebuit să fie un autentic pilon economic pentru moneda unică.

De un mare ajutor în acest sens este o analiză realizată la nivelul Băncii Naționale a României, inspirată de discursul lui Jurgen Stark, membru al boardului executiv al Băncii Centrale Europene, ținut la Camera de Comerț a Islandei, în februarie 2008. Deși axat pe poziția UE și a Băncii Centrale Europene față de tendința Islandei de adoptare unilaterală a monedei euro, se produce cea mai actualizată referire la traseul prestabilit și urmat de toate statele membre ale UE, care s-au alăturat până acum Uniunii Monetare. Respectivul traseu cuprinde etape, principii și criterii absolut necesar a fi îndeplinite și care, mai ales în condițiile actuale de suferință a monedei unice, atrag atenția asupra unei guvernanțe de calitate, care trebuie să întrunească lecțiile bune și rele ale funcționării euro de până acum. Implicit însă și toate măsurile care tratează aspectele de îmbunătățire a guvernanței comunitare și individuale din perspectiva ultimelor documente ale Consiliului European.

2. Etapele adoptării monedei euro

Prin prisma adoptării unilaterale a euro de către o țară din afara UE – cazul Muntenegru – trebuie subliniat că accederea la Uniune, pe baza respectării criteriilor de la Copenhaga, pentru a deveni un stat membru, o primă etapă esențială a parcursului spre moneda unică europeană, o constituie îndeplinirea cerințelor Copenhaga înainte de accederea juridică, prin tratat, la UE. Cu alte cuvinte, trebuie să ajungi întâi să te comporți în afara Uniunii ca un stat membru autentic al acesteia.

Compatibilizarea *ex-ante* presupune îndeplinirea unor cerințe politice (instituții stabile care să garanteze democrația, statul de drept, drepturile omului și drepturile cetățenilor aparținând minorităților naționale) și să demonstreze o anume calitate și forță economică (economie de piață funcțională, capabilă să facă față presiunilor competitive din cadrul UE). Vorbim în principiu despre capacitatea țărilor acceptate pentru candidatură de a-și asuma și aplica, în totalitate, **acquisul comunitar**.

În mod automat, un stat proaspăt membru al Uniunii devine un *stat cu derogare* în ceea ce privește adoptarea euro, ceea ce înseamnă parcurgerea unei a doua etape – neimpusă ca lungime în timp – ci ca pregătire în asumarea unor alte criterii (Maastricht) de convergență nominală, configurând realizarea stabilității monetare și o tratare a cursului de schimb ca bun de interes comun. Acest lucru presupune, în perspectiva pierderii independenței politicii monetare naționale (care urmează să fie cedată Băncii Centrale Europene, așa cum s-a întâmplat și cu politica lor comercială cedată Comisiei), o coordonare a politicilor economice spre același obiectiv al interesului comun(itar), astfel ca pregătirea pentru renunțarea la derogarea temporară să permită unui stat membru să treacă prin Mecanismul Ratei de Schimb 2 (ERM II).

Criteriile de convergență nominală (inflația, deficitul bugetar, datoria publică, deficitul bugetar și dobânzile pentru termen lung) obligă țările aspirante la moneda unică la o stabilitate economică sustenabilă, favorabilă menținerii stabilității generale a prețurilor și, mai ales, a coerenței expresiei cantitative a respectivelor criterii la nivelul ansamblului zonei euro. Vorbind, de fapt, despre o *constelație* de state în mișcare în cadrul *universului comunitar definit de zona euro*, satisfacerea criteriilor nominale solicită consistență, simplitate, calcul pe date reale, transparență și abordare integrată. Criteriile fiind de importanță egală și de aplicabilitate simultană și uniformă, respectiv

continuă, este exclusă orice fel de ierarhizare a lor. Respectarea acestor obligații de guvernanță economică, în sensul îndeplinirii sustenabile a criteriilor nominale de convergență trebuie să permită evitarea riscului „scindării” zonei euro.

Din păcate, în prezent, soluția la criza euro este văzută chiar din această perspectivă, a scindării zonei euro, interpretată ca un posibil exit din ea.

Un document de bază pentru întărirea responsabilităților țărilor și în ansamblu ale Comunității pentru politicile bugetare, în general, și pentru deficitele bugetare în special, îl constituie Pactul de Stabilitate și Creștere Economică adoptat de Consiliul European de la Dublin (decembrie 1996) și de Consiliul European de la Maastricht (iunie 1997).

Pactul prevede ca: țările participante la moneda unică să întocmească programe de stabilitate referitoare la obiectivele bugetare pe termen scurt, privind reechilibrarea sau excedentul bugetului administrației publice și măsuri de ale înfăptui; țările cu derogare urmează să fundamenteze programe de convergență; Comisia Europeană și Consiliul European sunt abilitate să asigure urmărirea regulată a evoluției finanțelor publice ale statelor membre care indică riscul unei deficit excesiv. Se consideră deficit excesiv deficitul bugetar care depășește 3% din PIB.

Practica a demonstrat că, de fapt, criteriile de convergență nominală obligatorii trebuieacompaniate de criteriile de convergență reală neobligatorii (convergență economică în sens larg), întrucât coerența și sustenabilitatea primelor este realizată numai de o astfel de sinergie. Mai mult, trebuie evidențiat faptul că este nevoie de o astfel de sinergie eficientă încă în faza de *preadoptare* a monedei unice, realitatea evidențiind că nerecurgerea sau întârzierea inadmisibilă în realizarea de reforme structurale care să susțină convergența reală se numără printre cauzele actuale ale crizei euro.

Într-adevăr, pierderea autonomiei în politica monetară în condițiile adoptării euro, pe fondul lipsei unei dinamici adecvate a reformelor structurale din economia reală, care conduc la pierderea de competitivitate individuală, face inutilizabil cursul de schimb ca pârghe temporară de corectare sau refacere a acesteia.

Complexitatea adoptării monedei unice impune, pe lângă aspectele de convergență reală cu bătaie lungă exclusiv în sarcina guvernantei naționale, și fermitatea în calendarul deciziilor care trebuie să facă procesul

adoptării euro fluid. Acest lucru este esențial pentru a se evita riscurile unor atacuri speculative asupra monedei naționale pe parcursul evoluției ei în cadrul ERM II, care ar putea determina fluctuații mai mari ale cursului de schimb central decât cele standard acceptate de criteriul nominal al ratei de schimb. În atare situații, procedura de reechilibrare implică noi negocieri privind cursul de schimb central adecvat ERM II.

Menționând considerentul tentației **unei treceri unilaterale la euro**, evocarea sintetică a parcursului normal al adoptării monedei unice are rolul de a sublinia **singura cale etapizată compatibilă** cu prevederile tratatului de funcționare a Uniunii, în general, și a Uniunii Economice și Monetare în special.

A „importa” peste noapte credibilitatea BCE, prin utilizarea euro unilateral adoptat, poate aduce avantaje temporare (inflație joasă, eliminarea riscului valutar, finanțări la dobânzi reduse, costuri de tranzacții reduse, expansiunea comerțului exterior, integrare financiară etc.), în principal aceleași și pentru un stat membru care va parcurge etapele descrise, dar numai în condițiile în care țara în cauză demonstrează o politică fiscal-bugetară solidă.

Este greu de crezut că o țară, de una singură, aflată în afara jurisdicției condiționalităților și constrângerilor Uniunii, ar putea prezenta garanția perpetuării unei politici economice solide, în absența propriei politici monetare, prin adoptarea unilaterală a euro.

De asemenea, lipsa unei monitorizări a acestora pe baza regulilor Uniunii, din cauza lipsei obligațiilor reciproce asumate prin tratatul UE, o face vulnerabilă la evoluțiile interne și externe ale mediului politic, economic și financiar. Adică întocmai ceea ce, prin respectarea criteriilor de convergență nominală și reală, în cadrul unui sistem instituțional integrat precum cel al Uniunii, se constituie *sau ar fi trebuit să fi fost* o pavăză la riscurile semnalate.

Dubiul nostru din ultima formulare decurge, în mod natural, din observarea realităților zonei euro, unde țări care utilizează moneda unică dau însă dovadă de o slabă cooperare multilaterală comunitară la nivelul politicilor economice adecvate unui cadru macroeconomic pe care o zonă valutară optimă, chiar imperfectă, îl impune.

Acest fapt explică de ce percepția beneficiilor trecerii ortodoxe la euro este predominant negativă, ele fiind catalogate mai degrabă ca nesigure, cu costurile reale și implicând riscurile serioase.

Ca urmare, trecerea la euro, indiferent de calea aleasă, **nu este o soluție rapidă** pentru problemele structurale interne sau presiunile și șocurile externe. Dimpotrivă, pregătirea unei țări, prin rezolvarea problemelor structurale interne, îi dă rezistență la șocurile externe, menținând buna funcționare a zonei euro și încrederea în moneda unică, indiferent că este un participant legal la UEM sau că utilizează euro unilateral, ca proprie monedă.

Cu atât mai mult, adoptarea monedei unice trebuie să respecte etapele descrise numai în contextul prevederilor Tratatului Uniunii, care leagă într-o manieră sistemică statele unei zone valutare.

Etapizarea adoptării euro, în condițiile Tratatului Uniunii, presupune ca, pe tot parcursul aplicării strategiilor de gestionare și îndeplinire a criteriilor de convergență, să se facă verificarea obiectivă a stadiului real de îndeplinire a acestora (vezi rapoartele de convergență), aducându-se corecțiile de rigoare prin conlucrarea statului membru cu instituțiile europene competente.

3. Euro, un proiect încă neterminat

"Leave the euro? Any country that decided to leave would immediately collapse",
Patrick Artus, director al departamentului de studii al băncii NATIXIS, Franța

Menținându-ne pe linia „lucrului început care trebuie terminat”, etapa constatării – prin criza euro – că proiectul monedei unice este cumva la jumătate de drum din punctul de vedere al pilonilor tehnici susținuți de teoria economică, trebuie să ne întrebăm ce trebuie de făcut în continuare?

Experiența umană a demonstrat mereu că, odată ce este abordată o cale, iar beneficiile ei s-au produs convingător până la un moment care le-a întrerupt, alegerea nu poate fi abandonarea, ci continuarea spre desăvârșire.

A abandona o cale, mai ales în economie, a însemnat întotdeauna costuri inimaginabile, cu efectul distrugerii fizice a proiectului în sine și riscul nerevenirii la starea inițială. Or, acest lucru este mereu evident și nu trebuie teoretizat. Poate că exemplul cel mai simplu din economie este încercarea de a „conserva” proiecte începute, a căror abandonare temporară, cu promisiunea de a fi reluate, a însemnat de fapt ruina acestora. Credem în specializarea lui Patrick Artus în politica monetară și economia

internațională, iar verdictul citat în motoul acestui subcapitol este rațional. Nu vorbim despre un oarecare proiect economic, ci despre o monedă comunitară, care a putut deja să-și atribuie chiar statutul de valută internațională de rezervă. A ajunge la un astfel de stadiu cu o monedă – devenită de rezervă internațională – și a pleda pentru abandonarea ei înseamnă a accepta ceva mai apocaliptic decât însăși criza, care ne-a avertizat despre slăbiciunea monedei în care alte state au investit încredere și, prin ea, chiar în proiectul Uniunii Europene.

A renunța la euro, numai pentru că ești lipsit de viziunea continuității proiectului în fața unui obstacol, poate fi **un eveniment extrem de periculos într-un proces** în care, în prezent, sunt angajate numeroase economii și cu pondere în economia globală (Tony Lawson)³. De ce? Întrucât și noi acceptăm că un proces este cu totul altceva decât o simplă succesiune de evenimente, respectiv *"geneza, reproducerea și declinul unui mecanism structurat sau formarea, reformarea și declinul unei entități în timp"*.

Așa cum afirmă Jacques Sapir, profesor la *L'Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, Paris*, ar trebui să distingem între realismul factual și realismul empiric, ultimul pornind de la ipoteza greșită că orice agent uman ar avea un acces direct, dar nu și posibil mediat, la realitatea înconjurătoare. Cum ne explicăm atunci limitele umane cognitive, chiar dacă, și pentru noi, a cunoaște realitatea înseamnă atât procedură (abordare metodologică) cât și subiectivism (mentalitate umană formată de viață, educație, implicare etc.)?

Proiectul euro, cadrul lui actual (*the stance*) și modul de reacție la acesta din urmă ne conduce cu gândul la dominația subiectivismului cu excluderea posibilității îmbunătățirii procedurii (*"execuției"*, la care făcea referire Jacques Delors, deja citat). La acest moment nu ne putem abține să nu cităm din Jacques Sapir⁴, că „*subiectivismul nu înseamnă că subiectivitatea umană ar fi singura posibilă realitate, dar percepții subiective ale realității, atât timp cât ele creionează decizii umane, fac parte din realitate*”.

Este o atragere corectă a atenției asupra faptului că cerințele metodologice în științele sociale nu numai că nu neagă metodele specifice cercetării economice – acestea din urmă explicând curentul major al economiștilor

³ Lawson, Tony, 1997 – *Economics and Reality*, Editura Routledge, Londra, Marea Britanie.

⁴ Sapir, Jacques, 2003 – *Seven Theses for Theory of Realist Economics*, în post-autistic economics review, issue no. 21 and 22, edward fullbrook editor.

care apără instrumentalismul lui Friedman⁵ –, ci că ele trebuie să-și găsească „o aplicare distinctă la economiști”, dacă vrei să comunici cu tot dinadinsul ceva mai complex decât empirismul economic (C. Lloyd)⁶.

Detășarea noastră, evocată într-o altă lucrare despre criză („Despre criză fără mânie și cu discernământ”, op. cit., 2011), în căutarea de explicații, ne-a obligat să insistăm mereu a vedea dincolo de **economicul predominant**, exact din motivele evocate de Sapir cu privire la înțelegerea realismului, întrucât, revenind la tema noastră, „repararea” proiectului euro este departe de a putea fi făcută numai prin prisma teoriei economice. Că trebuie să investim încredere în acest adevăr vine să ne convingă Ferdinando Riccardi⁷, într-un articol în care sunt comentate luări de poziții ale liderilor europeni cu cea mai mare greutate pentru timpurile prin care trecem. Vorbim, de fapt, despre o pledoarie pentru introducerea „*gouvernanței economice*” în zona euro și, desigur, formularea are un rost care nu trebuie să ne scape doar pentru că a devenit un laitmotiv.

Dacă luăm numai tipologia intervențiilor cancelarului german, Angela Merkel, evident nu întâmplător, ci măcar prin afinitatea euro cu fosta marcă germană, observăm că ea circumstanțiază soluțiile economice unei sfere de valori mult mai înalte: „Euro este în pericol și miza este identitatea europeană. În ceea ce privește Germania, **cultura stabilității, care și-a demonstrat valoarea, este nenegociabilă**. Regulile comune ale UE trebuie fundamentate pe regulile celor mai puternice țări, și nu pe cele ale țărilor slabe”. Oare putem crede că Angela Merkel s-a referit doar la stabilitatea prețurilor ca element de identitate europeană, sau la valorile unei culturi mult mai largi decât criteriile de convergență?

Da, Angela Merkel este corectă ca exponent al unei puteri europene de etapă, întrucât valorile culturii politice și economice ale unei țări, precum cele ale Germaniei de azi, pot fi puse în pericol de instabilitatea prețurilor, un episod istoric nu prea îndepărtat demonstrându-ne efectele devastatoare sociale interne și planetare. Identitatea europeană supremă de azi este valoarea acțiunii pentru pace, unde compromisul este posibil, dar

⁵ Friedman, Milton, 1912-2006, fost profesor de economie la Universitatea Chicago, Laureat al Premiului Nobel pentru Economie în 1976.

⁶ Lloyd, Christopher, 1986 – *Explanation in social history*, 375 p., Blackwell, Oxford and New York.

⁷ Riccardi, Ferdinando 2010 – *A Look Behind the News*, articol preluat de Agence Europe, Bulletin Quotidien Europe 10148 – 29/5/2010, Commission Européenne, pag.2.

nu atunci când vorbim despre valori fundamentate pe politici și doctrine care mențin pacea. Euro este mai mult decât o simplă monedă unică în spațiul european și credem că perenitatea proiectului său este o cheie de boltă nu numai pentru Europa.

În altă ordine de idei, dar în susținerea acestei abordări, ne simțim obligați să preluăm din alte contribuții ale noastre, respectiv din alte studii elaborate în cadrul Institutului Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu” al Academiei Române (2005-2011)⁸, dedicate problematicii euro din punctul de vedere al pregătirii României și a altor state membre ale UE beneficiare de derogări diverse. Ele sunt fundamentate pe continuitatea proiectului euro, dincolo de „accidentul” cu totul neaccidental al actualei crize și pe considerentul că proiectul euro nu este terminat.

În acest fel s-a exprimat însuși unul dintre părinții monedei unice – Otmar Issing –, vorbind despre viitorul euro, dar cu credința că **proiectul început se va bucura de acel sprijin politic** (care ar fi trebuit să devină o cultură de noi valori politice și de guvernanță) care să aducă zona euro în parametrii unei veritabile zone valutare optime. Sprijinul politic era înțeles în sensul unei voințe a executivelor din țările cu economii mai puțin puternice, la momentul introducerii euro, capabile să mențină procesele de convergență nominală pe un trend ferm sustenabil.

Același lucru, astfel spus de Pierre Werner, evocat de acad. Tudorel Postolache⁹, ne încurajează prin „capacitatea de excepție de a anticipa istoria, prezentul fiind nu numai o continuare condensată a trecutului, ci mai ales o decupare din viitor”.

Poate că ambițiile de la acel moment au mizat pe voința politică a realizării reformelor structurale necesare atingerii criteriilor și caracteristicilor teoretice ale unei zone monetare optime, însă acest lucru este contrazis de funcționarea ulterioară a zonei euro (concretizată, printre altele, în scăderea relativă a competitivității pe piața unică și pe piețele

⁸ Studii ale Centrului de Cercetări Financiare și Monetare “Victor Slăvescu” (CCFM), consacrate pregătirii adoptării euro de către statele membre care au aderat la Uniune după anul 2004. Ne referim, în principal, la lucrările „*Impactul crizei financiare și economice 2007-2009 asupra programelor de convergență pentru adoptarea euro*” (2010) și „*Guvernarea trecerii la euro a țărilor noi aderente la UE*” (2011), temele expuse fiind aduse la zi. Ele fac parte din programul prioritar de cercetări al Academiei Române „*România și Sistemul Euro*”, coord. acad. Mugur C. Isărescu și prof. Napoleon Pop.

⁹ Postolache, Tudorel, 2009 – *Academicieni așa cum i-am cunoscut*, Centrul Român de Economie Comparată și Consens, Editura Expert, București.

internaționale). Privind în urmă, dar și la politica monetară unică exercitată de Banca Centrală Europeană (BCE), în prezent se apreciază că au fost greșite paritățile centrale de conversie ale monedelor naționale față de euro, în cazul respectivelor țări, beneficiile monedei unice fiind erodate de ritmul mai lent al reformelor menționate.

Fără îndoială, „marketingul” introducerii euro, la început ca monedă de cont și apoi ca monedă efectivă în circulație, s-a făcut mai mult pe baza beneficiilor aduse de această monedă funcționării pieței unice, în termeni de costuri, suplețe, stabilitate a prețurilor, cu efect asupra altor indicatori ai economiei reale, precum și de ancorare a așteptărilor inflaționiste pe termen lung. În *umbra* acestor beneficii stăteau însă și *costurile* unei guvernanțe care nu puteau omite reforme structurale, procese de regulă cu impact social și electoral.

Euro a oferit consumatorilor individuali și corporatiști o zonă largă, în care riscul variațiilor de curs de schimb să fie minim, devalorizările repetate să fie evitate, iar facilitarea fluxurilor comerciale și financiare/investiții să fie în permanență neîmpiedicată de înclinațiile spre protecționism. Toate și multe alte beneficii apar cu condiția ca uniunea monetară să fie însoțită de o autentică uniune economică, a cărei expresie să fie politicile bugetare și fiscale naționale, a căror convergență să fie susținută de o cooperare autentică în politicile economice ale statelor membre al zonei euro.

Poate că cel mai vizibil rezultat din punctul de vedere al macrostabilității zonei euro a fost reflectat de rata inflației, iar cel mai semnificativ exemplu este cel al Germaniei, recunoscută pentru abnegația bunei funcționări a euro și unde inflația s-a situat la cel mai jos nivel în anii de la introducerea monedei unice: 1,5% rata anuală a inflației în perioada 1999-2010, comparativ cu 4,9% în anii '70; 2,8% în anii '80; 2,2% în anii premergători trecerii la euro.

Acest rezultat este apreciat ca meritoriu prin prisma politicii monetare unice, deși perioada scursă nu a fost ocolită de numeroase șocuri economice și financiare, cu atât mai mult cu cât stabilizarea inflației la 2% nu a afectat ocuparea forței de muncă. Dimpotrivă, datele sugerează că funcționarea monedei unice a permis crearea a 14 milioane locuri de muncă noi în UE, comparativ cu numai 8 milioane în SUA, în aceeași perioadă de timp.

Și totuși, puțin după celebrarea cu fastul necesar a 10 ani de la introducerea euro, odată cu acutizarea efectelor crizei financiare asupra

economiei reale, moneda unică traversează, conform multor analiști, **prima sa criză**. În ce a constat această criză? Este o întrebare majoră, întrucât euro nu poate fi privit independent de economiile care îl utilizează, de spațiul economic – piața unică – pe care îl susține cu avantajele lui, de politica monetară unică dirijată de Banca Centrală Europeană, de funcționarea Pactului pentru Stabilitate și Creștere în gestiunea Comisiei Europene, de deciziile informale ale Eurogrupului, axate pe problemele de fiscalitate și buget la nivel comunitar etc.

Apărut în „Caiete Critice”, nr. 1/2013, pp. 66-78

„EXPERIMENTUL” EURO (II)

GUVERNANȚA EURO ȘI PARADIGMA POSTCRIZĂ

4. Contextul internațional și guvernarea euro

Această temă a fost urmărită cu predilecție din momentul în care, la nivelul Uniunii Europene, noțiunea de guvernare a devenit cuvânt de ordine, chiar cu o tentă de fetișizare. Adoptăm și noi această noțiune prin prisma sferei sale largi de înțelegere – comprehensiune – care trebuie să ne evoce mult mai mult decât guvernarea individuală a statelor membre ale UE și, mai ales, sinergia acesteia la nivelul Uniunii.

Analiza politicilor macroeconomice ale țărilor Uniunii Europene – parcursul 2008-2012 – relevă o succesiune de evaluări contradictorii în ceea ce privește soluțiile ieșirii din criza economică. Ele au fost permanent legate de percepția diferită, explicită sau implicită, a resorbției efectelor crizei financiare, de altfel transformarea lor în posibile noi cauze ale reapariției acesteia. Fie că este vorba de deficitele bugetare, de datoriile suverane, de o criză fiscală sau o criză bancară, toate au fost și au rămas dependente, în ceea ce privește rezoluția lor, de robustețea unei posibile relansări economice, la rândul ei subiect al multor dubii și interpretări.

Intervenția statelor în criza financiară a determinat principal ruinarea finanțelor publice și așa mult expuse intereselor de putere politică. Poate la momentul salvării unor instituții financiare sistemice nici nu se bănuia acutizarea în rău a situației acestora, mult sub pragul sustenabilității unor deficite. Ca urmare, orice analiză duce la singura concluzie că, refacerea finanțelor publice greu afectate de acumularea de datorii externe rămâne strict dependentă de reluarea pe termen mediu și lung a performanțelor economice.

Problema de soluționat a rămas însă demararea economică pe termen scurt, cu observația că mixul de politici economice la îndemâna executivelor, în condițiile unor spații fiscale restrânse la dispoziție pentru stimularea sectorului privat, trebuie aplicat în situații limită: resurse financiare publice reduse cu destinații apăsătoare (plata datoriilor crescute), pericolul inflaționist, reluarea înceată a creditării, costuri crescute ale refinanțărilor,

dar și ale unor inputuri economice, în special combustibili și produse alimentare de bază.

Mark Mobius, președinte executiv pentru piețele emergente la "Templeton Asset Management", a declarat, spre mijlocul anului 2011, că o nouă criză financiară este iminentă, explicația fiind fundamentată pe faptul că problemele care au cauzat turbulențele din ultimii ani sunt departe de a fi fost rezolvate. Într-adevăr, a rămas îngrijorător nivelul valorii totale a derivatelor la nivel mondial, el depășind produsul intern brut global, decalajul dintre economia reală și cea financiară creând volatilitate și situații de criză pe burse. Mobius susține că structura sistemului financiar global încă nu s-a modificat după efortul de salvare a punctelor sale sistemice cu sacrificarea altora, atât băncile cât și produsele financiare derivate rămânând prost dimensionate, mari și, respectiv, nereglementate.

Recomandările FMI, ale unor economiști de marcă, unii laureați Nobel – Roubini, Krugman, Stiglitz – susțin că liderii din zona euro trebuie să livreze un set mai cuprinzător de măsuri pentru a rezolva decisiv criza datorilor suverane, ceea ce este echivalent cu un cadru mai larg de management decisiv al acesteia. Prioritatea este reprezentată de mecanismele de facilități de salvare, care trebuie puse în aplicare cât mai repede în plinitudinea lor – condiționalități și resurse –, într-o manieră transparentă și care să permită o tratare flexibilă a simptomelor crizei.

Magnitudinea și termenii finanțării permise de astfel de mecanisme trebuie să convingă investitorii de sustenabilitatea datorilor suverane, poate chiar în cele mai pesimiste scenarii, cu condiția ca reformele din sectorul financiar să fie accelerate, iar testele de stres să fie urmate, după caz, de recapitalizare, restructurare sau închidere de bănci.

Reformele pot avea succes în sensul menționat dacă Banca Centrală Europeană (BCE) continuă să pună la dispoziția statelor lichidități suficiente.

Considerând perioada scursă de la declanșarea crizei financiare (august 2007) și dubiile asupra calității relansării după criza economică, putem vorbi deja despre o "boală cronică", întrucât atenuarea simptomelor ei cu cele mai puternice remedii ne demonstrează migrarea acesteia spre alte zone, cazul în speță fiind datorii suverane, în cazul multor țări existând îndoiala sustenabilității acestora.

În același timp, este sesizată o modificare de paradigmă postcriză, fiind expuse două tipologii de evoluții, care ar trebui, în noul context,

judicate în mod diferit. Astfel, observăm că, începând cu primul trimestru din 2009, are loc o recuperare bună, deși cu unele întreruperi, în cotațiile acțiunilor și ale prețurilor la produsele de bază, în ciuda problemelor din Europa, determinate de criza datoriilor.

Interpretarea convențională a acestei evoluții se poate rezuma la o redresare economică normală, în condițiile în care băncile centrale au redus dobânda de politică monetară, iar executivile au lăsat deficitele bugetare să crească. Cu toate aceste măsuri, ulterior lucrurile s-au schimbat chiar radical, cu episoade îngrijorătoare explicate prin lipsa de sustenabilitate sau/și continuitate a respectivelor măsuri.

O **altă interpretare** a aceleași evoluții ne conduce la sesizarea că evoluția ascendentă a prețurilor la materiile prime și, implicit, a cotațiilor acțiunilor, ca reflectare a creșterii profiturilor corporațiilor, ar putea fi efectul unor politici monetare laxe mai ales în SUA (relaxările cantitative, QE), care se transferă concomitent spre piețele emergente și spre activități speculative. Evoluția prețului aurului poate prefigura un reviriment ferm al inflației și slăbirea temporară a dolarului SUA, în timp ce randamentele titlurilor americane rămân oarecum pe loc atât timp cât efectele politicii de tip "quantitative easing" nu s-au epuizat, iar băncile centrale din Asia achiziționează astfel de titluri.

Există și o **a treia interpretare**, conform căreia se discută, practic, de o redresare numai aparentă sub influența doar a politicii băncilor centrale și a stimulentei fiscale. În momentul în care băncile centrale stopează QE, iar consolidarea fiscală, din diverse motive, eșuează, este posibil ca sistemul economic să recadă în recesiune, ceea ce anul 2012 a confirmat. Sub auspiciile acestei interpretări, creșterea prețurilor la materiile prime trebuie privită doar ca o taxă de consum asupra țărilor care dau semne de redresare economică, întrucât episoadele de scădere a prețurilor la materiile prime au fost în concordanță cu înregistrarea și observarea de indicatori economici mai slabi decât așteptările. Analistii înclină spre acest scenariu de interpretare a relansării economice **de tip împiedicat** postcriză, el fiind, cel mai probabil, în condițiile în care revenim la percepția contradictorie a consemnării, în documente oficiale FMI, OCDE; G7, G8, G20, a calității robusteții relansării economice pe termen mediu și lung.

Unul dintre efectele pozitive ale ultimei crize financiare, cu toate consecințele ei, poate fi definit ca fiind o mai mare preocupare a satelor lumii pentru o mai bună guvernanță. Se discută tot mai mult despre

guvernanța globală la nivelul structurii de decizii de tip G20, după cum, la nivelul Uniunii Europene, se progresează în întărirea conceptului de guvernanță europeană și a necesității ca aceasta să fie îmbunătățită. Este însă tot mai evident că **preocuparea pentru o guvernanță de o calitate sporită** nu este un rezultat direct și doar al efectelor crizei financiare, în sensul prevenirii viitoare a unui astfel de eveniment. Ea își propune să recupereze nu numai „timpul pierdut” al unui management economic și politic crezut a fi de calitate pe parcursul unei rutine, în care devierile de la disciplina mixului de politici a devenit o obișnuință, ci și afectarea nivelului scăzut (ca practică și acțiune), al uneia dintre cauzele majore ale crizei globale, ceea ce are nevoie de analize mai profunde.

Relevant este și un alt aspect. Cu cât observăm demersul serios pentru o guvernanță globală îmbunătățită, având ca rezultat o mai bună absorbție a șocurilor din coada „șarpelui” reprezentat de suita de efecte ale crizei financiare internaționale, cu atât lumea se confruntă cu riscuri globale pe măsură, tocmai în momentul în care se declamă depășirea crizei, cu două temeri majore: lipsa de robustețe omogenă în redresarea economică globală și posibilitatea de revenire la o nouă criză de proporții.

Ca urmare, se pare că economia globală încă nu este în poziția de a face față unui eventual nou șoc major, întrucât tocmai recenta criză a redus reziliența economiei globale la astfel de evenimente, în timp ce tensiunile geopolitice din plan internațional și cele sociale din plan național au redus mult capacitatea guvernelor naționale de a valorifica oportunitățile globalizării și de a face față provocărilor acesteia.

Pe fundalul descris, globalizarea a adus în prim plan, conform analizelor cuprinse în raportul „Global Risks 2011, Sixth Edition”¹ îngrijorarea unei mai puternice contagiuni cu impact dezastruos, tocmai ca urmare a gradului din ce în ce mai înalt al interconexiunilor sistemice pe care le-a creat și care sunt de durată. Două riscuri majore par să aibă o relevanță majoră pentru secolul 21, caracterizat prin paradoxul că, pe măsură ce economiile se dezvoltă împreună (convergent), dezvoltarea are loc și în mod individual (divergent). Acest lucru explică de ce beneficiile globalizării sunt inegal răspândite, chiar în condițiile în care noii campioni economici vin să reechilibreze puterea economică în plan global, în timp ce disparitățile din interiorul țărilor cresc.

¹ Global Risks, 2011, Sixth Edition – *An initiative of the Risk Response Network World Economic Forum*, January 2011, World Economic Forum, Cologny, Geneva, Switzerland.

De fapt, constatăm disparități, în plan internațional și național, de natură să resusciteze și să întrețină fenomenul politic grav al naționalismului și populismului, cu efectul fragmentării sociale. De aici depistăm cauza divergenței de opinii între țările chemate la aceeași masă să discute despre căile de a promova de acum încolo o dezvoltare sustenabilă, rezilientă la șocurile asimetrice de amploare transmisibile prin noile interconexiuni sistemice create de globalizare. Astfel, se adaugă un nou paradox, cel al efectului dublu și contrar al acelorași condiții ale realității prezente: condițiile cruciale, spun analiștii, care au determinat interesul pentru o mai bună guvernanta globală, se constituie în cauze majore care fac același proces extrem de dificil. Iar exemple există: negocierile interminabile privind runda de negocieri multilaterale din cadrul OCM, lipsa acordului internațional pentru măsurile privind schimbările climatice discutate la Conferința de la Copenhaga și, nu în ultimul rând, **chiar eficiența încă nedemonstrată a dezbaterilor din cadrul G20.**

Contextul global este predominant mai mult ca oricând, astfel că agenda globală influențează agenda europeană, după cum cea europeană contribuie la cea globală, mai ales atunci când ne referim la guvernanta. Poate că, mai mult ca oricând, politicile macroeconomice necesare realizării convergenței reale și nominale trebuie să devină parte a mecanismului de guvernanta îmbunătățită la nivel național și aflată într-o bună sinergie cu guvernanta europeană decupată din cea globală. Acest lucru este necesar pentru că, în prezent, incertitudinile sunt mai multe decât certitudinile, iar dincolo de cele două paradoxuri deja definite, procesele de convergență trebuie să navigheze, tot conform raportului menționat, printre trei categorii de riscuri (*"three important clusters of risks"*) a căror materializare se reproduce:

- riscul dezechilibrelor macroeconomice, caracterizat de volatilitatea cursurilor de schimb, colapsul valorii activelor, criza datorilor suverane, criza fiscală, pe fondul tensiunilor dintre țările emergente cu o avuție în creștere și țările avansate cu datorii;
- riscul lărgirii economiilor nefiscalizate, care aduce în discuție fragilitatea instituțiilor statului, comerțul ilicit, corupția și crima organizată, toate încurajate de disparitățile implicite create de globalizare;
- riscul dezechilibrului din cadrul ecuației vitale apă-alimente-energie, decurgând din creșterea populației, ceea ce pune o presiune acută asupra resurselor globului.

Prin natura lor, aceste categorii de riscuri, de altfel intercorelate, creează tensiuni în politicile de stimulare fie ale ofertei, fie ale cererii, penuria de bunuri și servicii naționale sau insolvența subminând sustenabilitatea pe termen lung, creează conflicte sociale și instabilitate politică, ce pot duce la conflicte geopolitice, iar pe termen lung pot aduce distrugeri grave mediului natural. Se aduce astfel atingere fundamentelor competitivității, respectiv: productivitatea muncii, calitatea socială a muncii (atașamentul față de locul de muncă și relația cu angajatorul), calitatea și accesibilitatea în cazul tehnologiilor generatoare de o valoare adăugată mai mare.

5. Asperități în agenda creșterii economice postcriză

Se spune că dirigenții de politici, în general, nu învață și nu aplică mare lucru din lecțiile trecutului. Iată un adevăr valabil când, poate, principalii actori ai economiei globale erau mai puțini. Ce se întâmplă când, la masa planetară a negocierilor și deciziilor socotite a fi în beneficiul tuturor, există deja 20 de actori, față de 7 sau 8?

Faptul că lecțiile trecutului rămân obiect de studiu fără reflectare în deciziile curente este argumentat prin ceea ce am amintit deja, și anume că, în realitatea prezentului, nimic nu seamănă cu ceea ce a fost, deși poate definițiile și caracterizarea concordă peste timpuri. Asperitățile în agenda dedicată singurei soluții comprehensive la o criză – revenirea la creșterea economică – demonstrează tocmai acest lucru.

Viteza surprinzătoare de propagare a crizei financiare a impus necesitatea unei reacții rapide din partea autorităților, prioritară fiind acțiunea pentru limitarea daunelor, în special în punctele-cheie ale sistemului financiar, fiind prefigurate în același timp consecințele asupra creșterii economice. Este recunoscută, de altfel, ca un exemplu, al tuturor timpurilor, de manifestare a unei crize de proporții, **cea mai largă** (ca număr de autorități), **cea mai mare** (ca volume financiare disponibilizate) și **cea mai rapidă și de amploare coordonare** a intervențiilor guvernamentale și ale principalelor bănci centrale, dincolo de disensiunile apărute ulterior **privind până unde și până când** vor avea loc astfel de intervenții, fie între UE și SUA, fie între principalele puteri economice ale UE. Aceste performanțe trebuie privite prin prisma asimetriei funcționării la rău și la bine a așa-numitelor canale de transmisie a impulsurilor de esență economică și sau psihologică.

În acest context este de semnalat faptul că unele canale de transmisie s-au activat, iar altele s-au inhibat, **asimetria nouă**, până la un moment, accentuând propagarea efectelor negative ale crizei și încetinind propagarea benefică a măsurilor întreprinse în sensul diminuării șocurilor asimetrice ale crizei. De asemenea, asimetria dintre timpul rapid al intervențiilor și întârzierea efectelor scontate, credem că denotă și o distorsiune în *lagul* mecanismului transmisiei prin canalele adecvate impulsurilor monetare și fiscale corective, în contextul manifestării crizei. Poate că acest lucru s-a constituit în cauza primordială a sentimentului instaurat imediat și devenit dominant, deja menționat, al **lipsei de încredere dublat ulterior de cel al incertitudinilor**.

Observând evoluțiile recente în principiile reformării sistemului financiar internațional, mai ales pe linia reglementării și supravegherii, cea mai problematică preocupare a fost și rămâne, probabil mult timp, **restabilirea corelației normale dintre economia reală și economia financiară**, în contextul considerării stabilității financiare ca fiind o necesitate, sub presiunea a două realități: cea a relansării economice postcriză financiară și a reglementării mai restrictive a mișcării capitalurilor, fără afectarea deschiderii contului curent.

Această nouă corelație în dezbateră europeană creează tensiuni între statele puternice ale Uniunii Europene, între ele și statele mai slabe, pe de o parte, între cele puternice din zona euro și între țările nordice și cele sudice ale UE, pe de altă parte. Criza datoriilor suverane ale Greciei și Irlandei, dificultățile de aceeași natură din Italia, Spania, Portugalia și Irlanda, precum și speculațiile privind repetabilitatea ei și în alte țări ale UE, nu au făcut decât să încrânceneze dezbateră legată de guvernarea economică îmbunătățită a Europei, mai ales între Franța și Germania, zona euro fiind în centrul atenției imediate.

Problema restructurării datoriilor unor țări membre ale UE a devenit tot mai acută. Directorul general al Allianz, cea mai mare companie de asigurări din Europa, a avertizat guvernele puternice ale UE să nu împingă Grecia spre insolvență, blocând noi ajutoare financiare pentru statul elen, situație valabilă și pentru alte state slabe, întrucât consecințele intrării Greciei în incapacitate de plată pot fi incontrollabile. În speță este vorba despre efectul devastator din interiorul instituțiilor de credit dacă toți cei care au depozite bancare în Grecia își vor retrage economiile. Mecanismul unei astfel de reacții poate deveni contagios la nivel continental și nu numai.

În mod necesar, UE a trecut la o agendă relativ mai clară, dar nu lipsită de contradicții, care poate fi concentrată în câteva puncte mari intercorelate: **relansarea economică, deficitul bugetar, reglementarea sectorului financiar, credibilitatea zonei euro și noua guvernare europeană.** Agenda, de esență pragmatică din perspectiva urgențelor acțiunilor, este conturată pe fondul unui **angajament politic nou** al țărilor membre ale UE reprezentat de strategia „Europa 2020”, în care creșterea economică pentru ocuparea forței de muncă este cuplată cu *„o creștere inteligentă, ecologică și favorabilă incluziunii”*.

Decriptarea noii strategii nu trebuie făcută exclusiv prin recunoașterea eșecului strategiei de la Lisabona, ci, mai ales, prin reiterarea cu forță a necesității acțiunilor coordonate și consolidate, concretizarea reformelor structurale mult întârziate, deblocarea potențialului de creștere al UE prin politici de inovare și politici dedicate asigurării de energie mai ieftină, ecologică.

Comunicatul privind concluziile Consiliului European din 17 iunie 2010 omologhează noua strategie cu necesitatea introducerii unor reforme de diminuare a pierderilor de productivitate și de recuperare a competitivității pe plan intern și internațional, fiind făcută precizarea că numai reformele permanente și de tip structural pot asigura sustenabilitatea finanțelor publice și a sistemelor de pensii.

Politicile de dezvoltare durabilă și dedicate energiei prefigurează în mod direct orientarea masivă a investițiilor spre zone cu o capacitate mare de multiplicare a efectelor în termeni de volum de producție și ocupare a forței de muncă.

Pare tot mai evident faptul că „tensiunile” unei agende europene, determinate de stringența unor probleme mai bine puse în evidență de ultima criză, modelează în altă manieră demersurile adoptării euro de către statele membre ale UE cu derogare. Este vorba despre navigarea printre prioritățile naționale și cele ale UE și de a găsi cele mai bune puncte de contact care să poată valorifica atractivitatea pentru moneda euro cu situația reală, de disponibilitatea structurilor decidente pentru a privi potențialul unui nou candidat la zona euro.

Un recurs la evoluția agendei europene identifică deosebiri legate major de acuitatea soluțiilor și sustenabilitatea acestora pe fundalul incertitudinii și a lipsei de încredere perlatate.

Relansarea economică. Știri de la sfârșitul trimestrului I din 2012 indicau semnale greu de negat cu privire la dificultățile în relansarea economică europeană, bazată pe tracțiunea cererii externe exercitate de țările avansate asupra celor emergente. După un moment de speranță, necunoscându-se amploarea efectului crizei datoriilor suverane, asistăm la noi contractări în lanț, pe fundalul disputei: Ce mai pot face băncile centrale emitente de valute de rezervă, în contextul interdependențelor globale, în comparație cu guvernele naționale sufocate de deficite, angajamente de consolidare fiscală, scadențe la datoriile suverane, incapacitate de finanțare etc.?

Pachetele de măsuri de stimulare a economiilor europene au răpit resurse sociale considerabile. Economia europeană, deși aliniată la calendarul stimulentei cu cea a SUA, a Japoniei și a țărilor BRIC, nu numai că se află cu un pas în urma eforturilor de relansare a economiilor din alte zone ale globului, prin efectul advers al reticenței abordărilor reformelor structurale din economia reală și sectorul financiar, dar pune în pericol economia planetară chiar prin viitorul euro!

Dacă, pe plan global, la începutul lui 2011, erau multe comentarii cu privire la fragilitatea relansării economiei mondiale, cu toate progresele economiei SUA și ale țărilor din Asia, și în condițiile în care Organizația Mondială a Comerțului aprecia că propensiunea spre protecționism în comerțul internațional a rămas relativ mică, chiar într-un climat economic advers, în Europa planurile de redresare au avut intrinsec posibila inversiune de tendință, pe măsură ce criza datoriilor suverane s-a acutizat nu numai pe continent, ci și în alte zone, mai ales în SUA.

Exemplificativ ni se pare și faptul că, la mijlocul lunii mai 2011, exact după comunicarea datelor bune de reluare a creșterii economice în unele țări din UE, un raport al Bundesbank exprima îndoieli asupra performanțelor economiei Germaniei, ceea ce era valabil și pentru alte state membre.

Iată că pendularea între o redresare percepută ca fermă pe termen scurt și o reluare a creșterii economice sustenabile pe termen lung pare să continue, sub influența schimbării rapide a condițiilor atât regionale cât și globale.

Deficitele bugetare și datoriile suverane. Din punctul de vedere al standardelor europene, impuse de altfel prin Pactul de Stabilitate și Creștere (PSC), deficitele bugetare în exces, cu mult peste 3% din PIB, implică o preocupare de guvernare economică considerabilă, întrucât

eventuala cronicizare a acestora devine dăunătoare chiar procesului larg de convergență europeană. Ca urmare, proiectul UE nu poate fi pus în pericol de dezechilibrul macroeconomic într-unul dintre principalele fundamente ale sale, cu atât mai mult cu cât disciplina bugetară este instituționalizată prin angajament comunitar la nivel de țară. Din păcate, supravegherea cooperării în acest domeniu a lăsat de dorit.

Ceea ce devine mai vizibil ca oricând este faptul că încrederea emanată strict din obligațiile tratatului european este pusă la îndoială, ceea ce face ca deficitele bugetare excesive, acceptate doar temporar, reintră mult mai greu în standardele PSC după criză, numărul mic de ani (doi-trei) fiind cu greu respectat chiar în condițiile aplicării de sancțiuni.

Efectele planurilor de salvare și stimulare din banii publici au devenit scadente în mărimea nesustenabilă a deficitelor bugetare naționale, creând probleme de finanțare din punctul de vedere al surselor (organizații financiare internaționale sau private) și al costurilor, ceea ce a creat și menține un climat general tensionat.

Planurile de stimulare a economiilor din resurse bugetare au avut și un efect nociv, cel al îndatorării publice, pe fondul sindromului restricțiilor bugetare slabe. Manifestarea diferențiată a acestui sindrom în cadrul statelor membre ale UE a făcut dificilă reintrarea în sustenabilitate a politicilor fiscale, pe măsura redresării economice, din perspectiva unei acțiuni comunitare.

Refacerea sustenabilității amintite, pe termen mediu, a devenit o problemă acută la nivelul guvernantei economice europene, deși politicile fiscale rămân naționale.

Evoluțiile spre normalizarea situației economice din Europa l-au determinat pe președintele, la vremea respectivă, al Băncii Centrale Europene, Jean-Claude Trichet, să pledeze mereu pentru tăierea cheltuielilor publice și oprirea creșterii de taxe imediat ce va exista o evidență indubitabilă asupra unei relansări sănătoase a economiei. Ceea ce rămâne important într-o astfel de judecată este modul în care se poate aprecia obiectiv o astfel de evidență, existând îndoieli cu privire la relansarea unor economii individuale.

Claude Trichet, ca președinte al BCE, recunoștea că punctul de vedere al decidenților de politică economică din Europa intră în contradicție cu abordările susținute de SUA. Conform opiniei lui Trichet, cei care doresc

prelungirea nejustificată a politicilor de stimulare fiscală (printre care și președintele FED, Ben Bernanke) greșesc, mesajul generalizat transmis de Administrația Obama către țările industriale fiind prea simplificat sub lozinca "*stimulate, activate and spend*". Or, datele statistice recente reflectă șanse diferențiate pentru viitorul economic al celor de pe o parte și de pe cealaltă a Oceanului Atlantic, ele fiind determinate de viziuni diferite – între stimulente și austeritate – în ceea ce privește, fie relansarea economică, fie măcar menținerea datoriilor suverane în limite sustenabile.

Sunt de menționat trei cauze care au dus la creșterea datoriilor publice fără precedent:

- diminuarea drastică a încasărilor la bugete ca urmare a stării de recesiune prelungită;
- creșterea cheltuielilor bugetare care includ pachetele semnificative de stimulare fiscală;
- măsurile adiționale, de acompaniere, care au prevenit colapsul sistemului financiar.

Evitarea colapsului financiar a fost mult mai puțin costisitor, conform opiniei lui Trichet, dacă privim și retrospectiv la volumul resurselor consumate pentru asanarea primelor două cauze ale creșterii datoriei publice, atât în SUA cât și în Europa. Dar, calcule făcute de BCE arată că numai acestea (constând în garanții, recapitalizări, eliminarea activelor toxice etc.) au reprezentat aproape 30% din PIB, indiferent că vorbim de SUA sau de Europa.

Consolidarea finanțelor publice, din perspectivă europeană, trebuie făcută la nivel mondial, a afirmat în nenumărate rânduri tot fostul președinte al Băncii Centrale Europene, Jean-Claude Trichet, dacă se dorește o posibilă asanare a acestora la nivel regional, cum este cazul Uniunii. Impactul acestui proces, deși considerat negativ pe termen scurt, rămâne deocamdată singura șansă a unei consolidări a relansării economice sustenabile.

Șocul crizei economice a determinat reiterarea angajamentului politic al statelor membre ale UE, cu prilejul ultimelor Consilii Europene, de a trece rapid la coordonarea politicilor economice, implicând supravegherea bugetară și o supraveghere macroeconomică mai cuprinzătoare, inclusiv pentru a da sustenabilitate datoriilor suverane, soluțiile fiind formulate de un grup operativ al președintelui Consiliului European.

Este interesant de semnalat că, în opinia unor analiști, chiar pe fondul derulării crizei din zona euro, cu epicentrul localizat în Grecia, există o

oportunitate de a remedia deficiențele dezechilibrelor structurale. Ele semnalează, conform unei analize a Wall Street Journal (WSJ), *„nepotrivirea celor 17 țări din zona euro în aceeași uniune monetară”*, constând în diferențele de ciclu economic, de limbă și limbaj, în cultura economică, de legislație și competitivitate. Toate acestea pot face, măcar temporar, cum este cazul prezent, ca „dezavantajele” de acțiune (lipsa de politici monetare naționale independente) și costurile unei monede unice să fie mai scumpe decât beneficiile.

Dacă deficiențele nu trebuie privite ca o fatalitate, remediarea acestora, așa cum s-a văzut, necesită sacrificii de autonomie din partea guvernelor țărilor membre ale UE, atunci când luăm în considerare sugestiile unor economiști cu privire la **o nouă legislație privind cheltuielile guvernamentale, supravegherea unificată a sistemului bancar și un fond de rezervă mai consistent pentru situații de criză financiară**. Barry Eichengreen, economist la University of California, Berkeley, crede că, dacă statele membre ale UE vor *„învăța lecțiile crizei, atunci moneda euro va ieși mai puternică din criză”*.

Nu întâmplător, la mijlocul anului 2011, președintele BCE, Jean-Claude Trichet, milita, în raport cu sacrificiile necesare, pentru limitarea, atât cât va fi posibil, a libertății de acțiune a țărilor din zona euro. El opina că reformele discutate de guvernanță economică nu sunt suficient de ambițioase pentru a corecta slăbiciunile structurale ale guvernanței fiscale și, mai mult, ale guvernanței macroeconomice în cadrul UE. Conferința anuală de la Montreal din 2011, organizată cu reunirea unora dintre principalii actori ai vieții politice și economice mondiale, i-a dat prilejul lui Jean-Claude Trichet să reitereze un mesaj mai vechi, și anume acela că *„țările din zona euro care violează regulile noastre comune (ale zonei euro – n.n.) ar trebui să fie responsabile de politicile lor, iar libertatea de acțiune și cea de flexibilitate pe acest teren ar trebui reduse atât cât va fi posibil. În acest context, apărăm consolidarea sancțiunilor pentru a determina țările membre să respecte regulile”*.

Trichet a recunoscut că Uniunea Europeană ar fi trebuit să stabilească de mai mult timp mecanisme de control specifice pentru dezechilibrele și diferențele de competitivitate din zona euro, dar nu a omis să afirme că Europa a reacționat cu fermitate la provocările crizei financiare, iar BCE și-a demonstrat rolul de ancoră de stabilitate de care au beneficiat toate țările din zona euro.

Coordonarea informală a politicilor fiscale. Proces realizat de Eurogrup, el a devenit cu atât mai dificil cu cât măsurile ulterioare de austeritate, luate individual de fiecare țară membră, sunt departe de a fi avut un numitor comun. În aceste condiții, asistăm de fapt la un proces, cel puțin temporar, de divergență în politicile fiscale ale țărilor UE, într-un moment în care situația zonei euro și a monedei unice reclama ideatic necesitatea trecerii spre o politică fiscală unică.

În noul context postcriză, evocarea acestui nou deziderat, „omis” la momentul creării zonei valutare optime reprezentate de zona euro, rămâne o retorică interesantă teoretic și cu efecte practice deocamdată insurmontabile la nivelul politic al UE, întrucât acest lucru nu numai că implică modificarea tratatului, dar acceptul de principiu al țărilor membre este greu de conceput în acest moment dificil pentru fiecare țară în parte.

Jacques Delors, figură proeminentă a integrării europene, afirma că este exclusă orice tentativă de a se ajunge la un nou tratat al UE care să reglementeze o unificare a politicii fiscale, într-un moment în care guvernele statelor membre sunt deja surescitate nu numai de criză, ci și de numărul destul de mare al modificărilor făcute în tratatele de integrare, cu o periodicitate cam de una la șase ani. El afirmă că ar fi posibilă și s-ar accepta o îmbunătățire a actualului PSC, care să se poată face fără modificarea tratatului în vigoare.

Herman Van Rompuy, președintele Consiliului European, care a preluat coordonarea grupurilor tehnice implicate în evaluările necesare progreselor imediate în coordonarea economică paneuropeană, a afirmat că este împotriva deschiderii „Cutiei Pandorei” printr-o eventuală amendare a tratatului, întărirea disciplinei bugetare având nevoie de un cu totul alt parcurs. Pe de altă parte, sunt multe alte voci care pledează cel mult pentru o „mai semnificativă muncă de legitimare” a unor idei – cea mai importantă fiind crearea unei autorități bugetare europene – neincluse însă în tratat.

Asistăm totuși la un compromis formal, în special al țărilor membre ale zonei euro, prin care Comisia Europeană a căpătat competențe de analiză a bugetelor țărilor, înainte de a fi supuse aprobării parlamentelor naționale, proces care ar putea fi definit ca unul de verificare a constituționalității acestora față de actualul PSC sau de un PSC îmbunătățit.

Dar, s-a ajuns mai departe, la Pactul Fiscal, ale cărui efecte teoretice presupuse bune au reflectări îndoielnice în simularea practică, mai ales

pentru țările care au practicat timp îndelungat politici bugetare laxe sau prociclice, măsura dezechilibrului fiind calibrată la deficitul structural mult mai strâns decât cel standard prevăzut de PSC.

Măsura excede practic angajamentul formal luat de statele membre prin tratat, ceea ce induce mai degrabă percepția neîncrederii (cazul Greciei) cvasigeneralizate în comportamentele guvernamentale „chinuite” de măsurile de austeritate, decât înțelegerea unei formule de asistență din partea Comisiei Europene, într-o perioadă critică la nivelul UE. Diferențele dintre Franța și Germania nu fac decât să sublinieze că problema coordonării politicilor economice în cadrul UE și al zonei euro rămâne delicată pe termen lung, chiar în spatele consensului pregătit de reuniunile G20.

Strategia „Europa 2020” îndeamnă, declarativ, la sustenabilitate fiscală și la accelerarea planurilor de consolidare fiscală, cu luarea în considerare a riscurilor. Trebuie subliniat însă faptul că se insistă pe necesitatea observării indicatorului PIB potențial ca un benchmark pentru politici economice sănătoase, mărirea potențialului de creștere urmând să se facă în corelație cu consolidarea fiscală pe termen lung și respectarea deficitului structural de 0,5% din PIB.

Credem că referința tehnică nu este întâmplătoare, creșterile economice cvasiinertiale și întreținute de finanțări nesigure, peste PIB potențial, dovedindu-se mereu înșelătoare și agravând dezechilibrele interne și externe, dar mai ales accentuând diferențele regionale de dezvoltare. Poziția strictă a UE privind problema consolidării fiscale după criza financiară internațională este însă obiectul criticilor în SUA, unde viziunea relansării economiei este vizibil mai strâns legată de stimulentele guvernamentale și de necesitatea ca acestea să fie continuate, așa cum am mai arătat, până în momentul certitudinii reluării procesului de creștere economică de către sectorul privat, cu resursele acestuia.

Legate de această viziune, devin foarte interesante opiniile lui Paul Krugman, laureat Nobel, prin care acuză „ortodoxia bugetară” de care dau dovadă în special liderii europeni, cu singurul efect al intrării economiei mondiale într-un posibil lung proces de deflație. Făcând referiri la istoria economică și menționând „Lunga Depresiune” din secolul XIX și „Marea Depresiune” din secolul XX, Krugman spune că cele două evenimente nu au fost marcate de un declin economic permanent, ci, dimpotrivă, în ambele cazuri au existat perioade de creștere urmate de noi căderi.

Cu referire la situația actuală a economiei globale, Krugman a afirmat că ne-am putea afla în etapele timpurii ale celei de-a treia „mari depresiuni”, care va semăna probabil mai degrabă cu Lunga Depresiune decât cu Marea Depresiune, prin severitatea pierderii de locuri de muncă a milioane de angajați. Costul orientării spre o astfel de depresiune ar fi imens, comparativ cu anii de deflație și de instabilitate care au urmat Panicii din 1873 și cu anii de șomaj în masă, criza financiară din 1929-1931.

Problematica inflației. Pentru europeni, această obsesie pare legitimă prin istoria economică a continentului – vezi secolul XX –, dar este de apreciat că *totuși*, cel puțin în faza de declanșare a crizei financiare, lecțiile vechilor depresiuni au fost relativ învățate.

Pericolul inflaționist este acela care determină toate guvernele să treacă la programe de austeritate. Dar, așa cum afirma Krugman, în 2008 și 2009, spre deosebire de predecesorii lor, care au recurs la majorarea ratei dobânzii în fața crizei financiare, liderii actuali ai FED și ai Băncii Centrale Europene au redus drastic dobânda de politică monetară și au sprijinit reluarea procesului de creditare, este drept, *dând* prioritate guvernelor și apoi sectorului privat.

Pericolul observat se rezumă la două aspecte majore, încă netratate substanțial. Băncile centrale emitente de monede de rezervă internațională au ajuns la limita eficienței instrumentului lor reprezentat de dobândă și la expansiunea maximă a bilanțurilor lor, ceea ce le apropie de implicarea în politica fiscală *fără să fie* atributul lor.

Există și o altă asimetrie de comportament în fața crizei financiare, și anume faptul că guvernele actuale au permis majorarea deficitelor bugetare, în timp ce guvernele din perioada celor două depresiuni au încercat să-și echilibreze bugetele confruntate cu economii în declin. De la această deosebire se poate intra ușor în capcana deflaționistă atât a Europei cât și a SUA, conform experienței prin care a trecut Japonia în anii '90 ai secolului XX.

Economiștii constată că „revenirea banilor scumpi” pentru finanțarea deficitelor, tocmai din cauza ortodoxiei bugetelor echilibrate, ar putea face ineficiente programele de austeritate din unele țări, antamate fie fără stimularea cererii, fie înaintea consolidării semnalelor de redresare economică. Într-o astfel de situație, reducerea cheltuielilor guvernamentale și majorarea taxelor, pe fondul unei economii în declin, este de natură să restabilească cu greutate încrederea mediului de afaceri. Mai mult, reducerea cheltuielilor publice în mijlocul unei depresiuni, contrar unei analize

rațională, este de natură să conducă economia în cauză spre deflație, denodământ catalogat de Paul Krugman drept „proces de autodistrugere”.

Spre deosebire de BCE, atentă la riscul inflaționist, FED este mai conștientă de riscul deflaționist, după cum și Administrația Obama susține existența pericolului unei austerități financiare premature.

Nu sunt puține cazurile în care, aplicând programe de austeritate dure – cazul Greciei – țările se pot confrunta cu un risc asociat datoriei publice interne și externe mult mai ridicat, care împiedică însăși reechilibrarea bugetelor naționale, cu un cost al finanțării adecvat. Logica consecințelor ortodoxiei bugetare în perioadele de declin economic, în raport cu riscul inflaționist, ne conduce la concluzia că prețul ei ar putea fi un șomaj semnificativ prelungit, iar unele persoane ajunse aici ar putea să nu mai ocupe niciodată un loc de muncă remunerat.

Prezentul presupune un risc inflaționist nelegat direct de creșterea economică, ci de evoluțiile prețurilor internaționale la combustibili și produse agroalimentare care, așezat în matricea ofertei puțin controlabile de politica monetară, îndeamnă deja băncile centrale spre creșterea costului finanțării creșterii economice înainte ca relansarea să fie certă. Deci, problematica inflației induse de factori externi ai ofertei constituie, pentru multe țări, un impediment în soluționarea altor puncte trecute pe agenda priorităților.

Reglementarea sectorului financiar. Punerea în pericol a stabilității financiare de către efectele ultimei crize financiare internaționale este pe cale să asigure, cu dificultățile inerente, convergența de idei privind atacarea lacunelor existente la nivelul reglementării și supravegherii piețelor financiare, atât la nivelul UE cât și al G20.

Reglementarea serviciilor financiare, privită și în contextul bunei guvernante economice, are principal o abordare reformistă, cuvântul sugerând profunzimea modificărilor legislative necesare implementării conceptelor vehiculate, dar purtând vina crizei financiare, prin forma insuficientă a translatării lor în comportamente raționale.

Rămân în atenție acordurile cu privire la legislația supravegherii, unde se pare că ne îndreptăm cu pași rapizi spre o uniune bancară, a administratorilor de fonduri de investiții alternative, a agențiilor de *rating*, a instrumentelor derivate și piețelor financiare ale acestora (cu reglementarea strictă a vânzărilor în lipsă și a *credit default swaps*), introducerea unor

sisteme de taxe și impozite asupra instituțiilor financiare pentru a fi create mecanisme de securizare echitabilă a riscurilor și asigurarea de stimulente împotriva riscului sistemic.

Urgența în domeniu este dată de restabilirea rapidă a solidității și stabilității sistemului financiar, cu orientarea lui spre responsabilizare, asigurarea rezilienței și transparenței sectorului bancar și validarea testelor de stres făcute de autoritățile de supraveghere, ca un exercițiu permanent, prin care să se reabiliteze încrederea consumatorilor de servicii financiare. Din punct de vedere instituțional, s-a decis ca atât cele trei autorități de supraveghere europene cât și Comitetul european de riscuri sistемice să-și înceapă activitatea din anul 2011.

Zona euro. Dacă sărbătorirea a zece ani de la crearea monedei unice s-a desfășurat într-o atmosferă plină de încredere în proiectul politicii monetare unice pe măsură ce toți membrii UE cu clauză derogatorie vor intra în zona euro, declanșarea crizei datoriilor în Grecia și continuarea simptomului și în alte țări membre ale zonei euro era de presupus să bulverseze proiectul monedei unice, cel puțin ca percepție publică.

Desigur, propagarea ideii de nesiguranță a zonei euro a prevalat în ochii observatorilor externi – economiști laureați Nobel, analiști și investitori –, practic cu un mesaj de condamnare a unui **proiect economic forțat politic** sau a unui proiect antieconomic din punct de vedere teoretic. Poate că resimțim în această reacție o anumită frustrare profesională, mai ales a economiștilor de marcă. Totuși, admitând modificări de paradigme chiar în teoria economică, trebuie să admitem o prea mare ușurință în demonstrarea neviabilității proiectului european al monedei unice.

Dezbaterea în sine, pro și contra, nu a fost lipsită de impact, în cauză fiind țările care aspiră să devină membre ale zonei euro, ea influențând opinii din interiorul acestora. În condiții de evoluție normală postcriză economică în UE, astfel de reacții s-ar fi oprit doar la îndoieli cu privire la viabilitatea euro, criticile urmând un făgaș constructiv chiar pe linie teoretică, având deja suportul studiilor empirice posibile pe un proiect devenit o realitate. Să nu uităm că tăria și stabilitatea euro au antrenat, în multe momente de la crearea sa, îndoieli asupra dolarului (ca monedă puternică, ca monedă de rezervă, ca monedă reprezentativă pentru unele tranzacții de anvergură), țările exportatoare de materii prime, în special energetice, cu prețuri denominate în dolari pe piața internațională exprimându-și dorința de a bascula spre euro.

În același timp, în condițiile vehemenței multor mari actori ai economiei globale pentru o altă monedă de rezervă decât dolarul SUA, nu putem exclude premeditarea găsirii unui prilej de declanșare a unei retorici indirecte a dolarului. Prilejul a apărut odată cu răspândirea informației legate de dificultățile financiare ale Greciei, stat membru al UE care folosește moneda euro.

Având în vedere cauzele declanșării crizei datoriilor din Grecia, prima reacție s-a concentrat pe lipsa de congruență dintre politica monetară unică la care se supun țările membre ale zonei euro și independența politicilor fiscal-bugetare, ceea ce nu permite un mix adecvat al politicilor economice majore la nivelul UE. Rezistența cunoscută a statelor membre de a nu ceda unei coordonări instituționalizate a politicilor fiscale la nivelul UE a devenit chiar motivul argumentării posibilei disoluții a zonei euro și implicit a monedei unice. Ca urmare, privirea nu putea fi îndreptată decât înainte, spre uniunea fiscală și uniunea politică.

Este neîndoielnic că, la o astfel de retorică, susținută de economiști de marcă printre care și Nouriel Roubini, investitorii și piețele valutare au reacționat. Reacția a fost nu numai una psihologică, ci și una susținută de factori economici fundamentali: deficitele bugetare mari ale principalelor țări din zona euro, datoriile publice în creștere ale acestora, programele de salvagardare formulate pentru Grecia, revenirea lentă și diferențiată la creșterea economică, toate erodând oarecum încrederea în moneda unică, indiferent de evoluția ei față de dolar. Trendul deprecierei euro față de dolar a întărit ambele tipuri de reacții.

Criza datoriilor publice a influențat în jos bursele din întreaga lume, iar prelungirea tendinței în cadrul unei volatilități periculoase ascunde, fără îndoială, carențe structurale ale economiei europene despre care se vorbește mult în strategii, dar se face foarte puțin în practică. Strategia „Europa 2020” conține mesajul explicit al necesității unei productivități și competitivități crescute. Până la acel moment însă multiplele reforme rămase în urmă, dar cu efect asupra creșterii productivității UE, făceau parte din asumarea unei guvernante implicite, de disciplină financiar-bugetară general consimțită și pusă în practică, eventual, de responsabilitatea normală a executivelor, ceea ce nu a fost cazul. Faptul că s-a ajuns la un sondaj prin care Grecia putea fi „constrânsă” (opinia a 41% dintre investitorii și analiștii financiari chestionați în cadrul unui sondaj Bloomberg în vara lui 2010) să părăsească zona euro, este ceva care se

șterge cu greu din conștiința economică, cu efectele de precauție, rigurozitate, viabilitate, sustenabilitate și, mai ales, de credibilitate.

Semnalele venite „din piețe” cu privire la perspectiva euro și actorii acestuia reprezintă un simptom de neomis, cu atât mai mult cu cât au mai existat episoade de manifestare a neîncrederii în moneda unică – vezi Italia – în momente chiar mai bune pentru economia europeană în general și a zonei euro în special. El, simptomul, ne conduce tot spre indicatorii fundamentali care creează probleme unor țări din zona euro, respectiv pierderea de competitivitate în plan intern și mai ales extern, în timp, *aplecarea* spre reforme structurale fiind minimă din momentul adoptării monedei unice și până acum.

Observăm invocarea cu persistență și a două cauze tehnice: fie **proasta stabilire a parității centrale** în momentul conversiei monedei naționale în euro, cu omiterea voinței politice pentru întărirea economiei interne a țării în cauză cu statutul adoptării monedei unice, fie **evoluția diferențiată/ divergentă a productivității muncii**, în lipsa susținerii reale a acesteia, în tempoul evoluțiilor globale, prin reformele structurale care trebuiau să fi fost angajate în mod firesc. Este tot mai evident, mai ales pentru țările UE care încă nu au adoptat euro, faptul că atingerea criteriilor de convergență nominală merge mână în mână cu convergența reală, dacă vrem sustenabilitatea criteriilor nominale și beneficiile monedei unice pentru procesul mai larg al dezvoltării unui stat membru în interiorul UE, ceea ce este expresia unui autentic proces de convergență reală.

Trebuie să remarcăm faptul că semnalele negative la adresa monedei unice au fost contracarate din interiorul UE, iar exercițiul Estoniei, de altfel confirmat atât de Comisie cât și de BCE, de a adera la euro începând cu 1 ianuarie 2011, credem că este mesajul că proiectul rămâne viabil și deschis. Discutabilă rămâne însă relevanța economică a Estoniei pentru zona euro, cea politică fiind semnificativă din punctul de vedere al transformărilor de pe continentul european.

6. Provocările zonei euro

Pentru multe dintre țările membre noi ale UE cu derogare de la euro, unele chiar „bântuite” de un sever euroscepticism, criza financiară internațională a constituit o mare provocare în conducerea pe mai departe a pregătirilor pentru adoptarea monedei unice. Aceste pregătiri nu au fost

întrerupte, dar la conștientizările anterioare privind dificultatea adoptării proiectului într-un timp rezonabil s-au adăugat numeroase dubii privind eficacitatea acestuia, într-un moment în care mari economiști specialiști – e drept mai puțin europeni – au pus sub semnul întrebării sustenabilitatea monedei unice și au prezentat factori actuali într-o configurație evolutivă în detrimentul proiectului euro.

Evaluări externe Uniunii Europene. Mesaje de tip american privind situația dificilă a monedei unice au privit nivelul palierului politic european. Ele reamintesc, peste decenii de la lansarea proiectului unei uniuni a statelor europene, că liderii europeni de azi s-au îndepărtat de la principiile sustenabilității proiectului continental de inspirație americană, prin care se dorea eliminarea conflagrațiilor nimicitoare cu propagare mondială și transformarea rivalității istorice dintre Franța și Germania într-un motor al progresului european.

Valorile noi ale unei Europe Unite după cel de-al Doilea Război Mondial trebuiau consolidate pe obiective politice care să nu mai poată regenera o forță militară dezechilibrată – prin controlul producției de oțel (CECO) și al energiei atomice (EUROATOM) – și să asigure o producție alimentară îndestulătoare (PAC) care să nu mai genereze propagarea conflictului între cetățeni, din punctul de vedere al accesului la hrană, în politică de agresiune la nivel de state.

Reamintim aceste considerente primare, simple, pentru că altfel nu putem interpreta corect evaluările făcute în special de o serie de economiști americani cu privire la euro. Mai mult, credem că aceste evaluări nu sunt întâmplătoare, după cum momentul ales nu este întâmplător. Legarea respectivelor evaluări de „soarta euro” trebuie să ne dea de gândit prin ceea ce reprezintă, ca simbolică și sinteză, o monedă unică la nivel continental, pentru că, în relevarea dificultăților ei, trebuie să vedem mult mai mult decât simpla monedă.

Din această perspectivă este emblematică poziția lui Paul Krugman în editorialul apărut în „*The New York Times*”, în care un economist trece de la constatarea pur științifică la revelația politică. Ne întrebăm retoric dacă această trecere, obiectivă de altfel dacă ne gândim la „știința economiei politice”, îi este proprie sau indusă. Krugman face două afirmații așezate pe două paliere care conexează economicul cu politicul. Pe de o parte, el spune că lipsa disciplinei financiare și chiar iresponsabilitatea Greciei, demonstrată de falsificarea datelor statistice, nu sunt singurii și nici

principalii factori cauzali ai problemelor actuale ale Europei. Pe de altă parte, afirmă că principala cauză care a lovit **încrederea în zona euro** nu constă în modul iresponsabil de acțiune al politicianilor, ci *„în aroganța acelor elite care au adoptat moneda unică înainte ca țările lor să fi fost pregătite complet pentru un astfel de experiment”*.

La această apreciere se adaugă una mult mai recentă, aparținând lui Issing Otmar, fost economist-șef la BCE în momentul intrării intempestive a Greciei în zona euro. În opinia acestuia, Grecia a fost capabilă să intre în zona euro numai prin înșelăciune, iar liderii din regiune au fost *„prea politicoși”* pentru a aplica sancțiunile adecvate, prin care ar fi putut fi evitată criza datoriilor. Issing Otmar, chiar și din afara mandatului său, nu ezită să afirme cât a suferit la BCE când statele nu și-au îndeplinit criteriile: *„Grecia a trișat pentru a intra în zona euro și este dificil să știm cum să ne purtăm cu trișorii”*, a declarat Issing într-un interviu. Realitatea este dură cu astfel de țări, la mijlocul anului 2011, de exemplu, costul asigurării datoriilor Greciei pentru default (incapacitate de plată) atingând un nou nivel record, iar randamentul obligațiunilor pe termen de zece ani a urcat la cel mai ridicat nivel de la crearea euro, respectiv peste 16%, fiind dublu față de nivelul obținut în momentul aprobării ajutorului de 110 miliarde de dolari.

Comparația între Spania și Germania înainte de criza financiară și după arată „cum” și „de ce” Spania – asimilabilă cu statul american Florida – a devenit dintr-un „model fiscal” o problemă a zonei euro și ce anume o împiedică să-și revină rapid la normalitate, neavând o politică monetară proprie. Concluzionând, Krugman repune pe tapet o problemă bine cunoscută, și anume aceea că inflexibilitatea monedei unice stă în centrul crizelor multor țări din zona euro. Dar, dacă este de neconceput prăbușirea proiectului monedei unice – spunem noi –, Krugman afirmă tranșant că **funcționarea euro de acum încolo poate atrage atenția asupra necesității avansării cu o mai mare viteză spre o uniune politică**. Pentru acest obiectiv, țările UE trebuie să înceapă să funcționeze într-o manieră mai apropiată de cea a SUA. Proiectul unei federații de state a fost deja avansat de președintele Comisiei Europene, odată cu prezentarea stării Uniunii în septembrie 2012 în fața Parlamentului European.

Această necesitate pare să fie esența mesajului tuturor criticilor și îndoielilor venite din afara UE cu privire la euro, respectiv înțelegerea naturii de fond a greșelii, a cărei îndreptare constă în urmărirea obiectivului uniunii politice europene, menționat de la bun început în proiectul

european, dar în care se progresează încă lent. Krugman avertizează, de fapt, asupra neterminării proiectului monedei unice **în chiar dimensiunea sa politică**, care ar soluționa implicit problema unei politici fiscale unice europene, în timp ce, la nivelul UE, se continuă cu paliativele unei mai bune coordonări în domeniu și cu o preavizare a bugetelor naționale. Krugman rămâne însă rațional atunci când afirmă că o uniune politică europeană nu se va întâmpla curând, dar menționează că perioada care va urma va fi dureroasă, caracterizată prin împrumuturi împovărătoare, cereri suplimentare de programe de austeritate sufocantă, șomaj ridicat și chiar perpetuarea unei inflații ridicate.

Din aceste poziționări este de constatat faptul că situația guvernantei monedei unice îngrijorează dincolo de granițele zonei euro, că eșecul acesteia trebuie evitat prin luarea în considerare a cauzelor și nu a efectelor, că, poate, situația dificilă a euro a înăsprit efectele crizei economice în țările care folosesc moneda unică, că perioada devalorizării dolarului, pentru a menține la costuri reduse prețul energiei pentru țările zonei euro, nu a dus la menținerea competitivității exporturilor, că modelul social european consumator de resurse peste capacitatea de generare erodează în mod absolut și diferențiat productivitatea muncii legată de competitivitate, iar că acest lucru subminează baza inițială de stabilire a parităților centrale de conversie a monedelor naționale la euro.

Realitățile economice ulterioare din fiecare țară care a aderat la moneda unică s-au îndepărtat de la compromisul acceptat privind criteriile unei zone valutare optime, iar vina nu poate fi decât a politicilor economice conduse de guverne.

Pare, poate, tot mai evident că recenta criză financiară a fost un test al monedei unice. Același „*The Wall Street Journal*” relatează, la începutul anului 2010, că haosul fiscal din Grecia a pus în lumină unele aspecte vulnerabile ale monedei europene, deși cu câteva luni înainte, în 2009, s-a apreciat că momentul introducerii euro pe piețele financiare a fost cel mai semnificativ eveniment din Europa de la sfârșitul celui de la Doilea Război Mondial încolo.

Economistul-șef de la *Ignis Asset Management*, Stuart Thomson, relatează că euro a fost stabilit ca o căsătorie „*până când moartea ne va despărți*”, iar mai ales țările mediteraneene au avut șansa unei „*fabuloase luni de miere*”, având în vedere performanțele lor de dezvoltare până la un moment dat. Problemele cu euro au readus în actualitate lipsa „*unității fiscale*” și

caracterul nu prea benign al unor reguli poate foarte stricte din punct de vedere american, cum ar fi limita deficitului bugetar de 3% din PIB, mai ales pentru țările din eurozonă.

Situația financiară a Greciei a detonat în mod cert dezbaterile extinse despre viitorul euro, dar putea să fie orice altă țară generatoare, având în vedere efectul de *spill-over* asupra percepției investitorilor cu privire la oricare altă țară din zona euro ajunsă în situație-limită: Italia, Spania, Portugalia, Irlanda. Întinderea dezbaterii a acoperit limitele extreme, de la scenariul dezmembrării zonei euro, la cel al prelungirii existenței sale forțate, trecând și prin scenariul "*euro core zones*", și nu fără efecte în interiorul zonei. Se spune că până și BCE ar fi elaborat un studiu legat de modalitățile de părăsire individuală a zonei euro (!).

Conform unor scenarii, ar exista posibilitatea legală de părăsire a zonei euro, dar este nerealistă în practică, iar posibilitatea expulzării unei țări este practic imposibilă. Totuși, legalitatea părăsirii zonei euro pare să fie o problemă minoră față de consecințele economice ale unei astfel de dezmembrări, întrucât răul produs s-ar multiplica la nivelul fiecărei țări al UE și mai departe în afara Uniunii, ca urmare a interconexiunilor globale.

Și totuși nu putem face abstracție de scenarii și opinii diferite, cu impact, dintre care menționăm:

- Un scenariu pe cazul Spaniei relevă că părăsirea zonei euro ar însemna intrarea imediată în colaps a economiei în cauză. Revenirea la peseta ar însemna o creștere la 20% a dobânzii de finanțare a deficitului bugetar cu împrumuturi pe 10 ani, față de 3,8%, în prezent;
- Christopher Smallwood, economist la *Capital Economics*, este vehement în condiționarea revenirii la creșterea economică a Europei numai prin revenirea statelor din zona euro la monedele lor naționale; el pledează că este „în interesul sănătății economice și succesului pe mai departe al Uniunii Europene” ca zona euro să fie desființată, justificarea fiind completată de faptul că țările slabe ale zonei euro – Portugalia, Spania, Italia, Grecia și Irlanda – riscă să se confrunte cu o perioadă îndelungată, chiar decenii, cu scădere economică și cu deflație;
- Comportamentul Germaniei trebuie adus în discuție, deoarece, prin politica sa de expansiune a exporturilor proprii, ca

fundament al propriei sale creșteri economice, nu mai lasă loc dezvoltării exporturilor celorlalte țări ale UE; în ciuda excedentului său comercial apreciabil, Germania nu permite expansiunea consumului său intern din motivul doctrinei stabilității, ceea ce face ca piața germană să nu contribuie la creșterea economică pe bază de exporturi ale partenerilor ei mai slabi;

- Statele europene slabe se vor confrunta cu măsuri deflaționiste, având ca efect creșterea deficitelor bugetare, singura cale de corecție fiind revenirea la monedele naționale și politica monetară independentă, prin care să poată recurge la depreciere, îmbunătățirea competitivității și relansarea exporturilor;
- Analistii de la *X-Trade Brokers*, cea mai mare casă de brokeraj din zona Europei Centrale și de Est, deși admit pe termen lung un scenariu de desființare a monedei unice, consideră că, în prezent, euro trebuie susținut, pentru evitarea unui haos economic și financiar, cu costuri imense pentru economia globală.

În acest nou context, de deslușire a dificultăților crizelor financiare și economice, soarta euro, din punctul de vedere al continuității sau modificării proiectului monedei unice, nu mai este o problemă exclusivă a zonei euro, ci una de construcție globală. Plecând de la ipoteza că proiectul monedei unice are totuși un singur sens, mulți analiști concluzionează că Uniunea Europeană „are șansa” de a face ceea ce a mai făcut în istoria sa: **să exercite presiuni pentru ca proiectul să continue într-o manieră favorabilă, chiar dacă percepția asupra acestei presiuni va fi una de dezordine în restabilirea ordinii globale.**

Mesajele interne zonei euro. Chiar dacă vocile unor specialiști de marcă din interiorul zonei în discuție, de altfel implicați direct în introducerea monedei unice, au vorbit despre euro ca fiind un „proiect neterminat” sau „antieconomic” din punctul de vedere al teoriei, apreciem că abordarea problemei a privit continuitatea sustenabilă a acestuia, criza financiară punând în evidență tocmai această necesitate.

Pe fondul crizei au devenit mai evidente compromisurile deja conștient făcute între politica monetară unică și politica fiscal-bugetară individuală a statelor zonei euro, mixul dintre cele două politici majore de funcționare a

economiilor de piață, reclamat de teorie, neputând fi înlocuit în totalitate, în cel mai bun caz, cu coordonarea economică instituțională și cea informală practică până la momentul crizei și încercările de a o îmbunătăți după.

Credem că proiectul euro trebuie apărut nu numai prin concluziile desprinse în urma analizei evenimentelor din ultimul deceniu de funcționare efectivă a monedei unice, și care balansează spre aspectele bune, ci și prin caracterul lui inedit criticabil. Obstinația de a rămâne exclusiv în constrângerile teoriei zonelor valutare optime are argument că teoria poate fi demonstrată practic, dar ea rămâne deocamdată virtuală, iar optimalitatea ar putea fi lipsită de rigoarea completă pe care o presupune axiomatic.

Să nu uităm însă că, de la elaborarea teoriei zonelor valutare optime încoace, relația subiect-obiect în economie și necesitatea de îndepărtare de la economia mecanicistă au devenit subiecte de dezbatere mai amplă, tocmai pentru a putea decela sensul comportamental al subiectului economic și impactul acestuia asupra transmisiei impulsurilor de natură economică. *Lagul* în economie nu poate fi explicat exclusiv ca *inerție fizică* obiectivă între cauză și efect, numai pentru că ar exista un „spațiu” între cele două, măsurabil preferențial prin timp. Acest „spațiu” este populat de reacția actorilor forțați să răspundă unor impulsuri, în condițiile în care trebuie să acceptăm că subiectul economic, prin nedeterminismul său caracteristic, poate răspunde și irațional la ceea ce decidentul consideră că este rațional.

Când considerăm că teoria economică se fundamentează pe necesitatea ca legile economice să-și fi demonstrat valabilitatea pe termen lung, iar funcționarea economiei se bazează pe existența unui număr cât mai mare de agenți economici raționali, atunci momentul crizei trebuie observat și prin prisma modului în care cele două principii enunțate au fost respectate. Or, o serie de analize făcute în cadrul Institutului Național de Cercetări Economice „Costin Kirițescu” relevă că perioada precriză s-a caracterizat prin grava „încălcare” a lor. Melanjul optimalității de tip mecanicist cu comportamentele tot mai voluntare scăpate de rigoarea monitorizării au creat dubii serioase asupra așteptărilor raționale ale unor intervenții care, în alte etape de dezvoltare economică, au putut fi confirmate.

În acest context, considerăm că nu proiectul euro a devenit inconsistent, ci comportamentele față de rigurile proiectului, atâtea câte au fost acceptate prin compromis de la teoria zonelor valutare optime. Este de

înțeles de ce mesajele proeuro din interiorul UE au doza de înțelepciune necesară, atunci când afirmă că nu efectele negative ale adoptării monedei unice trebuie avute în vedere, ci cauzele care le-au adus în percepția publică. Acest lucru străbate declarațiile responsabililor europeni ai proiectului euro.

La vremea sa, președintele Băncii Centrale Europene, Jean-Claude Trichet, menționa, într-o declarație, la apogeul crizei Greciei, că **euro este și rămâne o monedă foarte credibilă**, iar zona euro are un program puternic pentru a ajuta statele care se confruntă cu problema datoriilor. Actualul președinte al BCE, Mario Draghi, vine să confirme o astfel de abordare, chiar dacă produce impresia că apasă pe pedale nonstandard ale politicii monetare. În cazul Greciei s-a ajuns în situația de a exista un program puternic, dar a cărui implementare trebuie continuu controlată sub presiune politică din punctul de vedere al realizării reformelor, tocmai în ideea raționalității asimilării politice și sociale a statului în cauză de către UE.

La rândul său, președintele Comisiei Europene, Jose Manuel Durao Barroso, a asigurat la momentul potrivit că nu crede în existența unei conspirații împotriva euro și a atribuit deprecierea de anvergură și rapidă a monedei unice, de la un moment dat, atacurilor pieței la adresa unor state membre ale Uniunii Europene: un *„atac împotriva datoriei suverane a unor state, care trebuie să fie înfruntat cu o enormă hotărâre”*. Șeful executivului comunitar a recunoscut o anumită lentoare în luarea deciziilor și în aprobarea noii legislații după criza din Grecia, dar a estimat că toate statele membre au avut nevoie de timp pentru a evalua o situație considerată *„fără precedent”*.

Premierul portughez Jose Socrates, alături de alți lideri europeni, a estimat că un atac speculativ împotriva euro a fost responsabil pentru uriașele costuri de finanțare din țările periferice ale zonei euro și de necesitatea de a impune dureroase măsuri de austeritate, precum creșterea impozitelor sau tăierile salariale în sectorul public.

Nu putem încheia seria principalelor opinii din interiorul UE fără să amintim euroscepticismul președintelui Republicii Cehia, Vaclav Klaus, reiterat într-un discurs care face referiri și la zona euro. El amintește că și cei mai entuziaști *„propagandiști”* ai monedei unice au vorbit despre colapsul potențial al proiectului, care, în opinia sa, are două conotații. Prima, cu care este de acord, se referă la faptul că zona euro nu a livrat efectele pozitive așteptate cu bună credință sau fără de parteneri, iar

marketingul acesteia a insistat numai pe beneficii economice incontestabile, cum sunt creșterea economică accelerată, reducerea inflației și protecția față de șocurile externe; de asemenea, zona euro nu a produs efectul de omogenizare a structurilor economiilor statelor membre. A doua conotație, cu care Klaus nu este de acord, se referă la faptul că eventualul colaps al zonei euro ar putea însemna desființarea instituțională a acesteia, cu dispariția monedei unice. La acest deznodământ nu se poate ajunge, întrucât în proiectul euro s-a investit un capital politic imens, care este „cimentul” Uniunii și calea spre noi elemente de superstatatitate. Prețul acestei continuități va rămâne mare și va consta în creșteri economice modeste pentru zona euro, aducând pierderi economice și țărilor nemembre ale zonei euro. Klaus susține că două promisiuni ale Uniunii nu au fost îndeplinite: (1) după crearea zonei euro, creșterea economică a statelor membre a fost cu mult mai mică față de decadele anterioare, ducând la adâncirea *gapului* față de economiile altor țări; (2) fiind un proiect politic, cum îl definea chiar Otmar Issing, economistul-șef al BCE, într-un discurs ținut chiar la Praga (decembrie 2009), s-a dovedit că stabilitatea monedei euro și menținerea sa „în viață” incumbă costuri care exced beneficiile. Prin prisma acestor considerente, Klaus afirmă că neintrarea Cehiei în zona euro până în prezent nu este o greșeală.

Acest lucru, așa cum afirma și decedatul guvernator al Băncii Centrale a Poloniei, Slawomir Skrzypek, a permis celor două țări – Cehiei și Poloniei – să navigheze confortabil prin criză, grație flexibilității cursului de schimb, de care se bucură numai țările care nu fac parte din zona euro. Skrzypek mai afirma (în aprilie 2010) că *„povestea pierderii drastice a competitivității de către țările periferice zonei euro de-a lungul unei decade este o lecție salutară”*, evident pentru cine o va lua în seamă cât nu va fi prea târziu, și nu neapărat din motive de euro.

Premierul polonez Donald Tusk a avertizat chiar în prezența președintelui Comisiei Europene, Jose Manuel Durao Barroso, asupra *„tentației elitiste a zonei euro”*, afirmând că guvernarea economică a Europei nu trebuie limitată numai la cele 17 țări care folosesc moneda unică. Polonia, ca țară aspirantă la moneda unică, se așteaptă ca **zona euro să fie un lider, dar și vocea celor din afara zonei trebuie ascultată.**

Observația premierului polonez urmează ideii lansate de Franța cu privire la crearea unui **guvern economic al liderilor din zona euro (!)**, propunere care ar fi fost bine primită de președintele Uniunii Europene,

Herman Van Rompuy. Un astfel de proiect incumbă pericolul divizării europenilor și, ca urmare, el nu poate fi susținut de executivul comunitar. Jose Manuel Durao Barroso a replicat, inclusiv pentru liniștea premierului polonez, că europenii au nevoie de *„o guvernanță îmbunătățită nu numai în zona euro, ci și la nivelul Uniunii”*, tocmai pentru a fi menținută integritatea procesului de integrare.

Bucureștiul a fost și el sediul emiterii unor păreri referitoare la subiectul analizat, cu prilejul Forumului Financiar al Europei Centrale și de Sud-Est (2010). Bancherii prezenți la dezbateri au opinat că moneda europeană va supraviețui crizei economice, dar nu va deveni valuta de rezervă exclusivă a Europei.

Nouriel Roubini, prezent la Forumul Financiar de la București, afirma că începutul revenirii economice nu este similar cu reluarea creșterii economice, în zona euro aceasta putând fi zero sau chiar negativă. Dacă va fi recesiune, lucru care nu este bun pentru balanțele comerciale ale acestei regiuni (Europa Centrală și de Sud-Est, n.n.), se va mări deficitul fiscal. Condițiile de creditare vor deveni mai aspre, ca urmare a faptului că o mare parte a sistemului financiar local este dominat de bănci europene care au filiale în regiuni. Moneda unică ar putea continua să se deprecieze, fapt ce ar putea determina o restaurare a competitivității în zona euro, dar greutățile financiare ale statelor slabe din zona menționată ar putea deveni frâne în reformele pe care le au de făcut.

Cu un alt prilej (Conferința de la Toronto, Italia, 2010), același Nouriel Roubini afirma că o devalorizare ordonată a euro este singurul lucru care ar putea preveni destrămarea uniunii monetare. În opinia acestuia, se presupunea că euro ar putea merge spre paritate cu dolarul sau chiar mai jos de aceasta, dar cum creșterea economică este afectată de mai mulți factori (cum ar fi măsurile de austeritate bugetară și scăderea cotației acțiunilor), este posibil ca deprecierea euro să nu fie suficientă pentru prevenirea unei noi recesiuni.

Opiniile de ordin general, cu soluții problematice în această etapă, păreau să treacă cu ușurință pe lângă decidenții Comisiei, deși este de presupus că în laboratoarele sale analitice acestea au avut ecou. În acest sens, la mijlocul anului 2010 nu ne mai surprinde *aglomerarea* de declarații, de la un înalt nivel politic, în care se lansează demersul tehnic necesar ca zona euro să rămână viabilă.

Fostul președinte francez, Nicolas Sarkozy, a pledat, în cadrul Consiliului de miniștri (desfășurat pentru prima oară în prezența ministrului german de finanțe Wolfgang Schäuble – un proeuropean ferm, apărător al austerității bugetare), pentru, măcar, „o necesară convergență fiscală” între Paris și Berlin. El a spus că este de dorit ca guvernele celor două țări să ia decizii orientate spre această convergență, pe baza unei analize comparative a sistemelor fiscale francez și german, care să fie prezentată Curții de Conturi din Franța și unui organism echivalent din Germania.

Președintele francez și-a argumentat opinia pe faptul că nivelul impozitelor obligatorii este similar în cele două țări (reprezentând 39,5% din PIB, în Franța, și 42,8%, în Germania, în 2008), dar trebuie admis că cifrele globale ascund realități diferite. Dar, ceea ce ar putea fi instrumental pentru viitorul Uniunii, spunea Sarkozy, este faptul că un proces de convergență între sistemele fiscale ale celor două țări este un element esențial al integrării economice și al dezvoltării pieței interne din Europa. Evident că, de la această pledoarie, în prezent suntem cu mult mai departe.

Propunerea se înscria în măsurile de natură să consolideze tocmai guvernarea economică a Europei și coeziunea Uniunii Economice și Monetare, după cum a afirmat Sarkozy, întrucât criza pe care a traversat-o Europa a arătat că stabilitatea de pe continent se bazează (încă) pe tandemul franco-german. Cele două țări, a căror interdependență economică, comercială, industrială și financiară este recunoscută ca fiind extrem de puternică, reprezintă numai ele la un loc 49% din PIB-ul zonei euro. Ca urmare, creșterea sănătoasă a celor două țări rămâne un element esențial pentru dinamismul proiectului euro.

Critici sau susțineri în fața provocărilor zonei euro identifică de fapt carențe de guvernare, în sensul de guvernanță structurată și de calitate la nivel comunitar. Orientarea spre îmbunătățirea guvernanței europene sperăm să nu fie doar folosirea unui simplu eufemism la ceea ce ar fi trebuit să fi fost făcut în mod normal la nivelul Uniunii, cu implicarea responsabilă a fiecărui stat.

Apărut în „Caiete Critice”, nr. 2/2013, pp. 62-80

BANKING SUPERVISION – WHAT NEXT?

Speech by Sabine Lautenschläger, Member of the Executive Board of the ECB and Vice-Chair of the Supervisory Board of the ECB, Banking Supervision, Resolution and Risk Management Conference during 20th Euro Finance Week, Frankfurt, Germany, 14 November 2017

“What next in banking supervision and resolution?” is the title of this panel discussion. Well, before we discuss what comes next, let us take a quick look at what has happened in recent years.

Since 2014, we have **built European banking supervision from scratch**. We have hired people, devised methods and set up processes. There are certainly still things that need to be improved, but by and large the system runs smoothly.

As that is the case, there will be less construction work to be done in the years ahead. But this doesn’t mean that we will sit idly by, quite the opposite. The banking sector is facing a whole range of challenges, as you well know, and we have our part to play.

Let me mention a few points – and it’s not a comprehensive list. There is the **banks’ search for profitability and their need to cut costs and adjust their business models**. There is **Brexit**. There is **digitalisation and there are cyber risks**. There are the **Basel III reforms, which need to be finalised and then implemented**. And there are efforts to further **strengthen proportionality**.

I could go on, but allow me to focus on just one of the core topics which the banks – and we – have to deal with: **non-performing loans, NPLs for short**. Most NPLs are **legacy issues**. European banking supervision has, so to speak, inherited them. It’s a major problem that we have to tackle – or rather, the affected banks have to.

For them, the non-performing loans **weigh on profits**; they **require provisioning**, and they are a **constant drain on banks’ human resources**, which could be put to more profitable use. And NPLs **undermine trust** – to what extent do markets trust a bank with a balance sheet that is considerably impacted by NPLs? In other words, non-performing loans make the affected banks weaker and keep them from lending to the economy.

Banks which manage to forcefully address this legacy can focus on the future and attract new investors and new business, instead of forever having to look to the past. These **banks can do their job: finance the economy.**

That makes it imperative to sort out NPLs. And there has been quite some progress on this front. Since 2015, significant banks in the euro area have brought **down their non-performing loans by almost €200 billion; from €989 billion to €795 billion.** That said, NPLs are still too high in parts of the banking sector.

That is why banks have to act. And times could not be better. We can look back at 18 consecutive quarters of economic growth; this is a robust, broad-based economic recovery.

Now is the time to sort out the issue of non-performing loans. Banks need ambitious yet realistic plans to deal with their stocks of NPLs. And they need the right governance for these plans.

Earlier this year, the ECB published its “Guidance to banks on non-performing loans”. Along these lines, and as part of our supervisory dialogue, we take a close look at the banks’ ability to manage their NPL stocks. We then scrutinise the plans devised by the banks to reduce those stocks. We will start providing our feedback later this month.

Banks have to carefully consider how they will react should any performing loans happen to become non-performing. So, with the future in mind, we have to **ensure that the problem of NPLs does not recur.** New NPLs should therefore be conservatively provisioned within a reasonable period of time. This would serve to strengthen the balance sheets of banks, enabling them to focus on their core business.

That’s why we have drafted an **addendum to our guidance on non-performing loans.** It sets out how we expect banks to provision for future NPLs. The main goal is to have timely provisioning, which should prevent new NPLs from becoming a problem with systemic implications.

But let me say that while our expectations are firm, there are no automatic actions attached to them. We will discuss with each affected bank individually why it is not fully provisioning for loans which have been non-performing for several years. Only if the results of this structured dialogue do not convince us will we consider Pillar 2 measures. We have followed this path before, for instance with our **recommendation on dividend distribution policies** and the **Asset Quality Review.**

The addendum to our guidance on non-performing loans explains our methodology and is currently the subject of a **public consultation**. **This consultation will increase transparency for banks, and the public, and it will help to ensure a level playing field.** So, while it is ultimately up to the banks to deal with NPLs, we supervisors play a role too. It's our job to address vulnerabilities in the banking sector. NPLs are probably the single biggest challenge – and of course they are a drag on the entire economy.

And while I am convinced that the ECB has led the way with its work on NPLs, we are not the only ones who can and should take action. European finance ministers agreed, in July this year, on an action plan to tackle NPLs. Also, national governments can help to resolve the NPL problem by reforming their legal and judicial systems. In some countries, it can take quite a long time to recover NPLs in court. This is something that can only be addressed at national level by national governments.

NPLs are a joint problem, and we need to make a joint effort to resolve it. Each party has to play a role: banks, supervisors and politicians. In line with our mandate, we supervisors have done and will continue to do what is necessary.

Thank you for your attention!

Decembrie 2017

IS REFORMING THE EU AN OPPORTUNITY FOR ROMANIA?

Alan Bennett, a British dramatist and screenwriter, dared to remind all his fans a profound truth about the ripe time to take a decision: *"Sometimes there is no next time, no time-outs, no second chances. Sometimes it's now or never"*. We think in the same terms, when we live a dramatic time of reinventing the EU, in order that community of states continues realizing the incipient political project goal, a Political Union. It does not matter when, but just to keep the compass towards that goal, building up the necessary institutions to remain ahead on the road. The dramatic time comes after a hard period for the EU, following the fight with and recovering from the financial crisis and its subsequent impacts, mainly the developing Euroscepticism and the illiberal political movements, both capable to dismantle the EU. While danger of both has been prevented by a series of election results in some important EU member states – as the Netherlands, France, Germany – new paths for the future of the EU were open with those five scenarios developed by the European Commission and those five reflection papers delivered on: defence, EMU, finance globalization and social standards. The meaning of all these have to be completed with the latest speech of the president Jean-Claude Juncker on the State of the Union (13th September, 2017), marking a synthetic offer to all the EU members. The core issue is what should be the better way to tackle with the destiny of the EU, in the present European and global context.

Romania has the right and the obligation, as a state member of the EU, to deal with the mentioned offer; in our opinion the best message being a more united Europe, Romania included. Such a position is based on hard considerations: Romania has to assume a new proactive attitude to reach the decision table of the EU and to be involved directly in the decision making process of the Commission with relevance to its own interests. It means that, as the core nucleus of the EU is enjoying more attention from now on, Romania has seriously to consider becoming a member state of Eurozone. We should remember that the fate of the euro, during the harsh time of the financial crisis, was linked with the fate of the EU and all the measures put into practice were serving the salvation of the common

currency. We are quite straight in our opinion regarding the choice to be made by Romania, because reforming the EU is a real opportunity for a new deal with a so-called multispeed EU (it was always) and that opportunity is working in favour of Romania in a limited span of time.

The authors are expressing a real concern about the lack of interest of the public, in the move Romania has to do soon, except for some general political statements referring mainly to the opposition to a multispeed Union. It seems that the propensity of almost all media to panic the population on different speculative issues is more important at these crucial times. For Romania, the future of the most important European political project for becoming part with great efforts is paramount. But it seems that a lot of those speculative issues debated every day can reach a resolution only by serious debates exactly on the future involvement of Romania in designing the destiny of the Union. Those debates can help Romania to leave the peripheral place for a core once within the Union.

We are talking about Romania as a full-fledged member state of the EU, with equal right, having to choose between remaining a contemplative one or a proactive one in the concert of EU's decision process. The opportunity window is narrow enough to lose it and only a constructive and positive approach, more in an academic mood and enough courageous in arguments, is to prevent speaking more about the complexity, difficulty, risks, unpreparedness, etc. revealing in fact our helplessness. Are we really talking about helplessness or we are in the trap of wrong messages?

We don't want to give an answer either, but to insist that the opportunity is worth to turn things to good account. Romania has the chance to get out from a "cone of shadows" represented by not being yet a member of the Schengen Area or having problems with rule of law and corruption. We think that those ten years of full EU membership of Romania, provide any good negotiator with a lot of arguments for promoting both Romanian and EU interests, this time probably on a more reciprocal basis. From this point of view, we move away even opposite to a series of many other positions expressed in public on our propensity to reach the core of the EU, mainly on adopting the common currency – euro. Too many doubts, fears, difficulties, risks or theoretical economic thesis are evoked in an endless cascade, trying to discourage any positive attempt for more action needed both at home and abroad, along with better institutional capacity and capability to tackle with the issues of a genuine political project.

To many of us, the opportunities seem to be easy to be defined, but they also need to be treated with the responsibility of making them to work for Romania while the debate for more or less Europe is acute. The “European Moment” for Romania, as we use to call these opportunities, is linked to reaping the benefits of a complicated geopolitical situation facing both the EU and Romania. This situation is forcing us to look and link us with a Union eroded by a series of economic and political crises and to be part of the healing process.

Responding to the goals of reforming the Union is crucial for the continent, and global stability and securing the peace is an absolute priority. That is why Romania has to strengthen and to use all the potential anchors of her belonging to the EU and NATO. They are not to be discovered or invented now, but to comply to the standards of the existing ones.

The problem of more or less extensive Europe is now of interests and it is not any longer just a subterfuge of the politicians. It is about the quality of the European governance which still allows other member states to organize an exit referendum or to exert pressure for territorial secession. The bulk of motivations can be reduced to the mere fact that either the principles of governance at Brussels have no more consensus, or the contributions to financial resources of some member states are too high as compared to the loose responsibilities of the countries that benefit from.

The alternative source of distress is of high interest for the European leaders and the only way to repair it is to come with political declarations that European integration should be deepened mainly by mutual cooperation. It is a pity that when the issues of different basic unions (fiscal, defence, political) needed for the better functioning of the single market or the euro were mentioned by high-rank officials, usually in a low voice, we were sure that those things would be delayed, even *sine die*. The evident adjournments expressed by some of our (usually powerful) European partners are not of good omen for anybody, especially when we pretend to look after the future of the Union. For sure, it is not the kind of a choir singing to the benefit of Romania as Romania did not accomplish all the integration instruments available, and this is not entirely its fault.

As we have revealed, the future of Romania cannot be dissociated from the political European project, defined as the EU, either in terms of European security or global stability. To be on the both fronts, Romania

needs be part of a strong Union. From this point of view and looking at the historic stages of its *suis generis* modernization (from the 1848 revolution, passing through the Union of the Romanian Principalities, the reigns of the kings Carol I, Ferdinand I, Carol II and the systemic transition after 1989), the Association Agreement (1993), joining the NATO Treaty (2004) and UE Treaty (2007), all have given chance to Romania to be associated with the grandeur of the of political, economic and defence umbrella mastered for peace security in Europe after World War II. It is all about the need to perform in an environment full of stimulus, provided that Romania should re-embark (after consistent efforts in negotiating a new European position) more actively on the present road of continuing the European integration. The context is that Romania should "deliver" more for the future fate of the EU, engaging from inside in the reforming the EU in a loud and credible voice.

Romania is in great need to continue its modernization in many areas of common interest and to be able to raise structural funds remains important. Brexit, irrespective of the diplomatic words used for describing the "*the constructive and friendly atmosphere of the negotiations*" has to end in three issues: citizens' rights, the Irish border and the bill of divorce. This will affect the weak economic members of the EU. Romania has to show that it can sustain its macro-stability while fulfilling the Maastricht criteria and almost all economic indicators included in the European Semester assessment. Romania is prepared technically to join the Schengen Area and is complying with the state of law. Romania can tackle with global risks as a strong member of EU.

Romania is encouraged by Mr. Juncker, the president of the EC (scenario six), when he says that his vision put into a scenario is rooted in decades of first-hand professional experience working for the European project. Maybe it is too ambitious for Angela Merkel who is ready to amend more promising facts wanted by him and Emmanuel Macron. But his speech deserves our attention in many respects. Juncker, from the high tribune of the European Parliament, rejects a multispeed Europe in favour of uniform steps to be taken by all EU members and this would mean for a state member, as Romania, expanding the Schengen Area with its inclusion.

As to the euro, Juncker says that the common currency has to unite and not to divide the Union. It means that euro is to cover the entire space of the Union and not only a group of "select" member states. Juncker's vision that

the EU will focus on strengthening the euro for its existing members, it will become more attractive for outsiders. The member states that want to join the euro and are able to do so would be helped with a promising euro accession instrument, offering technical and even financial assistance. In the meantime, completing the Banking Union is a matter of urgency in terms of reducing the remaining risks to the financial stability of the member states and its functioning means that risk reduction and risk sharing go hand in hand.

It should be observed that steps to be taken from top to bottom, e.g. from politics to techniques is the way how Juncker sees a Union of values, freedom and equality that can reunite us in a strong Union with less visibility of the different speeds of integration. Notwithstanding the possible controversial outcome of Juncker's speech, Romania has to defend the principles of a such vision just to reduce the subversive critics holding back a firm march to integration. The European Commission is in stand-by after Juncker's speech, probably waiting for the decisions of the December 2017 European Council when Germany will have a settled government; but in order that Angela Merkel succeed many amendments will be done to her previous political statements.

It is obvious that the exit from the financial crisis, due to some brutal austerity programs and many other restrictive measures applied to some member states, Romania and the EU as whole are confronted with limited political and economic resources, but we witness a steady recovery of them after the latest elections. This creates a helpful environment for the future political negotiations for a road map of the EU, not excluding new dimensions of economic and political competition. Romania has to embark rapidly on such a competition and such a positioning has to come along with an offer of credibility and the resources to justify it. A new national political consensus is again needed. We call it a structured political consensus because it has to refer not to a belonging which has been accomplished, but to a new stage of European integration in which Romania should engage to overcome the peripheral position revealed by many ranking indicators. Unfortunately, they are keeping Romania in the last place within the EU even after 10 years of full-fledged membership. Something has to be done and we invite the political class to tackle the matter within the described opportunity.

The three principles on which a promising more united, stronger and more democratic Union should be based is suggesting why, for us, the

formula of more Europe with Romania in is the best. We have to succeed to embrace the proposed scenario with a rapid shift to the fifth one, e.g. from **Doing less more efficiently** to **Doing much more together**. The alternative is seriously described by Juncker: We have two options, to reunite us around a positive European agenda or each of us to remain where it is. So, the European Moment is a historical one, either a challenging or provoking one which means isolating us is a historical mistake.

Beyond any risk, adopting euro is a strategic target which needs an immediate tactic approach, keeping in mind that we should be interested in reforms of EU governance that enhance its strength and resilience, in regional cohesion and nominal convergence and real convergence. But this is a process and the question is whether we are waiting it to be improved while Romania remains at periphery, or to strive to be closer to the hard core of the EU? It is for sure a process to be accomplished, but **we have to understand that initiating any process also needs a moment zero to take a decision and a devoted political and professional team to reach the target. That is the point we are insisting on, to take a decision, to launch the arrow!** Otherwise we are talking and talking only about lack of preparedness. We see around us many speaking, in long complaining discourses, only about risks, so the straight invitation is just to “wait and see”.

Two things have to match at present: the reform of the Union and the good shape of Romania's macro-stability. In both cases we are confronted with the speed: the clock for the availability of the window opportunity to be turned to good account is ticking and keeping Romania's macro-stability can be at risks in short time.

For Romania, to maintain in good shape the macro-economic equilibrium is paramount and the task is in the hand of the political and economic decision makers. This goal means sustaining economic growth on long term for more convergence, and high growth to be translated into a high catching-up process. In an interdependent world we cannot do it alone, and to become a closer partner to the EU, aspiring to the Eurozone, is obviously more helpful. Looking ahead, Romania is not prepared to overcome a possible new international crisis announced by many, just because it needs more instruments to absorb shocks or mechanisms to manage the effects of a crisis. In this respect we have the choice to go to the EU or the IMF, but as a state member, Romania probably has to address the EU, which nowadays is better prepared to help, provided that we become

member of the Banking Union and a founding member of the future European Monetary Fund. Addressing difficulties with the IMF, usually affects our progress in deepening European integration.

Contributing to and benefiting from the schemes and mechanisms developed by the Banking Union, by sharing risks, a mechanism to reduce the risks, a resilience fund, the best oversight rules and, finally, the decisional process which refers even to the Supervisory Board within the Eurozone, etc., Romania may sustain the macro-economic stability with an impetus on improving convergence standards, a prerequisite to become a full member of Eurozone. Before joining the Banking Union we have to do some important home works, so that national banking system is better capitalized and supervised, with less pressure on Romania's fiscal situation.

We need to think strategically and fix the targets sometime in future and to come all the way back to embark on what to be done in order to reach the targets. It is obvious that the monetary integration is more than adopting the euro because it implies fiscal integration. We think that Romania can afford fiscal integration, expressing an interest in taking early steps for achieving a Financial Union at the Eurozone level. The credibility of such an engagement is given by the role of the central bank in maintaining the financial stability by guaranteeing its single target – price stability – and its independent monetary policy for a fluid transmission of the monetary impulse.

Considering the mutually reinforced correlation between nominal convergence and real convergence by a dynamic compromise in macroeconomic policies, oscillating, in fact, between domestic stability and external vulnerabilities, we think that entering the ERM II will be of good omen for supporting macroeconomic stability of our country. The success in ERM II is at least for two years, by eliminating pro-cycle fiscal policy, and it will confirm the economic convergence sustainability and in advance contribution of Romania to the functioning of the single market, looking for the adoption of the euro. If we block ourselves now because of the costs (contributions to different resolution funds as instruments to minimize risks in a potential new crisis), these costs will be greater later.

We believe that the European Moment is giving us a chance for a "package approach" in order to fix our governance for more European integration in a new political dialog with the Union. We do believe that

techniques fade before of the political and geopolitical peril, which the Union is facing. Any way toward a better qualitative approach of the European integration should be based *a priori* on strong political will of all member states and Romania has to do the same if we want to continue the path opened by Treaty of Rome (1957). In order that everything should happen in a scenario in which Romania is approaching the core structure of pertinent decisions within EU, we come back to the issue of the security of the entire EU structure needed in the uneasy geopolitical context and the crisis to come.

There is no doubt that Romania is ready to be an active state member in a Defence and Security Union as regards the three components: a global strategy of the EU in security and defence domains, an action plan for defence and cooperation with the NATO. Romania has already its own responsibility choosing among the scenarios to contribute to an authentic Union of security and defence, in concordance with an ambition level which has to reflect her own security by participating in more common security activities with other member states. In this field we have to be actively engaged, because when the next clouds appear on the horizon – and they will – it will be too late.

Romania should be vocal pro and con with all the types of scenarios delivered officially in so far, and being attentive to all sorts of amendments invoked by the EU strong partners. Why? Because themselves started already to complain in an unreasonable way that they should do more **if the weak partner can do more domestically on its own** before trying to be closer to the core of the decision making process of the Union. An example is the Banking Union. The Commission is already responding to the concerns of Germany and others, which fear being saddled with the consequences of their partners' financial mismanagement. The subject was, as usually, the collective bank deposits, a scheme which is badly needed. The new concept developed for the hot issue failed short as it was leaving too much risk with national governments, which is the most discussed critical weakness of the Banking Union. We have understood that the Banking Union cannot work without closer collaboration and risk sharing.

Romania has to draw attention to the way some partners are looking for solutions, just because the economic state of the Union is good now, but with a new possible crisis knocking at door, returning to the critical times which pushed Union for immediate reform. There is a feeling that what

was considered proper and urgent solutions is now tempered because of former fears just at the moment when the UE economy is increasing its own resources. The example is given by Euro Zone Banking Union. The European Commission is striving for collectively insuring bank deposits, as Germany and others fear being saddled with the consequences of their "*partners' financial mismanagement*". That fear is understandable, but the way of expressing it seems offensive to the others. The question is why does partners' financial mismanagement exist when we accept that EU is a community of laws? Where and who is mistaking?

Romania has to reveal that continuing with "*partners' financial mismanagement*" is unfair and it means maintaining the *status quo* of central and peripheral countries in terms of development. Can we talk about the general convergence with less help from our partners? The answer Romania waits for is not in any case what Kornelia Kirchweger, editor of *Wochenblick*, said after Sebastian Kurz's victory in Austria: "*the rich countries (like Austria) are to pay for the poorer countries. This 'EU social assistance principle' is called 'Cohesion' in specialist jargon*". Is EU a charity organization?

The *per se* matter of convergence refers even to the Eurozone, where "*economic and social divergences matter for the euro area for its daily functioning but also for its political acceptability,*" says European Commissioner for Economic and Financial Affairs Pierre Moscovici in a recent a speech on September 19th this year. The question of disparities is common to Romania and the Eurozone and the solution is the same: wealthier and poorer Eurozone countries (similarly with Romania's counties) must equalize their living standards if the single currency (or leu) is to receive necessary political support for regional development. The danger to a deep integration, in terms of any scenario, is adding to a wave of anti-EU populism, fuelled by voters' uncertainty over the effects of globalization.

We believe that the *political acceptability* of anything which can help to achieve a stronger Europe has to be understood with greater effects on real deeds for implementing cohesion principle. That is the drive for Romania to engage more, but again to come closer the EMU. What will be good for the EMU should be good also for countries expressing their desire to join the Eurozone. Our understanding of what Moscovici means is that "*the Economic and Monetary Union (EMU) is our main tool for convergence in the Euro Area,*" and it should be shared with all member states, because the

promise of shared prosperity was central for the creation of the Union as a whole and not only for the Eurozone.

Romania's integration is obliging us to become stronger economically by ourselves, but the need for political correctness of cohesion, more economic security provided to Romania with the tools of the Union means more general security for the Union. So, we have to assume a "package" of decisions and proposals covered with the credentials of maintaining macro stability and stability of the exchange rate of the leu, but using Union's resources and the Union can afford them. Going elsewhere will have the connotation that we depart from the Union. The accession to the Eurozone and politically admission of it is the only truth in embracing the future of the EU. Euro adoption is to have the real vehicle to join our partners for a stronger economic and political Union. Good or wrong intentions provide the best arguments for the political urgency in adopting the euro and they should be negotiated for a start of the process. That will be the best incentive to be ready at the right time. Otherwise, we will talk only about possible schedules without doing anything. The technicality of adopting the euro is well known in Romania and others should take care of that, but the main political decision is to enter the ERM II and not wait for a complete convergence which will never be achieved, just because this will always remain a process in progress and in competition. Let's take seriously the fact that the euro has the vocation of a common currency for the entire EU and this is the strongest instrument which can unite us in an authentic Union of values, more powerful and more democratic. If the EU places the euro ahead of a political union, but succeeds in creating a wonderful single market, why cannot we put the euro at work for the needed convergence in every respect for a stronger and united EU?

BIBLIOGRAPHY

- Dăianu, D., Kallai, E., Mihailovici, G. și Socol, A. – 2017, *România și aderarea la Zona Euro: întrebarea este în ce condiții!*, Academia Română.
- Georgescu, F. – 2 iunie 2017, *Creșterea economică, dezvoltarea României și reducerea sărăciei*, disertație susținută la Universitatea „Valahia”, Târgoviște.
- Isărescu, M. – 2015, "Convergența nominală versus convergența reală", Conferința *Calea României către Zona Euro*, organizată de Reprezentanța Comisiei Europene și BNR.
- Lazea, V. – 2016, *România competitivă*, Comitetul de pregătire a trecerii la euro, BNR.

Vesely, Lukas – aprilie 2017, "Can Europe Converge on What Convergence Should Mean", *Social Europe*.

Voinea, L. – 2015, *O perspectivă asupra foii de parcurs pentru adoptarea euro*, Comitetul de pregătire a trecerii la euro, BNR.

* * * Comisia Europeană, COM(2015, 2017): Raportul celor 5 președinți, Documentele de reflectivitate, Scenariile privind viitorul Uniunii, State of Union.

* * * – 7 iunie 2017, Document de reflecție privind viitorul apărării europene, Comisia Europeană, COM(2017) 315.

Octombrie 2017

DO NOT MISS THE EU'S RINGING BELL

In 2017, the Institute for World Economy has celebrated 50 years of hard research work, out of which more than 40 years in studying the incipient forms of today's EU, the European Economic Communities.

Our studies had a lot of impact on the necessity to recognize the EEC as a distinctive European entity, to conclude technical commercial agreements, to enjoy the advantages of the preferential schemes in accessing the market of the developed countries (1973-1985) and, later, to the concluding the Association Agreement of Romania to the UE (1993).

After 1990, our research team was on the chess table with everything related to the developments within EU – free trade area, enlargement, deepening, single market, the four liberties, creating euro, Maastricht Criteria, Stability and Growth Pact, Banking Union – delivering hundreds of recommendations how Romania should act as a EU's full-fledged member state.

Ten years after joining EU (2007-2017), we have done some assessments beyond what should be seen behind a lot of good things achieved with our partners. There is still a lot to be done not only with the rest of our European partners but also with the EU's strategic partners, China and US to be understood.

The present question we have to answer to is if the reforming EU, after harsh time of the effects of latest crisis, is an opportunity for Romania to continue a progressive integration road, to come to be closer to the inner decision making process of the Union, to enjoy all the instruments developed by EU to strengthen internal cooperation (to be received in Schengen Area, to adopt single currency), in order the differentiations, touching ultimately the living standards, to be smoothed out.

Starting with year 2015, a lot of important documents were produced by the European Commission, mainly The Report of the Five Presidents, Reflection documents on different areas of common interests (defense, EMU, finance globalization and social standards), The Future of Europe and State of Union. All have had the meaning to enhance the institutions and improve functioning of the policies and mechanism of the EU in the face of many internal and external threats to accommodate to changes in paradigms we were accustomed to work with.

As researchers, we started to study and comment them as a “multisided offer” to the politicians, to choose among different scenarios within which Romania can match in the best way her fate with the European destiny, e.g. for a more united, powerful and democratic Europe (see the Jean-Claude Juncker’s speech, State of Union, 2017).

Romania has the right and the obligation to position herself to the content of the above mentioned documents in terms Alan Bennett (a British dramatist and screenwriter), dared to remind to all of his fans: *“Sometimes there is no next time, no time-outs, no second chances. Sometimes it’s now or never”*.

When we ask why we should not miss the sound of EU’s silver bell, we are referring to the opportunity Romania can enjoy with our partners, as the community of states to continue realizing the political project goal of the European integration process, a Political Union.

It does not matter when the Political Union will be achieved, but just to keep the compass towards that goal remains a very important issue. At present, on the eve of December 2017 European Council, we should expect that wise political decisions will be taken with Romania’s contribution. The project of European integration is to be enhanced with what Romania thinks to be the most appropriate both for her and the Union.

While the danger of both Euroscepticism and the illiberal political movements has been prevented to deploy by a series of election results in some important EU member states – as the Netherlands, France, Germany – we think that Romania has to consider political decisions built on the latest proposals made by Jean-Claude Juncker. The possible scenario 6 can provide incentives how should EU member states to cooperate together, with what intensity and with what support European Commission can deliver.

In our opinion **the best political message is to support a more united Europe, Romania working together with the all member states**. Such an opinion is based on hard considerations: Romania has to assume a new proactive attitude to reach the decision table of the EU and to be involved directly in the decision making process of the Commission with relevance to its own interests.

It means that, as the core nucleus of the EU, e.g. Eurozone will enjoy more attention from now on (Brexit is happening), Romania has seriously

to consider becoming a member state of Eurozone. To start that demarche is considered an essential move for her own stability and predictability for our partners.

It should be remembered that the fate of the euro, during the critical times of the financial crisis, was linked with the fate of the EU. All the measures put into practice immediately (high liquidity disbursed by ECB) were serving the salvation of the common currency. We are quite straight in our opinion regarding the choice to be made by Romania, because reforming the EU has to be considered as a “new deal” with a so-called multispeed EU (it has been always) and the opportunity is working in favor of Romania but in the limited span of time we have at our disposal.

The authors are expressing a real concern about different speculative issues developed by media, emphasizing more helplessness on different reasons related to the preparedness of the country to face the challenges of the Eurozone and euro adoption now. But in our opinion a lot of those speculative issues debated every day can reach a resolution only by serious debates exactly on the future involvement of Romania with EU. Romania should leave her peripheral place for a core one within the Union and to act more proactive in the concert of EU's decision making process.

The opportunity window is narrow enough to lose it and only a constructive and positive approach, more in an academic mood and enough courageous in political arguments, is to prevent speaking less about the complexity, difficulty, risks, unpreparedness etc., but more about how being closer to EU. The all fears can be prevented and overcome if Romania can get out from a “cone of shadows”. Fighting alone with the coming threats, as if she is out of the EU, is not a solution for her future.

We think that the experience of those more than ten years of full EU membership of Romania are providing to any good negotiator a lot of arguments for promoting both Romanian and EU interests on a more reciprocal basis and responsibility in implementing the common mechanisms for a profound cooperation.

We have to leave aside not only too many doubts or fears but even some theoretical economic thesis. In globalization we cannot any more evoke endless cascade of theoretical approaches when the world is moving on political reasons. It is not the task of the academic researcher in trying to discourage any positive attempt for more action needed both at home and abroad. A better institutional capacity and capability to tackle with the issues of a genuine political project needs a good political back up.

All criteria and technologies to be implemented to be closer with the EU's inner circle need a political decision first just to create the institutional responsibility of making them to work. The time is ripe when the debates for more or less Europe are acute. We dare to call the opportunity opened and for which Romania has to speak for herself as a "European Momentum" for her. It is the only way to pave for a better future in modernizing the country, in increasing her economic potential with all long term benefits.

Responding to the goals of reforming the Union is crucial also for the continent and global stability. Securing the peace is an absolute priority in our time. That is why Romania has to turn into account and strengthen all the potential anchors making her belonging to the EU and NATO stronger. Those anchors are not to be discovered or invented now but to be able to use them. They give us the possibility to comply us with the highest existing standards we strive for.

The alternative to the source of distress EU is confronting with, as illiberalism, migration or terrorism, is of high interest for the European leaders and the only way to cope with is deepening the mutual cooperation. The debated issues on different basic unions (banking, fiscal, energy, defense, political) needed for the security or better functioning of the single market and the euro has to reach their implementation step by step. That implementation needs, in turn, more acting actors. We consider that Romania has to join them, through trans-parties political decision and trans-electoral cycle action, to participate in a project of union which helps to accomplish the others.

Let's see some political reasons why Romania, as a member state of EU, can be an actor contributing to the enlargements of needed unions by making the right choices.

- a) As the future of Romania cannot be dissociated from the political European project, her active participation defined in terms of deeper cooperation is paramount also to the European security or global stability. By joining the NATO Treaty (2004) and UE Treaty (2007), Romania is associated with the grandeur of the European political project insuring economic progress and common security. The Romania's task is to be able to "deliver" more through her direct implication for the future fate of the EU,

- engaging from inside the club in the reforming the EU with a loud and credible voice.
- b) Romania is in great need to continue its modernization in many areas of common interest for her and the Union and to be able to raise structural funds. For Romania enjoying common policies in different areas of solidarity remain important in overcoming its own disparities, once the Great Britain decided to leave EU.
 - c) Brexit, irrespective of the diplomatic words used for describing the constructive and friendly atmosphere of the evolving negotiations has to end with solving some issues, the difficult one being the bill of divorce. This will affect the weak economic members of the EU.
 - d) Romania has to show that it can sustain its macro-economic stability fulfilling the Maastricht criteria and almost all economic indicators included in the European Semester assessment. Promoting her for a deeper integration, the good results can be consolidated in terms of a greater stability. Romania is prepared technically to join the Schengen Area and she is complying with the state of law. Romania can tackle with global risks as a strong member of EU.
 - e) Romania is encouraged by Mr. Juncker's "scenario six", when he says that his vision is rooted in decades of first-hand professional experience working for the European project. Maybe his proposals are too ambitious for Angela Merkel who is ready to amend more promising facts wanted by him and Emmanuel Macron. But Juncker's speech deserves our attention in many respects. Juncker, from the high tribune of the European Parliament, rejected a multispeed Europe in favor of uniform steps to be taken by all EU members and this would mean for a state member as Romania expanding the Schengen Area with her inclusion.
 - f) As to the euro, Juncker said that the **common currency has to unite and not to divide the Union**. It means that euro is to cover the entire space of the Union and not only a group of "select" member states. Juncker's vision that the EU will focus on strengthening the euro for its existing members, makes Euro zone more attractive for outsiders. The member states that want to join the euro and are able to do so would be helped with a promising

euro accession instrument, offering technical and even financial assistance. In the meantime, completing the Banking Union is a matter of urgency in terms of reducing the remaining risks to the financial stability of the member states and its functioning means that risk reduction and risk sharing go hand in hand.

- g) It should be observed that steps to be taken from top to bottom, e.g. from politics to techniques, is the way how Juncker sees a Union of values, freedom and equality that can reunite her member states in a strong Union with less different speeds of integration. Notwithstanding the possible controversial outcome of Juncker's speech, Romania has to defend the principles of a such vision just to reduce the subversive critics holding back a firm march to improve integration process.
- h) The European Commission is in stand-by after Juncker's speech, probably waiting for the decisions of the December 2017 European Council dealing with the future of Eurozone. It is time Romania to express her political willing to become a Eurozone member.
- i) It is obvious that due to means to exit from the financial crisis, somehow with brutal austerity programs and many other restrictive measures applied to some member states, Romania and the EU as whole are confronted with limited political and economic resources, in spite the steady recovery we witness after the latest round of elections. This creates a helpful environment for the future of the political negotiations for a road map of the EU, not excluding new dimensions of economic and political competition.
- j) Romania has to embark rapidly on such a competition and such a repositioning has to come along with a credible offer and resources to justify it. A new national political consensus is again needed. We call it a **structured political consensus** because it has to refer not to a belonging which has been accomplished, but to a new stage of European integration in which Romania should engage to overcome her peripheral position revealed by many ranking indicators. (Unfortunately, they are keeping Romania in the last place within the EU even after 10 years of full-fledged membership. The recommendation is that political class can tackle the matter within the described opportunity).

- k) The three principles on which a promising more united, stronger and more democratic Union should be based on are suggesting why for Romania the **formula of more Europe with Romania in is the best**. We have to succeed in embracing the proposed four scenario with a rapid shift to the fifth one, e.g. from DOING LESS MORE EFFICIENTLY to DOING MUCH MORE TOGETHER. The alternative is seriously described by Juncker. We have two options, to reunite us around a positive European agenda or each of us to remain where it is. So, the European Momentum is a historical one for Romania, a challenging one, which means either isolating us or going for a new stage of European cooperation.
- l) Beyond any risk, adopting euro is a strategic political target which needs an immediate tactical approach, keeping in mind that we should be interested in reforms of EU governance that enhance its strength and resilience to help nominal convergence and real convergence at the level of EU. Convergence, either nominal or real, is a dynamic process and the question is whether we are waiting it to be improved while Romania remains at periphery or she strives to be closer to the hard core of the EU?
- m) It is for sure the process of real convergence has to be accomplished, but we have to understand that initiating any real process it needs a moment zero to take a political decision. After that comes the must for fixing a devoted professional team, politically supported, to reach the target. Being in EU, the real convergence of Romania is to be accomplished as a continuous process with common responsibilities. At present, a “wait and see” policy for what Romania can do or what will happen with EU is a catastrophic political attitude.
- n) At present, the matchmaking of two things is compulsory: the reforms of the Union and the good (still) shape of Romania’s macro-economic stability. In both cases we are confronted with the speed of good governance: the clock for the availability of the window opportunity to be turned to good account is ticking and keeping Romania’s stability can be at risks in short time.
- o) For Romania to maintain in good shape the macro-economic equilibriums is paramount and the task is in the hand of the political and economic decision makers. This goal means sustaining economic growth on long term for more convergence,

and high growth to be translated into a high catching-up process. In an interdependent world we cannot do it alone and to become a closer partner to the EU by aspiring to the Eurozone is obviously more helpful.

- p) Looking ahead, Romania is not prepared to overcome a possible new international crisis announced by many, just because it needs more instruments to absorb shocks or mechanisms to manage the effects of a crisis. In this respect we have the choice to go either to the EU or the IMF. We believe that as a state member Romania has to address the EU which nowadays is better prepared to help. For that we have to become member of the Banking Union and founding member of the future European Monetary Fund. Addressing difficulties with the IMF usually affected our progress in deepening European integration.
- q) Contributing to and benefiting from the schemes and mechanisms developed by the Banking Union by sharing risks, a mechanism to prevent and reduce the risks, a resilience fund, the best oversight rules and, finally, the decisional process which refers even to the Supervisory Board within the Eurozone etc., Romania may sustain her macro-economic stability with an impetus on improving convergence standards, a prerequisite to become a full member of Eurozone. Before joining the Banking Union we have to do some important home works, national banking system to be better capitalized and supervised, with less pressure on Romania's fiscal situation.
- r) We need to think strategically and fix the targets sometime in future and to come all the way back to embark on what to be done at present in order to reach the targets. It is obvious that the monetary integration is more than adopting the euro because it implies fiscal integration. We think that Romania can demonstrate her interests in the future fiscal integration, expressing an interest in taking early steps for achieving a Financial Union at the Eurozone level. The credibility of such an engagement is given by the role of the central bank in maintaining the financial stability by guaranteeing its single target – price stability – all along the time for an independent monetary policy.

- s) Considering the mutually reinforced correlation between nominal convergence and real convergence by a dynamic compromise in macroeconomic policies, oscillating, in fact, between domestic stability and external vulnerabilities, we think that entering the ERM II will be of good omen for supporting macroeconomic stability of our country.
- t) The success in ERM II at least for two years, by eliminating pro-cycle fiscal policy, will confirm the economic convergence sustainability and advance contribution of Romania to the functioning of the single market by looking for the adoption of the euro. If we block ourselves now because of the costs (contributions to different resolution funds as instruments to minimize risks in a potential new crisis), these costs will be greater later.
- u) We believe that the political acceptability of anything which can help to achieve a stronger Europe has to be understood with greater effects on real deeds for implementing cohesion principle. That is the drive for Romania to engage more, but again to come closer the EMU. What will be good for the EMU should be good also for countries expressing their desire to join the Eurozone. Our understanding of what commissioner Pierre Moscovici have said is that *"the Economic and Monetary Union is our main tool for convergence in the Euro Area...."*, and, we add, it should be shared with all member states, because the promise of shared prosperity was central for the creation of the Union as a whole and not only for the Eurozone.

Any way toward a better qualitative approach of the European integration should be based *a priori* on strong political will of all member states and Romania has to do the same if we want to continue the path opened by Treaty of Rome (1957). In order that everything should happen in a scenario in which Romania is approaching the core structure of pertinent decisions within EU, we have to touch the issue of the security of the entire EU structure needed in the uneasy geopolitical context and the crisis to come.

Romania is ready to be an active state member in a Defense and Security Union embracing its three components: a global strategy of the EU in security and defense domains, an action plan for defense and

cooperation with the NATO. Romania has already its own responsibility in choosing among the scenarios to contribute to an authentic Union of defense and security, in concordance with an ambition level which has to reflect her own security by participating in more common security actions.

The accession to the Eurozone and politically admission of it is the only truth in embracing the future of the EU. Euro adoption is to have the real vehicle to join our partners in a battle for a stronger economic and political Union. Good or wrong intentions provide the best arguments for the political urgency in adopting the euro by all other non-member states in Eurozone and they should be negotiated for a start of the process. That will be the best incentive to be ready at the right time. The technicality of adopting the euro is well known in Romania, but the main political decision should seek to enter the ERM II as soon as possible and not wait for a complete convergence which will never be achieved, just because this will always remain a process in progress and in competition.

If EU has placed the euro ahead of a political union and succeeds in creating a wonderful single market, why cannot Romania put the euro at work for the needed convergence in every respect called by EU? The message we want to deliver has the nature of a political will to be pushed still in a calm atmosphere.

Note: The paper is based on a study worked out in 2017, "The Effects of the Globalization and their Impact on Romania" included in the research program of the Romanian Academy. Valeriu-Ioan Franc is senior researcher and Deputy General Director with the National Institute for Economic Research, former scientific secretary of the commissions engaged in 1990, 1995, 2000 strategies relative to systemic transition and EU membership of Romania. Napoleon Pop is senior researcher and Scientific Director with the Institute for World Economy, former ministry of foreign trade, European integration department and chief negotiator for the Association Agreement of Romania to EEC/EU.

BIBLIOGRAPHY

- Dăianu, D., Kallai, E., Mihailovici, G. și Socol, A. – 2017, România și aderarea la Zona Euro: întrebarea este în ce condiții!, Academia Română.
- Georgescu, F. – 2 iunie 2017, Creșterea economică, dezvoltarea României și reducerea sărăciei, disertație susținută la Universitatea „Valahia”, Târgoviște.

- Isărescu, M. – 2015, "Convergența nominală versus convergența reală", Conferința Calea României către Zona Euro, organizată de Reprezentanța Comisiei Europene și BNR.
- Lazea, V. – 2016, România competitivă, Comitetul de pregătire a trecerii la euro, BNR.
- Vesely, Lukas – aprilie 2017, "Can Europe Converge on What Convergence Should Mean", Social Europe.
- Voinea, L. – 2015, O perspectivă asupra foii de parcurs pentru adoptarea euro, Comitetul de pregătire a trecerii la euro, BNR.
- * * * Comisia Europeană, COM(2015, 2017): Raportul celor 5 președinți, Documentele de reflectivă, Scenariile privind viitorul Uniunii, State of Union.
- * * * – 7 iunie 2017, Document de reflecție privind viitorul apărării europene, Comisia Europeană, COM(2017) 315.
- Bloomberg News; Reuters News

Septembrie 2017

THE EUROPEAN MOMENT OF ROMANIA: REFLECTIONS ABOUT THE COMMON FUTURE

1. The need for a new dynamic approach

There is no doubt that the need to reform the European construction opens new opportunities for each Member State, while offering the chance to actively contribute on shaping the EU's future. As a member state, Romania needs to put in practice a strategic approach taking into account the exogenous and endogenous challenges of this crucial moment for its future and that of the EU. In this economic and political framework Romania has the duty and the obligation to express its opinion on the scenarios described in the European Commission's documents regarding the future of EU, while being free to critically analyze them. At present, Romania has a unique chance to express itself on how its own future can be shaped within a Union of states that share the same democratic values: the rule of law, respect for human rights, and enforcement of market economy and property guarantee. Taking this into account, our article proposes an analysis of the "European moment of Romania", critically reflecting on the possibilities and challenges brought up by the vision exposed in the strategic documents of the European Commission (Report of the 5 Presidents, State of the Union). It should be noted that these strategic documents underline not only the need to choose a way to continue the integration process (flexible integration, Multi-speed Europe), but also the need to find adequate solutions to some pressing challenges of the present. In our endeavor to imagine the European future of Romania we will group all the above-mentioned elements in order to create a construction that we want it solid, perennial, able to face any kind of challenges. As a result, the axes of Romania's future development will be seen as pillars starting from the "vault" of the Romania's EU membership, since this is a key element in the multi-dimensional stability at national and European level.

We hope that it has not yet forgotten the fact that Romania's accession has been unanimously approved at the political level and that is why we cannot think of Romania's future outside from the European community. We believe that we have not yet fully benefited from all the

instruments of European integration (the Schengen Area, the Eurozone) and that the fault must be shared objectively with our European partners if we want to be pragmatic with the principles of solidarity and cohesion and their real effects on the development of Romania. It is noteworthy that Romania, as a full and equal member state, after 10 years of accession has not made significant progress on real convergence. Sustainable economic growth remains a necessity, but expectations have been and are related to the recovery of development gaps, while achieving a match with EU standards and performance. Returning to the pillars of European construction, they are linked to the challenges, opportunities, vulnerabilities and risks to which Romania is currently exposed, and the "European Moment of Romania" signifies the necessity of expressing its own position regarding the EU's future. The strategic approach to this common future must take place as quickly as possible and in a very narrow window of opportunity. Together with its European partners Romania needs to find solutions to a tense geopolitical situation at home and abroad, in order to prevent a possible new economic crisis, but also multiple imbalances that might occur in the Euro-Atlantic relationship as a result of Brexit and of the Trump Administration policy. All these challenges require a fast positioning of Romania in relation to the European integration future scenarios (EC, a, 2017) while expressing its support for one of the scenarios of the future of the Union (See Figure 1).

We believe that the current tensions faced by EU may prove be an incentive for Romania providing an historic chance to capitalize on existing opportunities in order to reshape its priorities and gain benefits related to its future development. We are currently witnessing rapid changes triggered by the Fourth Industrial Revolution that has induced a new competition for all the countries of the planet: the race for the development of high technology. As regards globalization, it is noted that this process has reached some limits. That is why in the future we can confront with the process of deglobalization¹ or we may witness the emerging of new driving forces of this process. For both globalization and European integration, we can name plenty failures in the interaction of states, currently assisting either on an informal globalization or on a formal European integration.

¹ "Deglobalization" is the process of diminishing interdependence and integration between certain units around the world, typically nation-states. The term is widely used to describe the periods of history when economic trade and investment between countries decline.

But the new competition induced by the Fourth Industrial Revolution puts into question the very essence of the current international order.

Figure 1: Five scenarios for EU's future

SCENARIOS	IMPLICATIONS
1. CARRYING ON →	<i>Focus on jobs, growth and investment in digital, transport and energy infrastructure</i>
2. NOTHING BUT THE SINGLE MARKET →	<i>The single market as key of EU-27 with more positive outcome for free movement of capital and goods</i>
3. THOSE WHO WANT MORE DO MORE →	<i>A group of Member States decides to cooperate much closer on defence matters making use of existing legal possibilities</i>
4. DOING LESS TOGETHER →	<i>New tools for deepen single market in key areas: innovation, trade, security, defence</i>
5. DOING MORE TOGETHER →	<i>EU speaks and acts as one organic body in trade and is represented by one seat in most international fora</i>

Source: Authors, based on studied literature.

Accepting this, Romania may build a strategy in order to approach the new status-quo of any kind – political, geopolitical and geostrategic – even if this new international framework disturb the traditional order of powers. Depending on this, we can discuss what Romania should do as Member State, as the Union itself is endangered by those changes occurred in the international arena. The risks related to the EU future are self-generated by the implementation of its own common policies and by the complicated decision-making process (see the financial, economic and fiscal crises, the sovereign debt crisis, the migration crisis, some member states deviations from the Treaty, the Brexit occurrence) or driven by external factors such as: the new US administration, the divergences with Russia post the Ukrainian crisis, the global financial stability, the quantitative easing policies, growth of trade protectionism, climate changes.

Considering the modernization stages of his historical past (the Revolution of 1848, the Unification of the Romanian Principalities, the

regimes of Cuza and Carol I, the achievement of Great Romania², the reign of Carol II and the systemic changes occurred after 1990), but also the present developments (the signing in 1993 of the Association Agreement with the European Economic Commissions and of the Treaty of Accession to the European Union in 2007, through which our country became involved in Europe's largest political project of all time), for Romania the future is defined within the EU, and this is why we believe that Romanian authorities must support by all means the consolidation of the European project.

The European destiny of Romania is validated by both the political parties and by the population's choice³, backed-up by the political consensus on three capital strategies: systemic changes (1990, transition to the market economy), argumentation of the necessity of Romania's European integration on the basis of the 1995 Strategy and the Pre-accession Strategy from 2000 which was preparing the accession through detailed negotiations.

It should be noted that in the context of its aspirations for European integration, Romania has established the foundations of its future evolution as a democratic state with a functioning market economy, subsequently recognized as such by the international partners. At the same time there was a national consensus on the need to integrate into the collective defense system of the NATO Alliance. What is to be emphasized is that in the current global political, economic, financial and commercial system, with the maintenance of its European trajectory, Romania sought to secure its own national security in all its dimensions, in order to build a future at European standards for its own citizens. Of course, such a target is not easy to achieve given the existence of multiple challenges – internal governance, sometimes divergent interests of external partners, new challenges and uncertainties of the globalization that have affected the very essence of the

² The origin of the modern Romanian state can be traced to the 1859 unification of the principalities of Moldova and Wallachia under Prince Alexandru Ioan Cuza. During Prince Carol I regime was achieved the country's independence (1877), followed by the great unification during king's Ferdinand I regime (1918) and the birth of Great Romania.

³ The signing of the Accession Treaty was received by the Romanian society as a political event of paramount importance, which made possible unprecedented opportunities in promoting Romania's role in building up the united Europe, founded on principles of liberty, sustainable development, tolerance and respect for human rights.

European integration process. We are currently witnessing the erosion of confidence in the European project due to the lack of strong external activism as well as due to the low performance of national governments. In this context, Romania has to decide as a Member State on the five scenarios of the European Commission, supplemented by the synthesis scenario proposed by Jean-Claude Juncker.

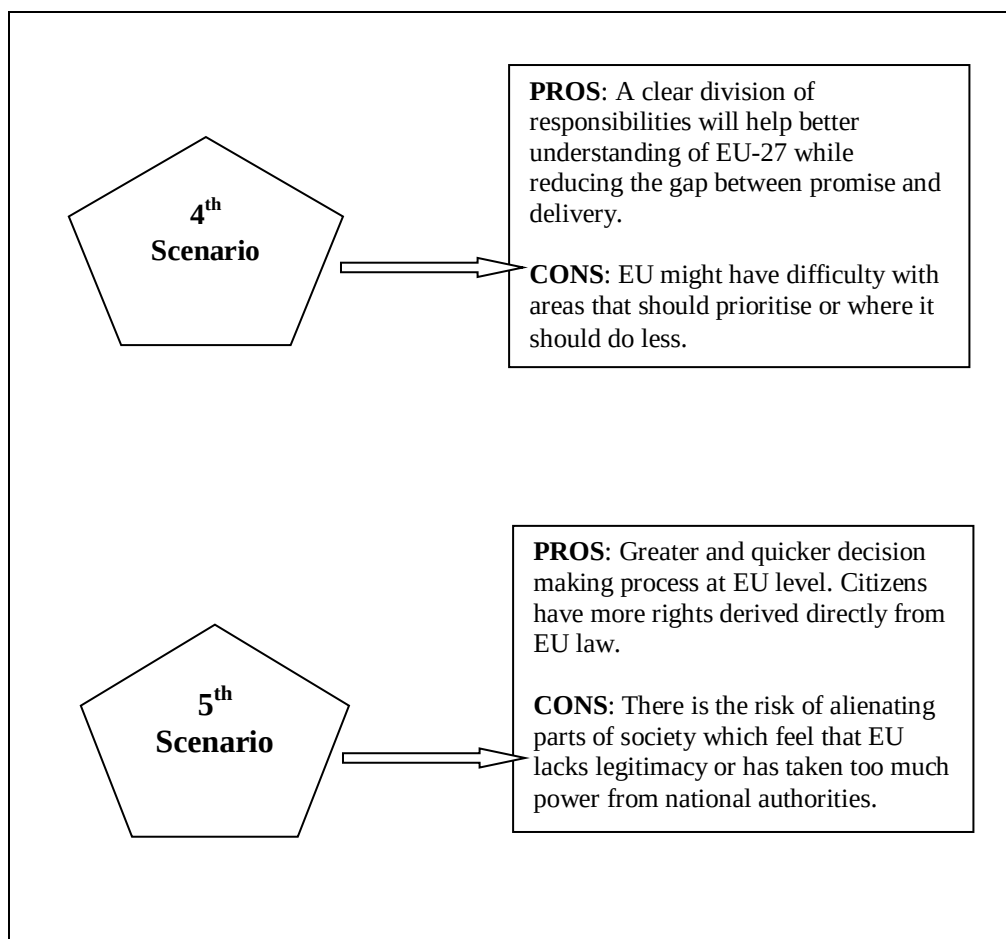
Note that after the global financial crisis a series of systemic transformations occurred (geographically closer or more distant from the European space), and both the EU and Romania faced economic imbalances as a result of a somewhat brutal measures enforced in order to cope with the crisis challenges. At EU level such measures designed to help the affected economies were for instance the controversial austerity programs that have proven to be exaggerated, affecting the economic development of the targeted states – see the “Troika” and the Greek case.

For Romania, the international context (especially the one related to the Eastern Neighborhood) impose from our point of view a revival of the national political consensus, which must be now focused on a way of action under the new EU approaches in order to ensure the European security and, implicitly, the national security at all levels.

Both in the European space, under the impact of the EU reform as well as in the global one, Romania faces the emergence of new interests and dimensions of economic and political competition. As a result, recognizing a certain lack of internal and external activism, we are confronted with the urgent need to express a national position regarding the scenarios for the future of the EU at global level. To assert us as a notable voice in the international arena, maintaining our membership into a stronger and more democratic Union is essential. Hence Romania has to decide whether it remains just a contemplative EU member state or is firmly committed to the European future agenda that will be depicted at the next European Council meetings. This position involves both an offer of credibility and the allocation of resources to justify it.

From this perspective, we believe that Romania needs to support a mixed choice: embracing the 5th scenario (“doing more together”), with some element from the 4th scenario (“doing less and more efficient”), a formula that might lead to a better structured Union (see Figure 2).

Figure 2: Pros and cons for the 4th and 5th scenario regarding EU's future

Source: Authors, based on studied literature.

Otherwise, it must be said that the crucial importance of choosing a future path for EU was highlighted by the President of the European Commission, Jean-Claude Juncker: "We only had two options: either to reunite around a positive European agenda or to retire each in his own corner."

We believe that in this historic European moment it would be a mistake for Romania to choose self-isolation influenced by false activism based on some political statements that are fueling the nationalist and populist agenda.

In addition to expressing its support for one of the scenarios presented by the European Commission, Romania needs to show its

readiness to engage actively in the new European security and defense structure, in line with how the Union defines its specific action instruments in the field, since the future of the European political project depends greatly on strengthening the external security. Meeting the expectations of European citizens in terms of security and defense is an established goal through the adoption by the European Council of the Rome Declaration on 27 March 2017 (EC, b, 2017). The Rome Declaration presented a vision of a Union that can provide stability and security and is based on a Reflection Paper of the European Commission on the Security and Defense Package of the Union (EC, c, 2017). The Reflection Paper established measures for the creating a Union for Defense and Security by implementing: the EU's overall strategy in the security and defense sectors; the European Defense Action Plan; Union cooperation with NATO.

These three strategic pillars are already being implemented through actions for the reform of the common security and defense policy structures and for developing civilian and military capabilities and tools while deepening European cooperation with partner organizations such as the UN and NATO. Their enforcement put Romania in front of its own responsibility for choosing the appropriate enforcement measures that will be required under three different scenarios for the transition to a Union of Security and Defense (each scenario reflects "EU ambition levels" for implementing joint security and defense activities).

For achieving Romania's commitment to assure peace for today's and tomorrow's generations, political parties have to express their support for implementing the guidelines from the White Paper on the Future of Europe and from the five reflection papers addressing key themes for the future of the European Union. Hence Romanian authorities could express their support for the best scenario that could lead to an authentic Union of security and defense, while ensuring the highest protection of national interests.

Political consensus should focus not only on membership in the EU and NATO, but also on a concrete way of action, on finding instruments to ensure European security that responds to the current global geopolitical challenges. At the same time, this consensus should also focus on Romania's commitment to some non-antagonistic bilateral partnerships, such as the one with the USA.

Decisions made through political consensus must reflect an official commitment regarding the major ideas outlined in the five reflection

papers related to: the future of European defense policy, the deepening of the Economic and Monetary Union, the future of EU finances, the social dimension of Europe and the exploitation of opportunities brought by the globalization.

It is our strong believe that as a Member State we cannot give in to the exclusive concern of the Euro-Atlantic partnership the tasks related to the national security. Such an approach will lead to a strong national deficiency in the field hence increasing the development gap compared with our strategic international partners.

What we want to emphasize is that in the midst of these evoked needs, on the backdrop of the most active agenda for reforming the European Union, Romania must actively contribute to this process even by assuming the economic costs that shorten its road to security and prosperity. In our view the adoption of the euro is a vehicle and not a goal of these targets.

In our opinion, Romania must support the creation of the Fiscal Union as a medium-term objective, with its "core" being represented by the Eurozone. This means implicitly engaging in a deeper Economic and Monetary Union, with the participation in the Banking Union. The completion of the joint resolution fund (European Stability Fund) that will become the European Monetary Fund would allow Romania to become a founding member of the European Monetary Fund. By default, Romania urgently needs to decide on the adoption of the single currency – the euro – not as a date, but as a formalized political program, immediately institutionalized for action. For technical reasons this window of opportunity is very narrow and is also related to Romania's commitment for maintaining its macro stability especially regarding the exchange rate of national currency. We are now facing an outlook marked by inflationary growth driven by domestic causes (inflation rate will probably exceed 3% annual growth) and this evolution will have negative effects on the exchange rate (depreciation of national currency). Moreover at this inflation level the Central Bank will most likely act by applying restrictive monetary policies that will diminish market liquidity.

2. The need for a different strategy

2.1. A changing context

At present, fundamental institutions such as the Romanian Parliament, the Romanian Academy, the National Bank, and other research institutes are

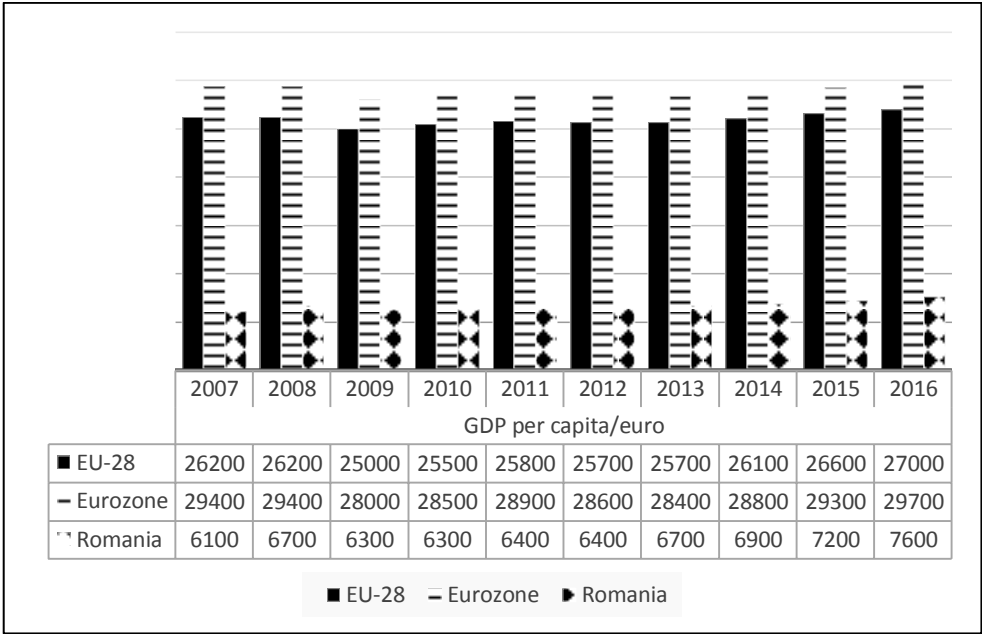
undergoing crucial debates regarding the future of Romania in the European Union. Public space has become a forum that addresses this issue that we could call the "European Moment of Romania," and this context implies the need for urgent and far-reaching policy decisions on strategic and geopolitical options. We appreciate that the current framework is defined by the key documents issued by the European Commission (White Paper on the Future of Europe, Reflection Documents about Integration, State of the Union, Towards a Defense and Security Union).

At the same time, these new developments take place in a context that is marked by geopolitical risks for EU and Romania, hence being necessary to find the most appropriate ways to reduce the vulnerabilities for both parties. The start of a major EU reform based on the aforementioned strategic documents is a major opportunity for Romania. In this context, Romania can acquire a new position within the EU due to its geostrategic advantages, and this change may be equivalent with leaving its former peripheral status and the one of simple follower.

In our view, this historic chance means overcoming the Euroscepticism while targeting a true European future for Romania, which we see indissolubly linked to its membership in the Eurozone. Romania's accession to the Eurozone is vital because only in this way we will be able to fully benefit from all the advantages of integration, coming closer to the EU's core of decision-making. In fact, joining the Eurozone can be an anchor for the stability of Romania's economy, guaranteeing that we fully commit to reducing the development gap, which remains visible ten years after accession (see Chart 1).

It should be noted that the goal of entering the Eurozone can only be achieved through political will, doubled by balanced macroeconomic policies. Such policies will stimulate the sustainable growth of Romania, representing the key step in contributing to a stronger and more democratic Europe (Gallagher, 2013).

Chart 1: Romania's development gap ten years after EU accession

Source: Authors based on Eurostat data.

2.1. Why should Romania support a mixt choice of elements from the 4th and the 5th scenarios?

We believe that, on the basis of the offers presented in the strategic documents of the European Commission and taking into account the Report of the Five Presidents, Romania must take firm action by implementing the necessary steps for the adoption of the single currency. The Euro adoption is not of course a panacea for all our economic imbalances, but it can undoubtedly be a catalyst for the reforms that we need to enforce for becoming a stronger voice within the Union. As a Member State, Romania should not endorse a Multi-Speed Europe project, since such future could ultimately lead to European disintegration. Best possible choice for us as for other Eastern European countries would be to support a necessary flexibility (elements from the 4th and 5th scenario) that could be achieved through enhanced cooperation under the current treaties while emphasizing the need for unity as future engine of EU development.

Strengthening the EU through Romania's participation in the 4th (*less and more effective*) with the transition to the 5th scenario (*more together*)

corresponds to our national interests, offering many advantages: (i) we could be at “the table of decisions” enjoying all the tools of integration; (ii) we could benefit from financial support (SF, EIB, the future European Monetary Fund) for economic objectives or for addressing future crises, without resorting to the IMF; (iii) we could benefit from the security tools that will be available for the Eurozone.

We note that the political action of the powerful states in the Union will now focus primarily on the Eurozone, including the distribution of European funds that will be diminished after Brexit, considering that the well-functioning of the EU's tough nucleus is vital for the future of the Union. Ultimately all major projects will focus on the Eurozone in the near future.

If left aside of the Eurozone, Romania could be entrapped under the Multi-Speed Europe reality. In such scenario we will face in fact a divided EU between a strong and developed core that make all the decisions, and a vulnerable periphery that is doomed only to austerity programs while lacking resources for growth and development. If the “less and more efficient” scenario materializes, Romania will benefit through common policies of the chance to progress in disadvantaged areas, and in our view this is the only way to make real economic progress through the partnership with other Member States. Just after narrowing the gap, Romania could really benefit from the 5th scenario: “doing more together.”

3. Ten steps for shaping the future development

Although Romania is on track to growth at a fast pace (see Chart 2), the economy is subject to a series of risks in the current European and global economic environment, marked by multiple imbalances. For instance, at European level “although the cyclical recovery has now been underway for 18 uninterrupted quarters, it remains incomplete, with for instance still significant slack in the labour market and untypically low wage growth while GDP growth and inflation are still dependent on policy support” (EC d, 2017).

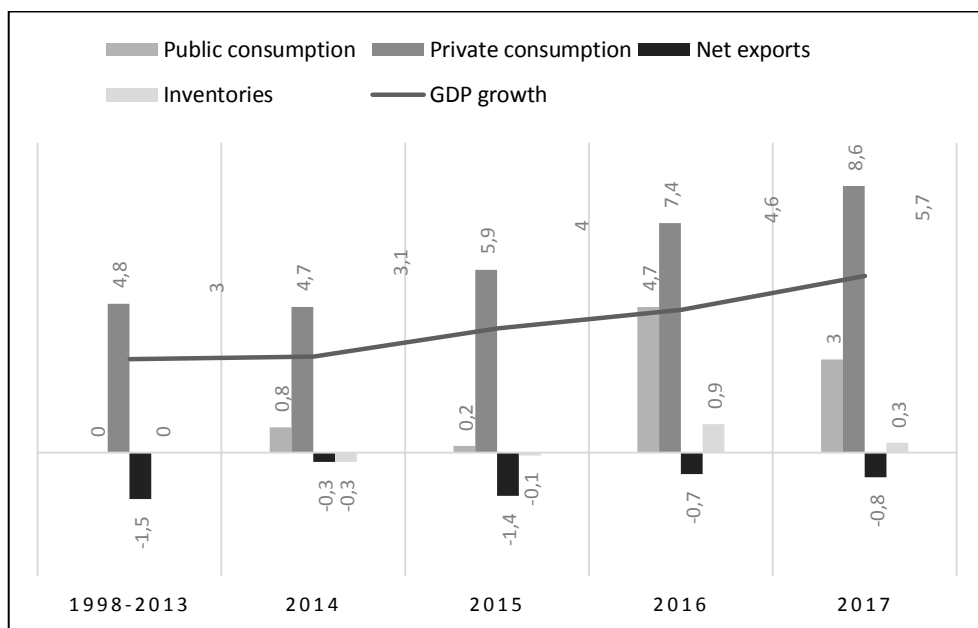
Meanwhile, the European Central Bank must keep its monetary policy “very accommodative while some other central banks around the world have started raising interest rates” (EC d, 2017). The main risk for

Romania is related to the cost of increasing financing of the public deficit, in parallel with the outbreak of inflationary pressures.

As shown by the recent economic forecast of the European Commission in 2017 “the general government deficit is projected to remain at 3.0% of GDP, while tax cuts (the cut of the standard VAT rate by 1 pp.) will most likely reduce tax revenues” (EC d, 2017). On the expenditure side, public wages and social benefits that were increased will add additional pressure on the general government deficit.

Moreover as a consequence of fiscal easing and of an increasing output gap, “Romania’s structural deficit is forecast to rise to around 3¼% in 2017, hence despite strong GDP growth, the debt-to-GDP ratio is thus projected to rise from 37.6% of GDP in 2016 to 40.5% in 2019” (EC d, 2017).

Graph 2: GDP growth and main contributors in Romania (%)

Source: Authors based on *European Economic Forecasts* (2017).

All these good and less good elements need to be objectively and pragmatically analyzed, to prevent vulnerabilities from turning into systemic risks with heavy impact on the exchange rate. Regarding these possible vulnerabilities we highlight some countermeasures that can be considered:

i) The Romanian state needs additional funds to support its policies.

Between 2008 and 2017, the Romanian state collected about € 365 billion from taxes and other contributions. During the same period, the Romanian state spent about € 430 billion to support public debt payments, pension payments and redistribution policy. Throughout this period, public investment amounted to almost 44 billion euros. For the mentioned period, besides the refinanced debt for periods of less than one year (not included here), public debt increased by € 48 billion. In the economic boom phase, the state had the duty to save funds for the adjustment phases that are to be forecasted according to economic cycle.

ii) The increase in government spending and public debt has no correspondent in the number of beneficiaries. During the mentioned period the average number of pensioners remained relatively constant at the level of 4.7 million people while the number of employees in the public sector decreased by about 200 thousand people. On the other hand, Romania's population decreased by 1 million people (from 21.6 million in 2008 to 19.6 million people on January 2017). Rapid growth has proven to be inconsistent with sustainable economic development, and as a result real convergence remains low. As a member state of the EU, real convergence can only be achieved by capitalizing the opportunities brought by all EU policies. The EU was created precisely for achieving the real convergence of all Member States (materialized in achieving a better living standard for all) in order to avoid the conflicts and carnages of the 20th century.

iii) Romania's current macroeconomic framework presents higher risks compared with other CEECs countries. According to the European Commission forecast, Romania, together with Poland, is the only EU country that will register, this year and in the next one, an increased public debt and a growth of the current account deficit. The difference between Romania and Poland is that the latter has a slower rate of deterioration of the balance between foreign currency inflows and outflows. In addition, Romania is dangerously approaching the situation of a double deficit (a deficit of the current account balance and a budget deficit higher the 3% of GDP). Countries with such macroeconomic imbalances have a fragile position in the following negotiations regarding the EU future and the new governance mechanisms. Hence the need for rapid political action, in order to avoid an increased economic fragility, while we are facing a very narrow window of opportunity in terms of both the chosen scenario regarding EU's and the possible deterioration of Romania's economic stability.

iv) Romania depends on foreign capital markets that finance its public debt, and this state of affairs has at least two vulnerabilities. First, half of Romania's public debt depends on the perceptions of risk of non-residents. About 42% of Romania's total public debt is financed by external creditors. They are influenced in their decisions regarding the purchase price of state bonds issued by Romania, compared to yields offered by other states under similar risk conditions. The prospects of rising interest rates on international markets can no longer be neglected, even if Romania has fixed interest rates for 38% of the total public debt. In addition, even in the case of government securities issued on the domestic market, the share of non-residents' holdings in the total public debt reaches 8%. The second vulnerability is that 40% of Romania's total public debt is in euros, which may lead to additional costs for public spending, if external adjustments are needed and, ultimately, to the depreciation of the exchange rate. Romania needs to analyze the new macroeconomic adjustment and rebalancing mechanisms promoted within the new European governance, compared to the possibilities offered by the IMF and free markets, and ultimately choose the better option. No cost is now higher than the consequences of not being part of the tough EU core: the Eurozone.

v) Romania needs to look into whether it is prepared to cope with the effects of a possible new economic and financial crisis. There are four reasons to consider: (i) the state of public finances has become vulnerable, as has been shown above; (ii) there are no instruments to prevent internal macroeconomic imbalances, except for the provisions of the Financial and Budgetary Responsibility Act and the guidelines from the Country Recommendations of the Commission that have not been fully applied for at least the last two years; (iii) there are no shock-absorbing instruments in the absence of a fiscal policy aiming on building capital reserves or a positive budget balance, or other elements in the structure of public revenues and expenditures that could actively contribute to the "smoothing" of the economic cycle while reducing GDP volatility (automatic stabilizers); (iv) there are no mechanisms to manage the negative effects of a crisis.

vi) As it is not a member of the Eurozone, Romania should resort, in the event of a crisis (external imbalances), to the support offered by the Troika: the EC, the ECB, and the IMF. In the case of the EC, the balance-of-payments facility has two disadvantages: it is a slow procedure (requires

the individual agreement of each Member State) and is reduced in volume (the amount made available to all non-euro area countries is of € 55 billion). In the case of the IMF, funds can be accessed quickly (if the negotiations are successful) and the amount may be optimal, but there are disadvantages related to the conditions imposed that are often too harsh. This kind of financial support is just a panacea, as the lessons learned from the experience of other states have shown, and it does not answer to the need for Romania to constitute its own tools for preventing and absorbing shocks propagated by various imbalances and crises. In fact, the sovereign debt crisis has shown that in some cases external financial support imposes constraints on the receiving-state, but may not produce the expected positive effects.

vii) In the event of a crisis, the Member States of the Banking Union can resort to the European Stability Mechanism (ESM), which, besides the bail-out function, will also provide financial support for major European cross-border investment projects (when it will be transformed into ESM+ and then into the future European Monetary Fund). Accession to the Banking Union is an important step of Romania towards the Eurozone membership and this requires a political decision. Membership into the Banking Union is an investment for the future while immediate costs must be negotiated to be covered by the proper functioning of the new structure that must enable the necessary resources.

viii) The Banking Union is a large-scale European project involving financial costs (stemming from the national contribution but staggered over a long period of time) and uncertainties regarding the settlement of some issues such as the completion of the Single Guarantee Scheme. However, political indecision may be a risk for Romania. Due to the fact that Romania is a host state for banks with majority capital from member states of the Banking Union, by not being a member of the Banking Union, Romania will have no say in the decisions that are being made regarding the banking supervision and resolution mechanisms. Moreover in the Banking Union, the dangerous interdependence between the budget deficit and the holding of government bonds by foreign banks could be limited (a situation currently existing in Romania as previously mentioned).

ix) There are multiple benefits for a Member State within the Banking Union: (i) a risk-sharing scheme (which ensures a smooth financial disintermediation which excludes the need for international agreements

such as "Vienna I and II" that were imposed to Romania); (ii) a risk mitigation mechanism (through the European Banking Authority and the Single Regulatory Mechanism); (iii) a common rescue mechanism; (iv) best surveillance practices; (v) a common cooperation scheme; (vi) a common supervisory decision-making process that provides a place at the euro area decision-making table (within the Supervisory Board). The Banking Union requires Member States to strengthen both their prevention and risk mitigation capabilities so that the need to absorb risks and manage the effects of the crisis is minimized. So, Romania has all the interest to strengthen its prevention capability and at the same time to be in the decision-making pole for banks that have subsidiaries in our country (the parent banks).

x) The completion of the Economic and Monetary Union by 2025 requires rapid progress in the achievement of the Banking Union over the period 2017-2019 (according to the Reflection Paper on Economic and Monetary Union from May 2017). It is precisely for this purpose that the agenda of the European leaders that will be presented at the European Council of 14-15 December 2017 will agree on a timetable for decisions on the Banking Union and on the Economic and Monetary Union. We believe that Romania's opportunity to publically declare for this projects should not be lost, such decision opening a path that will gradually bring us closer to the adoption of the euro as a vital instrument for achieving real convergence. What is extremely important is that such political decision to be backed-up by concrete measures marking Romania's contribution to the consolidation of the EU in the post-reform era.

4. Conclusions

We are currently witnessing a historical moment for both the EU and Romania marked by the search for the most desirable solutions and scenarios for the common future. It is worth noting that at a Eurogroup meeting from April 2017 was stated the need to take the necessary steps for the creation of the Fiscal Union within the Eurozone, being debated the most appropriate solution for this new European mechanism: its own budget or a security fund. If it were to create its own budget, it would be necessary to be allocated permanent contributions either from the Member States or from the EU budget which would delay the creation of the "fiscal

pillar” endangering the stability of the EU during the boom and bust cycle. We believe that the solution of a security fund would be more useful in the event of a crisis, contributing to the achievement of a true financial capacity of the Eurozone (as shown by the most recent European Council, which concluded that the euro area needs clear reform targets by the first half of 2018).

At the same time we must consider the most pessimistic scenario that would involve the dissolution of the EU, indicating an alternative future for all Member States in the post-EU period. It seems that the hypothesis that leads to that conclusion would be the fall into the trap of Russia of the former socialist countries placed under its influence during the Cold War since many of those states have relaunched closer cooperation with Russia in recent years, distancing themselves from the ideals and values of EU. It should be noted that some signs of such “seizure” are already observed in Hungary and Poland, where democracy is jeopardized by some recently adopted laws and political initiatives.

Last but not least we cannot skip out some of the latest news encouraging our immediate vision for Romania and EU common future. First one is referring to the fact that a large number of EU finance ministers believe in developing a fiscal capacity of Eurozone with its own budget. It seems that the proposals steaming out from Five Presidents’ Report are taken into consideration in the light the Eurozone needs to stabilize the single currency area. The news has been made public in a conference (November, the 6th) by Euro group head Jeroen Dijsselbloem who has to present some conclusions on the subject to EU leaders at a summit in mid-December this year. The summit is to set goals for euro zone reforms which should be worked out in the first semester of 2018.

As the views differ from hundreds of billion euros to no budget at all, according to European Commissioners for Economic and Financial Affairs Pierre Moscovici, we detect not only the controversial debate but a possibility for a common ground. The main ideas were around a revolving fund conceived as a financial source to be used in order to prevent a bigger crisis. The second news revealed in Financial Times (November, 8th) is following a Jean-Claude Juncker’s meeting with Bulgaria’s prime minister. Recognizing the message the Brussels pushes for all the countries in the EU to adopt the common currency (see Jean-Claude Juncker’s speech on the occasion of presenting the latest State of Union), Juncker declared that he

“bluntly” supports the country’s application to adopt the euro as Bulgaria’s currency (leva) has a high dependency to the euro starting to the very beginning of the single currency from 1999. As we said before, Romania has to take the opportunity to enjoy the “pre-accession” aid offered to member states who decide to take the road to membership to Eurozone.

But while considering good news, we must also take into account the perspective of a “nightmare scenario” which may become reality in the next 25 years. A secret document that was leaked recently to “Der Spiegel” says that the German defence ministry set out its worst-case scenario for the year 2040, predicting the dissolution of EU. We remember that the incipience of such a scenario can be located immediate after the burst of the financial crisis following the worried declarations of some high ranking officials with the EU. We hear even now the echo of one famous statement from that period “if euro falls, EU falls too”, coupled with this unsettling allegation “EU enlargement has been largely abandoned, and more states have left the community ... with the increasingly disorderly, sometimes chaotic and conflict-prone, world has dramatically changed the security environment” (see Paul Mason, Guardian columnist: “The Germans are making contingency plans for the collapse of Europe. Let’s hope we are, too”, November 2017).

We think however that the Member states will not fall for the trap of EU dissolution but on the contrary we believe that all projected reforms will boost the birth of a more powerful and democratic EU. We support the idea that a reformed and revitalized Europe will deliver enough economic growth and jobs to counteract the nationalist and xenophobic trend. However we have to be aware of the fact that if the desired reforms will fail on the background of not succeeding in delivering a better new order *“through engagement, multilateralism, by accommodating what we can of the demands of rising powers and through the promotion of resilient democratic institutions”* (Paul Mason), the very future of EU will be endangered.

Regardless of the good or less good scenarios, Romania has the opportunity to capitalize on the current challenges otherwise geopolitical developments may be all the more unfavorable as it delays to express a clear and firm position. It is indeed a unique chance, so our insistent mention of the “window of opportunity” is not accidental. For Romania, this window of opportunity is best described by the opinion expressed by one of the founding fathers of the modern Romanian state, I.C. Bratianu:

"There is a good part in any unfavorable situation it depends on the wisdom of man to take advantage of the offered opportunities."

Acknowledgement

The authors would like to give special thanks to all the experts who collaborated to the present paper: Amalia Fugaru and Gabriela Mihailovici, associated researchers with IWE. Our research is also based on the IWE studies regarding European Union and European economy published during 1970 – 2017. IWE's expertise has been used by MCCEI on the decisions regarding Romania's membership in the IMF, BM System and GATT (1972). IWE studies have been the corner stone for the negotiations aiming that Romania to be recognized by the European Economic Committees as an entity and to conclude the first technical Trade Agreements between Romania and EEC for preferential access to the Western European market.

BIBLIOGRAPHY (selection):

- [1] Dăianu, D., Kállai, E., Mihailovici, G., Socol, A. (2017), *Romania and joining the Eurozone: the question is under what conditions!*, IER Paper, available at: http://ier.ro/sites/default/files/pdf/SPOS_2016_Romania_si_aderarea_la_zona_euro.pdf
- [2] European Commission (2017). *Reflection paper regarding the future of European defence policy*, COM(2017) 315, available at: https://ec.europa.eu/commission/publications/reflection-paper-future-european-defence_en
- [3] European Commission (2015), *Five Presidents Reports*, available at: https://ec.europa.eu/commission/publications/five-presidents-report-completing-europes-economic-and-monetary-union_en
- [4] European Commission (2017), *Speech about the State of the Union*, available at: https://ec.europa.eu/commission/state-union-2017_en
- [5] European Commission (a) (2017), *White Paper on the future of Europe*, available at: https://ec.europa.eu/commission/white-paper-future-europe/white-paper-future-europe-five-scenarios_en
- [6] European Commission (b) (2017), *Declaration of the leaders of 27 member states and of the European Council, the European Parliament and the European Commission*, available at: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/03/25/rome-declaration/#>

- [7] European Commission (c) (2017), *Reflection Paper on the Future of European Defense*, available at: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/reflection-paper-defence_en_1_0.pdf
- [8] European Commission (d) (2017), *European Economic Forecasts*, available at: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-performance-and-forecasts/economic-forecasts/autumn-2017-economic-forecast_en
- [9] Gallagher, T. (2013). *Romania and the European Union: How the Weak Vanquished the Strong*, Oxford University Press, available at:
https://books.google.ro/books?id=AonLCgAAQBAJ&pg=PA30&lpq=PA30&dq=A+european+momentum+for+Romania&source=bl&ots=L67Re072Ze&sig=JmRHE_qSq3C3RuYxQmhHOaXztbE&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwiO4Pml173XAhUiIJoKHX8MBsQQ6AEISTAG#v=onepage&q=A%20european%20momentum%20for%20Romania&f=false
- [10] Georgescu, F. (2017), *Economic growth, Romania's development and reducing the poverty*, Working Paper, Valahia University, Târgoviște, available at:
www.bnr.ro/DocumentInformation.aspx?idInfoClass=6885
- [11] Isărescu, M. (2015), *Nominal Convergence versus Real Convergence*, The Conference of the European Commission and the National Bank of Romania organized by the Representation of Romania to the Eurozone, available at:
<http://bnr.ro/DocumentInformation.aspx?idInfoClass=6885&idDocument=19892&directLink=1>
- [12] Lazea, V. (2016), *Competitive Romania*, Euro Changeover Preparation Committee, National Bank of Romania
- [13] Vesely, L. (2017), *Can Europe Converge on What Convergence Should Mean*, Social Europe, available at: <https://www.socialeurope.eu/can-europe-converge-convergence-mean>
- [14] Voinea, L. (2015), *A perspective on the euro adoption roadmap*, the Euro Changeover Steering Committee, the National Bank of Romania, available at: www.bnr.ro/apage.aspx?pid=1599

Apărut în *Global Economics Observer*, nr. 2/2017, pp. 78-79

L'EUROPEANISATION DE LA ROUMANIE UN ACTE DE RECHERCHE ACADEMIQUE

*"The Soûl takes nothing with her to the next world,
but her éducation and her culture", Platon*

On dit que le peuple roumain est un peuple européen, il fait partie de la famille indoeuropéenne et a eu son ethnogenèse dans l'espace carpatodanubien-pontique. Le VI-ème siècle a trouvé le peuple roumain formé au début des invasions, mais la période sombre de l'entière Europe et encore au cours des siècles après la Renaissance a signifié une «pause» consistante dans ce que nous appelons l'européanisation des provinces roumaines. Nous avons été des Européens depuis le début et pourtant nous avons toujours cherché l'européanisation.

L'histoire récente montre que l'européanisation de la Roumanie a dû être toujours validée dans les yeux des politiciens des grands pouvoirs, bien qu'elle a été consentie par une culture propre et contributive à la culture européenne, difficile à contester. Cependant, étant perçue plus comme un état d'esprit, la culture roumaine, dans son sens le plus large, semblait tout simplement un endroit de diversité dans un espace géographique européen, les critères de l'européanisation étant totalement autres, notamment à partir de la Révolution française.

Lorsqu'on se réfère à cette période d'après la Révolution française, il ne fait aucun doute que l'européanisation des provinces roumaines et de la Roumanie d'aujourd'hui a eu pour fondement l'effort interne du peuple, d'une élite intellectuelle soulevée dans le sein de celui-ci, qui a écrit concernant l'histoire et la culture de ce peuple. Cette élite pouvait-elle le faire sans chercher des documents, des habitudes, des habitations, des souffrances, des traditions, des faits? La réponse à cette question apporte la deuxième connotation dans le processus de l'européanisation de la Roumanie, celle de la dimension de la recherche, devenue académique, dans l'établissement de l'identité européenne de la Roumanie.

Un arc à travers le temps, à partir de Nicolae Bălcescu jusqu'à présent, nous démontre que tous les arguments de l'européanisme roumain ont été et sont le résultat de la recherche continue de notre propre nature et existence, en redécouvrant, en apprenant et en validant notre appartenance

à la culture européenne, interrompue seulement par des accidents de l'histoire qui se sont avérés ne pas être occasionnels.

Nicolae Bălcescu, dont la vie intellectuelle a été marquée par la vague des révolutions européennes de l'année 1848, a été, outre écrivain et révolutionnaire, un historien, et ses œuvres du domaine publiées dans le pays et à Paris – biographies historiques (Ioan Tăutu, Miron Costin, Ioan Cantacuzino, Constantin Cantacuzino), articles («Sur le statut social des travailleurs laboureurs dans les Principautés roumaines», «Sur la distribution des terres aux paysans», «Les droits des Roumains envers la Porte», «Le cours de la révolution dans l'histoire roumaine») et son œuvre capital «Les Roumains sous le voïvode Mihai le Brave» – ne peuvent être que le fruit d'une véritable recherche dans le but de démontrer la similarité des aspirations du peuple roumain avec celles des autres peuples européens.

L'Ecole transylvanienne, par ses représentants de marque – Petru Maior, Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Ion Budai Deleanu – a fait la même chose, a ramené le peuple roumain dans l'Europe et l'Europe en Transylvanie, en marquant, par le mouvement latiniste et le contexte de l'illuminisme (allemand), une émancipation spirituelle et politique, dans le sens européen, des Roumains transylvaniens. La devise de l'Ecole transylvanienne, «Virtus Romana Rediviva», a été une exhortation **bien documentée** pour les droits nationaux, pour la langue et la croyance ancestrale et, pendant la période de gloire, à la Révolution de 1848, pour l'union des Roumains dans un seul pays.

Une constellation de grands historiens et hommes de lettres roumains a suivi; ceux-ci ont contribué de manière significative à l'historiographie moderne de la Roumanie – Mihai Eminescu, Ion Heliade Rădulescu, Nicolae Iorga, Emil Cioran, Mircea Eliade; ils nous ont légué des recherches sur notre identité européenne indéniable, en lissant des fractures artificielles dans la linéarité de cette appartenance, qui nous ont toujours retardés notre arrivée proprement-dite dans l'Europe démocratique.

Le recours à l'histoire des recherches qui nous ont maintenu moralement sur la carte socioculturelle de l'Europe, et non pas sur celle de la simple géographie européenne, nous permet, avec modestie, une troisième conclusion visant notre identité européenne. Elle a toujours été relancée dans les temps modernes par **le pouvoir de la culture** nationale, la recherche académique faisant partie de celle-ci.

La démocratie que nous servons reconnaît de manière visible et technique, comme instruments de la gouvernance dans les principes et les valeurs de type occidental, trois pouvoirs: législatif, exécutif et judiciaire. Nous sommes penchés sur l'indépendance de ceux-ci, sur l'équilibre et la façon dont ils se contrôlent réciproquement, de sorte qu'aucun ne devienne dominant. Cependant nous oublions que ce triangle du fonctionnement d'une société européenne démocratique est en fait le résultat de la force de manifestation de la puissance de la culture. Elle non seulement met les fondements de la conceptualisation et du contenu des trois pouvoirs, mais leur donne une identification par laquelle nous aimons parler d'une Europe qui peut s'unir dans la diversité. Pouvons-nous soutenir cette diversité sans chercher et argumenter? Quel pourrait être le sens de toute négociation dans le cadre de la construction européenne, si l'on ne tient pas compte de cette diversité?

Malheureusement, les politiciens séparent la politique de la culture, sachant que seulement la culture forme et donne un profil authentique au pouvoir politique. Beaucoup de difficultés de l'Europe d'aujourd'hui sont dues à l'obstination de ne pas traiter la culture comme un pouvoir, même primaire, d'inspiration continue de la classe politique présumée que sert la société – voir le financement précaire de l'éducation et de la culture, l'augmentation du taux d'analphabétisme, la réduction du rôle de l'école, etc. – et de voir dans la culture seulement *«une sorte d'air et un environnement qui nous entoure, elle est partout, mais c'est impossible d'être prise»* (Hans Schoenmakers, 2012). Selon l'opinion de nombreux experts en anthropologie, nous avons un déficit dans les sciences sociales, respectivement celui de l'absence des anneaux d'interconnexion l'une avec l'autre, ce qui démontre peut-être le manque d'appétit envers la culture de la part des politiciens, n'étant pas formulée une preuve scientifique «forte» de la relation presque naturelle entre le pouvoir politique et le pouvoir de la culture. Peut-être que ce séminaire dédié à ce qu'on pense honnêtement sur l'Europe pourrait remettre à notre ordre du jour la corrélation inexorable qui existe entre le pouvoir de la culture et le pouvoir politique, en acceptant le déterminisme du premier. Nous sommes cependant préoccupés d'un autre déterminisme, qui est réel, mais la passion pour celui-ci, en l'absence de la culture, nous conduit vers une superficialité perdante.

Nous nous avons exprimé, même dans ce cadre, lorsque nous nous demandions sur la question s'il y a deux Europes, sur le fait qu'il y a un

danger insidieux dans la gouvernance européenne, notamment dans le sens et la dimension politique de celle-ci, si l'on ne tient pas compte de l'importance de la puissance unificatrice de la culture, dans une Europe considérée le berceau de la culture universelle. On reconnaît la qualité en baisse des politiciens, dans leur capacité d'être dirigeants européens et de décider en ce qui concerne le présent et l'avenir des peuples européens. Sans apporter un préjudice d'image, la reconnaissance respective est faite, de règle, par rapport au niveau de culture de la classe politique.

Sinon, nous ne pouvons pas expliquer, en termes de la domination du domaine économique sur notre vie, la répétition, devenue fatigante, sur la croissance économique, la fiscalité, les dettes et les déficits soutenable, sur la stabilité financière, la macro-stabilité, la macro-prudentialité, etc., en omettant les compétences culturelles-scientifiques minimum nécessaires pour donner vie à ces notions, derrière lesquelles se trouvent d'innombrables heures de recherche pour éclaircir leur contenu. La reconnaissance d'une baisse dans la puissance vivante de la culture, non pas par son accumulation dans les grandes bibliothèques ou dans l'esprit des exégètes, mais par l'éducation courante, nous amène à utiliser **des euphémismes** tels que le développement intelligent basé sur la connaissance, en donnant priorité pas à l'homme en tant que dépositaire de la culture vivante, mais à la technologie en tant que dépositaire d'une culture de type fichiers.

Cela nous amène à l'assertion de Platon, présentée dans l'épigraphie de cet exposé. La réflexion philosophique nous intéresse du point de vue pragmatique surtout lorsque nous essayons de parler à l'heure actuelle sur l'avenir de l'Europe dans son ensemble, et sur l'avenir de l'Union européenne en particulier. C'est dans cet avenir que nous mettons nos espoirs pour la ré-européanisation de la Roumanie d'après 1989, processus historique que nous voulons conclure une fois pour toujours, sans retour. Il y a une génération encore en activité, qui vise à apporter cette croyance à la fin, de celle-ci faisant partie surtout les chercheurs.

Cette croyance a été «élaborée» de manière assidue dans les laboratoires de la recherche académique et elle date non pas d'après 1989, mais bien en avant. Elle n'a pas fait partie d'une dissidence spécifique, en particulier politique, mais a suivi la voie naturelle de l'appartenance au courant de la culture scientifique européenne, avec ses reflets dans l'évolution des systèmes de gouvernance des interdépendances internationales. Ni la Roumanie totalitaire ne pouvait faire exception à ces

interdépendances, et notre alignement à leurs exigences a signifié, premièrement, la nécessité d'une culture politique et économique de type libéral, afin de vaincre l'obtusion d'une idéologie forcée. Il n'est pas un secret, mais plutôt une fierté, que, grâce à la recherche économique académique, des percées ont été faites, qui ont essayé de donner une identité européenne à la pensée roumaine.

Nous, les auteurs de cet exposé nous sommes des représentants d'un institut de recherche académique et notre démarche scientifique dans le domaine économique couvre plus de quatre décennies. C'est une période de temps significative et étendue d'une transition identitaire pour laquelle la chute du mur de Berlin peut être considérée, tout au plus, comme un point milieu. Notre étude de cas sur l'identité européenne de la Roumanie par la recherche vise un exercice majeur, celui de notre contribution institutionnelle – des études, des analyses, des stratégies, des personnes et des faits – à la préparation des négociations de préadhésion (association) et d'adhésion à l'Union européenne. Le résultat, nous le savons: nous avons passé les sept ans bibliques en tant qu'Etat membre, mais nous ne pouvons pas n'évoquer combien de la recherche académique a contribué à cette démarche d'orientation politique et de volonté politique, définie brièvement comme «retour» de la Roumanie à Europe et non pas dans l'Europe.

Les recherches réalisées dans l'Institut national de recherches économiques «Costin C. Kirițescu» ont maintenu vivante et ont développé consciemment une culture pro-européenne, même stimulée par des contraintes idéologiques, dans le bénéfice du pays. Par les recherches dédiées au secteur extérieur de l'économie roumaine, la recherche académique a soumis à l'attention des décideurs politiques les règles et les disciplines d'harmonisation aux interdépendances mondiales, les modalités afin que leurs avantages soient valorisés et, non pas moins, les moyens de protection en cas de non-accommodement du point de vue idéologique avec celles-ci. Comme la dette extérieure, alors, comme aujourd'hui, était libérée de connotations idéologiques, seulement l'exigibilité de celle-ci restait valable, ce qui signifiait une économie performante par allocation des ressources, compétitivité, productivité du travail, coûts réels, recherche de marché, marketing, management, concepts et outils avec lesquels la recherche économique a fonctionné sans interruption.

De nombreuses études de l'INRE, pendant la période 1960-1989, ont signifié des démarches initiales importantes pour l'argumentation des décisions majeures liées aux politiques publiques internes et à la politique extérieure de la Roumanie, leur pertinence étant évidente surtout dans le système économique relationnel entamé avec les pays occidentaux de l'Europe développés du point de vue économique et les pays en développement, par lequel on a réduit substantiellement la dépendance d'un camp économique fermé et inefficace.

Comme il y avait un intérêt politique, jusqu'à une limite personnelle, de la sortie de l'étau du système, les mêmes chercheurs ont été sollicités aux travaux d'argumentation pratique de la nécessité de diversifier l'orientation géographique du commerce extérieur de la Roumanie, y compris pour des raisons politiques, soutenues par des informations qui font appel aux analyses de type conjoncturel, de cycle économique, de marketing, géopolitiques, aux notions et concepts ramenés dans la panoplie de la recherche économique académique et à l'aide des informations de marché, même en temps réel, qui sont pertinentes pour le système occidental: les cotations des bourses de marchandises et de capitaux, les cotations des marchés d'échange, les prix représentatifs, les indices de prix pour les marchandises de refuge et de capitalisation, des synthèses économiques et de conjoncture politique ayant un impact sur les décisions de politique visant à promouvoir les relations économiques internationales.

La participation des chercheurs à la préparation et aux travaux des commissions gouvernementales et intergouvernementales, la participation de la Roumanie à des réunions des organisations internationales à vocation économique et financière universelle (ONU, CNUCED, GATT, FMI, Système de la Banque mondiale, etc.) ont donné la chance de compléter les préoccupations scientifiques avec des exercices de simulation d'envergure des positions possibles des pays concernés, partenaires ou concurrents. Nous pourrions dire que notre récente européanisation a passé par une meilleure connaissance de la mondialisation, un subterfuge bienvenu, mais extrêmement utile, de la réussite de nos recherches **au moment européen**.

L'Europe, dans son ensemble, et le processus d'intégration ouest-européenne ont fait l'objet de plusieurs études de conjoncture économique, de structurations et modèles économiques, d'impact sur l'accès de la Roumanie aux marchés, étant générées de nombreuses recommandations visant l'entrée de la Roumanie dans le rythme européen, même dans le

synchronisme économique européen. Il faut entendre que le blocage du système où a vécu la Roumanie n'a pas été causé par l'ignorance de la classe politique, qui a été informée à tout moment de ce qu'on peut/devrait faire, mais par l'omission volontaire des résultats des recherches qui plaidaient pour un type de partenariat européen avec des compromis acceptables.

On peut affirmer que l'Institut national de Recherches Économiques «Costin C. Kirițescu», au moment 1989, disposait de recherches à jour concernant la justification de l'option occidentale de la Roumanie, et leur reconfiguration dans un plan concret d'action pour les transformations systémiques en mesure de faire la Roumanie capable de négocier sa place dans l'Europe se retrouve dans la fameuse **Stratégie de transition** élaborée en 1990, les principaux contributeurs étant les chercheurs de l'INRE. Celle-ci a été suivie par la **Stratégie de Snagov** en 1995, qui a mis, du point de vue économique, social et politique, les fondements de la demande d'adhésion de la Roumanie à l'UE, et la **Stratégie du développement de la Roumanie à moyen terme**, en 2000, comme un argument pour l'ouverture des négociations d'adhésion.

Les recherches économiques de l'INRE et la participation effective des réalisateurs de celles-ci aux stratégies respectives se sont constituées en vrais moments d'effusion européenne avec l'émotion de la réussite, de pouvoir démontrer notre connaissance sur l'Europe réelle. Nous avons compté toujours sur les vecteurs déjà connus du processus d'intégration européenne quand on parlait des zones de libre-échange, de l'union douanière, de la structuration de l'économie selon les exigences de compétition du marché unique, de la réponse des politiques commerciales aux exigences du commerce intégré et international, de notre implication dans les organismes financiers et commerciaux internationaux, la Roumanie étant membre du FMI, de la Banque mondiale et du GATT à partir de 1972, etc.

Nous pouvons affirmer que, en même temps que la transition de l'INRE dans la coordination scientifique directe de l'Académie Roumaine, depuis 1990, son principal objet d'activité est devenue la recherche fondamentale axée sur le soutien de la transition systémique de la Roumanie à une économie de marché fonctionnelle, le renforcement des politiques publiques pour accroître la compétitivité internationale de l'économie, l'intégration active de l'économie nationale dans l'économie

mondiale et l'établissement des positions de la Roumanie envers les défis de l'intégration européenne et de la mondialisation, toutes dans l'esprit des valeurs et des principes de la démocratie occidentale.

La qualité de l'implication institutionnelle de l'INRE s'est manifestée non seulement pour mettre les fondements de la transition de la Roumanie, mais aussi pour la direction de ce processus laborieux, surtout dans ses étapes très techniques. La garantie du succès a fait que beaucoup de chercheurs de l'INRE avec l'expertise et l'expérience nécessaires soient promus dans des hautes fonctions publiques où ils ont appliqué en pratique les solutions de transition, pratiquement de retour du pays à l'Europe. Des ministres et des secrétaires d'Etat dans des ministères de synthèse et de ligne, le gouverneur de la banque centrale, des diplomates ayant des titres de chercheurs ont contribué à formuler les nouvelles politiques fiscales, commerciales et monétaires de la Roumanie, la législation du développement de l'environnement d'affaires, ont été impliqués en tant que négociateurs dans les processus d'intégration euro-atlantique et dans le soutien des partenariats stratégiques depuis que la Roumanie est devenue un partenaire de la communauté euro-atlantique.

Nous trouvons utile de rappeler ici les contributions de l'Académie Roumaine, de ses instituts de recherche à la finalisation du parcours de l'adhésion de la Roumanie à l'UE, parcours qui a signifié en fait redéfinir l'identité de la Roumanie dans l'espace communautaire.

En 1995, l'Académie Roumaine s'est trouvée aux premiers rangs de l'élaboration de la **Stratégie nationale pour la préparation de la Roumanie pour l'adhésion à l'UE**. La stratégie, dont l'élaboration a totalisé des centaines et de milliers de débats publics en cercles concentriques d'intérêt et de profondeur, a été finalisée avec la célèbre Déclaration de Snagov, en juin 1995, document que le président du pays a présenté lors du sommet de Cannes, à l'occasion de la demande officielle de la Roumanie pour l'intégration dans l'UE.

Une deuxième étape aussi importante, où l'Académie Roumaine, dans son ensemble, ainsi que les chercheurs de ses instituts – économistes, sociologues, historiens – ont eu un rôle déterminant, a été l'élaboration, en 2000, de la **Stratégie de développement économique de la Roumanie à moyen terme (2001-2004)**, sous la coordination des académiciens Mugur Isărescu, Tudorel Postolache, Eugen Simion. Conformément à cet acte important, la Roumanie a pu effectivement passer aux négociations des

dossiers d'adhésion, respectivement à la préfiguration du développement européen de la Roumanie, du point de vue économique et social.

Dans le même cercle d'intérêt et de pérennité de la contribution de la recherche académique s'inscrit aussi l'élaboration de **la première Stratégie de développement durable de la Roumanie à l'horizon 2025**, stratégie réalisée par l'Académie Roumaine et ses chercheurs pendant les années 2003-2004, qui a été présentée à l'ONU pour reconfigurer l'adhésion de notre pays aux objectifs du millénaire établis par l'ONU au début du nouveau millénaire.

On pourrait encore exemplifier ici les préoccupations de l'Académie roumaine pour se situer au centre de l'intérêt national lors de la réalisation de la **Stratégie roumaine post-adhésion** (2007), puis des stratégies de branche en matière d'énergie, de démographie, de réindustrialisation ou de développement régional, etc.

Not dernièrement, il est nécessaire de souligner **la préoccupation actuelle de l'Académie Roumaine de présenter sa propre vision** – une vision académique au-delà des intérêts politiques, de parti ou d'autres groupement – **concernant le développement de la Roumanie à l'horizon 2035**. Ce sera un document ample, que l'Académie Roumaine présentera devant la société en 2016, lorsque l'institution-forum de la culture et de la recherche va accomplir 150 ans d'existence.

Si nous voulons exprimer métaphoriquement l'entrelacement entre la manière dont la recherche économique de la Roumanie a été le partenaire authentique de la préservation de notre identité européenne, avant de devenir l'outil avec lequel nous essayons aujourd'hui de vous convaincre, alors, à propos de l'eupéanisation de la Roumanie, nous préférons citer Albert Camus: *«Ne marche pas devant moi, je ne suivrai peut-être pas. Ne marche pas derrière moi, je ne te guiderai peut-être pas. Marche juste à côté de moi et sois mon ami»*. C'est ce que l'Europe a toujours été pour nous, les chercheurs académiques, même si parfois nous avons été déçus par les politiciens.

Nous croyons que nous parlons comme beaucoup de ceux qui aspirent à la modernité basée sur une identité, que, en grande partie, les économistes ont eu la prémonition de l'importance de leur culture sur l'avance politique dans la société, comme un reflet de l'idée, à laquelle nous avons fait référence, que le pouvoir primordial de l'identité est le pouvoir de la culture, et la recherche est une forme de la cultiver, quel que soit le domaine.

GLOBAL GOVERNANCE AND ECONOMIC POLARISATION

Looking at the “habits” of global governance, ten years after the financial crisis stir-up, we face the same challenges of the global economy, more or less similar in intensity: corruption, tax evasion, terrorism funding and financial exclusion. In our opinion, we are witnessing a failure of the governance morality, whether it turns into popular discontent and social unrest, since otherwise there is no political, economic, and financial and price stability. In other words, global governance is challenging its own existence and credibility. Unfortunately, we come to the few who rule the people at large, to their revolt against the increasingly immoral establishment. Brexit will enter history as a complex social-economic notion, not as a mere event.

There are serious global problems to be considered by any summit intending to ensure the leadership for a global *agenda for defending a rule-based global order*¹.

The early simple global problems are now strategic global problems because of slow decision making that should have provided solutions in early stages. Now they are risks to peace and global security when affecting Europe, Asia and the Middle East, a quite dangerous historical combination. A list of them provided by Tusk ends in a terrible conclusion for the ordinary citizen: “From the war in Syria and Russian aggression in Ukraine, to nuclear and ballistic missile tests in North Korea, and land reclamation and militarization in the South China Sea. **If our groups is not determined and united enough, the situation in the world can really get out of hand**”.

In our opinion, a starting point in approaching the new European economic poles of power is the fact that there is a different structural

¹ As for global governance and the present international order, we should consider the role of an integrating leader beyond old and new disputes over trade and climate changes. We presented in our (institutional and author's) works as leaders G7, G7+1 and G20, the emerging G2 (USA and China), and possibly a G4 (USA-EU-China-Russia) noticing that global governance fails to cope with long-term effects. In this respect, we point out the comments made by Donald Tusk, the EU President, at the opening session of the G7 Summit at Taormina, Italy, in May 1917.

coverage of global governance, which causes more imbalances. *Global political governance is stronger than the EU's one*, as the latter is more concerned about bureaucratic events; of course, because of the failure to produce real political leaders and proper leadership, even if we notice an increasing hegemony on behalf of Germany, the European Union has to wait to be a global actor while the world and globalisation are on the move.

1. The European Union's Governance. A real recovery?

Let's start with apparently good news involving stimulating economic data in mid-2017, which makes Christopher Dembik (Head of Macro Analysis at the Saxo Bank) says that markets are optimistic over the European economy, especially over Eurozone. This opinion is based on the fact that investors have overcome the limitation of concerning only about the European political agenda, by stimulating more positive growth in the Eurozone and slowing down the crediting cycle in the USA and China: *"It is the first time in the last three years that I am so optimistic about the world economy and, mainly, about the future of the Eurozone. The political risk was the main factor determining the market evolution in 2016 after Brexit in Donald Trump's surprising success. But as the French election shows, we should not worry, since this is the normal life of economic cycles"*. According to Dembik, the currency structure in the market could witness an over 10% rise in yen weight in the currency market, above the sterling pound, while to euro would hold 31% (the dollar would reach 88% and remain the main currency). But Dembik also points out that *"the single currency could not attract investors, such as central banks, because of no economic integration"*. Why? So we come again to the quality of the EU governance, less concerned about the promises of the five presidents in their report dealing exactly with the EMU improvement. Maybe a Merckron-type initiative could be of great help to revive the European project after the German elections.

Generally speaking, we take a risk to say that the EU governance obviously declined after the beginning of the 2008 financial crisis. One decade after that great hazard to the world economy – except for a quite insignificant and late economic recovery in terms of rate (that is still applied to leading economies!), the EU lags behind as regards the new institutions and mechanism aimed at eliminating the effects and preventing a new crisis.

Under what we call governance, the European Union is confronted with its own setbacks which show traces of structural and functional weaknesses, in spite of all formal intentions (see the Report by the five presidents) to revive the integration, after the “repair” of the financial crisis through further political commitments, methodologies for evaluating the economic policies, regulatory formulas and institutional constructions (Six Packs, European Semester, Banking Union, safeguarding funds, etc.). The setbacks of the internal governance of the EU have caused not only inconsistency of the sectoral policies, but also an inadequate approach to the Community’s external policy (neighbourhood and common security) as a whole.

Good governance attempts by expanding the democratic space and the market economy beyond the eastern border of the Union (Association Agreements with the Republic of Moldova, Ukraine and Georgia) have been hindered by the tensioned geopolitical context, thus causing a serious (possibly conflictual) antagonism in the region – Ukraine is a dangerous precedent. Russia’s tough behaviour, caused by the fear of losing the area of influence in the former USSR republics, endangered the regional security and brought about the NATO’s institutional involvement on its own initiative or at the request of some members (Poland and the Baltic countries). Therefore, a border supposed to be allowed to expand the democratic and market values to a larger safety area to the East has unfortunately become a frontier of potential conflicts, where army forces of both sides (NATO and Russia) have been positioned.

In this context, the EU governance faces both the problem to take the traditional way of complex integration as a system of order in Europe already delayed as regards its political finality (the Political Union, necessary but hard to achieve) and the inability to play the role of global actor, in a time of deep changes in the structure of the global economy. The above delay was caused by the management of the multiple crises in the European Union: financial, economic, fiscal, foreign debt and banking. By considering the European integration an intrinsic phenomenon of globalisation we now think that *the globalisation dynamics exceeds the integration dynamics* in many respects, as the Union is not ready to face the challenges alone. Challenges are rather risks than opportunities. But the Union’s role of emerging global actor is expected by the other global actors (including the members countries) in order to find solutions to the Union’s

problems, if compared to individual action. We see that there is a complex of causes hindering the union to become a real global actor, although it is joining new trans-Atlantic agreements (TTIP) or partnerships in the Far East (with China and Japan), themselves awaiting implementation.

We point out that regional and global economic phenomena in a wide sense (cyclical phenomena related to the financial crisis and its effects) as well as the delays in the structural reforming have caused significant deviations in the EU policies from the treaties, although – declaratively – their constitutionality is evoked. The corrections determined by surprising events or by the delayed action of the Union in relation to the benefits from the Great Moderation have changed the dynamics and the structure of the integration, postponing the return to the initial direction. Therefore, considering the improper governance, the direction of the political project is lost and the Union's weakness is not understood as stemming from this very thing. The mere institutional constructions and regulations that seem to protect it against a new economic and financial crisis does not hide the Union's crisis about which well-known economists discussed openly on a solid basis. The continuous (unnecessary) postponement to reach an optimum compromise between what is related to the Community, agreed by intergovernmental political will, and what is national, agreed rather on a petty politics basis, but not in accordance with real national interests (Brexit is one telling example). "The common denominator" of the options at the Union level seems to narrow while the effective action of member states is less than what is politically agreed in Brussels. This phenomenon, which might be considered an integration syndrome, weakens the community institutions just when they are considered more legitimate and credible for action (it is about the European Parliament and the new rules to appoint the EU president, the EC President or other high officials in charge of some common policies, etc.).

The Community construction during the crisis and after seems to be incoherent, with "circumstantial" or even conflicting additions (the Banking Union, the Capital Markets Union). The member states show – just because the political vision diminished – an increasing propensity for introversion, orientation towards national problems as further resource "mutualisation" measures (the banking resolution fund) are required.

Therefore, the failure of the European governance hindered further solidarity and cohesion and caused deeper division and regrouping of

interests around some members to oppose the others (see the management of the crisis caused by Greece's debt, narrowing of the Schengen principle before being applied to all member states, the CVM applied exclusively to Romania and Bulgaria, etc.).

Considering the recent evolutions, a two-speed Union (including "central" and "peripheral" countries) is no longer an idea but a reality to be functional very soon. The return of the states to the domestic problems (pretending to be social ones, but in fact they are linked to the perpetual political power of the countries that caused the social problems and weakened the European governance), which often turned into dangerous causes of Euroscepticism and radical parties already represented in national parliaments and the European Parliament, can be justified by circumstances only to some limit. The continuous amendment of what is related to the Community for national implementation raises the major problem of the resistance of the political *acquis* of some member states to the EU values (Hungary and Poland are a risk to the EU values). As revealed by remarkable analysts, we should not wonder why there are opinions regarding the dissolution and disappearance of the EU.

Even if we might agree with such "conclusion" and reasonable explanations, we should pay attention to the causes of this way of perceiving the EU evolution in this way. We should rather trust to the warning power of some analyses, and not necessarily in the possible end described by them. Recently in Bucharest, Thierry de Montbrial, a great political analyst, said that the term "Union" departed from the essence of a Community, as it had been defined at the beginning of the European integration. Initially, "communities" were created, and a *sui generis* community could actually produce solidarity.

Considering the setback of Greece (a country pertaining to the Eurozone), Tony Blair concludes that the whole Continent faces a crisis, just when, he thinks, we should pay attention to what we want to obtain from the EU governance: *"Europe as an entity and as an ideal is more needed than ever. The individual countries of Europe need the collective power of Europe to assert their interests, influence and values"*. In this context we should look – in anger towards the present EU configuration (Is it new?) based on concentric circles or several paces – at the Rome Declaration (March 25, 2017): *"We will act together, at different paces and intensity where necessary, while moving in the same direction, as we have done in the past, in line with the*

Treaties and keeping the door open to those who want to join later. Our Union is undivided and indivisible”.

This is a promise by taking into account different ways of integration of many member countries, therefore their assimilation inability within a political project unable to eliminate the fears related to solidarity and cohesion.

We need a stronger message and more converging actions, when we speak about national interest versus European interests. The purpose of the paper is the objective of major present interest and significance.

2. Importance of the EU governance analysis

It is determined by important features: (a) *the slowing-down of the European project*, irrespective of more or less explained reasons and their impact at a time of political excuse; (b) unreasonably hasty actions of the Community under the pressure put by the lasting effects of the last financial crisis.

But both reasons are linked to an essential aspect of the European construction raising some pertinent questions: Does the continuity of the European integration project at different paces remain within the limits set by the project founders? Is the illusion of project continuation created only to make the European citizens believe that there is a vision, once well established and accepted? When there is a real implementation of the project, then why do we not speak directly about its explicit objective – the Political Union?

The financial crises shows that the leaders’ speeches hinder again the objective of the process in Europe, divided until recently into ideological blocks, exactly where one of the most attractive integration processes takes place. Academic research avoids or is isolated from the noise that distorts the clarity of a direction of action that is a long-range systemic transformation, and finds out that the completion of the European integration is replaced with measures concerning institutions, mechanisms and policies to be used for the above completion.

The objective “in fashion” – being exclusively under the pressure caused by the failure of the related typical economic policies unfit for the post-crisis realities (such as revival of sustainable economic growth,

creation of new jobs, cut in public debt, financial stability, funding of the real economy, etc.) are normal targets of any government ready to manage a sound economy, whether included or not in the European project. If we take into account only the inclusion – in the Constitution of an European country – of the definition of the budget balance (the simplest, logical and reasonable economic lesson), then we should ask what is the quality of the European governance, in general, and what should be done that a political commitment is strong enough to comply with the principle that *pacta sunt servanda*, in particular.

There is a unique premise in this approach: we have the European Union, a complex institutionally functional and operatively manageable reality but using a distorted compass, according to many member states – especially the new ones which want faster results for their citizens from the integration process. We think that the distortion, even not supported, is more profitable to other countries. Thus we come to the convergence of the *sui generis* project and see whether it is or not in compliance with the early vision.

We should note that there is a convenient excuse: the treaties that regulate the functioning of the Union do not contain explicitly the phrase “Political Union”, but they refer to a Union of the European Peoples. It is used only in a few speeches that are not related to the very project. Now we find it in speeches related to the financial and economic crisis in Europe, but it is only a subterfuge implying that *many European structures cannot be seriously conceived without a Political Union*. And actually nobody took it seriously. Such an important objective – often mentioned as a threat, not as a solution – cannot be considered outside a strategic vision, continuously improved, at least following the example of the Economic and Monetary Union.

Of course, when we consider a political project for the EU and think that from now on any solution within the European project should consider this anchor and the EU project needs a new strategic vision. The arguments supporting this idea are obvious. The effects of the financial and economic crisis (of over seven years) seem not to be part of a normal economic cycle, irrespective of its length, by they show – as many economists, sociologists and policy makers point out – that it is something else, in Europe and in the whole world: *no trust in leaders*.

3. *The European integration road* (from the Rome Treaties, signed in 1957 and enforced on January 1, 1958 to the Lisbon Treaty, signed in 2007

and enforced on December 1, 2009) has been rough, and still is, because of the subjectivity of some European leaders who are present in the European Council. We are obsessed with the economic dimension of the European integration, which finally proves not to be the keystone of the European political project, but it is a base of a multinational construction, on several levels, helped by a sound economy along with a long social peace and the preservation of the best human values and social practices. It is quite obvious that the “federalisation” (a 19th century one) is rather a fear of the politicians, not of the citizens. In fact, we ignore that what people do not like economically is the result of the political involvement in the integration project and not its failure caused by wrong government.

Unfortunately, we omit that the simple message for mobilizing the European citizens for a higher living standard (a promise to achieve the European integration in the 6th decade), achievable only with economic and political support accompanied by real democratic values – contained also an early more explicit and sensitive message, for clear reasons (Europe’s division was determined by historical conscience and stubbornness, not by artificial borders included in political and handbook texts) a quite subtle and firm one – *to achieve the Political Union*.

If we may speak about a “perversion” of the European integration project, then we should first discuss the joining of the terms “economic” and “monetary” within the notion of “union”.

The second evaluation could be an answer to a tough question: Who arouses fear of a classic federalisation and is it a voluntary one or an inertial one? It is a matter of civic education, insufficiently promoted for decades (Was it accidental?), and expanded throughout European without complying with the societal model (considered to be strongly based on the western democratic values) or the real one (relation to the political aspects) or the terminology evolution and technical progress, but with imperial and hegemonic intentions.

Recent development in Eastern Europe show that imperial intentions are “real phantoms”, and continental hegemony seems to be revived because of the failure to find strong consensual solutions and no strategic vision in line with the first quarter of the 21st century. This is the effect of the most dangerous idea against integration: duality, not say first-hand and second-hand countries, northern and southern, western and eastern countries, and central and peripheral countries. This is one of the causes of Euroscepticism and radicalism escalation.

4. EMU creation

In this situation, extremely complicated and related to the European political project – Political Union – we should consider the reviving of the European integration in view of creating the Economic and Monetary Union in an almost similar period as regards the political will and the economic and social conditions in Europe. It refers to the effects of the Delors Report (1989) on the revival of the European monetary integration. Delors did it not by mere declarations in Brussels, soon forgotten in the national capitals, but by initiating full scheduling (starting on July 1, 1990) of the creation of the Economic and Monetary Union (EMU) and assuring by consensus the whole process and each of the stages. The introduction of the single currency (euro) on January 1, 1999 is the result of this action, probably unique in Europe's history. It marks the beginning of a unique historical experiment; this time stimulated by a keen mind and a strong political will, not dominated by historical inertia of some personalities of the time. In our opinion, "Delors' Endeavour" concerning the European project is valuable for expressing the political will of a nation for sure, especially when it is an important project of adopting the single currency, linked to the political union. Romania has to learn a lot from this process, especially from the political one.

Besides the creation of an Economic and Monetary Union, we think we need a similar political will for the Political Union Project. The European citizens should be aware of the irreversible project – the Political Union.

Recognizing that globalization is more advanced than the European integration, we notice that there are other factors – even some integration "ingredients" – that form the globalisation engine. Philosophically, we agree that the advance of mankind has been towards today's globalisation, and internationalisation and mondialisation were stages to create the knots of the future globalisation network. Viewing globalisation as a network system is more suitable as regards some factors other than institutions.

Obviously, in the late 20th century and the early 21st century, we notice the financial flows, the countries' exposure to global competition, international migration, technological advance of industries, transport and communications, and, recently, the capacity to influence the countries' monetary policy by reserve currency. At the same time, globalisation and

integration may be considered concurrent processes, besides their mutual stimulating influence. Globalisation has succeeded just because of the above-mentioned factors, by quick development and assimilation of the best practice in many fields of international cooperation and competition. As for the European Union, it seems that in almost all strong policy fields (economic, social, political and security) the political consensus emerges at the Council level, while the transition to the national level is quite different from written agreements and communications.

We may conclude that excessive institutionalisation causes objectively an effective bureaucracy – both criticized but not eliminated – delaying decision-making and diverting their purpose. Also there is a dynamics difference between the European integration and globalisation; besides, neither the globalisation challenges nor opportunities produce surplus value for the functioning of the Union institutions or dividends from globalization. Recognizing in principle the disadvantage caused by the difference in dynamics between the European integration and globalisation we come again to the essence of this reality, quite unproductive for the European integration. Of course, most of this difference in dynamics is caused by the actions of the member countries, the orientation of these actions under the pressure of the financial crisis, but especially the postponement of the structural reforms supporting the convergence of the member states' indicators to the upper reference.

The increasing economic power of some members to the detriment of the others, as revealed by the current interpretation of the Union duality – central countries versus peripheral ones, northern countries versus southern countries a.s.o. – cannot be of great help for the European political project. In fact, we witness a departure from it which deprives us of the instrument to achieve it, *i.e.* convergence in the broadest sense.

5. *The economic power changes inside the Union* cannot be considered a necessary evil as long as we plead for competition, but this competition should stimulate the countries that need some time for recovery. While the gaps inside the Union could be maintained to depart from the idea of union – which means an undesired architecture of the economic and political relations between the EU member countries – we should note that globalisation stimulates the emergence of new power centres and causes changes in the world hierarchy, searching for a new

architecture of the economic and political relations and making them legitimate through the decision power with a global agenda. At least now, globalisation produces more unification than the European integration does, and the solution is that the UE should be more united to become an important actor for a global agenda. But reaching this position faster means more convergence inside the Union, and member countries eager to clarify the Community problems and not to deal with power issues and ways of manipulating the domestic voters. This could comply with the faster synchronisation of the globalisation opportunities in order to become a real international action in accordance with the Lisbon Treaty.

Generally, the strategy for the EU's economic revival after 2008 was dominated by the austerity imposed by the governments and by stimulating monetary policies suggested by the central banks. As regards the governments, their fiscal and budget policies have consolidated the effects of recession due to the slow and weak recovery and high unemployment; so we may comment only on the role of the monetary policy that holds a position not only in the European Union, but also in other countries facing deflation (USA) or even an acute form of it (Japan).

While in matters of economic policies exclusively linked to governments the classic economics handbook proves to be outdated, in matters of monetary policy we see innovation. It is about the transition to unorthodox monetary instruments unable to show a recovery in this domain.

The years 2015 and 2016 show that a voluntary step (the FED and the Bank of England) was taken under pressure (the Bank of Japan) towards unorthodox monetary policy instruments for the monetary stimulation of the economies. As for the EU (at least) the step taken voluntarily and too late supported the economies to function at the slow pace determined by the financial crisis and the measures taken by the Government. The limits of the latter (in 2009 and 2010) regarding the growth stimulation oriented the governments towards the central banks, either letting them act independently or making them act in a certain way by administrative measures.

What surprises us with regard to the innovation in matters of unorthodox policy instruments – quantitative relaxation and negative interest – is the fact that central banks (which try to keep price stability) have to stimulate the inflation and the propensity for consumption, and

further rise in costs. The behaviour of the consumers (households, producers and investors) has not responded to the new type of monetary impulse (more and cheaper money), as it is marked by an old mistrust caused by the decrease in real income and the return of the saving instruments due to austerity, since they expect prices to decrease. Economies stagnate because of no public investments and tax incentives in order to protect the public debt indicator. Thus the balance between public expenditure and private (itself indebted) does not move in relation to the economic cycle.

In spite of the growing monetary relaxation owing to increasing monthly procurement of securities, from 60 to 80 billion euro, the ECB President, Mario Draghi, as well as other experts find out that the benefits of this measure diminish as compared to expectations, and uncontrollable risk might occur.

The absence of inflation (and the risk of deflation) cannot be compensated by flooding the monetary market with massive liquidity and low costs while there is no consumption and confidence. Governance reveals that the operation of the channels transmitting the monetary impulse react differently when trying to stimulate inflation, the chain of effects is less known when there are, on one hand, the stagnant consumption demand and, on the other hand, many reserves in stand-by (capital and workforce)

Another practical effect of the present monetary policy based on busted flush should be the expansion of crediting by commercial banks, but this channel is blocked by the fact that negative interests do not comply with either the credit expansion or the performance of the commercial banks, because incomes from interests are low. Therefore, people prefer to deposit money with central banks, because low interests are better than risky credits in a stagnant economy.

Moreover, the deficit in productivity in a stagnant economy, impacting on national competitiveness, took a false way to keep foreign customers and to deal with global competition, *i.e.* currency war. In 2016, the currency war (used also in other circumstances concerning the global competition) seems to enter a new stage in defiance of the traditional economic rules. Using the exchange rate as a component of competitiveness, separated from labour productivity, is an effect of an increasing market volatility, and this fact neutralizes the power of the central bank,

ready to weaken their currency by depreciation in order to help the economies through exports.

The export competitiveness ensured by the national currency depreciation, in a worsening labour market (unemployment, incomes, and rigidity) and facing narrowing foreign demand, can be only a temporary solution to maintain the domestic economic growth in absence of reforms, which should allow for a rising labour productivity as a factor of competitiveness.

We notice that countries with a high foreign debt and a negative monetary policy interest faced a national currency appreciation, which completely eliminated the logical effect of the above indicators on exports and corporate profit. We notice a diminishing rating of the company shares, while a serious public debt and an unexpected exchange rate do not comply with the market laws.

Analysts seem to agree that the monetary policy of the central banks should not be the only one able to ensure the post-crisis economic recovery, which means an explicit recognition of the need that governments must avoid economic policies based on obsolete paradigms.

Currency wars and mistrust in economic and financial governance reveal two incompatible target phenomena: currency depreciation (a privilege of central banks issuing reserve currency, in absence of private caretakers of gold) as a weapon for external competitiveness, and gaining the confidence in reserve currency, as an attractiveness privilege or a haven for other economies affected by economic and financial instability.

6. EU symbols under question

In the confusing environment caused by the seven simultaneous crises affecting the Union, the impact of some symbols – hardly created during the integration – seems to lose of its stabilizing power influencing the European citizen's psychology. The single currency and the Schengen Area are in balance and both are very significant for the level of economic freedom of the European citizens and the living standard. At the same time, the operation of a single market with a single currency – now in the Eurozone – and the free movement in the Schengen Area may be considered early elements of a political union, consisting in the correlation of the single economic area (through euro) and the people's free movement.

The political action of the present establishment is deviated and looks for ways of delay, already existing in the governance under analysis.

As for governance, the problem is that the single currency project avoids the fiscal pillar (a basic element of an optimum currency area) and the economic cooperation is not a strong remedy for the absence of a constant and strong political will of state and government leaders in the Eurozone founding countries. The financial crisis shattered the symbol of the single currency, still recognizing that the euro elimination could mean the collapse of the whole structure built by the Union.

The refugee crisis, caused by the barriers to the free movement of the Union's citizens to prevent terrorism, is considered to be a way of dissolution of the Union by the disappearance of the early Schengen Area. This configuration of the Schengen Area influences the single market growth and its competitiveness and consequently the quality of the economic growth of the Union, already affected by the rigidity of the labour market and the relative stagnation of labour productivity.

"Schengen falls, the EU falls" was the 2015 phrase after the 2010 phrase "Euro falls, the EU falls", which soon were correlated. Angela Merkel, German Chancellor, and Jean-Claude Juncker, the EC President, think that the euro fate depends on a solution to the refugee crisis. As the crisis is not settled inside and at the borders of the Union, the efforts are directed towards areas generating emigrants, themselves shattered by the poor governance of the so-called Arabian Spring, one more failure of some powerful countries of the Union. Hopes are put on the Syrian border sealing, with help provided by Turkey, which is another country that does not enjoy a closer economic cooperation. In 1986, this chance vanished because of the solution to some traditional conflicts between Greece and Turkey; later Greece becomes a burden on the Union, its salvation from collapse (a failed state) is not even today clarified on a strong financial basis, and the membership to the Eurozone is still under question.

Now, the refugee crisis is the most pressing problem of the Union, and the advance of Euroscepticism is a decision to seal the borders seems to be the political solution for today's Union founders, after the 2016 crimes for which the Muslim terrorists are blamed. Unfortunately, events show that the source of terrorism was Muslim citizens of the Union. This reveals one of the social integration problems in some EU member states (the emigrants who settled one generation before).

Migration, which includes the free movement of labour force within the Union, shifts the status of active worker in the Union economies to that of socially assisted people, as revealed by Alan Greenspan, in the context of globalisation. The problem of increasing labour productivity in the EU is quite pressing; population ageing and social policies diminish the states' saving capacity and the investment resources (for high technology jobs). Investments from public funds are crucial for economic growth by improving labour productivity (actually, a potential GDP), but the increasing sources for social aid (wanted by the new-comers) are about to eliminate the state's role in key domains of an open and competitive market economy. Brexit is a response of this kind.

Because of the refugee crisis, some achievements such the common market and the euro are affected by nationalist response at the very beginning of the financial crisis, and the incoherent answer stirs up a feeling that there is a "beginning of the end" (Juncker). The Union vulnerability affects its functioning as a whole, and the fate of the euro is "directly linked" to the solution to the refugee crisis (as Merkel says), which worsens the already existing economic distortions. The political consequences for Germany and France seem to be stronger as regards the present leaders, who look at the future election fights with the rising radicals, and the common front of the Union can be shattered, while a national approach could be better than a collapse of the Union.

Although the refugee crisis problem was raised by Germany through the Chancellor, Wolfgang Schäuble, Minister of Finance, warns that perceiving it as a German issue is wrong. Many member states expect much from the German decisions, which turns the refugee problem into a European issue by making the decision on the matter in Brussels. Both Merkel and Juncker link explicitly the national border control in the Schengen Area with a possible collapse of the Single Market in the most developed zone of the Union and the euro end, because "without Schengen ... euro means nothing", said Juncker, and Merkel adds that "nobody could demand a single/common currency unless border crossing is easy".

It seems that **preserving the Union symbols** is the only guarantee for a comprehensive solution to the immigrant problem (according to Dimitris Avramopoulos).

A SIMILARITY BETWEEN BREXIT AND REFUNDMENT

Some time has passed from a crucial event in post-war Europe after the Berlin Wall fall. The amazement at the vote for Brexit is mainly caused by the perception of “the time return” for a continent frequently devastated by bloody conflicts, of which younger generation are becoming less aware. When we read the history handbooks of our children, we should not be surprised that an event like Brexit – a way to part with the prime cause of the moment – could easily become real. Being unaware that our society is now defined as “United Europe”, but not quite a perfect one, is the result of a historical process that has diminished our trust. But it also means giving up the primary lesson of our existence consisting of the moral law of our birth, the valuation of the life’s grace, guaranteed only by the respect paid to the people around us, with whom we cooperate or for whom we decide.

There is no future without a past remodelled for a certain present. The European present is a perpetually conflicting past, remodelled for a perpetual peace. A break in history causes a repetition in the worst form. The new generations believe that all things they enjoy now are naturally given to them, that what they live through their freedoms can be turned around through the same freedoms. European polarisation of any kind – but mainly the political one – bringing about a concentration of forces front the centre to the limit pushes large numbers of the new generations towards radicalism. From this there is only one step towards soft violence (expressed in votes) and hard violence (physical aggression or murder).

Brexit, on another scale, could be compared to the latest tragedies (murders caused by hate) in the USA, reminding us of the killing of Robert F. Kennedy and Martin Luther King. “America is crushed” (Europe is not far from that! – author’s note) as Spike Lee, a film director, says “...it goes to an abyss and we should press the brake.” Even if the present events do not match the 1968 ones, according to Julien Zelizer, a Princeton professor, it is obvious that the American nation is facing “an extraordinary volatility”. But how is today’s Europe or European Union?

The connection referred to in the title could take many by surprise, just as the sequence of the two should be reversed. But, as all people are

concerned with the effects of Brexit, not confirmed by a firm vote, it is not very easy to find the deep causes of the event that shocked a lot of people. Rightly, the prime cause of the common denominator could be clarified on an unemotional basis only if we remove all that distorts our thinking, as Niall Stance, an American journalist, said, i.e. the terrible “growth of social media and severe fragmentation of traditional media”. The fight for validating our personal opinions of any kind through social media caused the expansion of a radical support which brings together large groups of people. This equally explains the issue or how we came to the refundment law and the English to Brexit.

First, we deal with the political project of integration with Europe, to which Romania is a member state, and which Great Britain is about giving up membership. The key question for both countries is to what extent – from the accession to this club – people are aware of the quality of European citizen “striving for peace among nations with different cultures, and then the quality of member state, guaranteeing peace on this continent through the EU institutional structure. When we deal with the quality of European citizen, we should overlook the idea of “free access” identity card and strictly refer to what extent each of us observes the fundamental European values. In other words, do we think that we belong to a socio-political model we opted for (at least through the referendum on the Constitution)? We notice that while the political elites firmly cooperated to help their countries become EU member countries, the citizens, generically pertaining to a United Europe seem either not to comply with the European civic education or to be disappointed with it, thus looking for another dimension of it. Their political option through democratic exercise gave us – through democratic vote – today’s political leadership.

To be more exact and consider the time and times when shocking events take place – both for the British and the Romanians, we should first consider the evolution of the human rights, *i.e.* the individual freedoms starting with the new European construction. On the paper, they are firmly protected by the philosophy of the Western-type democracy and, further, limited, especially after the World Trade Center attack. A first distinction concerning this limitation is that, while founders of a United Europe based on democratic values were lucky to assert themselves through laws difficult to attack by their followers, the states where this had to be taken on – we refer to emerging democracies after the Berlin Wall Fall – were not

lucky to have regulators facing doubts and fears and/or the obsession of a very valuable “historical tradition”.

The consequence of “giving away” some human rights, in spite of the concerns of our leaders and of those who should enjoy them, have – for various reasons like terrorism, national security, sovereignty, tradition – continuously put pressure because of this “unstable” ground. It happened that this unstable ground was essential for the social contract between citizens and the state. This escalation – when considering man’s psychology – could only cause the seclusion of the rejuvenating social. But from time to time, it burst into fury and violence outside the protecting shell, in the public area.

Of course, generations change and have ideals, but we should return to the reality that still takes us by surprise. Why the departure of these new generations from the ideals of the European Union is too fast at the beginning of the third millennium? What was the change in the perception of the profound values on which it was based? Trying to answer this, we come to the **thin line** that separates Brexit and the refundment law from the essence of the European project. The line is represented by **knowledge** and **ethics** of the common European citizens and their democratic representation – their political leaders. In our opinion, this line was made thinner by the fact that the two attributes of the human being seem to be in dissolution. We face an “agglomeration” of politicians unable to consider the historical reality or the ideals to be followed for carrying on the European project. We see that governments are of poor professional quality. We are facing corruption within the fundamental institutions of the state of law. But the same line that defines subliminally the link between **freedom** and **responsibility** shows that the last compulsory human quality seems to gradually vanish. But not only in relation to us or our practical action, in our attempt to take absolute advantage of freedom. Could we agree with an individual’s responsibility for the society that gives him liberty? Should we always consider old times when social irresponsibility has always deprived man of freedom?

A long time has passed since the decision of the founders of the European project (Schuman, Monnet, Adenauer, Alcide de Gaspari, etc.) whose political will was highly appreciated to the present, when many talk about a disunited or disintegrating Europe. Moreover, this kind of message comes from European leaders who, at least by their sense of responsibility

for the continental peace if not for a united Europe, should struggle for more political solidarity as required at this hard time.

We refer here to **the nature of solidarity** emerging after World War II among men of political vision, not to today's principle of solidarity, eroded by internal competition, suitable for higher objectives of the EU member states. That is why, the profound causes of Brexit minimise the issues by the referendum result. These neglected causes weakened the Union solidarity. Is it not the quality (implicitly the responsibility) and questionable legitimacy of the European governance that diminished the trust in the internal solidarity of the Union? Is it not the policies based on hard technicism and parasitic bureaucracy (all at the highest decision-making level / the European Council) that affected the European citizens' trust in solidarity and cohesion?

We have been supporters of the European integration, from inside this process, as researchers, from the very beginning. We support this process further by studies on a EU vision, after the report of the five presidents or the euro adoption by Romania. But we still wonder why (ten years after the accession to the EU) Romania has no highway linking it to Europe, why are no modern transport links among the historical provinces after 100 years after their unification as a consolidated state, why the development level of our country cannot overcome a constraint often mentioned by politicians but difficult to understand by the citizens. Besides the bureaucratic or technical obstacles, there is a responsibility of the political class in Romania and the EU as long as we say that only the political will makes things move. Could we deal with knowledge, ethics, and responsibility of the political class without remembering the causes of the lack of results of the political will?

But in these hard times for Europe, when Brexit is only a symptom of the centrifugal forces within the Union, we should ask why the Union, as an expanded bloc, shows no major interest in eliminating any kind of polarisation which could endanger the European construction: peace among nations and social peace in every member state? Why is there in this context no political will in Brussels for a real and faster development of the member states in Eastern Europe (former socialist states), as a priority measure to prevent the contamination with a centrifugal tendency of its weak links? In this area we notice an early failure to observe the European values, by attacking the state of law and accentuating the latent ones in the older integration area, but in accordance with the rule of law which still is democratic.

By these questions concerning the evolving realities, we provide a view both on the political decisions of the union and on the weaknesses of our politicians as regards “the technology” of the policy for the Union development, applied to the weaker members, always sent to the periphery. The access to the structural funds and the expanding and obscure bureaucracy redirected the purpose from development to corruption, often blamed by the Union. We agree to support our credibility by the prevalence of the national effort, but when it is defeated by “external forces”, often a matter of criticism with quite a broad hint that the accession to the EU was a mere colonisation of Romania, then all these issues should be clarified by the institutions of the Union.

No serious political action has been taken at the EU level or the national level, with regard to ineffective legislation for public procurement, always appreciated at Brussels for transparency, efficiency, quality, fair competition, etc. which are idle words. On the contrary, its implementation destroyed our credibility, and after many years even they consider it a tool/obstacle against structural development. Could we agree that the same procedures and standards applicable to countries with consolidated democracy are applicable with the same good effects to emerging economies of the Union, both as democracies and market economies? Successive attempts to simplify the so-called complex problems for understanding the simpler components lead us to the essential aspects of the functioning of a society eager to develop by green, inclusive, sustainable growth, in accordance with the Union documents.

There is always a need for intelligent development (Isn't it knowledge?) within the elected social/political system (Isn't it the ethical one?). Can we achieve this intelligent development without science and responsibility for its moral utilisation? This rule is applied, in the name of reason and collective choice, to all citizens, irrespective of their social-professional and, especially, political involvement. What happened to these anchors of joint action is explained by our answer to the similarity between Brexit and the refundment law.

The advance of the Union, besides achievements, tends to become centrifugal, because the reasons that objectively lead to the launching of the project – peace and welfare for the citizen after the fiercest world war – vanished in the long stability of the continent. But the lack of structural reforms, in spite of achievements, caused economic problems to all the

European citizens and to the perception in integration. The good effect of free movement in the four capital domains of the single market was a revolt against intruders and dramatically diminishing tolerance. These intruders were identified in other cultures, ethnical groups, refugees, emigrants, corporations, large financial institutions which, through competition, labour market tensions, tense social and social assistance policies, fear of positive discriminations, income polarisation, etc.

Both peace among nations and social peace of the nation states were affected. We notice that the European integration caused educational and cultural problems to the citizens, and knowledge and responsibility problems to the politicians. Either the integration went ahead before raising the peoples' awareness of that or the politicians were unable to raise the citizens' awareness on integration. Concepts like diversity, unity by diversity, solidarity and cohesion have turned into mere slogans without content from instruments of partnership and mutual trust. The shock caused by the last financial crisis accentuated the separation between community and national, while the dark side of globalisation revived the idea of nation state as against uncontrolled interdependence.

The first similarity between Brexit and the refundment law is provided by their nature of symptom of a protection, by neglecting the fundamental values of the belonging that requires rules of living together in conditions of obvious exposure to partners. The consequence reflects some isolation from the effects of the common freedom ignoring that the so-called national freedoms curtail by isolation the freedom of the individuals. The protection against the rules of a union that isolates reduces the accessibility to the common freedoms of the single market, which become asymmetrical to the citizen's detriment.

So we come to the second similarity between Brexit and the refundment law, i.e. causing uncertainties for long periods, due to confusion.

It is not necessary to discuss about the widely debated good or bad (As compared to what?) effects of Brexit and the refundment law in foreign and national literature. The problem is that they happen outside predictable rules. In case of unpredictability, the known reaction is the high risk expectation, slowing down, decision delay, and the "hurt" party is just the party needing protection: Great Britain against the Union decisions, and the Romanians against the bankers' "oppression". Therefore, the access to the integration freedoms or to bank services is denied. There will be a new

state of the individual freedoms, narrower as regards the supply in relation to wishes. In other words, there will be higher thresholds for enjoying the freedoms, and the new constraints will stick at a lower level, already exceeded.

The third troubling similarity between Brexit and the refundment law is a **negative reaction (not to call it hate) to the integration values and benefits, in relation to the Union governance or to the business model of the banks.** In both cases, there were opportunities for safeguarding provided in the partnership contract with the EU (the United Kingdom enjoyed many exceptions, when we come to the Community budget or the final exemption from adopting the euro), or in the credit contract (by the Civil Code). But since Brexit and the refundment law occurred, it seems that something else was intended instead of what was declared or the stake was different. Beyond these presuppositions (largely debated, as well), it is obvious that in both cases the tolerance limits were exceeded and there is a “social war”.

Brexit is about causing a social war in Europe, and the refundment law in Romania, between debtors and creditors. In this context, parliamentary and presidential elections will take place in several countries of the Union (elections before term in Spain, the presidential elections are repeated in Austria, and we should not ignore the presidential election in the USA, the parliamentary elections in Romania, the referendum for the constitution modification in Italy, etc.). All of them will probably face an early deviation, mostly for the power’s sake, benefiting by the votes of those who received satisfaction, unfortunately supported by poor knowledge or the wish for something new or not experienced so far. The politicians, owing to the original “ethics”, helped the unknown to emerge, and the citizen will not find out soon the desired “relaxation”, but for a while he will get what the time offers.

The fourth similarity is **the revolt against the system.** This because there was not more economic growth to the benefit of the disfavoured categories or no jobs were created for decent living conditions according to the present standards. Both expectations are influenced by the harmful effects of globalisation, emigration, the refugees and terrorism, all of them shattering the social peace. Generations want changes, but what is their long-term plan and what values do they look for? There is no moderate political guidance, *i.e.* a real social construction able to meet expectations, defined beyond the present radicalism. These generations give support to

radical political leaders opposing the system, but once in power there is no guarantee that things evolve according to the creed of these generations, because they have first to fight the effects produced by the need for change.

Therefore, we have to cope with uncertainties that place the government and the opposition on a larger front. Non-observing the values of the present European construction can only please those who want a divided Europe. If Europe cannot be economically defeated as a bloc (single market, rules and common values), then the weakening of its political strength (reversing the European integration) can be viewed as a “broken mosaic”, the future of which is uncertain.

Fifth, Brexit and the refundment law **negate the Union’s active multiculturalism**, which shows limited political knowledge in a time of advanced knowledge. We deal with this considering the grim reality of the present elite. Besides the generation change, there is much talk about a war of the political elites: the traditional ones, still dedicated to the founding values for a continent of peace and the new ones created by the opposition to the setbacks of the European construction. The question is how elites, both of them, actually support the effective continuation of the European construction.

Considering the size of the European political project, *Brexit and the refundment law* might be mere symptoms of different impact, but *their causal significance is common*: the way it succeeded to bring the European integration culture to the European citizen’s knowledge and this should be made by elected leaders. In our opinion, this is the objective rule for carrying on the European project by leaders educated within that culture and able to influence the Community regulations, in accordance with national interests. Euroscepticism should have been considered an immediate challenge to Brussels and the EU’s political leaders, and the causes should have been assumed by all, politicians and bureaucrats alike.

Unfortunately, the assertion of the EU weak leadership in the last decade and its domination by Germany – not necessarily by political power but by an economic and financial governance discipline – strengthened the idea of division of the Union and even of later two-speed development. Considering now the expansion of euroscepticism, both of the European Council and of other decision-making structures is not only very late but also harmful because of poor communication, which could have given satisfaction in real time to those who criticized the integration governance.

People wrongly believe that obscure forces made us see a deterioration of the European project, when, in fact, we witnessed a struggle between a liberal expansion of the Union and a central power concentration by a forced uniformisation of the Community regulations, thus destroying even the cultural diversity. Where does xenophobia come from in multicultural Europe? Of course, invoking sovereignty is a right of every member state, but a sovereignty of Westphalia Peace type differs significantly from the present sovereignty exerted now in a globalized world, when adverse shocks cross any border. In the name of sovereignty, we think that we could find solutions to Brexit or the refundment law, both causing losses to sovereignty, instead of co-working for common ideals and less isolation. A surprising role of the nation state in a partnership, by negating the benefits of an expanded market and affecting the individual freedom, shows a new type of voluntary isolation (Caused by what?), be it a state conduct or third parties' perception of it.

But we believe in a logical consequence of the action of the EU member states. We believe that instead of Brexit or a refundment law we need now a re-founding opinion, able to stimulate the European citizens as it happened in the 1950's, *i.e.* **Europe of Peace**. At that time, it was obvious that the European societies after the bloodiest genocide (also caused by nationalist policies, for economic and social reasons) agreed all on the importance of their project. **A re-founding speech now means to carry on the integration project in a more complicated context, but which provides a common point of attraction and unification of the member states for meeting challenges.**

We should carefully look at the present context which raises a question, as Joshen Bittner wrote in *New York Times*: **"Is this the West's Weimar Moment?"**. The question is fundamental if we think the liberal democracy has gone too far in the public opinion. This is a symptom **"of a cultural shock against post-modernity"** (Bittner), both in America and in Europe. Probably, liberal democracy has become an attribute of the elite at the expense of the others, called **"forgotten invisibles"** by Marine Le Pen.

As for us, we think that the invisible and forgotten people have been deprived – by the policies implemented by the EU and the member states – of the necessary education based on democratic values. They should last long as social significance and peaceful societal essence, to ensure the evolution of the society without uncontrollable shocks. Deprived of this

Volumul
„România și adoptarea euro”
 apare în colecția
 „Studii și Cercetări Economice”
 a

Institutului Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu” –
 Centrul de Informare și Documentare Economică
 și reunește între copertile sale
 douăzecișidouă de texte dateate 2013-2018,
 reprezentând studii, sinteze, articole și prezentări ale autorilor,
 consacrate unui subiect de importanță majoră
 pentru societatea românească în ansamblul ei.

ISBN 978-973-159-222-0

Coediție

kind of education, the society would freely evolve as well, but using the mind of people excluded from fundamental decision-making, with solutions contrary to the present logic. Have we created a European citizen in the sense of a Union of the citizens? In Romania, the significance of some regulatory intentions shows that the people regulating under the voters' pressure depart from the fundamental values of the liberal democracy, in general, and from the common EU decisions, in special.

What we are experiencing now, as Bittner says, is not similar to the 1933 events and consequences "... since now democratic institutions are stronger and stable. But the power of nostalgia does not depend on the time when one lives. Therefore, in spite of all differences, we witness another 1930 moment for the West". At all the levels, people believe that the demagogic speech is part of the solution, without understanding that it is an attack against our own society and the nation's future. In such speeches, it is accepted that the adaptation to new realities is useful, but the powerful parties did not do anything for this adaptation, i.e. many necessary reforms, still at a declaration level.

Bittner's conclusion is fatal: "Now, just like in the 1930s, what we see is the failure of the liberal mainstream to meet serious challenges, the failure of those who endanger their own existence". Shall we only blame our wish to get back our sovereignty?

Apărut în *Review of General Management*, nr. 2/2016, pp. 22-32